

גליון 286 | פרשת ויגש תשפ"ד

אוסף

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

חיים על תורה

אלומת אור לדמותו רבת-ההוד של אחד מחשובי מרביצי התורה

הגאון הגדול **רבי שלום פוברסקי** זצ"ל

מראשי ישיבת 'קול תורה' לרגל יום השנה השלישי להסתלקותו י"א טבת תשפ"א

דברי רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א על הגנת לומדי התורה על יושבי א"י מנחת דבר

התחזקות בענין סמיכות גאולה לתפילה

הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א

עשרה בטבת

פניני הלכה | עינינו גל | תוספת שבת
אז נדברו | ממגד גרש ירחים

כששמע זאת רבי שלום הכריז: יש לי דרשה!
הרה"ג שלמה לווינשטיין - לקראת שבת

י' בטבת שחל בעש"ק - האם מי שקבל שבת רשאי לאכול? עטרת המועדים - הגאון רבי עקיבא מדלוב

במעלת היציאה לתפילה עם טלית ותפילין
ברוחו של עולם

שודש שנאת האחים ליוסף ותיקונה
אבני חן

יעל'ת חן
אבני חן
לקראת
שבת
מלכתא

שיעור חמש
כל שבת וחמשה
עשר ימים זכוב
נחל
אליהו
מענת יחזקאל
הרב אהרן רובין

בין אדם לחבירו
אמרי
מחשבה קטנה על הדף
הטוב ביותר
לדעת
פלפולא דאורייתא

עומק הפשוט
פניני הלכה
ברומזו של עולם
תוספת
שבת

מחשבות טובות
{ אז נדברו }
שיעור
בינה
זהו לסייג - בחסן היום
עטרת המועדים

עינינו
גל
חננו
לנער
אוסף הדרשות והתנגות

ממגד
מנחת דבר
חשבתי דרכי
ועד ליל שבת

תזכין עניינים

אוסף הפרשה

- 65** שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
-
- 67** נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
-
- 70** תנאים ואמוראים ומשנתם
מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
-
- 71** יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
-
- 73** מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
-
- 75** מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
-
- 77** אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
-
- 81** לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
-
- 85** חיים של תורה
אלומת אור לדמותו רבת-ההוד של אחד
מחשובי מרביצי התורה
הגאון הגדול רבי שלום פוברסקי זצ"ל
מראשי ישיבת 'קול תורה'
-

אוסף ההלכה

- 31** שיעודי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
-
- 33** זוה לשונו - החפץ חיים
מתוך ספרו של
הרה"ג משה קופרמן שליט"א
-
- 35** עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי חנוכה
-
- 37** עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
-
- 44** פניני הלכה
מראשי יורבני החבורות בישיבת מיר
-
- 51** ברזמו של עולם
גיליון היוצא מבית ועד לחכמים
העוסקים בעניני תפילה
-
- 55** תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
-
- 57** בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו
-
- 59** מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
-
- 62** מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד
-

אוסף הדעת

- 5** מומגד גרש ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל
-
- 7** מנחת דבר
מרן ראש הישיבה הגאון
רבי דב לנדו שליט"א
-
- 9** חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
-
- 11** ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
-
- 13** מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
-
- 15** ענינינו גל
מאמרי עין לא ארתה
-
- 19** חנוך לנעד
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
-
- 21** אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
-
- 23** הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל
-
- 24** מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
-
- 25** אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
-

**לאור הפרסום בשבוע שעבר
מדבריו ואמרותיו של הגאון הפלאי
רבי אהרן יהושע צוקר שליט"א**

בקשו בני המשפחה מכל מי שיש לו דברי תורה
כתובים או מכתבים או חידושי תורה בע"פ או סיפורים

לשלוח לכתובת המייל
3196108@gmail.com

לשמירת אוצר תורתו של הגאון שליט"א
ויבורך בכל הברכות הכתובות בתורה

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין גינזבורג שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרת ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת ויגש תשפ"ד (שנה ה') * גליון 161 * עיה"ק ירושת"ו * כתיב תלמידים

שיחה לקראת עשרה בטבת (נמסרה בשנת תשע"ד)

יחזרו אזי הגאולה תהיה בזמן המיועד לה שאין אנו יודעים מתי הוא.

ואמרו שם בגמרא (זב,ב) שאם ישראל אינם עושים תשובה הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן ועל ידי זה מתעוררים וחוזרים בתשובה, ועוד אמרו בילקוט תהלים סוף פרק ק"ו שאין ישראל נגאלים אלא מתוך חמישה דברים מתוך צרה מתוך תפילה מתוך זכות אבות מתוך תשובה ומתוך הקץ. והנה מלך קשה כהמן כבר היה בשואה, ועכשיו בימינו יש הרבה חוקים שחוזרים בתשובה ועוסקים בתורה, למרות כל ההסתה שיש כנגד עוסקי התורה, ובזכות התשובה נזכה לגאולה.

החורבן - סילוק שכינה מחמת החטאים

והנה החורבן והגלות הם שני עניינים, ויש להתבונן מה הן הסיבות לזה, מדוע נחרב בית המקדש ולמה גלינו מארצנו. ובנפש החיים (א,ד) ביאר ענין החורבן "שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה, את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון, ועל ידי כך היה להם כח לנבוכדנצר וטיטוס להחרים המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה, כמו שאמרו (איכ"ר א,מג) קמחא טחינא טחינת, עכ"ד.

וביאר הדברים כי הנה ידוע שבית המקדש היה משפיע קדושה על כל כלל ישראל, והיו רואים שם את השראת השכינה, וכמו שאמרו בפרקי אבות (ה,ה) עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ובכל יום היו רואים בבית המקדש את הניסים שאינם בדרך הטבע, והבינו שיש מי שעושה את הניסים האלו, ומתוך כך התחזקו באמונה.

ובגמרא ברכות (ג,א) אמרו כי לאחר החורבן אנו בחינת בני גלגל מעל שולחן אביהם, והיינו מפני שבבית המקדש היו רואים את האמונה בחוש, והרגישו שנמצאים ליד הקב"ה, כמו בני שישבים עם האב על שולחן אחד ורואים אותו בעיניהם ומשוחחים איתו על כל מה שמעיק עליהם, ומקבלים ממנו כל מה שהם צריכים, כך הייתה ההרגשה לכלל ישראל לפני החורבן, שבית המקדש השפיע חיזוק האמונה.

וכשנחרב בית המקדש זה היה מפני החטאים, שהחטאים גרמו לשכינה שתעזוב את בית המקדש, וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה לא,א) "עשר מסעות נסעה שכינה מכפרות לכרוב, ומכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן, ומפתן לחצר, וחצר למזבח, ומזבח לגג, ומגג לחומה, וחומה לעיר, ועיר להר, ומהר למדבר, וממדבר לעלתה וישבה במקומה", ופירש"י "נסעה שכינה להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו וכו' וכל סילוקים הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומצפה שישבו".

והיינו שהחטאים גרמו לשכינה שתסתלק מבית המקדש, מפני שבאו לבית המקדש עם טומאת החטאים, והשכינה אינה יכולה לסבול אותם, כמו שכתוב (ישעיה א,יב) "מי בקש זאת מידכם רמוס חצירי", ולכן נסתלקה שכינה מבית המקדש, והרי התועלת בבית המקדש הוא שהשפיע קדושה בכלל ישראל על ידי השראת השכינה, ולאחר שנסתלקה שכינה נשארו רק עצים ואבנים שאין בהם קדושה, וכבר אין את התועלת בזה.

נמצא כי החורבן לא היה בתורת עונש על החטאים, אלא שהחטאים גרמו לשכינה שתסתלק מבית המקדש, וכבר לא היה תועלת בבית המקדש כיון שהשכינה אינה שרויה שם ואינו משפיע קדושה [וזהו מה שאמרו לטיטוס "קמחא טחינא טחינת", והיינו שלא היה צריך זכויות מיוחדות לזה להחריב עצים ואבנים שאין בהם קדושה].

וכע"ז מצינו בגמרא (יבמות צו,ב) מעשה שהיה בבית כנסת בטבריה שבחלקו בהלכה נוקרע ספר תורה בחמתם, ורבי יוסי בן קיסמא אמר תמה אני אם לא יהיה המקום הזה בית עבודה זרה, וכן היה. וגם זה מטעם הנ"ל שהקדושה הלכה משם מפני שהתנהגו בכעס ובמידות רעות, ומידות רעות הם טומאה, ולא שייך ללמוד ולהתפלל במקום כזה שנהפך למקום טומאה, וכבר אין בו קדושה, וזה גרם שבסופו יהיה בית עבודה זרה.

ובספר חסידים (אות ר"ט) כתב "אם תראה בית של צדיק או בית הכנסת חרב או רשעים דרים בו, דע שישאלהו דרים בו דרך בייזון, וכן בית המדרש שנוהגים בו קלות ראש סופו נופל ביד רשעים דיו לעבד שיהא כרובו, כי לא נהגו נכרים קלות ראש וביזיון בבית השם דע שנהגו בו ישראל שנאמר המערת פריצים היה הבית הזה, ואחר כך וארוה כל עוברי דרך. לעולם לא יעשו הנכרים רעה אלא אם כן יעשו ישראל תחילה רעה ביניהם זה לזה, ולא יחבזו תלמידי חכמים אלא אם כן יבזו זה לזה תחילה, או שמבזים את התורה ואין מוחזין בידם", עכ"ד.

מטרת הגלות - לעורר את ישראל לתשובה

הנה נתבאר כי הסיבה לחורבן בית המקדש היא מפני שנסתלקה הקדושה משם על ידי החטאים שהיו בזמן בית ראשון ובית שני. ועדיין יש לנו להבין מהו ענין הגלות, ומפני מה גלינו מארצנו.

ובתפילת מוסף אנו אומרים "מפני חטאינו גלינו מארצנו", והיינו שסיבת הגלות היא מחמת החטאים, אבל אין הגלות בתורת עונש על החטאים, אלא המטרה בזה לעורר את ישראל שיחזרו בתשובה, כי הקב"ה רוצה שיחזרו בתשובה וכפי שאנו מזכירים בתפילה "הרצאה בתשובה", ומן השמים עושים כל מיני עצות כדי שיחזרו בתשובה, ולזה נועדה הגלות כדי שיתעוררו לחשוב "על מה עשה השם ככה לארץ הזאת", ומתוך כך יתקנו את החטאים ויחזרו בתשובה, ועל ידי זה תבוא הגאולה.

תכלית התעניות

השבוע חל תענית עשרה בטבת, והוא מדברי קבלה כמו שמובא בגמרא (ר"ה יח,ב) צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים, והיינו שאז היה התחלת החורבן, ולכן צמים בכל שנה בעשרה בטבת וזכר לחורבן. ויש להתבונן מהו טעם התעניות, ומדוע קובעים תענית לזכר החורבן שהיה לפני שנים רבות, וכי אדם שהיה לו פעם צער ועדיין הצער נמשך, האם יצום על זה בכל שנה ביום שאירע לו הצער.

וביאר בזה הרמב"ם פרק ה' מהלכות תעניות "יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שביזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתורוד את עוונם ואת עון אבותם", והיינו שהתעניות נועדו לעורר את הלבבות לחזור בתשובה, ולתקן את החטאים שגרמו לחורבן.

והענין בזה כי בזמן שאדם שרוי בתענית ואינו אוכל ואינו שותה, על ידי זה הנפש יותר טהורה, כי הגשמיות מזיקה לנפש ומסלקת את הקדושה, וכמו שכתב רבינו יונה בשע"ת (א,ל) "כי כל זמן שהאדם הולך אחר התאוה נמשך אחרי תולדות החומר וירחק מדרך הנפש המשכלת", ועל ידי התענית מתרחקים מן הגשמיות ומתעוררים יותר לתשובה.

והרמב"ם הזכיר בדבריו "ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה", היינו שלא רק אבותינו חטאו בזמן החורבן, אלא גם אנחנו חוטאים באותם החטאים, ומחמת זה נמשך החורבן, וכמו שאמרו (ירושלמי יומא א,א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימי מעלין עליו כאלו הוא החריבו, והיינו מפני שהדור במעשיו גורם להמשך החורבן, שממשיכים באותם החטאים שגרמו לחורבן בית המקדש.

ואם אנחנו היינו מתקנים את החטאים כבר היה בית המקדש נבנה, כי מה שהחורבן נמשך אינו עונש על מעשי אבותינו, שבזו אנחנו לא אשמים וכמ"ש (דברים כד,טז) "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא ימותו על אבות", וכתוב (ירמיה לא,כח) "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקיהנה", אבל החורבן נמשך מפני חטאינו אנו, שגם אנחנו ממשיכים לעשות את אותם החטאים שעשו אבותינו, וזוהו אנו גורמים להמשך החורבן.

אחרונים לא נתגלה עוונם

הבה נתבונן מה היו החטאים שגרמו לחורבן בית המקדש. אמרו חז"ל (יומא ט,ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלושה דברים שהיו בו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו' אבל מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהייתה בו שנאת חינם, והיינו שבית המקדש הראשון נחרב מפני שחטאו בשלושת העבירות החמורות, אבל בית שני חרב בעיני שנה שהיו בגלות חזר ונבנה בית המקדש השני, מפני שתיקנו את החטאים וחזרו בתשובה, ואילו בית שני חרב ולא נבנה עד היום, מפני שעדיין לא תיקנו את החטא של שנאת חינם.

ואמרו שם "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קיצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם", והיינו שבית המקדש הראשון נחרב מפני חטאים גלויים וידועים, וכיון שידעו מה הם החטאים, הבינו כי החטאים הם סיבת החורבן, ותיקנו את החטאים, ולכן זכו לבניין בית המקדש השני, אבל בית שני חרב מחמת שנאת חינם, ושנאת חינם הוא חטא שבלב ואינו גלוי, מפני שכל אחד בטוח שהוא צודק, ויש לו הרבה סיבות ותירוצים למה הוא שונא את חברו, ואינו חושב כלל שזה חטא, ולכן אינו חוזר בתשובה, וכיון שלא חזרו בתשובה, החורבן נמשך עד היום.

והאמת שכל הסיבות והתירוצים לשנאה אינם מוצדקים, והשנאה היא שנאת חינם, וכפי שכבר הסברנו כמה פעמים, וכן מבואר בספרים, שאם אדם כועס על חברו ושונא אותו מפני שגורם לו איזה צער, צריך להבין שכל צער הוא בהשגחה מן השמים, והצער מגיע לו מחמת מעשיו הרעים, והאדם שציער אותו הוא רק שליח מן השמים לזה, ואם הוא לא היה מצער אותו מן השמים היו שולחים שליח אחר לצער אותו, ולא שייך לכעוס עליו או לשנאו אותו, וכן שאר הסיבות לשנאה בדרך כלל אינן מוצדקות, והשנאה היא שנאת חינם שגורמת להמשך החורבן.

ולפעמים אדם סבור שהשנאה היא מצוה, וחושב שמקיים מצוה במה ששונא את חברו, ומדבר עליו לשון הרע כדי לפרסם שהוא רשע, שלא תהיה לו השפעה על אחרים, ולא יסמכו עליו, שהוא משפיע הנהגות לא צודקות, עד כדי כך שיש שמדברים לשון הרע אפילו בשבת שהוא יום של קדושה, ומתצמצם עצמם בכל מיני סיבות "לשם שמים", וחושבים שזה מצוה, אבל האמת שזה שנאת חינם, וגורמים בזה להמשך החורבן.

והרמב"ם בהלכות תשובה (ז,ג) כתב כי "אלו העוונות קשים מאותם שיש בהם מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם", והיינו מפני שמידות רעות הם בטבע האדם, וכדי לתקן את המידות צריכים לשנות את הטבע ולתקן את האופי, ושינוי הטבע הוא עבודה גדולה וקשה מאד, ולכן קשה יותר לחזור בתשובה ממידות רעות.

ועל זה אמרו "אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם", והיינו כיון שמידות רעות הם חטא שבלב, אין מרגשים אותם, ולא חוזרים בתשובה, ולכן החורבן נמשך ועדיין לא נתגלה הקץ, ואמרו חז"ל (סנהדרין צח,א) "ע"פ אי ה' בעיניה אחישנה, זכו - אחישנה, לא זכו - בעיניה, והיינו שאם יחזרו בתשובה הקב"ה ימהר ויחיש את הגאולה, ואם לא

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה

דרכי החינוך - סמכות - (מאמר אחד עשר)

ורוממות כלפי הרב, וזה דבר טבעי וידוע שיש יראת הרוממות, לא משנה באיזו דרגה, ישיבה קטנה, ישיבה גדולה או אפילו חידור, יש יראת הרוממות כלפי הרב, וצריכים להקפיד שלא לאבד את היראה הזאת, ולנהוג בהתנהגות המתאימה לרב, שתלמיד ירגיש על הרב שהוא מרומם..."

רבינו היה מעורר רבות כי יש לחנך את הילדים לקיום מצות כיבוד אב ואם, ובכללה שלא לדרוש דרישות מההורים, גם כאשר נשאל רבינו אם כשילד מפציר לקבל דבר מה, יש להענות לו או להרגילו שלא כל דבר שרוצים מקבלים, נענה רבינו כי אין סיבה שלא לתת, אבל זאת בתנאי שלא בא בדרישה, כי לילד אסור לדרוש מהוריו!

"יש לחנך לכיבוד אב ואם, שזה דבר חשוב מאד הנוגע לילדים, לכבד את ההורים, לא לדרוש מהם דרישות, ולא להרגיזם. יש הרבה ילדים שדורשים דרישות מההורים, ומרגישים "זה מגיע לי", ולפעמים גם מרגיזים את ההורים בשביל זה, כפי שאמר לי פעם ילד אחד - אני ארגיז את אבא ואז הוא יתן לי... כך טבע הילדים, שמנצלים את האהבה של ההורים. אבל זה נגד כיבוד אב ואם..." וכאמור, היכולת לדרוש מזולת בכבוד ההורים ומורידה את השפעתו וסמכותו על הילד.

בשיחה שנערכה עם המחנך הנודע ר"מ בלוי שליט"א לאחר האסף (ונתפרסמו הדברים במוסף "תד נאמן" במלאת שלושים להסתלקותו של רבינו), הדגיש הנ"ל את נקודה זו של סמכות המחנך כפי שהעמידה רבינו ביסודות הנהגת החינוך, וכך ציטט בשם רבינו: "יש דבר חשוב מאד בענין חינוך הילדים, שצריך לזהר מאד שלא לתת לילד כל מה שהוא רוצה, שאם יתנו לו כל מה שהוא רוצה, יחשיב את עצמו יותר מן ההורים ויזלזל בהם, ויעשה כל מה שלבו חפץ. יש הכרח שהילד תהיה לו התבטלות כלפי ההורים, וזה תלוי בחכמת ההורים, שלמרות האהבה שהוא מקבל מהם, ידע גם שהוא חייב לכבד אותם."

והוסיף רבינו על כך: "יש בזה עוד תועלת, שמכיון שהוא חי בלי פריקת עול, זה גם מוסיף שלא תהיה לו פריקת עול תורה ויראת שמים..."

באופן שנוצר קשר שכזה בין ההורים, או המחנך, לילד, הרי הילד יודע את מקומו, ומרגיש גם כי המחנך אוהב אותו וחפץ בטובתו, ואז ננקל אפשר לחנכו וליישר אורחותיו, בלא כפייה ואף בלא פקודות והוראות, אלא ע"י דוגמה ואוירה ראויה שמשפיעה כיצד רצוי וצריך לנהוג, וכן ע"י עידוד והשפעה חיובית, בדרך של כבוד וידידות.

ברוח זו, הביא ר"מ בלוי את אשר היה רבינו רגיל לומר, כי ישנם כמה מצבים בחינוך הילדים, ישנו מצב קיצוני, כאשר האב אינו מתערב כלל בחינוך הילד ונותן לו לעשות ככל העולה על רוחו, לעומת זאת שינו מצב קיצוני לצד הנגדי, בו האב מתעמת עם הילד ביחסי כוחות, כאשר כל אחד מנסה להראות כי הוא השולט.

רבינו הזהיר מאד מפני מצב שכזה, והסבה, הטעים הנ"ל, מפני שהילד שחש ב"מריבה" עם האב, אין לו כלל צורך פנימי להקשיב בקולו, כי כל כוחו של האב הוא רק כאשר הבן חש שמקום האב הוא מעליו, וכן הרב מעל תלמידו, אבל כששניהם במריבה מי העליון שוב אבדה כל סמכות המחנך, לכן חכמת המחנך היא להשאר תמיד למעלה ולא להיכנס להתנצחות עם המתחנך תחת ידו.

ועינין שם עוד בהרחבת הדברים בטוב טעם ודעת.

הארכנו במאמר הקודם (בגליון פרשת וישלח), ביסוד היסודות בו דגל רבינו זצ"ל - חינוך בדרכי נעם, בכבוד ובידידות. וכמובן מאליו, נדרשים אנו עתה לברר היאך יהיו אותם 'דרכי נעם' פועלים במקום שצריך להפעיל כוחות הנראים כסותרים לנעם, כגון תוכחה, ביקורת וענישה, ונקוה בס"ד להרחיב בכך במאמר הבא.

אך קודם לכן יש לבאר היטב על מה נשענים יסודות הנהגת החינוך, וכשנברר ענין זה, שוב חצי מהבעיות תיפתרנה מאליהן, ועל השאר עוד נדון בס"ד בהמשך.

הנה כבר הרחבנו במאמר מיוחד על כחה של ה'דוגמא האישית', אשר כפי שיטתו של רבינו, היא היא עיקרה של צורת החינוך הרצויה ביותר, "החינוך הטוב ביותר הוא על ידי דוגמא אישית, שזוהי ההשפעה הגדולה ביותר, וכאשר ילדים רואים את הנהגה של ההורים, שכל מעשיהם בישוב הדעת ובלי כעס, ומתייחסים בכבוד לכל אדם, באהבה ואחוה ושלום ורעות, אזי ממילא גם הילדים מקבלים חינוך טוב, ומתנהגים כמו ההורים בחינוך הראוי..."

"הנה הטבע הוא שילד עושה את מה שאביו ואמו עושים, בלי שיצטרכו להשפיע ולדבר איתו על כך, יש טבע החיקוי, וכשילד רואה שאביו לומד ומתפלל, הוא מבין שזה דבר טוב, ומחקה את אביו. זכורני מימי ילדותי, כשהייתי כבן חמש או שש, לאחר התפילה בימים הנוראים הייתי בא הביתה וחוזר על התפילה עם המנגינות של החנונים, כך הוא טבע החיקוי. וכן בכל העניינים, אם האבא ירא שמים גם הבן נעשה ירא שמים, ואם האבא נזהר מלשון הרע, גם הבן לא ידבר לשון הרע, וכאשר ירא אבא מידות טובות, גם לבן יהיו מידות טובות, ואם אצל ההורים רואים שלום בית, גם לבן יהיה שלום בית, וזה הטבע, שכל מה שהבן רואה משפיע עליו שיעשה גם כן..."

ואמנם, בכדי שתהיה השפעה להורה או למחנך על הילד, נצרך שתהיה לילד יראת כבוד כלפיו, וכך תהיה השפעה להליכותיו על נפש הילד. יראת כבוד זו יוצרת דבר נוסף, הוא הנקרא 'סמכות', כאשר הילד מבין כי יש מי שגדול ומרומם ממנו, ועליו להיות כפוף אליו ולדעתו, ואז דבריו נשמעים ומתקבלים והליכותיו נקבעות בלב התלמיד.

בשל כך, הזהיר רבינו, כי על המחנך להראות עצמו כ'נכבד' בפני המחונך, ולא לזלזל במעמדו, ובכלל זה גם שלא ירגיש הילד שאביו חייב לתת לו כל שיחפוץ... צריך גם שלא ישלט הילד בהוריו, ויתנהג אליהם בכבוד ובהערכה, ולא כמו חברים, וכגון אב שלוקח את הילד על הכתפיים והולך איתו כך ברחוב, זהו חינוך לא טוב, שהילד מתחנך כאילו האב הוא חמור לרכב עליו... וצריך שיידע לכבד את אביו ולא לעשות באופן כזה..."

"כל אחד בתוך משפחתו יכול להשפיע, ובמה? בהתנהגות שלו, בתוך המשפחה עצמה, בתוך הבית. אדם שהוא מושלם בהתנהגותו משפיע על בני הבית, בלי שיתן 'פקודות', הילדים מושפעים ממילא! מה שההורים עושים יש כוח חיקוי שגם הילדים עושים כך."

הטבע הוא שילדים מחשיבים את ההורים, אלא אם כן ההורים גורמים לעצמם שיזלזלו בהם, אבל בדרך הטבע כך טבע האדם, שבן מכבד את אביו, ומחשיב את אביו, ואוהב אותו, ומחקה אותו בהנהגתו, לכן ההתנהגות של ההורים זה גם דבר שמחנך את הילדים..."

כך גם הזהיר רבינו בנוגע להנהגת רב ותלמיד, שלמרות שעל הרב לנהוג באהבה ובידידות עם תלמידיו, אין הכוונה שיזלזל בעצמו בפניהם, "...אפילו שיש ידידות ואהבה, התלמיד צריך לדעת שהוא תלמיד והרב הוא רב, שתהיה יראת הכבוד

במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", והיינו שעסק התורה מועיל להיטהר ולחזור בתשובה מכל המידות הרעות.

התקרבות רחוקים - מסימני הגאולה

וכן אנו רואים בימינו שיש הרבה שמתקרבים וחוזרים בתשובה על ידי עסק התורה, וכפי שסיפרו לי כמה אנשים שעוסקים בקירוב רחוקים כיצד הם מחזירים בתשובה, על ידי שלומדים עם הרחוקים גמרא בהבנה ובעמקות, ובמשך הזמן הם מעצמם חוזרים בתשובה, בלי שיאמרו להם שום דברי תעמולה, כי המאור שבתורה מחזירם למטוב.

וענין זה מפורש בדברי חז"ל (פתיחתא דאיכ"ר ב) עה"פ "ואותי עזבו ותורת לא שמרו" - הלוואי אותי עזבו ותורת שמרו מתוך שהיו מתעסקים בה המאור שבה היה מחזירם למוטב, והיינו כי אמנם החורבן היה מחמת שלוש עבירות החמורות ושנאת חינום, אבל אם היו עוסקים בתורה כראוי אזי המאור שבה היה מחזירם למוטב, ועסק התורה היה משפיע עליהם שיחזרו בתשובה ולא היה נחרב בית המקדש.

וזוהי הנחמה מה שאנו רואים בדורנו כבר זמן ממושך שנתרבו עוסקי התורה, ויש הרבה רחוקים שמתקרבים וחוזרים בתשובה על ידי עסק התורה, וכעת בעמדנו לפני עשרה בטבת יש לקוות שזוכה במהרה לביאת המשיח, ולשנה הבאה בירושלים, וכל זה תלוי בנו על ידי שנתחזק ונחזור בתשובה שלמה, ונתקן את כל מה שצריכים לתקן.

ובהפסרת פרשת פרה מבואר באריכות כל ענין הגלות והגאולה, והוא ביחזקאל פרק ל"ו "בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם", והיינו שהיו חטאים ומידות רעות שטימאו את ארץ ישראל, ולכן "ואפיץ אותם בגוים ויזרו בארצות", היינו שהקב"ה הורידם לגלות כדי שיתקנו את מעשיהם ויחזרו בתשובה. אבל ההמשך הוא "ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי", היינו שלא חזרו בתשובה אלא המשיכו לעשות את אותם החטאים גם בגלות, ועל ידי זה נגרם חילול השם "באמור להם שם אלה ומאצו יצאו".

והעצה לזה כתוב בהמשך הפסוקים שם "וקדשת את שמי המחולל בגוים וגו' ולקחתי אתכם מן הגוים וקיבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם", והיינו כיון שהגלות אינה עוזרת שיחזרו בתשובה, ורק נעשה חילול השם יותר גדול שממשיכים את החטאים גם בגלות, לכן הקב"ה מחזיר אותם לארץ ישראל, ואז יכול להיות שיחזרו בתשובה מכוח השפעת קדושת הארץ, וכמו שמבואר בנדרים דף כ"ב שקדושת הארץ משפיעה לשינוי טבע המידות, וכל אחד לפי דרגתו יכול לקבל בארץ ישראל מידות טובות יותר ממה שהיה לו בחוץ לארץ.

וכתוב אחר כך "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", היינו אם גם בארץ ישראל אין חוזרים בתשובה, אזי העצה היא על ידי עסק התורה, שהתורה נקראת מים וכמו שאמרו (ב"ק פבא) אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, והרמב"ם בסוף הלכות מקוואות כתב כי "המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשיות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו

מנחת דבר פרשת ויגש

שנה ב' גליון י"ד

מרבנינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה (מ"ג י"א)

תרגם אונקלוס מדמשבח בארעא ופירש"י דהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם, ולכאן קשה שיהא משובח בארעא דבר אחר שאינו משבעת המינים שנשתבחה בהם א"י. ואולי משובחים בגלל טעמם וארץ ישראל נשתבחה בהנך מחמת תועלתם.

ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון (מ"ד כ"ט)

לעיל כתיב שיעקב אמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת וגו' וקרהו אסון, וצ"ב איך נקטו לשון זו, ואיך לא חשו להא דלא יפתח אדם פיו לשטן. ועוד יש לשאול על סירובו של יעקב לשלוח את בנימין שמא

יקראהו אסון, והלא שמעון הי' בסכנה ודאית, כי היו הורגים אותו בשבי ואילו בנימין ספק הוא אם ינזק בדרך, ולמה לא אתי פירו"נ דשמעון ודחי לספק פיקו"נ דבנימין, וכמו שכתב הכס"מ (פ"א מהלכות רוצח הי"ד) בשם הירושלמי שחייב אדם להכניס עצמו לספק פיקו"נ להציל אחר מודאי פיקו"נ.

וצ"ל דאינו ודאי שהיו הורגים אותו שמא היו לוקחים אותו לעבד. ומה שחייב אדם להכניס עצמו לספק פיקו"נ, וכי גם להכניס אחר לספק פיקו"נ כדי להציל את זולתו.

כי עבדך ערב את הנער מעם אבי (מ"ד ל"ב)

יל"ע באומר לחבירו אכול ואני אשלם אם יש בו דין ערב כתיב מנה לפלוני או זרוק מנה לים. או דילמא כיון שהוציא לצרכו לא חשיב שהוציא.

והנה מבואר בראשונים סוף ב"מ (ק"ח) שדין שכירות לעשות בשל אחר שייך לדין ערב (שכשאינו עושה עבורו אין כאן קבלת פעולה אם לא מענין ערב), וכתב הרשב"א שהשוכר פועל והראהו בשל חבירו חייב שהוא כעין תן מנה לפלוני ואילו הראהו בשל הפקר פטור שלא שייך בו חיוב ערב. והוא לשיטתו שזרוק מנה לים פטור. אבל הרמב"ן שם חייב לשיטתו שזרוק מנה לים ואשלם אני לך חייב שהוציא על פיו.

ומצינו ענין כזה בדין שכירות פועל, במי שאמר לאדם עשה לצרכך ואשלם לך אם יש בו חיוב פועל. ע"י בנתיבות סי' פ"א ס"ב שכתב הרמ"א שם שאמר לחתנו שילמד עם בנו. וכתבו בתומים וקצה"ח שחייב משום שכירות, וכתב עליהם הנתיבות וליתא דהוי כמו שיאמר עשה תפילין לעצמך.

ולכאן לא דמי כל כך, דכאן הוא סו"ס לטובת אחר נמי היינו נינו האמור שם. וכל שיש לתלות שבלא הבטחת שכר לא היה עושה מה שנתחייב לעשות לטובת האחר הו"ל שכירות ונתחייב לשלם. [וגם לטובת עצמו עדיין אינו מוכרח, ואפשר דעדיפא גם מזרוק מנה לים ודו"ק. ולפ"ז המתחייב לחולה שיעשה פעולות להברותו יתכן דחייב לשלם לו מה שנתחייב לו ושייך טענת השטאה (וע"י בתשו' מיימוני). ואם הוא עני חייב מדין צדקה. וע"י בקטנים דשכיחי בהו ואי הוו עניים חייב מדין צדקה. וע"י סוכה מ"ו א"ר זירא לא לימא איניש לינוקא וכו' די וכו' ועוד דקטנים אינם חייבים במצוות. ומיהו לנד"ד אין נפ"מ]. ויל"ע עוד בנתי"מ סי' של"ג ס"ק ט"ו.

מתוך דברים נוקבים שאמר רבינו הגדול שליט"א

כתוב בתורה (ויקרא יח כח) **ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם**

בארץ ישראל ישנם הרבה תועבות ומי מעכב את ה"כאשר קאה", יש גלולות נגד הקאה זו והם לומדי התורה בני הישיבות והאברכים הלומדים, הם הגלולה נגד ה"כאשר קאה".

מי שמצמצם את לימוד התורה חלילה הוא זורק את הגלולה נגד ה"כאשר קאה" לים.

לומדי התורה הם המגינים. והם המוגנים ולא המגינים, ההצלה היא רק על ידי לימוד התורה, לימוד התורה כסדר.

כל ביטול או בלבול מלימוד התורה, אוי ואבוי מה שיהיה. לומד אחד שווה אלף אחרים. מה שיותר לומדים, מה שיותר עוסקים בה, יש לנו יותר שמירה והגנה. כל בחור שלומד מוסיף שמירה. השם רוצה עוד ועוד מגינים כאלו.

בחורים צריכים רק ללמוד. השם חס עלינו בזכות התורה, כמה שלומדי התורה מתרבים, כמה שלומדי התורה מרבים ללמוד, עוד שעה, חצי שעה, עוד ענין. כמה שיותר. הם מגינים עלינו, ועל כלל ישראל.

וע"י נובי"ת דאייתי בפתחי תשובה חו"מ סי' קנ"ח לענין פסיקה על הנאה דתרווייהו וצע"ש. וע"י שי"ט"מ (רמב"ן ורשב"א) ב"מ קי"ח א' ועל דרך דרוש יש להביא ממה שאמרה בת"י ליוכבד, היליכי [שלך] והיניקיהו לי ואתן שכרך. ע"י מש"כ בזה לקמן בפרשת שמות.

וע"י בשו"ת מהר"ל"ד בפסקים הקצרים סי' רל"ב. שדן ממש בנדון זה לחייב מדין ערב, באומר לחברו קנה לך חפץ זה ואני אתן לך כך וכך אם הוא חייב דא"ל מאי אפסדתיך ובחזו"מ סי' קל"א אמרו שאין ערב למכר וכתב הב"י שם שלוח מוציא מעות אבל הלוקח מחזיק בקרקע (ולפנ"ר שאר פוסקים לא פירשו כן). וע"י

חזו"א ב"ק סי' כ"ג סקכ"ה שהאומר לאומן עשה דבר פלוני ואקחנו בדמים ראוי שיתחייב מדין פועל אלא שלא היתה דעתו לכך. וע"י חזו"א אה"ע סי' קכ"ב א'.

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי (מ"ה א')

כתב הרמב"ן דטעם "ויקרא", שהרים קולו כעס ואמר למשרתיו הוציאו כל איש מעלי, בלתי האנשים האלה.

והיינו כי כשנאמרים דברים באופן זה לאילו שהדברים מכוונים אליהם, הוא בדרך דיבור כעס.

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי (מ"ה ג')

כתב הרמב"ן (לעיל מ"ב ט') כי יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב

לחברון כששה ימים, ואילו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון, ע"ש.

ועי' בזה בביאור הגר"א חו"מ סי' ע"א כ"א.

והוא על המבואר בשו"ע סי' ע"א סעיף ח', אין כותבים פתקא דלטותא להחרים בצבור, אלא ליתומים שבאו בטענת אביהם, או אפטרופוס ואמרו: אין אנו יודעין אצל מי יש למורישנו כלום. ואם אחד רצה לצאת מבית הכנסת כשזה מחרים, יש לבית דין לומר למה אתה יוצא, ואם לא רצה להתעכב אין מונעין אותו ואפילו שיצא בשעת החרם חל עליו. וכתב הגר"א על תיבות ואפילו שיצא בשעת החרם. ואפי' שיצא כו'. כמ"ש ביהונתן וכן מטעם זה לא גילה יוסף לאביו.

כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים וגו' (מ"ה ו')

פירש הרמב"ן כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ הזכיר להם מה שעבר וידעו גם הם, לומר כי הארץ אשר עברו עליה שתי שנים ברעב ואכלו כל מה שהיה בידם ונתיקר השער מאד, ועוד יעברו עליהם חמש שנים, לא תהיה לכם בה מחיה כלל אם לא שלחני השם לפניכם

וביאור דבריו דיש כאן ב' קשיים, שמזכיר העבר אשר אין בזה תועלת כעת, וגם הרי ידוע להם, ותי' לומר כי הארץ אשר עברו עליה וכו'.

ובני דן חשים (מ"ו כ"ג)

כתב באב"ע דיש אומר כי מספר שבעים בעבור שהוא סך חשבון

כי ששים ותשע היו ע"ש. ועי' שופטים ט' ה' ויבא בית אביו עפרתה ויהרג את אחיו בני ירבעל שבעים איש על אבן אחת והכא נמי כה"ג הוא [ויל"ח]. ועי' עוד שם פסוק כ"ד, לבוא חמס שבעים בני ירבעל ודמם לשום על אבימלך אחיהם אשר הרג אותם ועל בעלי שכם אשר חזקו את ידיו להרג את אחיו.

ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד (מ"ו כ"ט)

כתב רש"י אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

היושב בקריאת שמע, צל"ע אי חייב לעמד בפני זקן דהעוסק במצוה פטור וכו', ולקמאי דרק בבטול זאת תפטר זאת לכאן אין כאן ביטול דיעמוד ויקרא, ומיהו בק"ש של שחרית הרי א"א לו לעמוד ולקרוא דעביד כב"ש ומיהו הכא עומד מפני ענין זולת, וכמדו' שהאחרונים החמירו גם בסיבה זולת דאסור לעמוד ולקרוא, ומיהו הכא דמינכרא מילתא שמא מודו דלא שייך, וכ"ת דאף אי יאסר הא לא הוי אלא איסורא דרבנן הא בורכא דמ"מ לא יקרא בפעל לבודאי שנפטר וז"פ.

ויל"ע בהי' אם שמע דהויא דרבנן וצ"ע בגדר העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצוה דאורייתא ול"ע. וצ"ע בעוסק בפסוקי דזמרה לשיטות אחרות וכן בתחנונים שלאחר התפילה ונרא' דבאחר התפלה ודאי דלא מיפטר ובברכות ק"ש תליא בדלעיל ובפסוקי דזמרה הא הוה מדינא רק אשרי ותו לא דהרי מדלג ומיהו אין ראי' ודו"ק. ועצם ענין פסוקי דזמרה הוה דינא דגמרא לענין ישיבה המוזכר בירו' וכמו שכתבו בזה האחרונים.

עניני הוצאה בשבת

דכל המלאכות איכללו בחד לאו דהיינו בלא תעשה כל מלאכה הו"ל גם מלאכת הוצאה בכלל החומרא דאינך מלאכות שנאמרו גם קודם, דמהיכ"ת נימא כן. ועי' תוס' רי"ד שבת קל"ח בענין לחלק יצאת דהמכוון בזה כאילו נאמר לאו מיוחד על כל מלאכה ומלאכה. יעו"ש. אך לנד"ד אי"צ לזה, דגם בלא זה אין להכליל מלאכה אחת בחומרא שיש במלאכה אחרת.

בדין יציאה בכסא גלגלים ואופנים

יציאה בכסא על גלגלים ומניעו היושב ע"י גלגל הקבוע בו, לכאן שרי, ולכאן אפי' בבריאי (שיכול לילך ברגליו), [וכן נסיעה על אופנים, - מיהו נהוג עלמא איסורא ואפי' במקום שיש עירוב ואפי' ביו"ט] שרי, דהרי אחר שהי' דוחף הכסא לא היה אסור אלא מחמת היושב, ומחמת הכסא ליכא אפי' איסור מדרבנן [עמש"כ בגי' רמב"ן שבת צ"ד ב' סד"ה הא דשרא וכו' לענין מטה של מת דמוכח שם דליכא בזה אפי' איסור מדרבנן, ולפי"ז בפיקו"נ שצריך להוציא מרשות לרשות שרי להוציא ע"י כלי שצריך לו ול"א דאיכא איסורא אפי' מדרבנן בהוצאת הכלי שאין בו צורך לפיקו"נ עצמו, ולע"כ, ושו"ר בריטב"א ערובין צ"ז ב' סד"ה אלא דמתבאר מדבריו דאיכא בכה"ג איסורא מדרבנן וצ"ע אי פליגי לדבריו ר"י ורבנן שם רק בתחומין או"ד גם לענין הוצא' פליגי], וכיון דהשתא היושב דוחף ובודאי דלא שייך איסור משא על עצמו אף מדרבנן והוה כהולך וקופץ וא"כ שרי נמי מחמת הכסא.

קצירה או הוצאה לפיקו"נ אי מינייהו עדיף

מי שיש לפניו אחת מב' מלאכות בשבת לצורך פיקו"נ, קצירה והוצאה מרשות לרשות אי מצי למעבד מאי דבעי, דהא בעי למעבד הקל הקל תחילה בפיקו"נ. דאם יש פיקו"נ ובעי לעבור על אחד מב' איסורים חד איסור שנאמר לפני הדיבור (ולדעת השאג"א שגם נשנה לאחר הדיבור), וחד איסור שנאמר לאחר הדיבור, בעי למעבד הקל טפי דהיינו זה שנאמר אחר הדיבור. והנה ענין הדיבור הכוונה למעמד הר סיני, אבל מה דאיפקוד קודם במרה חשיב לפני הדיבור. וכ"ה במהרש"א יבמות לענין כבוד או"א דחשיב לפני הדיבור והיינו משום דאיפקוד במרה. (וע"ע מהא דעולת תמיד שהקריבו בהר סיני דנמי חשיב לפני הדיבור. מיהו אין מזה הוכחה לענין מאי דאיפקוד במרה אף שהי' קודם לכן. ודו"ק).

ותלי' אי איפקוד על הוצאה בשבת במרה או לא איפקוד. דאי איפקוד על הוצאה במרה אין נפ"מ בינה לבין מלאכת קצירה, ומצי למעבד לפיקו"נ מאי דבעי וכמו דמייתי בלקט יושר בשם התה"ד. אך אי נימא דלא איפקוד על הוצאה מרשות לרשות במרה ורק אח"כ נאמרה בסיני (וקרא דאל יצא דדרשי' אל יוציא כתבו בתוס' דנאמר אח"כ ונכתב שם משום דשייכי למילי דתמן), והרי קצירה הוי' מהמלאכות שנאמרו במרה, א"כ עליו למעבד הקל טפי דהיינו מלאכת הוצאה דלא נאמרה במרה, ולא קצירה שנאמרה קודם והיא חמירא טפי. [והא לא מסתבר דכיון

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויגש תשפ"ד - ענייני תפילה | גליון מס' 255

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

הא-ל הגדול הגבור והנורא – כל שורשי השבח שאנו יכולים לשבח את הבורא יתברך [ב']

תורה וכל אחד יטען שזה שייך לשני, שני אנשים כאלה חייבים מיתה. צריך להרוג אותם ולקחת את הכסף לאוצר המלך. ואז שאל המלך את אלכסנדר האם זורחת השמש בארצכם, והא השיבו כי אכן כל יום היא זורחת, והוא חזר ושאלו האם יש אצלכם בהמות וחיות, השיב לו אלכסנדר כי יש אצלם בהמות וחיות, אמר לו המלך, אם כן, השמש זורחת בזכות הבהמות והחיות ולא בזכותכם. אם היה צריך להגיע לזכות שלכם השמש לא היתה זורחת.

עתה, לכאורה יש מקום לשאול, כי אחר שהמציאות הזאת הנקראת רחמים זאת מציאות שהיא בלתי אפשרית, היא סותרת את עצמה, היא מכלה את עצמה. זה נראה שהיא מפקיעה את עצמה אל מחוץ למציאותו יתברך. הבריאה נבראה על דין, הבסיס שלה הוא דין כי אחרת זה יהיה נהמא דכיסופא, וכך, זאת המציאות ולא חסר מאומה בהטבה, ובתוך הבריאה הזאת צריך להכניס רחמים. אם כן הפירוש הוא שהבריאה סותרת את עצמה. אחרי שזה נברא בדין, המציאות היא כולה דין, זאת המציאות, הרי שבתוך מערכת המציאות הזאת נכנס דבר שהוא נגד הדין או הדין צריך היה להפקיע אותו.

בתשובה לשאלה זו, כאן צריך מאד מאד להיזהר. עלינו לדעת שהפתרון איננו פה, הוא לא בדעתנו שלנו, הפיתרון הוא בשם הוי"ה. השיתוף עם מידת הרחמים זה לא דבר בעלמא, השיתוף עם מידת הרחמים זה שם הוי"ה יתברך. מדת הרחמים זה שם הוי"ה ברוך הוא, שעליו אומר הרא"ש [בסוף יומא בפרק יום הכיפורים, על השאלה מה היה השם שהכהן גדול אומר ביום הכיפורים, ויש אומרים שזה שם מ"ב, אולם ברא"ש כתוב שזה שם י' ו' ק'] שהוא השם המיוחד, השם המפורש שכל השמות נצילים ממנו. לפי סדר המידות זה נראה שהמידה הזאת היא בסך הכל מידה אחת, מידה פרטית, מידה מסוימת, מידת הרחמים, אולם עלינו לדעת שאנו מדברים פה על שם העצם ברוך הוא. שיתוף מידת הרחמים זה רק בכח 'כל יכולתו' יתברך, רק בכוח היותו יתברך. זה הוא הגילוי בעולם של שם הוי"ה ברוך הוא. עצם זה שאנחנו קיימים, העובדה שאנחנו קיימים, אנחנו קיימים רק במידת הרחמים. לולא מידת הרחמים לא היינו קיימים.

באמת, רחמים, אין לך נס גדול מזה, אין לך גילוי אין סוף יתברך יותר מאשר במידת הרחמים, משום שהדבר הזה סותר את עצמו. אין מציאות של רחמים בתוך בריאה של דין. אין דבר כזה, למי שמבין על מה הבריאה עומדת. מידת רחמיו יתברך בעולם זה דבר בלתי אפשרי, אין כזו מציאות, זה לא ייתכן אלא רק בכח מציאותו יתברך שהיא כוללת את כל הקצוות ואת כל הדברים יחד. זה דבר בלתי מובן לחלוטי חלוטין. מדת הרחמים זו לא מידה בין יתר המידות. המידה בין יתר המידות זו ההנהגה בפועל של רחמים שהיא הנהגה מסוימת, אבל היכי תימצי שאפשר רחמים, ששייך כזה שימוש, זה גילוי שמו יתברך.

מצד דעתנו שלנו באמת אין פתרון לדבר הזה משום שהדין צריך היה להפקיע את זה. הדין אומר שמה שהוא לא דין, איננו, לא יכול להיות קיים. להכניס רחמים בתוך הדין זה הרבה יותר נורא מאשר להכניס מים בתוך האש ולהשאיר את האש שלמה ואת המים שלמים, שהמים יהיו קרים והאש תלהט. זה לא הפירוש שיש בתוך האש קטע שבו האש לא שולטת, חס ושלום מלומר כן. בכל המערכת של האדם גופא הוא נמצא בתוך הדין, אחרת הוא לא היה נמצא ביחד עם הבריאה, הוא היה נמצא בבריאה לעצמו, בחלל לעצמו. כל המערכות כולן של האדם כולן, היינו, המערכות הפשוטות, מערכת העיכול, וכל המערכות כולן, כל זה שייך לבריאה, ומידת הרחמים היא בלתי אפשרית. זה דבר שהוא לא שייך. אין כזו מציאות בתוך המערכת. אלא אם כן איננו מבינים נכון, אנו מבינים הבנה ילדותית, אבל אין כזה דבר.

וכך, עצם מידת הרחמים, זה דבר שצריך את היותו יתברך. זה דבר שצריך את כביכול את אין סוף. כל מה שאפשר להעלות על הדעת וכל מה שאפשר להבין וכל מה שאפשר בשם הוי"ה, כל זה נחוץ כדי שיהיה היכי תימצי לרחמים. וכאמור הרי מדובר פה על רחמים ביחד עם דין.

מידת הרחמים היא סתירה לבריאה וקיומה רק בכח גילוי שם הוי"ה
נתבאר בשבוע הקודם בעניין הגדול הגבור והנורא, מדות החסד הדין והרחמים בבריאה. עתה, בעניין מידת הרחמים של הקב"ה, יש נקודת עומק שצריך מאד מאד להבין ולדעת אותה. דהנה, לנו זה נראה דבר פשוט, וכי למה לא, היפלא מה' דבר. ובאמת, למי שחושב שהכל אפשרי, למה שלא יהיו רחמים, מאי נפקא מינא, מה ההבדל, אולם צריך להבין ולדעת שזה נורא.

כי הנה, עצם מציאות הבריאה היא דין, וכאשר מידת הרחמים משתפת פה, הרי השיתוף של מידת הרחמים בתוך הדין זה נקרא כמו ליצור משהו מאש ומים ביחד. אין כזה דבר. רחמים ודין סותרים זה את זה, הם לא באים יחד, וגם לא ייתכן שהם יבואו ביחד. אנחנו לא תופסים את נקודת המציאות של הבריאה, כמו שכתוב בספר איוב "על מה אדניה הטבעו", על מה הבריאה עומדת, לכן אנו חושבים שמדוע באמת לא, אבל כשאנחנו יודעים על מה הבריאה עומדת, זה לא שייך. זה נורא ואיום. אין רחמים.

אדם השם את ידו בתוך האש צריך נס כדי שזה לא ישרף. אבל בלי נס זה לא יקרה, לא יעזור שום דבר. אם כן איפה היא הרחמנות. רק אברהם אבינו, חנניה מישאל ועזריה, או מי שזכה להיות כזה שלא שליט ביה נורא כר' זירא דאיתא בהפועלים (ב"מ פ"ה ע"א) דבדיק נפשיה בנורא כל תלתין יום לראות אם האש שולטת בה או לא, יש כאלה בני אדם הבודקים עצמם בנורא, הם יכולים להיות בתוך אש ולא להשרף, אבל זו מציאות אחרת, זה כן אדם שהוא 'חסין אש', הוא משהו אחר, הוא במציאות אחרת, הוא הוציא והפקיע את עצמו מכך, אבל רחמים בתוך הדין זה בלתי אפשרי. זה דבר שסותר את עצמו. אין כזה דבר. אנחנו בקטנות השכל שלנו, זה נראה לנו כמו משחק ילדים. כל ילד קטן בטוח שהכל אפשרי. וכי למה לא. ואם זה לא הולך, הוא בוכה וכועס, הוא בועט, הוא רוקע ברגליו, למה זה לא הולך. אבל זו שטות. המציאות היא אחרת. המציאות היא מציאות של דין נורא ואיום. דין מדויק. דין מוכרח. דין שהדברים הם בדיוק כמו שהם מוכרחים. ואילו מידת הרחמים סותרת זאת. וכשמידת הרחמים מתנהגת בבריאה הדבר הזה היה צריך לפוצץ את הבריאה כולה, אין היכי תימצי כזאת, הבריאה מחויבת להיות דין גמור.

המסילת ישירים בפרק ד', בהערות בענין הזהירות, מביא את שלושת הדברים שפועלת מידת הרחמים, כך שאף שאין שום ויתור, אולם הרחמים פועלים שהעונש לא יהיה מיד כפי שהוא מביא מהירושלמי בשקלים ש'מאריך אף וגבי דיליה', שהוא לא יהיה בכל הכח, ושתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה. ובאמת, דברי המסילת ישירים רק מקשים את העניין הרבה יותר. כי אילו מידת הדין היתה עניין נפרד זה היה יותר מובן, כביכול הקב"ה ברא בשעת הבריאה יצירה נפרדת כזו, אבל כמו שכתוב במסילת ישירים זה לא כך. אלא יחד עם הרחמים אין שום קולא בנהמא דכיסופא, הקב"ה מאריך אפיה וגבי דיליה, וזה צריך להגיע למידת הדין כראוי. גם ההנהגה שלא מענישים את החוטא בשעת מעשה ממש, זה רק בכדי שיהיה העולם קיים, אבל ההנהגה הפרטית הזו לא מהווה סתירה בסוף החשבון למידת הדין, להיפך, מכיון שהיא בתוך המסגרת של מידת הדין היא נעשית לגמרי בלתי אפשרית. אילו היא היתה בתחום נפרד זה גם היה קשה להבין אבל כשההנהגה הזאת היא גם חלק מההנהגה של דין, אז היא סתירה גמורה. אין כזה דין.

במדרש [ויקרא רבה כ"ז] מסופר על אותו מלך באפריקה שאלכסנדר מוקדון הגיע אליהם, והוא נוכח בדין שבא לפני המלך, כאשר אדם שקנה חורבה מצא בה אוצר, והמוכר והלוקח, כל אחד טען שזה לא שלו, ואלכסנדר עמד פעור פה והסתכל וראה את הדין ולא הבין. ראה המלך שהוא לא מבין משהו ושאלו איך נוהגים אצלכם במקרה כזה, אמר לו אלכסנדר אצלנו הורגים את שניהם ולוקחים את הכסף לאוצר המלך. באים שני משוגעים שכל אחד טוען שזה לא שלו אלא של השני, אז הורגים את שניהם, כי השנים האלה יהרסו את העולם, הם ישברו את כל המערכת. זה לא ייתכן שבני אדם יתנהגו בצורה כזאת, ששני אנשים יבואו לדין נכתב באישור המשפחה להערות והארות ובכל ענייני "חשבת דרכי" ניתן לפנות ל 02-6424736 לקבלת הגליון במייל נא לשלוח ל hishavti2@GMAIL.COM

צריך שבועה של הקב"ה כדי שנקבל זאת שיש תשובה

נוסיף עוד בזה, 'שמעתי בנעורי מאנשים ששמעו מפי קדשו של ר' איצלה בלאזר' שהיה עומד ואומר באלול ב'התעוררותים' שלו, דהנה, לנו נראה שהדבר הכי פשוט בעולם זה רחמים. מדוע שהקב"ה לא יקבל אותנו בתשובה, וכי זה דבר כה גדול. אכן באמת כן הוא הדבר. כי הנה, נתאר לעצמנו שאיש נאמן יבוא ויגיד לנו דבר מאד מאד שהוא בעצמו ראה בעיניו, בעצמו ראה נפקק בזה, עתה, אם נצטרך לכך שאיש נאמן מאד יצטרך להשבע על דבר, זה סימן שהדבר הוא באמת בלתי אפשרי. כך לדוגמא, אם יבא אדם ויספר לנו, ככל שהוא יהיה נאמן, שהוא ראה פרה עפה על גג, הרי לא נאמין לזה, אבל אם הוא ישבע, ונדע שהוא צלול בדעתו, נאמין לו. נוסף ונתאר לעצמנו שהג"א יבוא ויגיד לנו משהו, ואנחנו נצטרך שהוא ישבע, הרי שאז זה באמת משהו שהוא בלתי אפשרי. יש כאן משהו שהדעת לא תופסת ולא מקבלת אותו. עתה, הקב"ה אומר "חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם כשוכו מדרכו וחיה". לא די שהקב"ה יגיד זאת, הוא צריך להישבע, "חי אני". לכאורה הרי זה בסך הכל גילוי של ההגה, למה לא מספיק שהקב"ה יאמר זאת, למה הוא צריך להישבע. במידת פורענות אכן מצאנו שצריך שבועה, והכונה שאין בזה חרטה, כמו בשבועה של "אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי" או השבועה שהקב"ה נשבע בכריתת ברית שלא יביא מבול לעולם, כדאיתא בבבא בתרא (ע"ד ע"א) "אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי", אבל בכל מידה טובה לשם מה צריך שבועה.

זו היתה התעוררות המוסר של ר' איצלה בלזר. לנו אין שכל, איננו מבינים כלל את האבסורד הנורא שיש בתשובה. עד כמה שאנו מנסים להבין יותר ויותר אנחנו רואים שאנחנו מבינים פחות ופחות. ואנחנו רואים פה את כח כל יכולתו יתברך. זו סתירה גלויה, זה דבר שהוא בלתי אפשרי. ודאי, אנו מאמינים שאין סתירות. גם בעניין ידיעה ובחירה אין סתירה. אבל לשכל זה נראה כסתירה, השכל פשוט נעצר. לנו אין תירוץ. עלינו להבין שאיננו מבינים זאת בדיוק באותה מידה שאיננו מבינים את עניין ידיעה ובחירה. כך זה צריך להיות. ההתגלות של הוי"ה זו התגלות שהיא מעבר למידות של העולם.

א-ל זה החסד היוצא מרצונו יתברך והכח שמוציא לפועל זה הדין

נשוב לבאר את עניין שם א-ל, שבו מתחילה הבריאה, "א-ל אלקים הוי"ה דיבר ויקרא ארץ". בספר הזהר בפרשת ויקרא מסדר את המידות לפי השמות ושם כתוב שא-ל זה השם של מידת החסד. הזהר מביא את הפסוק בתהלים "מה תתהלל ברעה הגבור, חסד א-ל כל היום".

א-ל זה חסד, אלקים זה דין, והוי"ה זה רחמים. חסד זו ההתחלה. אלקים, זה מה שמתחילה עלה במחשבתו לברוא את העולם במידת הדין, זה "בראשית ברא אלקים" כמו שכתוב. אבל אחר כך ראה שאין העולם מתקיים ואז עמד ושיתף מדת הרחמים כמו שכתוב "ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים". וכפי שרש"י כבר מביא זאת בתחילת החומש, והדברים עתיקים.

עתה, א-ל זה החסד, זו ההתחלה של כל התפילה, הא-ל הגדול הגיבור והנורא. פירוש המילה א-ל זה שורש כל הכוחות כולם, כשאמר לבן "יש לאל ידי לעשות עמכם רע", וכן הפסוק שמביא רש"י (שמות ט"ו י"א ועוד) "ואת אילי הארץ לקח". פירוש המילה א-ל זה כח. וכך אנו אומרים בפיוט אלה אזכרה ביום כיפור "בכח ולאל".

החסד זה שורש כל כח בעולם. תחילת כל כח בעולם זה הרצון, רצונו יתברך, מכאן יוצא כל כח. כל הכוחות של העולם הם מההתעוררות הזאת של הרצון להיטיב, אותו רצון להיטיב הוא שורש שהוא כל כח בעולם. כח, זה הדבר שמוציא לפועל. עתה, נתבונן היטב בדברים, כל הוצאה לפועל היא במידת הדין, אבל מידת הדין היא אף פעם לא כח. מדת הדין זו ההתעוררות להוציא את הדברים מהכח אל הפועל. החסד, מטבעו, שהוא מעצמו לא מעורר את עצמו. מי שגומל חסד הוא חסדן גדול אבל צריך את הכח שיעורר אותו לחסד. בעל חסד מעצמו יכול לישון כל היום וכל הלילה. העובדה שהוא מתעורר, שהוא מרגיש את עצמו מחוייב לעשות חסד, נדחף לעשות חסד, זה מכת הדין.

המים מצד עצמם הם שוקטים והאש זה הכח שכולו פעולה

ונוסיף לבאר זאת, וכאן זאת נקודה שצריך להבין היטב, זו אחת מהנקודות המרכזיות בהבנת העניין. המים, שהם מייצגים את החסד בעולם, המים לא דוחפים שום דבר. המים הם שוקטים ונחים. כשהמים נמצאים שלא במקומם הם כח כביר ונורא. "מקולות מים רבים אדירים משברי ים" זה נורא ואיום. זה הכח החזק ביותר בעולם, זה משהו נורא. אבל זה כשהמים הם לא שוקטים, כשהם מטולטלים. אולם מה שמטלטל אותם זה לא הם עצמם, אין בהם מיניה וביה מה שיטלטל אותם. להיפך, עצם טבעם ומידתם זה להיות שוקטים ונחים, ותו לא. ההבדל הנורא שיש בין אש ובין מים, שהוא היא כולה פועל, היא תמיד עובדת. כל מציאותה היא עבודה. זה טוד אשוי משום חיצויה. כלי מי שמדבר על אש נחה מדבר על דבר סותר את עצמה. אין אש נחה, אין מנוחה באש. עצם מציאותה זה האי מנוחה, זו העובדה שהיא עובדת ופועלת כל הזמן, זו מציאות האש. האש מצד עצמה היא כולה יציאה לפועל, בלי הפסק. זה דבר שכל הזמן יוצא לפועל, זה כחה של האש, היא כולה פעולה, עצם מציאותה זה פעולה, עבודה, לעומת זאת, המים מצד עצמם אין בהם שום סיבה שתוציא אותם לפועל. הם לא נושאים בתוך עצמם שום סיבה שתוציא לפועל את הכוח שטמון בהם, במיניה וביה שלהם, של המים בעצמם. להיפך, עצם טבעם זה לשכב בשקט, לא להתעורר, לא לעשות כלום. המים הם נחים שוקטים, זה כוחם של המים,

כשאש לוקחת דבר היא משנה אותו, היא שורפת אותו, אולם המים, המציאות של הרטיבות והקריירות נמצאת בהם כבר בדרך ממילא. אין כח שמעורר אותם לדוגמא להרטיב את הידיים, לעשות משהו, להוציא את כחם אל הפועל, היינו, לעשות איזו שהיא פעולה, לפועל. הם נמצאים במצבם אבל הם לא פועלים כלום. אפילו האדמה לפחות עושה משהו, היא מגדלת, היא מוציאה את עצמה לפועל, יסוד העפר מוציא את עצמו לפועל, אבל המים הם היצור העצלן ביותר בעולם. הם לא עושים כלום. גם כאשר הם ממיסים ומכלים חומר, זה לא בטבעם של המים, המים עצמם לא ממיסים, הם לא שורפים לא מבערים ולא מכלים. דבר שנמצא במים אכן כלה, אבל בגלל סיבות אחרות, הוא כלה בגלל שבתנאים האלה הוא לא יכול להתקיים וכשהוא לא יכול להתקיים בתנאים האלה הוא מחליד והולך. אילו רק המים לבד היו פועלים בעולם, הם היו פועלים בו רק את הרטיבות, את העובדה שהוא נהיה רטוב וקר, מי שנכנס לתוך המים נהיה רטוב, אין בזה שום דבר יותר. באמת, כשמשימים את הקרקע מתחת רגליהם, זה גורם למפל מים, ואז צריך להזהר מהם, אז הם נוראיים יותר מאש, הם איומים, כשהם שוטפים ובאים, וכלשון הכתוב "פוטר מים", זה כח כביר ונורא. אבל זה כשהם לא שוקטים, כשיש מישוהו שמעורר אותם, ובדרך כלל זו הרוח, אך המים מצד עצמם אין בהם שום נקודה שמעוררת את עצמם.

נמצא, החסד מצד עצמו לא מעורר את עצמו, אין בו מה שיוציא אותו אל הפועל. החסד נשאר תמיד בתחום החסד, בתחום הרצון. אבל מה שיעורר אותו להוציא את עצמו אל הפועל, ההוצאה לפועל נמצאת בדין.

לידת יצחק מאברהם – הדין מהחסד – שורשה ב'כחום היום'

פרשת לידת יצחק מתחילה בזה שאברהם אבינו ישב פתח האהל כחום היום, כאן היה השורש ללידת יצחק. כי הנה, צריך להבין בלידת יצחק מאברהם, אין מחסד יוצא דין. הרי זה ברור שכשמחסד יוצא דין מתעורר כאן החיבור ביניהם, כאן בלידת יצחק, היתה התחלת החיבור של חסד ודין. עתה, נתבונן אין כתוב בפרשה שגולד יצחק, השורש, הדבר הראשון, חוץ מהבטחת הקב"ה שהוא יולד, כשבאו לבשר, בפועל, כתוב "ויורא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום". לכאורה, זה סיפור משונה, וכי זה הסיפור שהוא השורש ללידת יצחק. אכן, הכונה בזה, כשאברהם אבינו 'כחום היום', כשמידת החסד התעוררה בצורה כזו שהוא היה מוכרח לעשות חסד, דבר זה הוא לא מצד מידת החסד לבד, זה דבר שמידת הדין צריכה להצטרף אליו, אחרת, מהיכי תיתי. כאן היה השורש לכך שמהחסד של אברהם נולד הדין של יצחק, וכאן זה היה השורש ליעקב שהוא יהיה יחד, זה החיבור של שניהם.

כוחו של הדין, שהוא מעורר כל דבר, הוא מוציא לפועל. דין הוא דבר מחייב, ואילו בחסד בעצם אין שום דבר מחייב, ברגע שזה מחייב זה יוצא מתחום החסד. חסד זה רק רצון טוב, זו נדבה, ואם כן, למה שהוא ייעשה, מהיכי תיתי. כשהאדם יתנדב הוא יתנדב, אך הוא יעשה זאת רק לכשירצה. כיון שאין חיוב אין כאן שום צד שמכריע, אין כאן שום צד מחייב. ההתעוררות להוציא לפועל באופן מחייב, זה מה שמידת הדין נושאת בתוכה, זו עצם המידה כמו שהיא. וכך, א-ל, זה כל הכוח כולו, ואלקים, זו הוצאה לפועל של כל הכוחות. א-ל זה חסד גמור, ושם נמצא כל הכח, זה הגילוי אצל הקב"ה של המידה הנושאת בתוכה את כל הכוח כולו. כל הכוחות כולם, גם הדין, הכל נמצא בשם א-ל. עתה, בפירוש, יש את הגילוי של שם אלקים, שהוא גם שייך לא-ל, אבל עניינו הוא כמו שנאמר אלקים על שופטים. כמו הדיינים שעניינם להוציא לפועל את כל מה שנמצא בכח, הם אלה שצריכים ליישם את הבכח, את כל מה שנמצא, זו המידה שלהם.

כאשר אנו מחייבים חסד, הרי שמכניסים את החסד לתודעה של הדין, ואז הדין מחייב חסד. אם דין התורה הוא שצריך לגמול חסד הרי ששופטים ושוטרים יכפו על חסד כמו שכופים על אכילת מצה. יש דין שכופים על הצדקה, כדאיתא בב"ב, הפירוש בזה שמשמשים במידת אלקים לקיים מידת א-ל. מכים את האדם מכות מדוע אינו עושה חסד. אין זה דומה לדין "קריב אותו" שכופין אדם להביא על קרבן, שם זה מדבר על קרבות שהוא מחוייב, אבל כאן אנו עוסקים בדבר שהוא לא מחוייב. אכן התירוץ הוא, כי אכן אי אפשר להכות אדם שיקריב נדבה, אלא אם כן הנדבה הזאת הפכה להיות חיובי. היינו, שהאדם מחוייב להתנדב. על זה כן מְעָשִׂים. זה הדין, הדין גם מגדיר את החסד, והוא גם מחייב את החסד. אלמלא של דין חסד לא היה מתעורר. אלמלא צירוף דין, אברהם אבינו לא היה מבקש אורחים.

במידות העליונות זה גם כן כך. בלי צירוף של מידת הדין אין שום סיבה שמידה תצא לפועל. הסיבה שמידה תצא לפועל זה מחמת שהקב"ה הטביע בטבעם של דברים שמידת הדין מעוררת אותה. כח הדין הוא זה שהקב"ה עשה אותו להיות זה שהוא טובע דין. מכיון שכך צריך. זה מידותיו יתברך אז הוא טובע את כל מה שצריך להיות. הוא הבעל דבר,

חלק מתוך מידת הדין, כפי שכתוב בזהר המובא במחזוריים לראש השנה לפני התקיעות, זה שיש מישוהו שתובע דין. בתוך בית דין יש ממונה אחד שתובע דין על כל מיני נושאים. כך הוא מעיקר הדין, כפי שכתוב ברמב"ם בהלכות יו"ט (פ"ו הכ"א) שבית דין צריכים למנות שוטרים לחפש ולבדוק שלא יבואו לידי עבירה וכן בתחילת הלכות סנהדרין כותב הרמב"ם שזה מעיקר דין סנהדרין להעמיד שוטרים לסבב בשווקים וברחובות ולבדוק ולדעת שבכל מקום מתנהלים הדברים כפי הדין. וכך כותב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ט הי"ד) "ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהיה שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו", הרגו אותם מפני שהם לא קיימו מצות דינים.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
 שנאמר ב"ש"ה"ק

"אין העולם מתקיים אלא בשביל התורה"

"ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לך" (משנה א').

התורה מקיימת את העולם:

לשון המשנה מתבאר על פי דברי מרן הגר"ח מוואלוז'ין בספרו נפש החיים (שער ד' פרק כ"ה) וז"ל: "אבל אם היה ח"ו העולם פנוי לגמרי אפילו רגע אחת ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתוה"ק, תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים ונבטלים ממצייאות לגמרי ח"ו. ואף גם איש אחד מישאל לבד רב כוחו, שבידו להעמיד ולקיים את כל העולמות והבריאה בכללה על ידי עסקו והתבוננותו בתוה"ק לשמה, כמו שאמרו בחלק (סנהדרין צ"ט, ב') כל העוסק בתורה לשמה כו' ר"א אף מגין על כל העולם כולו, וכן אמרו בפרק התורה - כל העוסק בתורה לשמה כו' ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו".

דברים אלו של הנפש החיים מיוסדים על דברים מוקדמים שביאר כבר קודם לכן, שהתורה היא המציאות המקיימת, המחיה והמהווה של כל העולם בכל עת ובכל שעה, וכל העולם כולו ניזון מהתורה הקדושה. ממילא נמצא שכפי כמות התורה שיש בעולם כך יש קיום לעולם, וכאשר חלילה חסר בכמות התורה הנצרכת לבריאה הרי שיש חסר בקיום העולם.

ושם בנפש החיים הביא את דברי התנא דברי אליהו (זוטא פרשה ה'); "בכל יום ויום מלאכי חבלה יורדין מלפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו, שאילמלי בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם יושבין בהן ועוסקין בתורה, היו מחבלין מיד, שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה".

וכאן מבואר לנו שהדברים כפשטן, כאשר יש רבים שיושבים ועוסקים בתורה - יש כאן רבים שמחזיקים את העולם, פשוטו כמשמעו, ועל גביהם העולם עומד על תילו כראוי. ולא ידך גיסא, אם ראית דור שרפו ידיהם מן התורה ועוסקיה מועטין, הלא כל עמודי העולם מתרופפים, ומי שבכל זאת הולך ומחזיק בתורה הרי הוא מחזיק את כל העולם כולו.

ואלו הם המשך דברי הנפש החיים שם: "ואיך לא יתלהב לב האדם בהעלותו על לבו ומתבונן בזה הענין הנורא, ותפול עליו אימתה ופחד לבל יתרפה ח"ו מעסק התוה"ק תמיד, כאשר יחשוב בלבבו אולי ח"ו לעת כזאת העולם כולו מקצה ועד קצהו פנוי לגמרי מעסק התוה"ק, ובלתי עסקו והגיון לבו עתה בזה העת בתורה היו נחרבים כל העולמות וכרגע ספו תמו ח"ו. זו תורה וזו שכרה מרובה מאד אין להעריך, שהוא הנוטל שכר כולם, אחר שהוא אשר קיים והעמיד ברב כוחו את כל העולמות עתה".

הנפש החיים מדבר על מציאות בה יתכן שהאדם הוא היחיד עלי אדמות שיושב ועוסק כעת בתורה. אם כן, לעת כזו, נמצא שכל העולם כולו מתקיים על ידי אדם אחד בלבד - ש'בלתי עסקו והגיון ליבו עתה בזה העת בתורה היו נחרבים כל העולמות וכרגע ספו תמו ח"ו. ועליו אומר הנפש החיים 'שהוא הנוטל שכר כולם, אחר שהוא אשר קיים והעמיד ברוב כוחו את כל העולמות'.

זהו היסוד המתבאר לפנינו בדברי המשנה, שהתורה אינה רק מעלה, מצוה או התקרבות לקב"ה, אלא היא העמוד שהכל נשען עליו והיתד שהכל תלוי בו - קיום העולם כפשטו. איתה העולם מתקיים ובלעדיה הוא נחרב. אין מציאות לעולם בלי התורה, ואין שום דבר בבריאה שיכול להיות בלי התורה.

ואכן דבר זה שנוי ומשולש אין ספור פעמים בדברי חז"ל, וכבר על הפסוק הראשון בתורה אמרו שהעולם נברא בשביל התורה שנקראת ראשית, ובתנא דבי אליהו (רבה פרשה ב') אמרו עוד בהאי לישנא: "אמרו חכמים, כל זמן שבני אדם מבטלין מן התורה מבקש הקב"ה להחריב את כל העולם", וכעין שהבאנו לעיל מהתנא דבי אליהו, שאילמלי אותם בתי כנסיות ובתי מדרשות שיושבים ועוסקים בהם התורה היה העולם נחרב מיד, שכן כל קיום והחזקת העולם בכל שעה ושעה תלוי ועומד על לומדי התורה, אם רב ואם מעט, וככל שתפרוץ התורה ותגדל כך תתרבה החזקת העולם לבל ימוט חלילה.

ובגמרא ריש תענית (ג', ב') תרה הגמרא אחר מקור דרוחות לא מיעצרי, ואומר שם רבי יהושע בן לוי: "דאמר קרא (זכריה ב', י') כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאום ה'", ומבארת הגמרא: "מאי קאמר להו, אילימא הכי קאמר להו הקב"ה לישאל דברתינכו בארבע רוחי דעלמא אי הכי כארבע בארבע מיבעי ליה, אלא הכי קאמר, כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל", ופירש רש"י: "שאינ העולם מתקיים אלא בשביל ישראל, והכי אמר קרא, כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם, כדי שיתקיים, שנאמר (ירמיהו ל"ג, כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת".

אם כן מתבאר בדברי הגמרא, שמאחר שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל, לכן פיזור הקב"ה את ישראל בארבע רוחות העולם - כדי שעל ידי כך יבוא קיום העולם, כשם שארבעת הרוחות מקיימות את העולם דוקא על ידי כך שהם רוחות נפרדות הבאות מארבע קצוות הארץ. אולם הדברים סתומים וחתומים, מדוע זה שהעולם מתקיים על ידי ישראל מחייב שהם יהיו פזורים ומפורדים בארבע קצוות תבל...

ונודע בזה ביאורו של מרן בעל החפץ חיים זצ"ל, שמאחר שהעולם עגול הרי אין היום והלילה שווין בכל, ובשעה פלונית שבמדינה פלונית מאירה השמש ויהי יום - במדינה שכנגדה שורר החושך ויהי לילה, בעוד שבמדינה שלישית יש כעת שעת צהריים ובמדינה רביעית שעת ערב וכו', ואין שעה שבה אין האור והחושך משמשים בערבוביא. ומכיון שהעולם זקוק לתורה בכדי להתקיים, ואם היה רגע אחד פנוי מן התורה היה העולם נחרב, ממילא אם היו כל ישראל מכוונסים באותו מקום - היה מתגבר החשש פן תמצא שעה מסוימת מן הלילה וכדומה שכולם ינומו את שנתם ולא יהיה מי שיחזיק את העולם...

אי לכך אומרת הגמרא, שכדי לקיים את העולם פיזור הקב"ה את ישראל בארבעת הרוחות, כשם שהרוחות עצמן מפוזרות מארבעה צדדים כדי לקיים את העולם, כך לא תהיה שעה שבה לא יהיו ישראל במקום מן המקומות תחת אור השמש בלי שתהיה בידם שעת הכושר מן המוכן לקיים את העולם...

'משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה'

דברי חז"ל נוספים מצינו בגמרא בסנהדרין (צ"ט, ב'), שאף אותם מביא הנפש החיים שם; "אמר רבי אלכסנדר, כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שנאמר (ישעי' כ"ז, ה') או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי, רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר (שם נ"א, ט"ז) ואשים דברי בפין ובצל ידי כסיתין לנטוע שמים וליסוד ארץ, רבי יוחנן אמר אף מגין על כל העולם כולו, שנאמר ובצל ידי כסיתין, ולוי אמר אף מקרב את הגאולה, שנאמר ולאמר לציון עמי אתה". דברי רבי יוחנן, שהעוסק בתורה 'מגן על כל העולם כולו', הם הדברים האמורים כאן במשנתנו, שכל העוסק בתורה 'כל העולם כולו כדאי הוא לו', בהיות שהוא המשפיע על הבריאה את קיומה. אך רבי אלכסנדר פותח ואומר דברים אחרים, ש'כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה', ויש להבין מדוע ענין זה של 'שלום' מושפע באמצעות עסק התורה, ומה ענינו לקיום העולם.

אלא שכיוצא במאמר זה נאמר בלשון הגמרא הנאמר על דינו דבר יום ביומו: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעי' נ"ד, י"ג) וכל בניך למודי ה', אל תקרי בניך אלא בוניך", ולכאורה תמוה, כיצד באמת מרבים תלמידי החכמים שלום בעולם... הלא לא מדובר דוקא על אלו שעוסקים במעשיו של אהרן, לרדוף שלום ולהשכין שלום, אלא על אותם שיושבים ספונים בפינתם כשאין להם בעולמם אלא ד' אמות של הלכה, בלי שאפילו יכירו צורתה של מחלוקת... וכי אלו הם ה'עסקנים' כביכול שעוסקים בהשכנת שלום?

ואמר על זה מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שכל מה שחסר שלום בעולם ושוררת המחלוקת - הכל נובע משורש אחד, שאדם לא מסתפק במה שיש לו וחומד את רשותו של השני. אילו היה אדם מרוצה במה שיש לו, מכיר בחלקו הטוב ויודע מה נעים גורלו - מעולם לא היתה פורצת מחלוקת. לאף אחד לא היה אכפת מה השני אמר, מה הוא עשה וכיצד הוא נוהג, כי כל זה אינו נוגע אליו - זה עומד בשלו וזה עומד בשלו, ומה לו ולזה.

על כן אומרים חז"ל: 'תלמידי חכמים - מרבים שלום בעולם'. כי 'תלמידי חכם לעולם טוב לו' (ברכות נ"ז, א'), וה'תלמידי חכמים' הם אלו שתמיד מרוצים, תמיד יש להם כדי סיפוקם ותמיד הם שמחים בחלקם, בלי שייצטרכו יותר ממה שיש להם. לא תמיד אמנם הברכה מצויה באסמיהם, ולא תמיד הם נמלטים ממצוקות העולם, אך כל זה רק בנוגע לפנ הגשמי, בעוד שכל העולם שממנו הם ניזונים הוא עולם רוחני - ובאותו עולם אין צרה ופגע, הכל על מקומו יבא בשלום ותמיד שורר שם הטוב האמיתי.

הלא הדבר ידוע, שהאדם מורכב מגוף ונשמה, והדבר היחידי שיכול למלא את הנשמה הוא החיבור לשורשה האמיתי - לקרבת אלוקים. "משל למה הדבר דומה, לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך. כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה, למה שהיא מן העליונים" (קהלת רבה ו', מובא במסילת ישרים פרק א').

על פי זה ביאר רבי יחזקאל, שתלמידי חכמים שעושים את כל ימיהם כמועדים לעסוק בדברי תורה - נפשם תמיד מלאה ותמיד טוב לה, וזוהי כוונת חז"ל 'שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם' - שבסביבתם של תלמידי החכמים לעולם לא ישמע צער, רק ששון ושמחה ישגו ונס יגון ואנחה.

ועל אותה הדרך יש לבאר את מאמרו של רבי אלכסנדר, שהעוסק בתורה 'עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה', הואיל ובשעה שיש מחסור בתורה בעולם - נמצא שכל קיום הבריאה מיטלטל אנה ואנה. אין די השפעה של קיום לכל חלקי העולם, חלק זה דורש את שלו וחלק אחר דורש את שלו, וכך נמצא שיש כביכול 'מחלוקת' בין השמים העליונים והתחתונים - כולם דורשים את שלהם לינוק ממנו את קיומם. זהו שורש המלחמות שקיימות בין שרי המלחמה של מעלה, וזהו שורש כל המחסור והרעב שקיים עלי אדמות, בשעה שאין די הצורך לזון את כל הבריאה, וכל אחד חפץ ליטול משהו מן השני כדי להשלים את הקיום שחסר לו.

אולם בשעה שיש העוסקים בתורה לשמה, חוזרת ההשפעה להתרבות על פני העולם, ואף אחד לא זועק חמס שאין לו די חיות כדי להתקיים ממנה. כל אחד טוב לו בשלו, הוא יונק את חיותו מהמקום העליון שראוי לו, ואינו צריך לחפש בורות נשברים כדי להתמלא מהם. כך נמצא שיש שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, כאשר כל חלק ממלא את עצמו מהמקום שממנו הוא אמור לשאוב, ושוב אין את הסיבה מעיקרא שאמורה לגרום את המחלוקת.

לפי זה עולה בידינו משמעות חדשה מדוע 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם' - משום ש'אל תקרי בניך אלא בוניך', תלמידי החכמים הם המקיימים את העולם וגורמים שלא יחסר לו דבר. זהו ה'שלום' שמתרבה על ידי החכמים, וזהו ה'שלום' שקיים בחכמים עצמם - שכולם שבעי רצון ומלאים ברכת ה', ברכות שמים מעל וברכות תהום רובצת תחת, מבלי שיחסרו כל טוב.

קיום התורה וקיום המצוות:

אלא שלעומת יסודו של הגר"ח, שכל רגע ורגע מקיום העולם תלוי בלימוד התורה, יש שהביאו את דברי התוס' בריש עבודה זרה, שם איתא בגמרא שאומות העולם טוענים לפני הקב"ה 'רבונו של עולם, ישראל שקיבלוהו היכן קיימוהו', והקב"ה משיב להם 'שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה', 'אומרים לפניו רבונו של עולם, שמים וארץ נוגעים בעדותן, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, וא"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתך מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו".

והקשו שם התוספות (ג', א' ד"ה נוגעים): "ואם תאמר והרי ראייה גדולה שקיימו, שהרי שמים וארץ קיימים הם", ותירצו התוספות: "וי"ל שהם קיימים ממה שקיבלו, כדאמר אם ישראל מקבלים", והיינו לכאורה, שעצם קבלת התורה של ישראל, עוד לפני שלמדו את התורה, די בה כדי לקיים את העולם. וצריך ביאור כיצד יתאמו לפי זה דברי הנפש החיים, שקיום העולם תלוי ועומד בלימוד התורה עצמו.

והנראה לומר הוא שישנם שני חלקים בתורה, חלק אחד הוא החלק האמור של לימוד התורה, ומלבד זאת יש חלק נוסף והוא קיום התורה - היינו עשיית המצוות ושמיירתן. שאלת האומות שם בגמרא לא מתייחסת אל הלימוד עצמו אלא על הקיום - 'ישראל שקיבלוהו היכן קיימוהו', היכן שמרו ישראל את המצוות, את החוקים ואת המשפטים, שתמורת זה נתן להם הבורא את שכרם (וכך מוכח שם בכל הסוגיא, שאף הקב"ה מצידו בחן את האומות במעשי המצוות ונתן להם לבסוף לשמור את הסוכה). אם כן מבואר, שעל אף שהעולם אינו יכול להתקיים אף רגע מבלי לימוד התורה, מכל מקום יש בחינה נוספת של קיום המצוות - שגם עליה השמים והארץ מעידים, 'אם ישראל מקבלים מוטב' ואם לאו הם חוזרים לתוהו ובוהו.

על חלק זה של קיום המצוות כתבו התוספות, שדי בעצם הקבלה לשמור את המצוות כדי שלא להחריב את קיום השמים והארץ, כי אף אמנם שעדיין נצרך לימוד התורה בכדי לקיים את העולם, ומאידך אף התורה בלא שמירת המצוות בפועל אינה חשובה תורה, עם זאת מצד עדותן של השמים והארץ אין ראייה כל עוד שה'קבלה' עדיין שרירה וקיימת - שכלל ישראל מוכן ומזומן לקיים את המצוות בעקבות התורה, הגם שאליבא דעובדא לא תמיד הם זוכים לשמור את המצוות בכל רגע ורגע, אלא רק ללמוד את התורה.

'כל העולם כולו כדאי הוא לו':

בלשון התנא מדוקדק שלא אמר 'כל העולם כולו קיים עבורו' וכדומה, אלא 'כל העולם כולו כדאי הוא לו', שהמשמעות היא כביכול כל העולם כולו מגיע לו וראוי לחלקו...

ובדרך אחת יש לבאר שאכן כן, כל העולם כולו כאילו נעשה שלו, של העוסק בתורה. הרי קיימא לן ד'אומן קונה בשבח כלי', ומי שיש לו חלק בהשבחת הכלי - יש לו חלק גם בבעלות עליו. אם כן כביכול, אותו עוסק בתורה שנהיה כעין שותף לקב"ה במעשה בראשית, שעל ידו מתקיים העולם ובזכותו הכל עומד, נמצא כאילו גם הכל שייך אליו, כאותה שותפות של אומן...

במשנה לעיל במסכת אבות (פרק ד' משנה ה') נאמר ש'כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם', וחסידים אמרו בדרך צחות, שמי שנהנה מן התורה ושואב את חיותו ממנה - הרי הוא 'נוטל חייו מן העולם', כל העולם כולו משועבד אליו ועומד עבורו, לזונו כדי חייו...

אולם יש לפרש עוד בדרך אחרת, בהקדם דברי הגמרא בברכות פרק אין עומדין (ל"א, ב'), ש"כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה", וכל כך למה, פירש שם רש"י: "לפי שתענית קשה בשבת, לפי שהכל מתענגים בו והוא מתענה".

והדבר תמוה, מאי כולי האי. אמת נכון הדבר שקשה להתענות כשכולם מסביב מתענגים, אבל בעבור זה זוכים לשכר גדול כל כך - ביטול גזר דין של שבעים שנה? 'שבעים שנה' פירושו כל ימי שנותינו, כל מהלך החיים, ומפני מה מגיע שכר גדול כל כך עבור מעשה אחד כזה של תענית חלום בשבת?

ביאור הדברים נראה על פי דברים שאמר הגאון רבי משה זריצקי זצ"ל, תלמידו של מרן הגר"ש שקאפ זצ"ל מהישיבה בגרודנא, שהיה מכונה בפי כל 'רבי משה מתמיד'. בעוד שכל גדולי התורה של אותו דור ראשון התגוררו במושבה בבני ברק או בעיה"ק ירושלים, הרחיק רבי משה נדוד לעיירה נידחת וקטנה בשם 'כרכור', שהייתה אז באותם ימים שוכנת בנפרד על יד פרדס חנה. באחד מהזמנים התארח במעונו בחור מיישיבת חברון, ורבי משה אמר לו כך: דע לך, שעל כל מצוה ומצוה שנעשית בעולם שולח הקב"ה מידה קצובה של השפעה שיורדת משמים. על לימוד התורה - יורדת ההשפעה הגדולה מכולם, אך מכיון שההשפעה היא קצובה, במקום שיש לומדים רבים - מתחלקת ההשפעה בין כולם, וכל אחד מקבל נתח קטן, ואילו במקום שיש לומדים מועטים - זוכה כל אחד בחלק גדול... אי לכך איעצך, שלאחר שתינשא חפש אחר המקום הקטן ביותר בכדי לגור בו, וכך תזכה להשפעה הגדולה מכולם... (אלא שבסוף דבריו הוסיף רבי משה מתמיד וסיים: 'ברם בקשה אחת יש לי ממך - רק לכרכור אל תגיע...').

ועל פי זה יתפרשו דברי רש"י, שבשאר ימות השבוע יש רבים המתענים או המסגפים את נפשם, וממילא ההשפעה מתחלקת בין כולם. מה שאין כן שבת קודש, 'לפי שהכל מתענגים בו', נמצא שמי שיושב בתענית הוא היחיד שמתענה - ושוב אין השפעת התענית יורדת אלא עליו... עד כדי כך, ש'כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה'...

ובזה תעלה ותבואר גם לשון המשנה: 'כל העוסק בתורה לשמה - כל העולם כולו כדאי הוא לו'. לא עומד על ידו, לא קיים בזכותו, אלא 'כדאי הוא לו', כיון שאם הוא יהיה היחיד שיעמוד ויחזיק את החזקת העולם - הרי הוא יכול ליקח את כל ההשפעות שאמורות לבוא על כל הבריאה כולה, ואז אכן באמת נמצא שהכל 'כדאי לו' - יש בידי את היכולת לזכות בשכר כולן, שהכל יירד לכיוונו ויגיע עד אליו...

מאמר 1 – החזקות בענין סמיכות גאולה לתפילה

הקדמה – התכלית של סדרת מאמרים אלו היא להתחזק בתפילה הקבועה שאנו מתפללים בכל יום, ע"י הפניית תשומת הלב לקטעים קצרים שבמעט התבוננות נמצא בהם שייכות גדולה לזמנים המיוחדים שאנו נחונים בהם, וע"י שנאמר אותם ביתר כוונה, יתחזקו ויתסודו בנפשנו יסודות האמונה. במאמר זה נעסוק בעז"ה בהתחזקות בענין סמיכות גאולה לתפילה, אשר חז"ל הקדושים הפליגו במעלתה עד למאוד, ומלבד זאת יש בכוחה להשפיע על כל התפילה.

א. ראשית צריך להבין את התוכן הפנימי של סמיכות גאול"ית. הנה ז"פ שלא עלה על דעת חז"ל הק' להפליג בערך סמיכות גאול"ית רק משום המעשה החיצוני שקורא ק"ש וממשיך תפלתו בלא הפסקה עד שעומד בתפילה, ופשוט עוד שחומר ההפסק בין גאולה לתפילה [כפי המבואר באו"ח סימן ס"ו] אינו ענין עצמי אלא נובע מהתוכן הפנימי של הסמיכות.

לכן מוכרחים אנחנו לעמוד על המשמעות הפנימית הן של מה שקראו כאן "גאולה" והן למה שקראו כאן "תפילה", ומתוך הבנה זו בהכרח תיולד עוד הבנה פנימית בקשר שבין הזכרת שבחי הגאולה לתפלת שמונ"ע. הנה כבר מתוך דברים אלו יש לאדם להתעורר על צורת התפילה שלו בכל עת, לבדוק את עצמו עד כמה הוא נותן לב לתוכן הפנימי של תפלתו ועל המשמעות היוצאת מפשטות לשונות התפילה וברכות ק"ש, ולחשוב מחשבות אמת על התוכן הפנימי הזה, ואם יעשה כן הרי כבר יחוש בשינוי נפלא בכל צורת התפילה שלו, והוא בדוק ומנוסה. מעתה יש לנו להתבונן בצוותא על תוכן הדברים ומתוך כך לנסות להפוך אותם לחלק עצמי מתפלתנו הקבועה.

ב. הנה מצאנו שלושה גוונים בדברי רבותינו בתוכן הפנימי של אמירת ברכת הגאולה המקדימה לתפילה והנולד מזה למשמעות והגוון המיוחד של התפילה שאלה מגיע מתוך פסוקי הגאולה, וכמושית"ב בעז"ה.

בדברי רש"י בברכות דף ד' ע"ב מבואר שעיקר כוונת חז"ל בברכת הגאולה [אמת ויציב] הוא על הריצוי שמרצה לקב"ה באמירת תשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, ועי"ז הוא מתקרב אליו, ומעלת הסמיכה היא שבעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו, דמהות התפילה היא בקשת צרכים [וכן מבואר עוד בגמרא ברכות דף ל"א ע"א ורש"י ד"ה בקשה].

ולמדנו מדבריו שאמירת שבחי הקב"ה בגאולת מצרים צריכה להביא את האדם לקירבת השם עד שירגיש שכעת יותר ראוי לו לתבוע צרכיו. ובאמת עבודה גדולה היא זו להרגיש בפנימיות נפשו שהשבחים מקרבים אותו לקב"ה, ומצריכה התבוננות תמידית בעת אמירת מילות הברכה של "אמת ויציב", יה"ר שנוכה.

ג. ובדברי רבינו יונה מצאנו עוד שני גוונים באמירת הברכות והסמיכות של הגאולה לתפילה, ויסוד דבריו נאמרו בתירוץ על תמיהתו על מאמר חז"ל זה - "וכי מפני שסומך גאולה לתפילה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב", ותור"ד בתירוץ הראשון שבמה שסומך גאול"ית מחזק עצמו ומאשר בנפשו שתכלית יצי"מ היתה ע"מ להיות עבד השם העושה מצוות רבו, והתפילה היא עשית רצונו [דהתפילה היא עבודה כמו שאמרו חז"ל עה"פ וילעובדו בכל לבבכם" איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה], וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה ומכיר שהוא עבדו מפני שגאלו, ועושה רצונו ומצותיו, נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא.

ותור"ד בתרוצו השני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפילה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום, וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילם ומתפלל מיד, **נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו**, ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד, והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה, ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא, ע"כ.

ד. הנה למדנו מדברי הרבינו יונה עוד שתי תפיסות בנפש בעת אמירת ברכת אמת ויציב שהיא ברכת הגאולה, ושתי תפיסות במהות התפילה הנסמכת אליה, וממילא שתי תפיסות בסמיכות גאולה לתפילה, האחת תפיסת העבדות שחויבנו בה בגאולת מצרים וחיוב העבודה עבודה, באופן שהתפילה הנסמכת לגאולה היא קיום החיוב והכרה בתכלית יצי"מ מעבדות לחרות של עבודת השם, והשניה תפיסת הבטחון הבאה ע"י זכירת הגאולה, באופן שהתפילה נתפסת כביטוי של הבטחון בפועל.

ה. ואם באנו לכלול את ג' הפרושים שגילו לנו רבותינו הראשונים כמלאכים, הרי אמירת ברכת אמת ויציב היא ביטוי של עבודה של התקרבות אל הקב"ה ע"י ריצוי והכרה בעבדות וחזיקות תפיסת הבטחון בקב"ה, והתפילה – הביטוי המעשי היוצא מן הקירבה והביטוי המעשי של העבדות והבטחון, וכ"ז נפעל ע"י הסמיכות של עבודת ההתקרבות לביטוי שלה בפועל בתפילה, וכל אלה מכוונים הן בפנימיות הדברים בעבודת הלב והן בחיצוניות הדברים בפירטי ההלכות של חומר ההפסק בין גאול"ית כפי מה שנפסק בשו"ע.

1. הנה אחר שנתבאר הצד העקרוני הפנימי של הלכה זו של סמיכות גאול"ת, ננסה כדרכנו לראות איך מצטיירים הדברים בפועל אצלנו, מה הן הדרכים להשיגם ומה הם המפריעים לקיום שלם של ענין נשגב זה, למען נוכל לזכות אפילו במקצת לקירבה לקב"ה ולשכר הנצחי המובטח למי שעושה כן כצורתו, כמו שגילו לנו חז"ל.

הנה המכשיר הזמין ביותר לזכות לכל זה הוא ההתבוננות ברוממות הדברים כפי שנתבארו, אך כיון שרוב בני האדם אינם רגילים בעבודה מסודרת כפי סולם המעלות, ובעיקר איננו מורגלים להקדיש זמנים מיוחדים לעבודה נשגבת זו מחוץ לזמני התפילה, בע"כ להציע דרך קצרה בלא לשנות את צורת החיים ובלא הוספה על סדרי העבודה והתפילה שאנו עובדים ומתפללים בלאו הכי, (שעל זה התיסדה כל סדרת המאמרים הזו), אך ע"מ להצליח בזה צריך להישיר מבט אל המפריעים העומדים בדרכנו בבואנו להשיג תפיסת מה במעלות.

2. הנה ברור כשמש שהמפריע הגדול ביותר לקיום הלכה נשגבה זו של סמיכות גאול"ת היא התפילה במרוצה, והיא באמת אם כל חטאת!!!

ולכן מי שרוצה להשיג מקצת מן המקצת של הרוממות והדביקות [והשכר] המובטח למי שסומך גאול"ת, ראוי לו לומר את הברכה בנחת, בזמן המאפשר קצת התבוננות על לשונות הברכה ועי"ז להיכנס קצת בפנימיות הדברים, ובאופן זה גם יוכל לצייר לעצמו ציור מה ממעמד יצי"מ וקריעת י"ס כפי התקוע בציורי שכלו איש כפי מהללו, ויגיע לסמיכות גאול"ת מתוך רוממות אמיתית.

ויש כאן בעיה ידועה שבתפלת הציבור הרגילה אנו צריכים להתחשב בקצב של הש"צ, והדבר משתנה לפי הש"צ והאופי הקהל של המתפללים במנין, שלא תמיד מתאים עם התכלית שאנו מעוררים עליה, ולפעמים יש תחושה שאנו מוותרים מראש על אפשרות לקיים את דברי חז"ל כצורתם.

3. ולכאורה לא רק שדבר זה אינו ראוי מבחינת יסודות העבודה, אלא שכמדומה לי שגם מבחינת ההלכה יש כאן מקום עיון, כי הרי קימ"ל להלכה שסמיכות גאול"ת [בשחרית] עדיפה על תפילה בציבור, ולכאורה היה נראה שגם קיום "מינימלי" של התוכן הפנימי של דין זה צריך שיקדם לתפילה בציבור, וא"כ הממהר תפלתו ע"מ להספיק לעמוד שמונ"ע "ממש ברגע אחד" יחד עם הציבור באופן שע"י לא יוכל לתת לב אפילו במקצת על פרוש המילות של "גאולה" וציור גאולת מצרים והמשמעות הפנימית שלהם כפי המתבאר ברש"י ורבינו יונה שהבאנו לעיל, הרי אינו עושה כדיון, וע"פ ההלכה היה לו להמשיך בתפלתו בנחת ולעמוד קצת יותר מאוחר לתפלת שמונ"ע עם הציבור, ובפרט שלדעת הרבה פוסקים ובראשם מרן החזו"א יש קיום של תפלת ציבור גם אם מתחיל אחרי שהתחילו הציבור, ואכמ"ל בפרטי דין זה, אך עצם ההערה ראוייה לעיון אצל מבקשי השלמות.

4. עוד ראיתי לעורר מה שמצוי לפעמים במניני ותיקין, שמחמת שחפצים להתפלל עם הנץ החמה ואין מניחים מספיק זמן מברכו עד שמנ"ע, משעבדים כל תפלתם לזמן הנץ, ובמקומות שמקפידים על הנץ הנראה מחלון בית הכנסת פעמים רבות כל החלק היפה והנשגב של ברכת אמת ויציב וסמיכת גאול"ת נאבד בחיפוש אחר קרני השמש הראשונים המתנוצצים בראשי ההרים, ובפשוטו אין טעם לאבד את כל היופי והרוממות של התפילה ואת השכר הנצחי של סמיכות גאול"ת בעבור דקדוק אחר הנץ, (בפרט שידוע שזמני הנץ המדויקים נעלמו מאיתנו ויש בזה שיטות הרבה אחת סותרת את חברתה וסו"ד כמעט כל זמן שיתחיל בתפלת שמונ"ע סמוך להנץ יצא יד"ח לאחת השיטות, ואכמ"ל).

5. סו"ד לא באתי לקטרג חלילה רק להתעורר בצוותא לחזק את הענין הנשגב הזה של סמיכות גאול"ת ע"י שלושת היסודות שעמדנו עליהם בס"ד – **האחד** התבוננות על פנימיות הענין של סמיכות גאול"ת, והטעם שזוכים על ידה לשכר נצחי נשגב כזה, הן לפני התפילה, והן [מעט] גם בעת אמירת מילות הברכה והתפילה, **השני** על הצורך להנהיג תפילה בנחת בכל התפילה ובפרט בקטע זה של ברכת אמת ויציב, וביותר להזהיר את החוזנים על הדבר, **והשלישי** להימנע מלשעבד נפשו לקצב של הקהל והש"צ אם הדבר מפריע את תפלתו, וכיון שתפלת הציבור גם היא ענין נשגב ו**מחויב**, וכן תפילה בהנץ החמה, יש לכל אדם לעשות אחת מהשתיים – או להקפיד להתפלל במנין שכל הקהל מתפללים בנחת, והיא באמת הדרך המובחרת, או להתחיל תפלתו – פסוד"ז וברכות ק"ש - לפני הקהל ולשער שיגיע עם הציבור לשמונ"ע, ובאופן זה יזכה לקיים שניהם, ומי שעושה כן אשריו ואשרי חלקו.

6. ולסיום יש להתעורר על דבר פשוט המושרש בעומק אמונת ישראל בקדושת דברי חז"ל, דהנה רבים מאוד טורחים טירחא מרובה להתברך מפיהם של צדיקי הדור, ועושים מאמצים גדולים ומוציאים ממון רב ומקדישים זמן רב לזה, ובאמת הוא ענין נכבד, אך ניחזי אנו, אם יאמרו לאדם כי בקצה העולם יש צדיק המבטיח לכל המתברך ממנו שיהא בן העוה"ב, כמה טירחות וכמה יגיעות וכמה זמן וממון יוציא ע"מ להגיע אל אותו צדיק, ולא ירתיעוהו לא זמן ולא ממון ולא פגעי מזג האוויר, עד שיפיק תקותו לזכות לברכת בו"ד.

והנה כאן מבטיחים לנו חז"ל הקדושים **שכל מי שסומך גאול"ת** (אפילו בתפילה של ערבית וכש"כ בתפילה של שחרית שמעלת הסמיכה בה גדולה מסמיכות גאול"ת בערבית כמבואר בסוגיא דף ד' ע"ב וברש"י), **הרי הוא בן העוה"ב!!!**

ואין לומר שדברי חז"ל באו ע"ד הפלגה וגוזמא ח"ו, דא"כ אין מקום לתמיהת רבינו יונה שהבאנו לעיל, **וע"כ שדברי חז"ל כפשוטם!!!**

מעתה לב מי לא יעלה על גדותיו בהשתוקקות אמת לזכות לברכה זו מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא הכתיב בתורתו את הדברים הנפלאים הללו שגילו לנו חז"ל הק', ואם ברכת צדיק בו"ד מתקימת כש"כ הבטחת הקב"ה וברכת התורה, ואין לנו אלא לעשות ככל יכולתנו לקיים את דברי חז"ל כצורתם הפנימית, ואז מובטח לנו שניזכה גם אנו לכל הברכות!!! **הנה לנו עבודה קלה ופעוטה אשר פריה רב לאין שיעור, ה' יזכנו!!!**

שאמר יוסף, חס ושלום אין אחי חשודים על שפיכות דמים. (וכבר עמדו במפרשים, שאע"פ שזרקוהו לבור, ומכרוהו לאורחת ישמעאלים אבל לא שלחו בו יד בעצמם להורגו, כי צדיקים היו).

ומ"מ ראה יוסף שעדיין אינם מסוגלים לעמוד בנסיון של "איתניות" עד התכלית ועד הסוף ממש, כי במצב שעמדו כעת עדיין לא משכו ידיהם מהשתדלות בני אדם, שהרי תקנה יש להם אם יוסף ירחם עליהם מחמת תחנוני יהודה, או שנשענו על כוחם ואיומיהם שחשבו שיעלה בידם להחריב את מצרים. ועיקר הנסיון הוא שיראו את עצמם כאבודים לגמרי בלי תקוה ועדיין ישארו בצדקתם, וכמו יוסף במצרים שפוטיפר לקחו לקלון, והיה חושב את עצמו אבוד לגמרי, מ"מ לא נשתנה מצדקתו והיה עומד מוכן לקבל אור פני מלך חיים כמ"ש ויהי ה' את יוסף. ע"כ רצה יוסף לעכבם, עד שיתאישו מן הישועה ע"י תחנוני יהודה, ועדיין ישארו בצדקותם בלי שום שינוי כלל.

ואם היה כה, אפשר כי היתה ההתודעות שלהם באופן נעלה לגמרי, כי כל מאורעות יוסף והאחרים היו הכנה ופועל דמיוני על לעתיד, ואילו היה מצליח יוסף "למתוח את החבל" ולהגיע עד סוף הבדיקה שלו, ולברר שהם צדיקים עד הגבול האחרון, אולי היינו זוכים שהיתה אז גאולה שלימה, כמו שחשב יעקב שתחית המתים מגעת בימיו, שהי' מתקיים בהם ויעשו אגודה אחת שהתקינו עצמן לגאולה, אך כיון שלא יכל יוסף להתאפק, ולא נשלם התיקון כהוגן, ע"כ הוצרכנו לכל משך אלפי השנים מאז ועד כה, לעבוד ולתקן עוון שנאת חיים, ועדיין לא סיימנו.

והנה אנחנו נמצאים היום במתיחת החבל האחרונה, שאולי נרמזת ב"חבלי" משיח, שבוחנים אותנו משמים, עד כמה אנו איתנים בצדקתינו, ומתרחשים מאורעות הזוויות ומטלטלות על מנת לבחון אותנו כמה אנו איתנים וחזקים באמונתנו, וכמו שהיה אצל האחים, שעדיין לא השלימו את התיקון ולא הגיעו לקצה האחרון, כל עוד שחשבו שיוכלו להשיג משהו דרך רוב שתדלנות ותחנונים, או דרך איומים וכוחניות, כך אנו עד שלא נגיע למצב שאין לנו על מי להישען רק על אבינו שבשמים, בלי לסמוך על קשרים עם ארה"ב ומדינות העולם, ולא על כוחניות של צה"ל וכוחות הבטחון, עדיין לא הגענו לתכלית הבריורים.

מתיחת החבל האחרונה

א. יוסף הצדיק מתח את החבל עד הקצה האחרון, הוא אילץ את האחים להביא עד אליו את בנימין, הפחיד אותם כהוגן עם החזרת הכסף, והאכילה עימו בביתו, ועכשיו בעלילה המביכה עם גניבת הגביע, יהודה כבר על סף התפוצצות, הוא איים עליו מפורשות שהוא עומד להחריב את מצרים, ולהרוג אותו ואת פרעה, בעצם הוא לא היה צריך לאיים עליו, כי בשפת גוף של יהודה ראה זאת היטב, בשערות שבלטו מחזהו כחרבות, ובדם שירד מעינו, ועדיין רצה יוסף להמשיך את המתיחה עד הסוף, וצריך להבין להיכן חתר יוסף, ומה רצה להרויח במתיחה הזאת.

ובמד"ר (פ' צג) כתבו חז"ל: כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים, אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים. ומכלל שבדעת יוסף היה שלא להתודע להם עדיין, ובשם משמואל הוציא מזה יסוד חזק מאד שנוגע עד למאד למצבינו כעת, בעומדינו על מפתן הגאולה.

והוא מקדים יסוד נפלא, שיוסף מידתו היתה שיש בו את החוזק והעוז שלא ישתנה, וע"כ נקרא "איתן" כמ"ש (בראשית מ"ט) ותשב באיתן קשתו, והוא יוסף הרועה את צאן אביו, והוא יוסף שעמד בכל אותן הצרות והנסיונות, והוא יוסף שנעשה מלך ועומד בצדקו. וזהו שבמדרש (פ' פד) אמרו: והנה אנחנו מאלמים אלומים אתם כונסים פירות ואני כונס פירות שלכם מרקיבין ושלי עומדים, כי כמו שהוא איננו בעל שינוי, כך פירותיו אינם בעלי שינוי ואינם מרקיבין, כי גם הם איתנים.

ומש"כ והם משתחיים לאלומתי, היינו שבהופיע על האחים מידת האיתנות של יוסף השיגו גם הם מעלה זו, וזוהי התכלית הנרצית בהתכללות השבטים, כמו שיהיה לעתיד שיעשו כולם לעץ אחד ככתוב בנבואת יחזקאל (ל"ז), ואמרו חז"ל (ב"ר פ' צ"ח) נעשו בני ישראל אגודה אחת התקינו עצמן לגאולה, וזה שנתאחדו במדתם זוהי ממש אגודה אחת, כי כל התחלקות מסתעפת מחילוק המדות, והנה גם הם אף שעברו עליהם כל אותן הפחדים והאיומים במעשה דבנימין, מצא אותם יוסף בלתי משתנים מצדקתם וכמו שמצינו מפו' במדרש (פר' צ"ג),

להינצל מהשבי

הכפירה, והיד ברזל שלו, שאין עבד יוצא ממצרים, ולכן אדרבה ממכה למכה הלכו וניהיו יותר כופרים, שאמרו זה לזה לא יאומן באיזה מצב בלתי הפיך אנחנו נמצאים, ולא ידעו שבסוף תבא המכה העשירית ותכריע אותנו, ולכן אף שעברו שמונה מכות עדיין נפעמו ממה שפרעה מגלה עמידות וכוחות כישוף בלתי מוגבלים, וסברו שאין שום סיכוי לצאת מתחת ידו אל החירות.

ג. והנה יש בתהלים (קז) תיאור על ארבעה שצריכים להודות, יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנרפא, ויוצא מבית אסורים, ויש להבין בכל הארבעה האלו, איך הגיעו עד למצב של הקושי, שעל הולכי מדבריות לא כתוב שזה היה מחמת העוונות, אלא כתוב "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו", וכן יורדי הים - "יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה'" אבל בחולים משמע שהחטא גרם לחוליים: "אילים מדריך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות", אך גדולה מזו מבואר שם לגבי שבויים שזה כל תכלית שביים: "ושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל. כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו. ויכנע בעמל ליבם כשלו ואין עוזר. ויזעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם ישיעם. יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם ינתק". הרי להדיא שהסיבה של השבי הוא "כי המרו אמרי א-ל ועצת עליון נאצו", והפעולה של השבי היא "ויכנע בעמל ליבם", וממילא רק עד כמה שיש ויזעקו אל ה' בצר להם, רק אז יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם ינתק.

ולכן אנו צועקים אחר כל תפלה, את בקשת "אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה", ובו אנו משלשים את בקשת היציאה, כי הנה עינינו הרואות, שלשה שבויים שיצאו "מצרה לרווחה" מצרת האכזריים והשפלים בשבי, לרווחה. "ומאפילה לאורה" מאפילת המנהרות, לאורה שברחובות עזה. אבל עדיין "משעבוד לגאולה" לא זכו לצאת, על כן לא בכדי משלשים את הבקשה, שרצונו לראותם יוצאים לא רק ממאסר הפיזי של הגוף, אלא ממאסר יהודי טועה שאינו יודע לפנות לבורא אף במצב שכלו כל הקיצים, ולא יודע אפי' לצעוק "שמע ישראל".

זהו שמעוררים אותנו להתחזק באמונה ובבטחון בה' יתב' בכל מצב, כי גם כיום רוב ככל הציבור מתחזקים בצפיה למשיח ולגאולה שלימה, ומבינים שמיום ליום אנו כבר קרובים ממש, אך בודדים רוטנים להיפך, הרי בין כך כבר היה שואה ומלחמות עולם ולא הגיע, אז למה שעכשיו יגיע...? הנה הם מסכנים את עצמם על גדות הגאולה, שלא יפססו ח"ו את רגע השחרור, ועלינו להתפלל שאכן כולם יזכו לצאת משעבוד לגאולה בב"א.

א. הסוף הנורא והעצוב של "שלשת השבויים" על

מפתן שחרורם המאושר, מחייב אותנו בהתבוננות מה רוצים ללמד אותנו משמים בזה, כי מלבד שכל צער שקורה לכל איש מישראל מעורר לתשובה, מוות כזה מתסכל מחייב התבוננות.

דהנה אכן פרשיותינו, מעוררות את כוח היציאה מבור השבי וחזרה לחיק המשפחה, כפי שארע ביוסף הצדיק שהריצוהו מן הבור, וע"י כל התהפוכות שארעוהו מצא בסוף את אביו ואחיו. ואל תתמה, מי ידמה ליוסף שהיה בצדקתו מתחילתו ועד סופו ועמד בכל ניסיון, כי הנה חז"ל מגלים לנו על קדושתו של יוסף הצדיק שזכה וזיכה את כל ישראל עימו, וא"כ זכותו יכולה להגן על כל הדורות, להוציא מבורות עמוקים ומנהרות חשוכים את אחרון השבויים, ולהשיבו בשמחה ובבריאות לחיק משפחתו.

אולם בפרשה מתואר איך שרגע לפני התגלותו, כמעט ארע ליוסף מה שארע לשלשת השבויים, שכמעט יהודה הוציא את חרבו להרוג את יוסף, כמסופר במדרש רבה (פר' צג): "כי כמוך כפרעה, מה פרעה גוזר ואינו מקיים, אף אתה גוזר ואין את מקיים... מה פרעה מלך ואתה שני לו, כך אבא מלך בארץ כנען ואני שני לו, ואם שולף אני חרבי, ממך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים". וכן עהפ"ס "ולא יכול יוסף להתאפק": "א"ר חמא ב"ר חנינא לא עשה יוסף כשורה, שאילו בעט בו אחד מהם מיד היה מת. הרי שכמעט וארעה טרגדיה כזאת שמת על מפתן הגילוי.

ב. אכן ארע כזאת בעת היציאה ממצרים, שארבע חמישיות מישראל מתו במכת חושך ולא זכו להגאל!! ואנחנו לא מספיק מתבוננים בהפסד של אלו שלא זכו לצאת ממצרים, ונפלו על גדות השחרור, אחרי שעברו כל כך הרבה צער ועבודת פרך, אך רבותינו פי' שהיה זה מפני שבכלל לא האמינו שיכולים להגאל, והארץ בזה האור החיים הקדוש, דהנה במרחק של אלפי שנה קשה לנו להיכנס למציאות שהיתה אז, ולהבין איך יתכן שיהיו יהודים שלא רוצים לצאת אחר שרואים פלאות בשמונה מכות נוראות, ואיך אפשר להשאר עדיין במציאות כזו שלא רוצים לצאת, אך הוא מבאר שהיה שם ויכוחים עצומים, שמצד אחד היו יהודים שהלכו והתחזקו ממכה למכה, והתבוננו וראו את גודל השליטה של הקב"ה בכל השטחים, בארץ באויר וברקיע שמים, ובכל קצווי הבריאה, וממכה למכה ניהו יותר מאמינים. אבל היו יהודים שהלכו והתפעלו יותר ויותר מפרעה, ונדהמו מכוח העמידה שלו וההתבצרות שלו בעמדותיו, שלמרות כל המכות שחטף עד עכשיו הוא לא זז כמלא נימא, ונשאר עם כל

אבל עתה נתבונן בעוד נקודה, אם ניקח את כל טיפות המים שטפטפו על הסלע, ונכניס את זה לצינור זרנוק של כבאית אש וכך בבת אחת נתיז על הסלע, האם יוצר חור כל שהוא? בודאי שלא! ולכאורה מה חסר, הרי כל המים שיטפטפו כאן יגיעו אל הסלע בלחץ מים אדיר? אלא רואים כאן את היסוד, שבשביל להגיע למצב של "המים שחקו אבנים" צריך כוח ההתמדה של עוד יום ועוד יום, עוד טפטוף ועוד טפטוף, ודווקא ע"י מציאות ההתמדה העקשנית הזאת, יוכל להיווצר חור, ולא הכמות של המים ביצעו את זה, כמו העקשנות והתמידיות שבפעולה הזו ששוב פעם, ושוב פעם, חזרה על עצמה, טיפה אחר טיפה....

וכך כאן, אין לתאר ולשער מה שפועל אצל הלומדים, החורף הזה, דוקא עם הימים השגרתיים האפורים שלו, ע"י שחוזרים על עצמם פעם אחר פעם, עוד סדר א' ועוד סדר א', עוד סדר ב' וג' ועוד סדר ב' וג', עוד שחרית מנחה מעריב, ועוד שחרית מנחה מעריב, יש להם את הכוח הפלאי של המונוטוניות, אשר פועל "חציבה" בנפש ו"חקיקה" בלב, שאין שום צורה להשיג דרגות כאלו בהתלהבות רגעית, ובאורות זמניים, אלא אך ורק בפעולה עקשנית יום יומית, שממנה בנין הגוף התורני שלנו.

ג. והוא כוחו של יוסף הצדיק, להשאר "איתן" בכל זמן ועת, גם כשאינו במסגרת הישיבתית של אביו, וגם בבית פוטיפר עם נסיונות נוראים יום יומיים, מול אינטרנט חי בדמות אשת פוטיפר, או גם כשהוא שבוי בבור האסורים, תמיד המשיך עם הלימוד שקיבל בבית אביו, כדאי' בבעה"ט עהפ"ס כי בן זקנים הוא לו, זקני"ם ר"ת חמשה סדרי משנה: ז'רעים ק'דשים נ'שים י'שועות מ'ועד, ואיתא שאת אלו למד אצל אביו, אבל את סדר טהרות השישי השלים יוסף בעצמו במצרים, מבהיל!

ויוסף הוא בחינת הכוח של מוסיף והולך שרכשנו בהדלקת נרות חנוכה, שהיה בסדר עולה יום אחרי יום, אבל זה לא נעצר ב"נר מצוה" אלא ממשיך הלאה בהוספת ה"תורה אור" כל יום, ויוסף גי' "דף היומי" עה"כ כשהדגש כאן על ה"יומי", בבחינת מה שתארה התורה אודות מלחמת יצרו "ויהי כדברה אל יוסף **יום יום** ולא שמע אליה... " שהדגש על יום יום! שבכל יום ויום צריך לעמוד בקביעות היומית, בלי לבטל יום! וק"ו למי שזכה לאור הנורא של עמל התורה בעומק סוגיות הש"ס בתכלית העיון, הרי שמדי יום זוכה להוסיף לקח ופלפול בלי גבול, וכ"ש בשנה מעוברת, אשרי הזוכה לנצל את כל ימות החורף לעליה.

א. כעת בשבוע זה שבו עמלי התורה, אל היכלי הישיבות הקדו', להתחיל את זמן חורף ב', אשר הוא הזמן הארוך ביותר. ומכיון שבלאו הכי ישנה עייפות מחמת מאורעות הזמן והעת, יחד עם ליאות מסויימת עקב התארכות זמן חורף ע"י חודש העיבור, נכתוב כאן ענין אחד שיש בו חיזוק נפלא דוקא עכשיו.

כי בוודאי יש עליה גדולה בזמני חג ומועד, מהרוממות של ליל הסדר, מהשטייגען של ליל שבועות, מהדביקות והשמחה של ההקפות והד' מינים, ומהאורות של חנוכה ופורים, אבל לא פחות מכך רצון ה' ושמחתו, בכל השיגרה המבורכת של שלשה תפילות ושלשה סדרים בכל יום, "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום" (משלי ח, לד) שעל ידי ימות החול הרגילים והפשוטים, אנו בונים אצלינו את החוט השדרה היהודי שלנו.

ולמשל בבנין יש את השלד ויציקות הבטון, קירות התמך והברזלים, שהם מעמידים את הקומות על העמודים, ואח"כ אפשר לעשות עיצוב פנים של כל בית ובית עד הגימור הסופי, כך בנמשל ימות החול הם השלד ויציקות הבטון, שמעמידים את גוף הבנין, והימים טובים הם ה"עיצוב פנים" של המראה הפנימי. ובלי עבודת ימות החול, אין בכלל את גוף בנין היהודי.

ב. המחשה נפלאה לחשיבות הרבה שיש בשיגרה המבורכת למרות ההישג היומי הזעיר, נוכל לקחת מאותם 'אבנים שחקו מים' שגרמו לתפנית העיקרית בחיי ר"ע, דאי' במדרש: אמרה לו (רחל): לך ללמוד תורה. אמר לה: בן ארבעים שנה אני ומה אעלה ביד? פעם אחת היה עומד על הבאר בלוד, וראה את האבן שהיא חקוקה ונתונה על פי הבאר, אמר להן: מי חקק את האבן הזו? אמרו לו: חבל שיורד עליה בכל יום. באותה שעה דן ר"ע קל וחומר בינו לבין עצמו, ואמר: ומה רך פסק את הקשה דברי תורה שהן קשים כברזל בודאי שיחקקו את ליבי שהוא בשר, ע"כ. ומה שנזכר כאן במדרש על החבל שהתחכך באבן, ידוע נוסח אחר שנזכר בענין אבנים שנשחקו ע"י טפטוף מים תמידי ועיקבי. ויש כאן רעיון אדיר, הנה כשרואים גדול בתורה ומחפשים כיצד הגיע לכך, ואיזו סוגיה בדיוק או איזה דף גמרא מסויים היו אלו שהפכו אותו מאדם פשוט לת"ח? התשובה היא 'גדלות' לא נקנית ברגע אחד, אלא בכל יום ויום כל שורת גמרא (!) סיתתה 'משהו של גדלות' באישיותו, ואף שלא ראינו אז שום שינוי אחרי שורה בודדת, אבל בפועל השינוי התרחש, ואף שלא רואים, בוודאי כן נעשה!... א"כ יש לכל אחד - סיכוי!

עשרה בטבת

בתי' זה, כי במקומו לא נהגו כן, דבמנהגי החת"ס אי שהיראים בפרשבורג היו צמים בו מעת לעת, ולפ"ז יתכן שעפ"מ שראה במקומו נקט שמוכרח להיות עוד טעם בזה, ולכן גילה המטמון מס' קרניים. (עד כאן ממה שלקטתי מהקונטרס להגר"י טרגר שליט"א בתוספת נופך, ושם בזה עוד עמקים כדרכו הנפלאה.)

ב. והנה נמצא לפי דברי החת"ס הנוראים, שכל מסעי הצלב גזירות ת"ח ות"ט, מלחמת העולם הראשונה, שואה, מלחמות הערבים, אינתיפאדה, עד מלחמת שמחת תורה תשפ"ד, כולן נידונו ונחתמו דווקא בי' בטבת ולא בר"ה. כי בר"ה כשכל בני עולם עוברין לפניו כבני מרון, כ"א נידון לעצמו, אבל בי' בטבת יש דין ומשפט בקומת הכלל כולו, האם הם בבחינת דור שכולו זכאי הראויים להחיש את הגאולה ואת בנין ביה"ק, או ח"ו לא.

ואע"פ שלהדיא אנו אומרים במוסף דר"ה, "ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום..." היינו דווקא כלפי מצב המדינות של הגויים, דכל היחידים מישראל נתיני אותם הארצות, חייהם תלויים במצב אלו המדינות בכל מקומותיהם, אולם נקודת הגאולה של כלל ישראל עומדת לדיון בפנ"ע, ביום עשרה בטבת ולא בר"ה. ומה שמבקשים 'וכל הרשעה כולה כעשן תכלה' הוא מיגור הרע באופן כללי, ומה"ט לא מצינו להדי' בקשה על בנין ביהמ"ק בר"ה, אלא רק על גילוי המלכות.

ושורש חילוק הזה, יראה לעינינו היטב כבר אצל יוסף, דהנה מצינו בו שיציאתו מבית האסורים ברה"ש וזו היתה גאולתו הפרטית, ואילו מכירתו ע"י האחים וכן התגלותו לאחים היו שניהם בי' בטבת, ונמצא שאכן יחסו הפרטי נקבע לו ברה"ש, אבל יחסו הכללי כלפי האחים שהיו אז עמ"י, נקבע בי' בטבת.

ג. וי"ל לפ"ז, דכמו שמצינו אחר רה"ש שיש עשי"ת ויוה"כ שבהם בינונים תלויים ועומדים לתת להם סדר תשובה באלו הימים ורק אז באים ימי השמחה בחג סוכות להראות שנצחנו בדין. כך בקומת הכלל. בכל שנה, תיכף אחר צום עשרה בטבת ניתנים ימי השובבי"ם שהם ימי התשובה בקומת הכלל, ובהם קוראים על הירידה למצרים וכל סדר היוצרות אומת ישראל דרך המכות וקרי"ס עד קבלת תורה ומצות במשפטים והמשכן בתרומה תצוה. והם בגדר עשי"ת ויו"כ לאסוף נדחים ונפזרים שיצאו מישראל ולהחזירם לתיקון בכלל ישראל. ואח"כ באים לימי הפורים, שהם ימי השמחה על הכפרה שזכינו לה בקומת הכלל, אז אכן גדר השמחה בדרך של משפחה ומשפחה, ודוקא באופן של משלוח מנות ומתנות לאביונים, שאי"ז רק שמחה פרטית אלא שמחה כללית ואיך ישמח לבדו. **יה"ר שנזכה לזה!**

א. בקונטרס לימי החנוכה (של הגר"י טרגר שליט"א נכד הגרש"ז) הביא חידוש מספר 'פני ארי זוטא' (ספר מקדמון לפני 300 שנה שנדפס בהסכמת החק יעקב ועוד), שהתגלותו של יוסף לאחים היתה בעשרה בטבת. ועוד הביא מספר בית שני (דרשות ס' ל) שכ' הגאון רבי שלמה פיישר זצ"ל שמכירת יוסף היתה בעשרה בטבת. ויש בזה נקודה נפלאה שכל שנה שנעלם מהם היה לפי חשבון מדוקדק, לכן היה זה מעת לעת.

והביא שם מהשפ"א (ויגש תרמ"א) שכ' נפלא: 'ענין הבכיה דרשו על החורבנות, ומה השייכות לכאן, ויתכן לומר ע"פ לשון הפסוק ולא יכל יוסף להתאפק, כנראה שהיה מן הצורך לעוד לעכב עצמו, ואם היה ביכולתו לתקן לא היה הגלות והחורבן כאשר חכמים הגידו, שהכל נמשך מן השורש וכו', ולכן הרגיש יוסף מיד שיהיו החורבנות, והרי"ז המעט שנשאר מהתיקון, אין אנו יכולין לגומרו בדורי דורות, ומזה יש לבחון גודל עבודת האבות והשבטים, עכ"ל השפ"א. ומתבא' מזה שעשרה בטבת כבר שנים קדמוניות היה יום שהוכן בו חורבנות. ובב"י (תקנ"ג) הביא דעת האבודרהם שמפני שנא' ביחזקאל (כדב) על האי צום 'בעצם היום הזה', לכן הוא כיוה"כ ודוחה את השבת. ובב"י כתב עליו: לא ידעתי מנין לו. ובשכנה"ג וא"ר (תקנ"ג) הביאו מתיקון ישכר (דף כח) שהביא שכן מבואר בתשובות הגאונים.

ומרן החת"ס (תור"מ ז' אדר) כ' לפרש את דברי האבודרהם ביסוד מופלא, וז"ל: כי באותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים, כמו כן ישבו בית דין של מעלה, אלו מיימינים ואלו משמאילים, עד שגברו משמאילים ונחרב הבית, והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב, **נמצא שבכל שנה ושנה מתחדש חורבן חדש**, וזהו בכל פעם שמגיע יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז משפט החורבן, **כמו כן בכל דור ודור יושבין בית דין של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה**, ודבר זה מרומז בספר הקרניים, וידוע שעל כל צרה שעברה כמו יא"ר ציי"ט אין אנו מתעניין בשבת, אבל תענית חלום מותר להתענות בשבת דעונג הוא לו, שהוא מבטל צרה העתידה, ולכן ס"ל לאבודרהם שאם חל עשרה בטבת בשבת, מתעניין בשבת, עכ"ד. ונתבאר בזה כנ"ל דיום זה מיועד להכנת החורבנות רח"ל, כפי שהיה בימי יוסף.

והנה יש מפרשים באופן אחר, דמכיון שאין צמים בו אלא ביומו, שוב אי"ז בגדר ביטול עונג שבת כיון דלפחות בליל שבת אוכלים בו כרגיל. ובדרך פלפול י"ל, דהא דהחת"ס לא נסתפק

חננוך לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 30 | פרשת ויגש

ויגש "אליו" ..

ולהשתמש בעצות, בין לזולתו ובין לעצמו.

צריך ילד, נער, שיהיה לידו "איש תבונה" - חכם, שיודע לקשור את כל הנימים ולעשותן לכוח אחד מאוחד היכול להגיע אל המים הצוננים. **שידע לעמוד על ליבם! צריכים הם גם שיסכים ללמדם כיצד הם יכולים למצוא ולדלות עצות מתוכם.. וכפי שכותב בעל "חובת הלבבות" בהקדמה:** "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה", - "רצה לומר, כי החכמה תקועה בתולדת האדם וטבעו ובכח הכרתו כמים הטמונים בלב הארץ, והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכוחו ובמצפונו מן החכמה, לגלותו ולהראותו וישאבנה מלבו, כאשר יחקור על המים אשר במעמקי הארץ;.."

הרמב"ם בהלכות תענית (פ"ה ב') כותב: "ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנצאר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק"

המצור הינו תחילת החורבן, כשאדם נמצא או מרגיש במצור, לעיתים רבות זה תחילת חורבנו.. דברים רבים מצירים את צעדינו וגורמים לנו רגעי "צוקה" .. מה עושים? משלימים? נלחמים?

יהודה מרגיש חומות של "ניכור" מיוסף, הכסף מושב באמתחתם, הגביע, שמעון אסור בבית הסוהר, עצי עריסות גילה להם, בנימין מתבקש להגיע, ניחושים מדויקים בגביע, חקירות בלתי פוסקות.. להשלים עם זה? איך בכל זאת מבקיעם חומות של ניכור העלולות להביא לידי ייאוש?

"ויגש אליו יהודה" וכתב האור החיים הקדוש: "ובדרך דרש יתבאר אומרו ויגש אליו על דרך אומרו (משלי כז' יט') כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ולזה נתחכם יהודה להטות לב יוסף עליו לרחמים,

סיפר לי יהודי יקר, לפני כמה שנים, באחד מערי הארץ, התבקשתי לבוא ולדבר באוזני קבוצת נערים שנמצאים במקום סגור תחת צו משפטי. "הזהירו" אותי, הוא אמר, שקשה להם להקשיב, כשנכנסתי, קבלת הפנים שלי הייתה ויכוח נוקב וקשה של אחד הנערים עם המדריך שלו, כשהלך המדריך לקרוא ולארגן את שאר הנערים, נשארתי עם אותו נער שהיה נתון בסערת נפש גדולה, התיישבתי והתחלתי לדבר בקול לעצמי.. קשה, קשה מאד כשמרגישים צודקים ולא מבינים אותך.. הנער בהה בי בחוסר אמון.. מנסה להבין.. גם אתה? גם לך זה קורה? אתה לא מבין! הוא אמר לי בדמעות.. והחל לספר את מה שהביא אותו לוויכוח המר.. משם השיחה המשיכה והנערים שהתקבצו לאיטם הצטרפו גם הם.. הדמעות זלגו, שלי.. וכן.. גם שלהם.. הרגשתי שלא משנה באיזה מקום אתה נמצא ואילו חומות סוגרים עליך.. תמיד טוב שיש מישהו לידך.. ואולי.. אולי גם יצליח להראות ולעזור לך למצוא את החבל הנכון בשביל לדלות מעצמך את הטוב שיש בך..

"ויגש אליו יהודה" (מ"ד י"ח) מביא על זה המדרש (בר"ר צ"ג-ד) את הפסוק "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה" וממשיל משל: "לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננים ויפין ולא הייתה בריה יכולה לשתות הימנה, בא אחד וקשר חבל בחבל נימה בנימה, משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה והתחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זז יהודה, משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על ליבו". ובמתנות כהונה שם: "וזהו ויגש אליו יהודה, כלומר אל עצמותו ולבו נגש גם יכול לו, ואז ולא יכול יוסף להתאפק עוד, כי כבר עמד על ליבו". וכתב על כך ר' ירוחם ממיר זצ"ל: "ומזה לימוד לכל אדם, כי כדי להגיע אל דבר מה, מוכרחים למצוא

אני במצוקה, יש לך אולי בשבילי דקה?

כותב אני לך בדמעות, האם יש לך סימן או אות,
שבשבילם כדאי לי לרצות, להבקיע בחומות אלו
פרצות?

וכתב הרב וולבה זצ"ל: "ישנם שני אופנים של בדידות.
האופן האחד: אדם המתבודד בחדרי רוחו ומאזין
למעמקי ליבו הלוחש לו דברי אמת על עצמו ומעמידו
על חובתו, חיזוק יש בבדידות בו, עידוד והתאוששות.

והאופן השני: האדם שפגעה בו מידת הדין, ר"ל, אם
במחלה, אם בסבל אחר, והוא נאבק עם סבלו מבלי
יכולת להיחלץ ממנו בכוחות עצמו, כי "אין חבוש מתיר
עצמו מבית האסורים". גם הוא יושב בדד, **ועוד יותר**

**ממה שכואבים לו ייסוריו, כואבת לו בדידותו. כל עוד
שהיה חי את חייו יחד עם חבריו ושווה עמהם, מילאה
את ליבו שמחת החיים, כי כל נברא מתענג על חיים**

בצוותא חדא, והנה - פגעה בו מידת הדין וריחקה אותו
מצוותא זו, והושיבה אותו בדד וגלמוד בייסוריו, "ומפני
ידך בדד ישבתי... (ירמיה ט"ו, י"ז) כל סבל כפי מתכונתו
ומדרגתו, מגלה לפני הסובל תהומות של בדידות... יש,
ואדם רק סובל מצמצום יכולתו ברוחניות ובגשמיות
ונאבק עם גבוליו הצרים למדי, לפי דעתו. גם זה סבל
ורעות רוח, ובדידות נוראה... "משכיל לדוד.. בהיותו

במערה... **במערה הוא, לבדו, בחושך תת קרקעי, אין
מכיר, אין דורש, נפשו במסגר: סגור ומסוגר הכאבו
וסבלו באין מוצא ומפלט. והדוחק עצמו לתוך "מסגר"
זה של זולתו, לשאת איתו בעול: להרגיש איתו הכאב,
לסבול איתו יחד, לתת לב להתבונן בצרתו - הרי פרץ את**

כבלי בדידותו, (עלי שור)

ילדים ונערים רבים "זקוקים" לאנשי "תבונה" - שישאבו
את כאבם, שינתצו חומות של כאב ותחושת בדידות,
שיגרמו לאהוב, **שיעמדו על ליבם**. שיעזרו להם למצוא
עצה מעצמם, שיחברו אותם בעבותות של אהבה
ליוצרים, **שיתקיים בהם "ויגש אליו"...**

**והקריב דעתו ורצונו אליו לאהבו ולחבבו כדי שתתקרב
דעתו של יוסף אליו לקבל דבריו ופיוסו, והוכרח לעשות
כן לצד שמן הטבע לא יחבבו בני יעקב עובדי עבודה
זרה, כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים (תהילים
קכ"ה) וממזג נפשם לשנוא אשר בשר חמורים בשרם,
לזה הוצרך לפי שעה להפך המוטבע, ולהגישו בלבבו,
ולהשיבו בתאווני דליביה (בחדרי הלב)"**

**לעיתים מרגישים אנו את עצמנו עומדים מול חומות
אימתניות הסוגרות ומייאשות אותנו, לעיתים נראה לנו
שיש לילד, נער, חומות, שנראה שאין לו סיכוי לעבור
אותם.**

לפני שנים רבות נתגלה בעיר אשכנזית במרתף אחד
אדם שמעולם לא ראה אור השמש, לא ראה אדם ולא
יצא אי פעם מהמרתף. כאשר למד לדבר, נתברר כי
מילדותו הוחזק בבדידות גמורה באותו מרתף. אדם זה,
כאשר נוכח לדעת כי כל שנותיו בילה במרתף, כבר היה
מחוצה לו... כל עוד שהיה חי שם היה נבצר ממנו להכיר
כי מעונו הוא מרתף עלוב, כי בעיניו היה זה כל העולם
כולו, שהרי לא ידע מחיים אחרים... (עלי שור חא' - קמ"ב)

**אבי מורי הרב חיים אריה דרורי ז"ל שהשבוע חל יום
פטירתו, היה מפעילי תנועת התשובה בשנותיה
הראשונות, חומות של ניכור ובורות התנפצו בזו אחר זו
מול הבנתו בנפש האדם, רצונו הכנה, אהבתו המיוחדת,
אמונתו העמוקה ותחושת השליחות שקוננה בו..
לא פעם אחת, שמענו את האומרים - "הרגיזו אותי"
שם בהרצאות. אבל כשעמדתי מול אביך ז"ל, הכל
התמוסס.. החומות נפלו והאוזניים כבר היו כרויות..**

ומות, מרתף, תחושות של נער, במכתב שהתקבל:

אני, בחור ישיבה, מתקשה ביכולת החשיבה.
לא מוצא את עצמי בסביבה, לא מרגיש מסביבי טיפת
אהבה.

החברות עזבו כולם, ללמוד איתי לא ביקשו מעולם.
ההורים מאוכזבים, הסבים עצובים.
הרמ"ם מעירים, מתוסכלים וגוערים.

אני לא שנון, בישיבה נקרא חנון..

לא מוצא כוחות לקום, מרגיש לעיתים בודד ביקום.

הצוות הגיעו למסקנה, שאינני מתאים ומרגיש
בקיטנה.

מרגיש קטן מול חומות, שלא יעזרו לי מולם גם פ"ד
צומות.

הכרת הטוב – יסוד היהדות

הרמב"ן שאל מדוע יוסף לא הודיע לאביו שהוא במצרים מיד כשעלה לכס המלוכה. והרמב"ן עונה מה שעונה.

יוסף מוצא דרכו לבית האסורים, מן הפח אל הפחת. גם בלי זה הוא עבד בבית אדוניו ועכשיו עבד האסור בבית האסורים ומשרת את שאר האסירים.

בגדו של יוסף, הבגד שעזב בידי אשת פוטיפר הוא שהביאו לבית הסוהר. הבגד הזה בו שהוא עזב בידה, היא תפסה כדי לכפות עליו את רצונה לדבר עבירה. בגד זה שימש בידיה כהוכחה לטענתה כי יוסף הוא שניסה לעשות מעשה עבירה, ולחפות על עצמה.

מדוע השאיר יוסף את הבגד בידה, היה עליו לדעת כי בכך הוא מפליל את עצמו, הוא הרי הכיר היטב את אדוניו וידע כי היא תשתמש בבגד נגדו להוכיח את עלילתה? וכי היה ליוסף קושי לחטוף מידה בכך את הבגד לבל יישאר בידה?

יוסף לא עשה זאת כי לא יכול היה לעשות זאת, כי חש שהיה חייב בהכרת הטוב כלפי אשת פוטיפר שבביתם גר ומפיתם אכל. הוא לא יכול היה לפעול בכך נגדה. עד כדי כך טבועה היתה מידת הכרת הטוב בלבו, שהיה מוכן לעזוב בגדו אצלה עת נס ויצא החוצה, וזאת מתוך ידיעה שבכך הוא חורץ את גורלו... ולא לפגוע באשת אדוניו שבביתה שהה כעבד! מידה זו של הכרת הטוב היא שהביאה אותו בסופו של סיבוב המאורעות למלוך על מצרים, להגשים את החלומות להוריד את בני ישראל אליו ולהתחיל להניע את גלגלי התהליך לקראת קבלת התורה. כך שמידת הכרת הטוב נמצאת כאן ביסוד התהוותו של העם היהודי.

התורה מצווה אותנו "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". האמנם? מצרים, מ"ט שערי טומאה. מצרים, שלא די שרצו להרוג את ילדינו רצו גם לטמא את בנותינו ("וכל הבת תחיון") מצרים שהעבידו את בני ישראל בפרך. שהתעקשו כל התקופה שסבלו מעשר המכות להמשיך ולהחזיקם ולא לשחררם בשום מחיר. למצרים זו ולאנשיה אנו חייבים לדורי דורות הכרת הטוב, "כי גר היית בארצו!" יש לזכור את לינת הלילה שנתנו לנו בעת הרעב... אמנם גם זאת לא עשו מטוב לבם כי הרי לא משלהם נתנו לנו אלא משל יוסף שהציל את מצרים כולה מחרפת הרעב. אבל בכל זאת הכרת הטוב מגיעה... עד כדי כך מגיע חיוב הכרת הטוב.

מצות כבוד אב ואם שורשה בהכרת הטוב כפי שמלמדנו בספר החינוך: "משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואנשים, ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם..."

(אגב, בארה"ב קימת תופעה שבה מדריכים מסוגים שונים מדריכים זוגות צעירים להתנתק מההורים. דבר הגורם צער רב להורים ובפועל מזיק עד מאד לצעירים. וכבר יצאו גדולי התורה בארה"ב בחריפות נגד תופעה זו. וכנראה גם היא חלק מהחינוך המודרני המחנך לאגואיזם ושולל הכרת הטוב מכל וכל).

יוסף, שכה הצטיין במידת הכרת הטוב, עד שסיכן את חייו ולא פגע באדוניו הבית ודאי הכיר טובה לאביו וגם אם לא היה ידוע לנו בבירור מפני מה נמנע מלהודיע (והרמב"ן מסביר מדוע נמנע) דבר אחד

ברוח, אין ספק שיוסף ידע להכיר טובה, ובודאי כלפי אביו שגידלו ואהבו. ואם בכל זאת לא הודיע לאביו ודאי הייתה לו סיבה טובה ומנומקת היטב לא לעשות זאת. ודאי לא יכול היה לנהוג אחרת. שהרי מצוות כבוד אב ואם יסודה באותה מידה שיוסף כה הצטיין בה, מידת הכרת הטוב.

ובאמת מידה זו של הכרת הטוב נמצאת ביסוד האמונה כמו שממשיך החינוך ואומר "וכשיקבע זאת המידה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת הא-ל ברוך הוא..."

התהליך של הובלת עם ישראל למרגלות הר סיני להיות עם ה' החל במידת הכרת הטוב שהוכיח יוסף כלפי אשת פוטיפר. עם מכיר טובה יכול להיות עם ה'. כפוי הטובה נמצא בדרך המלך לתהומות הכפירה. כי עבודת האלוקים מתחילה בהכרת הטוב.

גם משה רבנו הכיר טובה לעפר מצרים ולנילוס (למרות שהיה עבודה זרה) כיון שנעזר בהם להינצל. ועם ישראל כולו מצווה להכיר טובה לכלבים, לכל כלב שבעולם בגלל שכלבי מצרים לא חרצו לשונם בזמן יציאת מצרים.

אכן יש חיוב הכרת הטוב גם למצרים וגם לכל מי שעשה לי טובה הגם שהוא חטא ויהיו אלה ההורים עצמם. יחד עם זאת התורה לא חסכה את שבט בקורתה מהמצרים או משאר חוטאים.

כבר הורגלנו בכך שמחייבים אותנו לחוש הרגשות שונות ואף סותרות בעת ובעונה אחת. כגון, כשאדם נפטר והניח לבניו ירושה יברכו הבנים גם ברוך דיין האמת וגם ברוך הטוב והמטיב. ואין הרגשה אחת באה במקום או על חשבון חברתה. וכך חגגו ליל סדר במחנות ובגטאות ותחת איומי האינקויזיציה. כי יש מקום בלב להרגשות מסוגים שונים.

מי שיודע היטב לגנות את הרע שבמצרים לא ייבהל מהצורך לא לתעב מצרי ולהכיר לו טובה על מה שבכל זאת קבלנו מהם, שהרי אחרי הכל "כי גר היית בארצו".

וכך בכל הדוגמאות האחרות שעשויות לעלות על הדעת.

אוסף הדרכות והנהגות

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל גליון כ"א - פרשת ויגש - מידות טובות

רבנו היה מעורר בפרשיות אלו להתבונן ולראות את גודל יופי מידותיו הטובות של יוסף הצדיק בהתנהגותו עם אחיו כשבאו למצרים. (והיה מקדים לומר שהנהגת השבטים במכירתם את יוסף לא היה נובע ממידת הקנאה ושאר מידות רעות ח"ו, אלא כל מעשיהם היו כפי מה שהעלו על פי הדין והמשפט שצריכים הם לעשות, ומשום שסברו שיוסף רודף הוא ומחוייב מיתה (עייני שמירת הלשון חלק ב), ועד כדי כך מצינו שהסכימו עמהם מן השמים שלא לגלות ליעקב על דבר המכירה (כמבואר ברש"י ל"ז ל"ג), וגם יצחק אבינו ידע ולא גילה). הדנה לכאורה היה מן המציאות שישנא אותם ע"מ שמכרוהו וסיבבו לו כל כך הרבה צרות, ועתה יוכל להנקם מהם ולהשיב להם כגמולם, אך הנה מבואר מידותיו הטובות של יוסף שלא זו בלבד שלא נקם בהם אדרבה ריחם עליהם והשתתף בצערם, ולא היה לו עליהם שום קפיידא כלל, וכדלהלן.

כתיב (מ"ב כ"ד) "ויסב מעליהם ויבך", ופירש"י לפי ששמע שהיו מתחרטים, והיינו שכששמע יוסף את צערם לא שמח רק אדרבה נשתתף בצערם ובכה כשראה שהם מתחרטים על המכירה, דלכא' אדרבה היה יכול לחשוב כי באמת הם צריכים להצטער על מה שעשו לו, ומכל מקום כל כך נשתתף בצערם של אחיו, עד כדי שכששמע אותם מתחרטים, בכה, ואף דמשמע שגם הם כשנצטערו לא נצטערו עד כדי צער של בכי שהרי לא הוזכר אצלם אלא חרטה ולא בכי, מכל מקום יוסף מרוב אהבת הבריות שהיתה בו נשתתף עמם בצערם ביותר עד כדי בכי, ואף שהם מכרו אותו לא חש בזה כלל ובכה ונשתתף עמם בצערם.

ועוד כתיב להלן (מ"ה א) "ולא יכול יוסף להתאפק וגו' ויקרא הוציאו כל איש מעלי", ופירש"י לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים בהודעו להם. והיינו שהיו בליבו רחמים גדולים עליהם ודא' להוציא כל איש מעליו שלא יתביישו. וכן להלן דכתיב (מ"ה ג') ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו, הרגיעם יוסף ואמר להם (מ"ה ה) "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם וגו' כי למחיה שלחני אלקים לפניכם", והיינו שראה שהם מצטערים ואמר להם כי אין על מה להצטער ולא אתם עשיתם זאת אלא למחיה שלחני אלקים לפניכם, ולא היתה בליבו שום קפיידא עליהם, ועל דרך זו המשיך להרגיעם כדכתיב (מ"ה ט"ו) "וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו", והיינו מושם שעד עכשיו לא היו מסוגלים לדבר אי תו, ולכן ניחמם והרגיעם להראות שהוא מחבבם ואין בליבו קפיידא עליהם כלל, ורק אחרי כן שלא נתביישו יותר אז דברו אחיו איתו.

ולמדנו מכל זה את גודל צדקותו של יוסף הצדיק, שהיה בדרגה גבוהה כזו שהרגיש שהכל מאת הקב"ה, והרגיש שלא עשו לו אחיו שום דבר, וממילא לא הקפיד עליהם כלל וכלל, ואמנם כך זה האמת שהכל בהשגחה, אבל לדעת להתנהג על פי זה בפועל זו דרגה גבוהה מאד, ורואים אנו באמת שזכה יוסף להתחלק לב' שבטים - אפרים ומנשה, והרי אין זו סתם חלוקה לשנים אלא קיבל בזה תוספת קדושה, ועל ידי זה זכה שהיו שני דגלים מבניו במדבר, והוא תוספת של השראת השכינה, וכן נקרא בלשון חז"ל (יומא ל"ה) ועוד) יוסף הצדיק, והיינו מושם שהיה בעל מעלה יותר מכל השבטים.

ונביא כאן דברים נוספים והדרכות והנהגות מרבנו זצוק"ל בענין מידות טובות.

ואמר רבינו שהדברים נוגעים למעשה גם עם תלמידים, פעמים רבות כשתלמיד טועה אי אפשר לומר לו שהוא טועה, וכן אם תלמיד בא ושואל שאלה שהתירוץ עליה פשוט מאד, אם יגידו לו מיד את התירוץ ויראה שטעה הוא עלול להישבר מכך, (ובאמת זה דבר נורמאלי שאדם טועה, וכל אחד מסוגל לטעות אפילו בדברים פשוטים, והוסיף רבינו גם אני טועה לפעמים, והיום העירוני שטעיתי בחשבון במה שאמרת בשיעור, ואיני מתבייש בזה כי דבר טבעי הוא שאדם טועה), אבל יש אחרים שאי אפשר להגיד להם את זה, וצריכים בדרך חכמה להעמידם על טעותם.

סיפר רבינו שכשהגיע לשיבה מרן הגרא"מ שך זצ"ל בשנת תשי"ב הוא הסתובב ושאל עם מי אפשר לעשות טובה, וחיפש עד שמצא בחור מסכן מהפליטים, וניגש אליו ועמד חצי שעה לדבר איתו בלימוד, ולא קרא אותו אליו, יש כאלה שקשה להם לגשת אל הבחור וצריכים שיבוא אליהם, וגם זה טוב, אבל הוא הלך בעצמו ונעמד על ידו ודיבר איתו, במשך כחצי שעה! וזו הייתה מחשבתו, עם מי אפשר לעשות חסד. מרן הרב שך עם כל אהבת התורה וההתמדה שלו, חיפש עם מי לעשות חסד, והיה מאושר בזה, כי זה מה שהיה צריך לעשות, ולא עשה זאת בליט בריחה, אלא מתוך שמחה, שמחה של מבקשי השם.

סיפר אחד התלמידים שפעם אחת אחרי תפילת מעריב עקב אחריו וראה שהוא מדבר בלימוד עם יותר מעשרה אנשים בכל הרמות ובכל הגילאים, והוא מתאים את עצמו לכל אחד לפי מה שצריך, עונה לצעיר כפי צעירותו ולגדול כפי חכמתו. עוד סיפר אותו תלמיד שפעם ישב רבינו בחתונה של אחד מנכדיו והשולחן במזרח היה מלא והבחורים נגשו רק לראש ישיבה להגיד לו מזל טוב, ורבינו בעדינות נפשו שם לב שלא מתייחסים ליושבים לצידו, וכשניגש לומר לו מזל טוב סימן בידו לצד ימין לומר מזל טוב ליושבים שם ואח"כ לצד שמאל לומר להם מזל טוב.

סיפר אחד מנכדיו שכאשר היו לו כאבי גב יסורים נוראים לפני כמה שנים, והיה אחד מבני הבית שידע לסייע לו לקום באופן שלא יכאב לו, ואמר שמעדיף אותו אבל אם בא אחר יתן לו כי אחרים נהנים מזה, אע"פ שהיו לו יסורים גדולים. כמו"כ השתדל לא להעיר לאחרים בצורה שעלול להגרם חלישות הדעת.

היה יהודי גלמוד שרבינו במשך תקופה היה מחליף לו יום יום את התחבושות, וכשהמשפחה שאלו הרי יש לו בקופה אפשרות שמישהו יעשה את זה וכו', ענה רבינו שהוא שמגיע לבתים ועושה זאת הוא ממהר לעוד בית ועושה את העבודה מהר יותר כי אין לו זמן, אני יש לי זמן לעשות יותר בעדינות שלא יכאב וכו'...

אחד התלמידים נכנס לרבינו ביום שישי בערך בשעה 11, והוא היה באמצע ארוחת בוקר, שאל התלמיד הרי את התפילה סיימו לפני למעלה משעתיים, והשיב רבינו שהוא התחיל לאכול והגיע אדם להתיעץ, ואח"כ עוד אחד, ועוד אחד, כך באמצע הארוחה, עזב הכל כדי לענות לכל אחד באורך רוח.

מדברי רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א באשכבתיה דרבי- הנהגות האצילית והמרוממת הקרינה יראת שמים עמוקה ודקדוק עצום בהלכה בין בבין אדם למקום בין בבין אדם לחברו, שהיה מרבה לדבר על נושאים אלו של כבוד הבריות מכל הבחינות, לכבד ולוותר ולהיות נוח לבריות בכל העניינים. ובענין גמילות חסדים, היו משחרים לביתו אנשים שהמרו להם מאורעות החיים והוא ה' מעודדם ומסייע להם בעצה ותושיה שקולה ונבונה. גם תשובותיו בשנים האחרונות לא לפי הבאים אל מעונו במצוקותיהם ובעיותיהם שנענו באופן נעלה ביותר בתוך התייחסות וכבוד והשתתפות במצוקת הזולת.

מדברי מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בהספדו- מה שבלט אצלו וזה היה בטבעו אלו המידות טובות שהיה לו, והיה בולט גם אצל אחיו הגאון רבי יעקב זצוק"ל, והסיבה שהיה להם כאלה מדות טובות מושם שהיו מהמשפחות המיוחסות בישראל, והענוה שלו היה בתכלית השלימות.

מדברי הגאון רבי יהודה אריה דינו שליט"א בהספדו- שמעתי מאחד מנכדיו, שהוא שם לב שכשרבינו בירך ברכת המזון לבד היה מאריך לומר בנחת ובכוונה, אבל כשהיה עוד ממרכים הוא היה מברך בלי להאריך מדי, והטעם בזה, מושם שאפילו שהוא רצה להאריך ולכוין יותר, הוא לא רצה שזה יהיה על חשבון השני, ולכן כשהיו עוד והיו מחכים לו שייסיים את הברכה, הוא לא היה מאריך. וסיפר הגאון רבי דוד הילמן זצ"ל שבעת שחיתן רבינו זצ"ל את ילדיו, היו אנשים רבים שהביאו לו מעטפות עם צ'קים לעזור לו, וחלק גדול מהצ'קים ראה"י לא השתמש וקרע אותם, ואמר שהוא מכיר במי ששלח לו אותם שהם בני תורה שהם דחוקים בממונם, ושלחו לו רק מפני כבודו, וכיון שזה מכביד עליהם אין לו רצון להשתמש בזה. ובני המשפחה סיפרו שלפני כמה שנים היתה להם שמחה משפחתית בירושלים, והזמינו הסעה וסיכמו מראש על שעה המתנה, וכשהגיעו למקום אמר רבינו שעוד ארבעים וחמש דקות כולנו חוזרים להסעה. והתברר אח"כ, שכיון שהם הגיעו להסעה באיחור של רבע שעה, ורבינו לא רצה שזה יהיה על חשבון הנהג אלא על חשבונם.

מדברי הגאון רבי נפתלי קפלן שליט"א- מי שהכיר את ר' גרשון אישית, דיבר איתו, ידע שהיה לו כח מופלא, כשהוא דיבר עם השני, כמובן הוא חשב את מה שהוא חשב, הוא לא היה משתכנע בגלל שהשני אמר משהו... אבל הוא לא נתן לשני להרגיש שהוא לא בסדר, או שהוא בכלל לא יודע מה שהוא מדבר, או שהוא לא הבין את הסברא טוב, או שיש לו ראייה כנגדו, וכו' וכו'. ובאמת כל הברכות הללו הם סברות שאלו לשכנע את השני שהוא לא צודק, אבל לא שהוא לא צודק בגלל שאלו בראות במטרה שבשלב שהוא לא יהיה צודק, ואחרי שהוא לא יצדק ממילא יכול להיות שאתה תהיה צודק. לא דואגים שהשני לא ירגיש רע, או שהשני לא ירגיש מושפל, או שהשני לא ירגיש כלפיך שהוא נחות דרגא.

סיפר רבינו שהיה מעשה בתלמיד חכם חשוב שטעה בהוראה, והיה רב אחר שביקש להעמידו על טעותו, אך לא דרך ארץ היא לומר לו שהוא טועה, לכן בא אליו בעקיפין וביקש ממנו שילמד איתו את הסוגיא ההיא, וכך הבחין הלה מעצמו בטעותו בלא שיהיו צריכים להעירו על כך, כי הטעות ניכרת בבירור מתוך הסוגיא, וכך עדיף לכוון את הטועה שיבחין מעצמו בטעותו, שבאופן זה יהיה יותר קל לו להודות על האמת.

מה שבוהט טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 29

ידיעת התורה (ח)

חלקי התורה. כידוע כל מבט החיים של הגר"ח היה מבט תורני בצורה מאד מוחשית והיה מתבונן על כל מאורע במשקפיים של תורה, אך אפשר להעתיק את המהלך לצורת הלימוד ולהמחיש ולצייר במחשבתנו את המקרים והדינים הנלמדים, וכך הדברים יקבעו בזכרוננו בע"ה.

לימוד מתוך חוויה

כפי שנתבאר בפרקים הקודמים מערכת הזיכרון בנויה בצורה של מסננת, והיא דוחקת הצידה הרבה ידיעות, ורק ידיעות מסוימות נחרטות היטב בזיכרון האדם.

במחשבה ראשונה נראה כי המערכת השכלית הינה מערכת נפרדת שאינה מושפעת כלל מהמערכת הרגשית, והיא דנה בכל דבר בצורה שכלית טהורה (דהיינו השיקולים הם בעיקר האם הדבר אמיתי והאם הוא הגיוני). אולם המציאות היא שהשכל מושפע הרבה מהרגש, וגם הניתוח השכלי של הבנת הדברים מושפע הרבה מהנטיית הרגשיות של האדם, וממילא המסקנות - גם השכליות - מושפעות מהנגיעות האישיות של האדם. לא נאריך בנושא הרגשי שאינו קשור ישירות לכוח הזיכרון, אך מערכת הזיכרון בהחלט מושפעת מהרגש, ולכן חשוב לדעת שככל שהאדם מחובר לנלמד בצורה רגשית הוא ילמד ויבין וגם יזכור אותו היטב.

הבאנו בעבר את דברי הסטייפלר בספרו ברכת פרח (פרשת לך לך) לענין לימוד מתוך סקרנות, ובכלל דבריו מבואר גם היסוד שכאשר הלימוד הוא חווייתי הדברים נזכרים יותר. וזה לשונו: "והנה ידוע שהדבר שעושה על האדם רושם גדול של שמחה את זה הוא זוכר זמן רב, שהדבר נשאר חקוק מאד בזכרוננו, אבל דבר שאינו משתוקק עליו והשגתו אינו משמחו, זה הדבר אינו עושה רושם עמוק בנפשו ובזמן קצר הוא משכחו, על דרך שאמרו חז"ל (שבועות ל"ד): מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, וממילא יוצא מכאן שהזכרון שיזכור את תלמודו הוא לפי ערך רוב תשוקתו והשתדלותו להשגת התורה, ולפי רוב השמחה שבא לו בהשגת דבר מדברי תורה כן היא זכירתו במה שלמד".

מעשה בת"ח שהגיע לישיבה מסוימת, ונתבקש לבחון את הבחורים על תלמודם. לאחר שנוכח כי התלמידים שולטים היטב בחומר הנלמד, שאל אותו ראש הישיבה האם התלמידים נופלים בידיעותיהם מהבחורים שלמדו עימו בצעירותו, ענה הת"ח שהגם שהבחורים הצליחו במבחן ישנו הבדל גדול בין דורינו לדור הקודם, והביא דוגמה לדבר מהגמרא בתחילת מסכת בבא מציעא שלאחר שהגמרא מבארת את דברי המשנה בדין שנים אחזים בטלית, הגמרא שואלת 'למא מתני' דלא בן ננס', ואמר אותו ת"ח שכאשר הם היו לומדים את הגמרא הזו השאלה הזו היתה כואבת להם, למה שכן ננס יחלוק על דברי המשנה, מפני שכאשר הם למדו את דברי המשנה הם היו מחוברים לתוכן ולהבנת הדברים, עד כדי שהעלאת האפשרות שכן ננס חולק על הדברים היה בה מעין פגיעה אישית... ואילו כיום השאלה לא מעוררת שום רגש אצל הבחורים, ורק מבררים בצורה שכלית האם בן ננס חולק על דברי המשנה או לא.

העולה מן הדברים, שכאשר האדם לומד את הדברים מתוך חיבור לתוכן, ממחיש לעצמו את הדברים, וחווה את הלימוד כדבר שנוגע לו ומעניין אותו, יהיה אכפת לו באופן אישי מכל דין ומכל סברא, וממילא הדברים יכנסו לעצמותיו ויזכרו לו לטווח ארוך. אבל כאשר הדברים נלמדים בצורה שכלית של איסוף מידע ושעשוע אינטלקטואלי ללא חיבור והמחשה וללא חוויה, אין ללומד חיבור לנלמד והדברים לא יזכרו אלא במעומעם (ואם בכלל). לכן הרוצה לשמר את דברי התורה שלומד בזכרוננו, יראה לגשת ללימוד בצורה חוייתית, להתעניין בדברים ולחבר אותם אל המציאות המוחשית ע"י ציורים מעשיים, ובכך מלבד שהלימוד יהפך לחויה עמוקה, יזכור את החוויה בסייעתא דשמיא לאורך ימים ושנים.

ביארנו בשבועות הקודמים ארבעה מתוך עשרה גורמים המשפיעים על הזיכרון. א - חשיבות ויקרות הענין הנלמד, ב - לימוד וקליטת הנלמד בצורה מסודרת, ג - החלוקה לכללים ולפרטים, ד - עריכת הקשרים בין הלימודים החדשים לבין מה שנלמד בעבר. השבוע נעסוק בע"ה בשני גורמים נוספים המסייעים להצליח לזכור לאורך זמן את הלימוד - המחשת הדברים, ולימוד מתוך חוויה.

המחשת הדברים

כתב בספר דרכי התלמוד (ח"א אות ז'). ספר שנכתב לפני כשש מאות שנה ע"י רבי יצחק קאנפנטון שהיה רבו של המהר"י אבוהב רבו של מרן הבית יוסף) "יש לך לבקש המשלים ודמיונים לכל דבר ודבר, עד שיתקרב לשכלך וידבר בלבך ולא תשכחנו, וזה מועיל לנזק השכחה ומכשוליה ומוסיף חוזק ואומץ בעיון". מבואר שענין המחשת הלימוד מועיל הן לידיעת הדברים והן ללימוד בהבנה ובעיון.

ניתן לומר שאחת הסיבות העיקריות לקושי בזכירת הלימוד, היא אופן קליטת הדברים כנתונים יבשים שאינם נתפסים במערכת המחשבה והזיכרון בצורה מוחשית. יתכן שאדם ילמד את סוגיה ואפילו יעמיק בהבנת המושגים, אבל הדברים נשארים במערכת הדעת כידיעה שכלית ללא ציור והמחשה מעשית, וכל ידיעה שאין לה המחשה וחיבור לעולם המעשה אינה נתפסת כראוי בזיכרון. הדברים אמורים לא רק לגבי לימוד הלכה מעשית שבה בוודאי ראוי לצייר ציור מעשי לאופן המדובר, אלא בכל נושא אותו לומדים כדאי לצייר ציור מעשי להמחשת הדברים בעולם המציאותי.

ננסה להציג את אופן הלימוד בצורה זו ע"י תיאור המחשבה בזמן הלימוד של הגמ' בריש מסכת ברכות (כמובן שזאת דוגמא בעלמא, ועל כל אחד לצייר את הציור המתאים לו) "מאימתי קורין את שמע בערבית" - אדם נמצא בליל שבת בקיץ ורוצה להתפלל הכי מוקדם שאפשר, הילדים עייפים, מתי הוא יכול להתחיל לקרוא ק"ש ולהתפלל? "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" - בעזרת ד' לעתיד לבוא ינהגו דיני תרומ' כצורתם והכהן קיבל תרומה אבל הוא טמא, ומחכה מתי יוכל לאכול. הוא כבר טבל, אבל עדיין צריך להמתין עד צאת הכוכבים... והוא הדין לענין ק"ש, עליו להמתין עד צאת הכוכבים. רגע, ואם יש מצב הפוך, הוא עסוק מאד, באמצע ללמוד או משהו אחר, עד מתי הוא יכול לקרוא ק"ש הכי מאוחר? אומרת המשנה - "עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר". ומה הטעם לשיעור זמן זה? מה יש אחרי ד' שעות, הלא הלילה עוד לא נגמר? מבארת הגמרא שלדעת רבי אליעזר לומדים ממה שנאמר בפרשת ק"ש 'בשכבך' שהוא הזמן שבו פונים לישון, וכן הוא בק"ש של שחרית עליה נאמר 'ובקומך', ואחרי ד' שעות מתחילת היום א"א לקרוא ק"ש. ולפי זה בימות החורף צאת הכוכבים בשעה 5, ממילא בשעה אחת עשרה בלילה א"א לקרוא ק"ש! האם כך ההלכה? ממשיכה המשנה ואומרת שחכמים חולקים, ומסתמא יחיד ורבים הלכה כרבים... נראה מה דעת חכמים - "וחכמים אומרים עד חצות" - למה חצות? האם לדעתם זהו הזמן שבו הולכים לישון? וכי זו מחלוקת במציאות? מבארת המשנה ששיעור זה הוא גזירה דרבנן, ועשו סייג שלא יבואו לדחות את ק"ש לשעה מאוחרת ולשכוח לקרותה לגמרי.

הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א סיפר שראה פעם את מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל הולך ברחוב וצוחק, שאל אותו הרב טורק למה הוא צוחק, ור' חיים ענה לו שהוא ראה מחזה מצחיק, כלב מלך. שאל הרב טורק אל מה הדברים מכוונים? ענה לו הגר"ח שהוא ראה חתן יושב ברחוב ואוכל, והרי חז"ל אומרים שחתן דומה למלך, ומאידיך אומרים חז"ל שהאוכל בשוק דומה לכלב, וא"כ הוא ראה מלך כלב. אצל מרן הגר"ח הלימוד היה כה מוחשי עד שכאשר ראה במציאות את קיום דברי חז"ל הגיע לידי צחוק... אולי זהו אחד הגורמים לידיעת התורה המופלגת של מרן הגר"ח זצוק"ל בכל

{ אז נדברו }

פרשת ויגש תשפ"ד | גליון מספר: 631 | לסדר: "ועינכם לא תחזו על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הזאת..."

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

האם אפשר להפסיק לדבר על המלחמה??

אני רוצה לשתף אותך בהרהורים אישיים... אנחנו נמצאים כעת בתקופה סוערת ולא שגרתית לכל הדעות!!! תקופה של מלחמה... וזה כבר נמשך וסוחר קרוב לשלושה חודשים...

הבעיה שלי היא: שלפני לא הרבה זמן היה קורונה!! ולכולנו יש ריאקציה מהקורונה... והריאקציה הזו כל הזמן נושפת לי בעורף!!! יש לי מין התנגדות פנימית... שאני לא מוכן לחזור שוב על התסריט של הקורונה... **אתן לך דוגמא:** כשהתחילה הקורונה... בשלושה ארבעה חודשים הראשונים... כל המציאות וכל ההווה שלי הייתה אשטיקל קורונה... אכלתי קורונה, חלמתי קורונה, דברתי קורונה, לא פסקי פומי מלמיגרס קורונה... (היום אני מסתכל על העלונים שכתבתי בתקופת הקורונה... אין! אין פסח, אין שבועות, אין סוכות, אין חומש ויקרא ולא במדבר... יש רק דבר אחד ויחיד: קורונה...) ואני לא צריך לספר לך איך זה נגמר בסוף... בסוף לכולנו זה יצא מהאף... נמאס לנו להתעסק עם זה... הפסקנו לדבר על זה וחזרנו לשגרת חיים... ואחרי שנה מישהו פגש אותי במקווה ועדכן אותי בחצי פה שנכון קורונה?? אז זהו... היא נגמרה... מה שבטוח... נכון ל-30 שנה הקרובות אל תזכיר לי את המילה קורונה!!! (וסליחה שהזכרתי עכשיו) מאז יש לי ריאקציה לכל תרחיש שמציף ועוטף אותנו מכל הכיוונים... זהו!!! לא עוד!!!

והנה הגיעה מלחמה!!! והמלחמה באופן טבעי גם תופסת את כל הכותרות... וכבר חודשיים שזה הנושא היחיד שמדברים עליו... וזה מתחיל להיות לי מוכר מאיזשהו מקום... זה מציף לי את הקורונה... וכאן מתעורר אצלי ההתנגדות הטבעית... עזוב... די מלחמה... תפסיק לדבר על זה כל היום... יש גם חיים... תעזוב אותי... לא רוצה לדבר יותר על הנושא הזה... תדבר איתי על הכל חוץ מזה... זהו!!! החיים ממשיכים...

השאלה היא: האם אני צודק??? או יותר נכון: למה אני לא צודק???

אז דבר ראשון: יש הבדל אחד מאוד גדול בין הקורונה לבין המלחמה כעת... עכ"פ מבחינתי... שבקורונה **אני הייתי** בבור!! אני הייתי חלק מהבועה... אני זה שנכנסתי לטירלול ומערבולת של המסכות והמאומתים והבידודים והייתי לפאניקה סביב זה... (ולכן גם יש לי משקעים מזה כי זה היה בור שאני הייתי נמצא עמוק בתוכו...) לעומת זאת כעת במלחמה... אני עצמי דווקא לא בתוך הבור!! אני במקרה לא גר בדרום... אין לי טילים מעל הראש... אני לא מפונה מהבית... וגם אין לי קרוב משפחה ששרוי בסכנה... ממילא אני מצידי אדרבה... סיימתי ממוזמן עם המלחמה... הכל טוב ובא נמשיך הלאה את החיים... **אבל לא!!!** כעת מוטל עלי להכניס את עצמי בצער הציבור ולהיות נושא בעול ולא לומר שלום עליך נפשי... ממילא כעת ההתעסקות במלחמה... זה לא אמור להגיע אצלי ממקום של בועה... אלא אדרבה... ממקום של עבודה!!! תהיה נושא בעול... תכניס את עצמך בצער הציבור... (ובאמת מי שכן גר בדרום או חווה את זה ברמה האישית ונכנס לאיזושהי מערבולת רגשית... דווקא הוא- יתכן שהוא כן צריך לצאת מה"קורונה" של המלחמה... כי אצלו זה לא בריא... לעומת זאת ואנחנו וכל מי שעומד מחוץ לתמונה... מאיתנו נדרש כן לתת עיניו ולכו להיות מיצר עליהם...)

זו נקודה אחת!!! אבל יש עוד נקודה: עם כל המשקעים שעברנו בקורונה... צריך לדעת שגם בקורונה **לא בזבזנו את הזמן!!!** רק נדמה לנו ככה!! אבל זה לא באמת...

מה אני מתכוין?? תבין: בזכרון שלי צרוב שבמשך חצי שנה הראש שלי היה תקוע מהבוקר ועד הלילה בקורונה קורונה קורונה... **וזה לא באמת נכון!!!** זה לא שכל היום דיברנו על נגיף הקורונה... אלא מאי?? הקורונה הייתה התמונת רקע!! המגרש!! הסיטואציה!! וזה איתגר אותנו ביחס לכל פינות החיים... זה כמו חברותא שכבר חודש ימים לומדים שנים אוזנים בטלית... יבא מישהו מהצד ויגיד: אוה... הטלית הזו שתהיה בריאה... נדלקת עליה? אתם לא גומרים לריב עליה... כבר חודש ימים זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי... נו... לך תסביר לו שזה לא הטלית!!! הטלית היא בסה"כ התרגיל המתמטי!! שעליו ודרכו אנחנו עושים היכרות עם שלל יסודות של מודה במקצת... והילך וכו'. בקיצור: הסיפור פה זה לא הטלית!!! הסיפור האמיתי הוא **לאן** הטלית הזו לוקחת אותנו... כמה ערכים אנחנו לומדים דרכה...

אותו דבר בקורונה וגם במלחמה הנוכחית. בקורונה- זה לא שדיברנו כל היום על הקורונה... רק מה?? הסיטואציה של הקורונה פשוט איתגרה אותנו והצמידה אותנו לקיר בהמון מצבים חדשים ושאלות הלכתיות והשקפתיות... והכי הכי: הקרונה הכריחה אותנו לעשות עבודה פנימית של אמונה ובטחון והנהגת היחוד שה' רוצה אותנו במצב הזה כעת... אז נכון שמהמילה 'קורונה' כמות שהיא יש לנו רק משקעים!!! הקורונה עצמה בתור 'נושא' יצאה לנו מהאף... אבל מה שאישיות שלנו קיבלה וספגה מכל התקופה הזו... זה לא יאומן!!! תנסה פעם לבדוק את זה... אתה תהיה בהלם לגלות איזה כבדת דרך משמעותית הנפש שלנו התקדמה (או הלכה אחורה) בתקופה הקצרה של הקורונה... בקיצור: בניגוד למשקעים שיש לי מהקורונה... תכל'ס לא בזבזנו דקה בתקופת הקורונה!!!

(רק לשבר את האוזן: הקורונה לימדה אותנו ששום דבר לא מובן מאליו... ושאינו יכול להיות עם עצמי ויש לי מה לעשות עם עצמי!!! אל תזלזל... יש כאלו שגילו את זה רק בקרב... גיליתי שאפשר להיות יהודי גם בלי הקביים של מלא מלא חרדים שנפגשים בשטיבלאך... הקורונה לימדה אותנו להיות ענוים ולקבל באבה כל תרחיש הכי הזוי ולשמוח במה שיש... ואם תשים לב רוב הקניינים האלו הם ממשיכים ללוות אותנו גם כיום... עיין ערך השבוע הראשון של המלחמה שפתאום הכל השתבש והתבטל ואף אחד מאיתנו לא היה לגמרי לגמרי מבוהל!! כי אנחנו כבר ערוכים לזה נפשית... יש לנו תשתיות נפשיות שמוכנות לזה מהקורונה... וכמוכן אי אפשר להתכחש שהקורונה גם הרסה הרבה אנשים שלא הצליחו ללמוד את הסוגיה הזו בעיון)

המשך בעמוד 2 בגיליון זה...

סוף שנה לוועידת,
זו הזדמנות לתרום ולקבל
קבלה המוכרת להחזר מס,
אז למה אתהם מחכים??
איך תורמים?
באופציות שלהלן:

כך אתם שותפים איתנו
בהוצאות ובזכויות:

בבנק: פאג'י

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

בשורות טובות

ישועות ונחמות!

(המשך) - האם אפשר להפסיק לדבר על המלחמה??

המשך: אותו דבר ביחס למלחמה... לי באופן אישי... היות ואני כותב עלון!! ואני מוצא את עצמי שוב ושוב מדבר על המלחמה... פעם מהזוית הזו ופעם מהזוית הזו... אז מתעוררת בי המחשבה... יאלא... נו... די... עזוב מלחמה... כמה אפשר לדבר על זה...

אבל זה לא נכון!!! כל מי שלמד גמי יודע שאין צורך לסיים את סוגיית "שנים אוחזים" כדי לעבור לנושא הבא... ולמה?? כי מתניתין ד- שנים אוחזים זה נושא מספיק רחב ומאתגר... יש בו לבד מספיק פינות וזוויות... שדרכו לבד אתה יכול איכשהו להגיע לכל סוגיה שתצצה...

אותו דבר כאן: כעת יש מלחמה!!! המלחמה הזו מאתגרת אותנו... דוחקת אותנו לפינה ומכריחה אותנו להתחכך עם כל מיני שאלות מהותיות... רגע... למה בני תורה לא מתגייסים? והאם אנחנו מכירים טובה לצבא?? אז לצבא לא... ולחיילים כן... ואיך מתייחסים לפושיעי ישראל שמתו על קידוש ה'... האם הם קדושים או לא? וכו' וכו'...

אז בהתחלה כל ההתקשקות הזו וכל הלומדים הזו... בהתחלה זה די עיצבן אותי!! לא היה לי סבלנות לדבר על זה... כי יאלה... כמה אפשר לדבר על זה... כמה אפשר לדבר על צבא וחיילים וכן ולא... די... תעבירו נושא... **עצ** **שפתאום קלטתי שלא!!!** לא הבנת! אתה חושב שמדברים פה על חיילים ועל מסיבה ברעים?? לא!!! זה לא זה!!! מדברים פה על הסיודות הבסיסיים ביותר!! כל בחור ישיבה כעת ניגש בכבוד ראש לסוגיה המהותית שהוא בלאו הכי אמור לעסוק בו... מי אני ומה שמי... מה אני... מה אני עושה בישיבה... למה אני לא מתגייס לצבא וכו' וכו'... רק מה? איפה לומדים את הסוגיה הזו? ברקע של המלחמה!!!

המלחמה היא המגרש והיא התרגיל שמצמיד אותנו לקיר ומכריח אותנו לפתוח את הנושאים המאוד מהותיים האלו... זה שאלות שצריך לפתוח אותם וחשוב להתבשל בהם!! רק מה?? המלחמה והצבא והחיילים ועוטר עזה... הם ה"שנים אוחזים" ו"השור שנגח" שמאתגרים אותנו ודרכם!! דרכם אנחנו מוכרחים לחדד לעצמנו את תפקידנו...

הבנת מה אמרתי?? אני שוב אסביר: עד לפני כמה ימים ראיתי את זה שאנחנו כבר חודשיים טוחנים את הנייעס האם להתגייס לצבא או לא להתגייס... והאם לעשות ציציות לחיילים או לא?? ואם באמת זה הנושא שלנו... אז רבותי!!! כל טוב... מיציתי!! אל תדבר איתי על זה עוד מילה אחת כי זהו!! עברתי ל"שיר הבא..."

אז זהו שלא!!! כשאנחנו כעת כל היום טוחנים את המלחמה והחיילים... זה לא נייעס... זה לא שאנחנו מדברים על חיילים וצבא... לא!! זה לא לטחון מים... זה פשוט התרגיל והמגרש שה' הזמין לנו שדרכו אנחנו לומדים ומזהים את התפקיד שלנו... ואנחנו באמת מתחככים בזה ומסתבכים עם זה... ואדרבה!!! הסיבה שכ"כ הרבה טוחנים את זה... זה בגלל שאנחנו באמת באמצע להבין את זה!!! ויש פה עוד קבעץ ועוד קבעץ... וויכוחים סוערים... ויש תלמיד חכם אחד שאומר ככה, והשני אומר הפוך ונהיה מזה פולמוס שלם... וכן כן!! זה הדבר!! כך הדברים מתלבנים ומתחדדים ומתיישבים על הלב ומשהו פה קורה!!! בקיצור: השיח הזה הוא לא בזבוז זמן... נעשה פה חריש עמוק!!! (ולמי ששאל אותי: איך יכול להיות שהגענו למלחמה כ"כ לא מוכנים מבחינה השקפית... איך יכול להיות שעד היום אף אחד לא דיבר על זה?? התשובה היא מיניה וביה: כן!!! רק מלחמה בפועל יכולה לפתוח כזו סוגיה ולשים אותה במרכז ולהכריח אותנו למצות את הנושאים... ובאמת עד שלא הייתה מלחמה לא היה מי שיצמיד אותנו לקיר ויפתח לנו את הנושא) אני לא יודע כמה חשוב לך המסקנה הזו... אבל בשבילי זה מאוד חשוב... כי אני מצדי מיציתי את הנושא ממוזמן... אם אתה רוצה לדבר איתי על זה בתור נייעס... אז תודה... אני מעדיף לעבור נושא... אבל לא!! כעת אני פתאום קולט שזה לא נייעס... זה סוגיה!! זה מסע שה' הצמיד אותנו אליו כי הוא רוצה שנוציא מזה ונצא מזה נכון!! השאלות הרגישות בימים אלו זה לא בעיה... זה לא פשלה... זה מבחן!!!

והאמת היא שבכל דבר בחיים זה ככה!!! בכל מסע בחיים זה ככה!!!
 כי כל דבר בסוף **עובר**... כל תקופה בחיים **עוברת** בסוף... הקורונה עברה... גם מלחמה יום אחד תהיה **'עברה'**... ויש דבר אחד שנשאר!!! **אני!!!** הקורונה עברה ואילו **אני** נשארתי... המשבר הקשה ב"ה עבר אבל אני נשארתי... תקופת השידוכים ב"ה עברה... זה מאחורי... אבל **אני נשארתי** בקיצור: כל אחד מאיתנו עובר כל מיני תקופות וזה עובר... והחכמה הגדולה היא להשקיע בדבר היחיד שכן נשאר!! איפה **אני** פה בסיפור! כשזה יעבור עם מה **"אני"** הולך לצאת מכאן!! ובה להשקיע את העיקר... כי זה הנכסי דלא נייד... זה הדבר היחיד שנשאר... איך אני גדלתי מזה... איך אני התרוממתי מזה... או לחילופין כמה דמעות זכיתי להוריד לה' וליצור איתו קשר ולהכניס מזמונים לחשבון בנק של התפילה שלי... **טמון כאן עוד נקודה אחת עמוקה שבחור צעיר מתקשה להבין את זה**... בחור ישיבה יודע שיש משהו אחד!! או שלמדתי טוב או שלמדתי לא טוב... או שהתקדמתי בעבודת ה' או שלא... או שתפקדתי בסדרים ובתפילות או שלא... ואם לאחרונה עברתי תקופה קשה שכתוצאה מזה למדתי קצת פחות... אז מה אני שווה... לא עשיתי כלום...

לך תסביר לבחור... שבישיבה לומדים שני דברים!!! לומדים גם תורה!! **ובעיקרו בעיקר לומדים לקחו!** יכול להיות שעברת תקופה קשה... ועל פניו לא עשית חייל... לא תפקדת... אבל אתה לא שם לב איזה שינויים פנימיים עמוקים התחוללו באישיות שלך דווקא בתקופה הזו כתוצאה ישירה מכל התסבך הזה!! (אתה מבין על מה אני מדבר...) אם תשים לב: דווקא בתקופה הקשה הזו שאתה מרגיש שלא עשית חיל... אבל האישיות שלך עברה תהליך פנימי בינוי מאוד מאוד משמעותי... אתה פתאום רואה ומבין דברים בצורה אחרת לגמרי...

בקיצור: לקלוט שלא תמיד ההתקדמות נמדדת לפי מספרי שעות ודפיס!!! לפעמים ההתקדמות נעשית בתהליך פנימי עמוק!! קוראים לזה ע"פ קבלה: עיבור!!! (עובר כל כולו מכונס... לא אז... לא נראה לעין... זה נראה כאילו שהוא מאובן!!! אבל האמת היא שדווקא התקופה של העיבור זו ההתפתחות הכי מואצת פי שבע יותר מתינוק שכבר נולד...) והתקדמות רוחנית שנעשית באישיות זה לא משהו שעובד לפי דפים ומספרי שעות... זה עובד על גל ותדר אחר לגמרי... אדרבה... יתכן שעברת איזה תקופה עם התמודדות שעל פניו היא לא קשורה לעבודת ה' בכלל... כלפי חוץ זה נראה שבכלל חיממת את הכסא ובזבזת את הזמן... אבל עמוק עמוק מבפנים העסק רחש בחש ולמפרע מתברר שלא בזבזת דקה אחת בכל התקופה הזו... דווקא השינויים המבורכים ביותר נעשו בתקופה הזו... בקיצור: לדעת לנצל נכון כל תקופה בחיים!!! ולדעת שהתועלת הרוחנית בדרך כלל היא סחור סחור... מה שבטוח... לדעת שכל פועל ה' למענהו... לכל תקופה יש את הלימוד שלה!! ולא לבזבז אותה...

ברכת ישר כח מעומק לב לכל התורמים בנדיבות לב לעזור לנו במאמץ המלחמתי המשותף להוצאה מחודשת של הספר **'וימאן'** המיועד עבור **'יוצאי צבא בישראל'** (מנן עשרים שנה ומעלה וכו') אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו בשמירה מוכל דבר רע, ונחישות על קדושת עיניהם וטהרת לבם.

זקוקים אנו עדיין לעוד תרומות בשביל לצאת בהפצה מחודשת ללא הגבלות פיננסיות...

אבל אנא... אברכים יקרים: הפניה הזו לא מיועדת עבורכם!! **אנחנו לא רוצים תרומות סאברכים...** הכסף שלכם יקר!! יקר לנו מדי... עצם הנכונות להשתתף מחממת את הלב... וזו התרומה שלכם... כמו כן: הבחורים שרוצים לתת סממנות... חלילה וחס!! קח את הכסף הזה ותשמור אותו ל"פינוק" וטפיחה על שכם בינך לבין עצמך בסוף יום, על עוד יום של עסק התורה בהתגברות בעמל ויגיעה או לעוד יום של עמידה בניסיונות בחירוף נפש מה שאף אחד לא יודע... והתרומות?? התרומות יגיעו א"ה מאנשים שיש להם קצת יותר...

כדי לא להשאיר את הדף חלק:

כבר יותר מחודשיים שאנחנו אומרים תהילים מידי יום!!! ואני לא צריך לספר לך איך זה נראה... להפסיק להגיד?? חס ושלום!! מה פתאום... איך אפשר... ותכל'ס... להגיד?? זה נראה כמו... כמו שזה נראה...

ואנחנו לא אשמים!! אנחנו בני אדם!!! ולכן אם זה איכפת לך... תשמע לי... מותר לגוון!! מותר להודות שאנחנו בני אדם ולא בטוח שאתה יכול לצפות מעצמך להגיד כל יום שתי פרקי תהילים פסוק פסוק ושזה יאמר עם כל הלב כמו היום הראשון... אם אתה רוצה להגיד את זה בצורה ראויה... מותר לפתוח ראש ולגוון...

מה יקרה אם תתחיל להגיד כל יום שני פרקי תהילים לפי הסדר... תתחיל א' ב'... ותתקדם כל יום שני פרקים ב' ג'... ד' ה'...?? מותר!! מותר להכיר בשחיקה!!

כמובן: מי שמסוגל להמשיך להגיד במשך חודשיים פרק תהילים אחד ועם כל הלב... אשריו ואני מקנא בו... אבל מי שלא מסוגל מותר לו להיות ריאלי ולהתאים גם את אמירת התהילים לשחיקה הטבעית...

ובמישור הפרטי... אם אתה רוצה לעשות עוד משהו בשביל כלל ישראל יש לי עצה בשבילך: קח ברכה אחת ממאה ברכות ותקדיש אותה לעם ישראל!! לדוגמא: ברכת השכיבנו... או ברכת 'ראה בעינינו...' ואם אתה נוסע קבוע בדרכים אז מה יקרה אם תחשוב על כלל ישראל בתפילת הדרך... ותצילנו מכל כל אויב ואורב...

והכי הכי: הייתי מציע לך להתחזק בברכת "ואמונה כל זאת" ששם אנחנו אומרים "הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמור לכל אויבי נפשנו, המודריכנו על במות אויבינו וירם קרנו על כל שונאינו." בקיצור: לא חסרים לנו הזדמנויות ביום **לעורר רחמים** על כלל ישראל... ואתם אחינו הספרדים... לכם יש הרי משהו מיוחד... אתם יודעים גם לעורר **אהבה!!** (לא רק לעורר רחמים) יש לכם את שירת הבקשות... אז אנא... תעוררו אהבה... תגרמו לאבא שבשמים שימשך אלינו בחבלי אהבה ויחון אותנו לרחמים.

קדימה... גם אני מתחיל לחפור

מנהרה...

בשבוע האחרון חלשה דעתי!!! אבל הפעם זה עד הסוף... ברגע שהתגלתה מנהרה אדירה בסדר גודל בלתי נתפס של 4 ק"מ בעומק של שבעים מטר מתחת לפני האדמה... שבשביל לבנות אותה צריך משאבי אנוש בלתי נתפסים... (רק לשבר את האוזן... מנהרות הכרמל זה בערך 4 ק"מ וכבר יותר מעשר שנים זה כביש אגרה בסך 10 שקל לכל צד רק כדי לכסות את ההוצאות... ואילו כאן מדובר בפרוייקט הרבה יותר מסובך כי זה לא חציבה בהר אלא באדמה... בקיצור: פרטים נוספים אצל מהנדסים...) והם- הרשעים הארוזים האלו חפרו את המנהרה הזו בעמל ויזע ובמסירות אין קץ ובעיקר!!! בעיקר בהתנדבות!!! והכל בשביל מה?? בשביל האמונה שלהם... כי הכניסו להם בראש שהמצוה הכי גדולה זה להילחם בכל דרך נגד הכיבוש הציוני... ותראה איזה מסירות נפש!!! תראה איזה עמל ויגיעה!!!

אני יודע שהמשפטים האלו מעצבנים!!! אבל עזוב... עזוב כעת את הנימה האישית... אני מדבר כאן על אימביציות!!! על נכונות... מסירות... עקשנות... עקביות בלתי נדלית... אתה יודע מה זה לבנות מנהרה כזו אדירה?? יש לך מושג איזה "ממית עצמו באהלה של טרור" צריך בשביל זה?? פה חטפתי משבר!!! תשמע... אני אברך כולל... אני בן תורה... ואני משתדל לעמול בתורה... אני מחונך להשחיר את פני על התורה ולהמית את עצמי באהלה של תורה... ותשמע... אני לא אוזח שם!!! אם היה נדרש ממני לעשות מנהרה משיקולים של "מעבר לים היא... מי יעבר לנו מעבר לים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה..." אני לא מאמין שהיה לי את האנרגיות הבלתי נתפסות האלו שמתגלים כעת בעוד פיר ועוד פיר מנהרה... ועוד משאבים בלתי נגמרים ואנרגיה שלא פוסקת...

חלשה דעתי!!! מה... רבש"ע: יכול להיות שלבני ישמעאל יש יותר נכונות והתמסרות... עוד יותר מעם ישראל בנין אהוביך?? האמת היא שאני לא הראשון שזה מפריע לוו!!! זה כבר הפריע לאברהם אבינו...

כתוב שכאברהם אבינו רדף אחרי ארבעת המלכים... וירדוף עד דן!! כשהגיע לדן תשש כוחו... למה?? ראה שהבנים שלו עתידים לעשות את עגל הזהב דן... אה... כאן נשאלת השאלה: אם תשש כוחו כשהוא הגיע לדן... אז למה לא תשש כוחו גם בבית אל?? הרי ירבעם בן נבט עשה שתי עגלים, אחד בבית אל ואחד בדן... ובשני המקומות האלו אברהם אבינו היה... אז למה בבית אל לא תשש כוחו ובדן כן??

והתשובה היא מאוד פשוטה: ירבעם בן נבט עשה עגלי זהב והנימוק שלו היה... שיהיה לכם אלוהים מוגשש!!! לא צריך לטרוד ללכת רחוק... כל אחד ילך לאלוהים הקרוב אליו... מי שגר במרכז הארץ ילך לבית אל... ומי שגר בצפון הרחוק שילך לדן... ואז!!! קרה משהו עצוב מאוד... סו"ס כלל ישראל הם הבנים של אברהם אבינו... ואברהם כולו אהבת ה'...

רץ אחרי ה' כסוס שרץ בין בצעי המים... וכל אלו שהיו גרים סמוך לבית אל... במקום ללכת לעגל הנגיש והקרוב... העדיפו לטרוד ולרדוף!!!! לרדוף עד דן!!! מה פירוש... יש לנו גנים של אברהם אבינו... יש לנו אנרגיות של נכונות ומסירות... ואנחנו לא מחפשים חיים קלים... אנחנו רוצים להתבטא... רוצים ללכת רחוק... רוצים לרדוף עד דן!!! כמו אברהם רחימא... כאן תשש כוחו של אברהם אבינו!!! הוא ראה את הבנים שלו לוקחים את הגנים שלו... את העוצמות של אהבת ה' והמסירות אין קץ... ואת זה עצמו הם לוקחים... לאן?? לעבודה זרה!!! אוי אוי... כאן תשש כוחו... הוא נעצר!!! סטופ! אני לא ממשיך... די בני... מעכשיו אני עצלן... לפחות תעצרו פה!! אם אברהם היה ממשיך לרוץ עוד יותר רחוק... הבנים שלו היו לוקחים את הריצה הזו לעוד מאתיים ק"מ אחרי דן...

ישמעאל הוא הבן של אברהם אבינו!!! ישמעאל לקח מאברהם אבינו את הנכונות אין קץ... את האהבה וההתמסרות ללא ליאות וללא גבול... **דא עקא שישמעאל לקח את זה לאן שהוא!!! שהוא רוצה!!!**

והנה זה!!! המנהרה האדירה הזו... העוצמות העזות האלו שמתגלות בימים אלו בעזה בכל יום נוסף שעובר... זה... זה גנים מובהקים של אברהם אבינו... רק בנים של אברהם אבינו מסוגלים להיות כזו פצצה מתקתקת של אנרגיה אינסופית ל-מה שהם מאמינים... ופה אני מגיע ו... ויש לי חלישות הדעת!!! סו"ס גם אני בן של אברהם אבינו!!! גם אני קבלתי את הגנים העוצמתיים האלו... אז איפה הם? איפה המנהרה שלי?? איפה ההתמסרות האין קץ שלי?? איפה היא מתבטאת??

אתה מבין את השאלה שלי?? אם הבנים של אברהם אבינו מסוגלים לגלות כזו נכונות ולמרות שיש להם עגל מתחת האף... פה בבית אל... הם מוכנים לטרוד ולרדוף עד דן אי שם בחרמון כדי לבטאות את החביבות והנכונות שלהם לעגל זהב שעשה ירבעם בדן... אז איפה הרדיפה שלי?? הרי גם אני בן של אברהם אבינו... אז למה אני פחות מתלהב?? למה רק הבנים הפושעים של אברהם אבינו יודעים לבנות מנהרות ולרדוף עד דן... למה כשזה מגיע אלי... שאני כן הולך בדרך הנכונה של אברהם אבינו... ואני מתפלל כל יום שחרית שתיקן אברהם אבינו... למה אצלי זה נראה הרבה יותר עייף?? למה יש לי הרבה יותר כבדות?? גם אני משתוקק לחפור מנהרות באמיתה של תורה... אבל אני לא מרגיש את האימביציה הזו...

והתשובה היא ברורה מאוד:

עם כל הכבוד לאהבה והמסירות אין קץ שאברהם אבינו מוכן לתת לה'... כל זה עדיין לא מספיק!!! הרגע הגדול והמכונן ביותר של האומה היהודית היה ב... במעמד עקידת יצחק!!! הזוהר הקדוש מגלה לנו שלעקידת יצחק הייתה משמעות עמוקה מעבר למה שאנחנו חושבים... אנחנו יודעים שלאברהם היה ניסיון מאוד מאוד לעקוד את הבן שלו... וזהו... אבל הזוה"ק מגלה שמתתר פה משהו עמוק מעבר לזה!!

כאברהם אבינו עקד את יצחק!!! הוא לקח את יצחק וקשר אותו!!!

אברהם אמר ליצחק: ברגעים גדולים אלו אני מוסר לך את השרביט!!! אני מוסר לך את המשך הדורות... את ישמעאל השארתי שם למטה עם החמור... הוא לא קשור לסיפור... ואילו אתה כן! כן קשור!!!

אבל בשביל שתהיה קשור לסיפור... בשביל זה אני קושר אותך!!!

העקידה שאברהם עקד את יצחק... ככה אברהם אבינו העביר ליצחק את אהבת ה' שלו... אני נוטן לך את אהבת ה' האינוסופית שלי... אבל שזה יהיה קשור!!! קשור לרצונו יתברך!!!

אני רוצה לעצור רגע ולהסביר: למילה "קשר" יש שתי משמעויות!!

יש משמעות של הוי... מה **הקשר** בכלל... מסוג של "מה **הקשר** בירה נשר..." ויש משמעות קשר מלשון מלאכת **קושר**!!! לקחת דבר **ולקשר** אותו!!!

ואתה מבין לבד שיש קשר בין שתי המשמעויות!!!

בשביל שיהיה **קשר**!!! צריך **לקשר**!!! אם לא תקשור... לא יהיה קשר!

לדוגמא: הייתה תקופה שרציתי לחדש חידושים בכל מחיר... התחלתי לדבר בלימוד... והיות ואני חייב להפגיש... התחלתי לבלבל את השכל ולזרוק סברות בלי קשר... עד שמישהו העיר לי בעדינות... תשמע... אתה מדבר **בלי קשר**... בשביל לדבר עם **קשר** צריך שזה יהיה **קשור**!!!

מה פירוש?? נכון שאתה רוצה להדביק על רש"י כל מיני רעיונות... אבל מה לעשות שזה לא נכנס בלשון של רש"י... זאת אומרת: אם אתה רוצה להמציא המצאות ולבלבל את השכל... בבקשה... אבל אם אתה רוצה לדבר עם קשר... אז אין לך ברירה!! אתה חייב **לקשר** את עצמך לרש"י... אה... זה מגביל אותך?? זה שזה צריך להיכנס בלשון של רש"י זה כובל אותך וקושר אותך שאתה לא יכול לגמרי להתעופף ולהגיד מה שאתה רוצה?? נכון!!! מהיום תדע כלל בחיים: בשביל לדבר **עם קשר** צריך להיות **קשור**!!! מי שמבלבל את השכל... הוא באמת חופשי, הוא לא כבול ולא קשור לשום דבר שמסייג אותו... אבל מי שרוצה לדבר עם קשר... אין ברירה, זה חייב להיות קשור! **עד כאן ברור?? על אותו משקל:**

אברהם אבינו עומד ברגעים הגדולים ביותר בהר המוריה... וקושר את יצחק!!! וכאן!!! כאן אברהם אבינו מעביר ליצחק את המושכות...

אברהם אומר ליצחק: אני נוטן דווקא לך את אהבת ה' שלי... אני נוטן דווקא לך את הנכונות והמסירות האינוסופית שיש לי לה'... אבל אני קושר אותך!!! שזה יהיה קשור!!! שזה יהיה עם קשר!! שזה יהיה מתואם עם מה שה' באמת רוצה... אל תאהב את ה' בלי קשר... כשאתה מתמסר לה' ומוכן למות בשבילו... תבדוק שזה קשור!! קשור לרצון ה'!!

אברהם פונה ליצחק בנו תוך כדי שהוא קשור ואומר לו:

בני היקר... למטה שם בואדי סילוואן... השארתי שם את ישמעאל... גם הוא אוהב את ה'... אבל אותו לא עקדתי!!! הוא לא קשור!!! הוא יאהב את ה' בלי קשר... הוא יחליט בשביל בורא עולם מה רצונו... ולשם הוא ינקז את כל האהבת ה' הלא קשורה שלו... אל תתרשם מאהבת ה' של ישמעאל... זה אהבת ה' בלי קשר!!! זה אהבת ה' שלא קשורה!!! זה ישמעאלי שלא מוכן לקשור את עצמו ל-מה שה' באמת רוצה...

וכאן אני שוב חוזר לעצמי!!! מקודם כאבתי וקוננתי: הרי גם אני בן של אברהם אבינו!!! אז איפה המנהרות שלי? איפה ההתמסרות שלי?? מה מתברר? נכון!!! גם אני בן של אברהם אבינו!!! אבל לי יש עוד משהו שאת זה אין לי שמעאלים... אני גם בן של יצחק אבינו!!!

יש לי אהבת ה'... אבל היא קשורה!!! היא כבולה וקשורה ל-מה שה' רוצה... ונכון! יש לזה מחיר... זה שאהבת ה' שלי קשורה... זה בהחלט כובל אותה... אני פחות אנרגטי... פחות שהאיד... אין לי את האנרגיות המטורפות של ישמעאל... כי אני קשור!!! האהבת ה' שלי מסוייגת!!! היא צריכה להיות מותאמת ל-מה שה' רוצה! וזה קצת מייבש אותי...

אתה יודע מה... בא נשתעשע בדימונו... תאר לעצמך שלא היה תורה... הצוואר שלי לא היה קשור לעמוד שנקרא עמוד התורה... תאר לעצמך שאלוקים היה נותן ליהודים מרווח נשימה... קדימה... תעשו בשבילי...

אוה אוה... אל תשאל... איזה צחוקים היה הולך!!! אני הייתי איש דת... הייתי כל יום שיש מגיע למסגד וצורררר... הייתי חופר מנהרות... ממממזה מנהרות... (יש לי פה בחיפה כמה בתי חולים... אני כבר הודעתי באיזה פניה אני מתכנן להחביא נשק) הייתי פותח ישיבה... חברה טרוריסטים... הייתי מאמן אותם על נשק חי... והיינו יוצאים לביצועים!!! אני מבטיח לך שככככולם היו קמים לשחרית... היינו מחסלים את כככככולם... היה מצב... באמצע היום היינו דופקים את הראש באדמה לא חמש פעמים אלא 19 פעמים... רק תן לי חופש פעולה... אל תדביק אותי לשולחן ערוך... רק אל תצמיד אותי לאמיתתה של תורה... רק אל תקשור אותי ותכבול אותי!!!

אליכם ראשי הישיבות... אני פונה אליכם בקריאה נרגשת... שמעתי שיש בחורים שלא מספיק לומדים... ישנים... גוררים רגלים... אני לוקח אחריות ומבטיח לכם שאף בחור לא ישאר במיטה!!! אני עושה אותם עוייבים חבבבל על הזמן... רק בקשה אחת!!! תנו לי להחליט לבד מה בורא עולם רוצה... תנו לי חופש פעולה... אל תכריחו אותי להיות מתואם עם הספר תורה והשולחן ערוך... תנו לי לעצב לבד ולהחליט מה ה' רוצה... אם אתם מאשרים לי את הסעיף הבודד הזה! אני מתחייב שכל בחורי הישיבות ללא יוצא מן הכלל נהיים צולי"ם אבל מממזה... מתאבדים... אנחנו נחפור מנהרות... נהרוג אנשים... יהיה פה אאאש... חברה...

המקלדת שלי כמעט נשברת מרוב התלהבות!! כן... מתברר שגם אני יודע לחפור מנהרות... הישיבוחרים שלנו... רק תשכנע אותם שזה רצון ה'... תוך כמה שנים אני מארגן לך מנהרה ממודיעין עילית עד נעלין!!! עליו!!! אז זהו שלא!!! בשביל זה סבא שלי נעקד!!! נקשר ע"ג המזבח!!!

בשביל שעבודת ה' שלי תהיה עם קשר... צריך שזה יהיה קשור!!!!

אני הרבה פחות שהאיד מהערבי... אני הרבה פחות משולהב ממנו... כי הוא אוהב את ה' בלי קשר... ואני זוכה להיות ישראל וישורון!!! לעשות את הישר בעיני-ה'!! וה' מוותר בחפץ לב על האהבה המרושעת של הבני דודים הסוררים שנשארו להם עם החמור בלי קשר...

כולנו יודעים מי זה דוד המלך... כולנו יודעים גם מי זה הבן שלו שלמה המלך... ואז מגיע הנכד ששמו רחבעם המלך!!! שמעת משהו על רחבעם?? ידוע לך משהו מיוחד על רחבעם?? שום דבר!!

אבל!!! יש דבר אחד ויחיד שאנחנו כן יודעים עליו! שבימיו נחלקה מלכות בית דוד... הסיפור היה ככה: רחבעם הוא המלך הרשמי של ישראל תחת שלמה המלך... והנה... יום אחד מגיע אזרח מן השורה ששמו ירבעם בן נבט ופורץ במרד... ולוקח איתו את עשרת השבטים ומשאיר לרחבעם רק שתי שבטים... **מה הכי טובי והכי מתבקש??** שרחבעם יוצא נגדו במלחמת חרמה!!! ואכן רחבעם מתארגן... מגייס 180.000 בחור ויוצאים!!! הם כבר יוצאים... ולפתע!!! מגיע שמעיה הנביא... נעמד מול 180.000 בחור ואומר להם: **כה אמר ה' לא תעלו ולא תלחמו עם אחיכם, שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה...** וישמעו את דברי ה' וישבו מלכת אל ירבעם!!! אתה שומע?? רחבעם פשוט מקפל ציוד וחוזר הבייתה!! ללא אומר ודברים!! מה יש? **שמעיה!!!** שמעיה הנביא אומר שה' רוצה שנחזור הבייתה... אז **שומעים** בקול ה'!!! בזה מסתכם קורות חייו של רחבעם!! וזה הכל! ואין צורך ביותר. כי זה כל היהדות!

אם יש הבדל בין יהודי לחמאסניק זה זה!!! **לשמע** בקול ה'!!!

וכעת יש לי חידה: תן ניחוש מה יכול להיות יותר קשה ומפרך מלחפור מנהרה באורך 4 ק"מ?? נו... תן ניחוש מה יכול להיות יותר קשה??

לא!!! לא לחפור מנהרה של 4 ק"מ... לא לחפור זה הרבה יותר קשה מלחפור... ומה הראיה הכי פשוטה?? תאר לעצמך שבאמצע שסינואר ומרעהו ופיכול שר צבאו חופרים מנהרה נגד הכיבוש הציוני... ופתאום מגיע אליהם שמעיה הנביא ואומר להם: לא!! תחזרו לעזה... מאיתי היה הדבר הזה, ואני מעוניין שאל אקצא יהיה שייך לכיבוש הציוני... הם היו שומעים בקולו?? חה חה חה... בחיים לא!!! שבורא עולם יגיד לנו מה הוא רוצה?? נפלת על הראש?? אנחנו מחליטים לו!!

ותסלח לי הם צודקים!!! הישמעאלים אף פעם לא התחייבו לבורא עולם שהם ישמעו בקולו... כבר אז ש"הופיע מהר פארן" וה' הציע להם לקבל את התורה... הם הבהירו לו באופן חד משמעי: אנחנו לא מוכנים לנעשה ונשמע!!! תחפש מישהו אחר שמוכן

לשמע... אנחנו לא מוכנים לשמוע בקול ה' אלא רק להשמיע לו מה החלטנו לתת לו עם כל הלב... והיחידים שהסכימו ללב בברית של נעשה ונשמע זה כלל ישראל!!! ולכן אנחנו עם הנבחר!!! ולכן אל אקצא שייך לנו!! לא בגלל שכבשנו את זה אלא בגלל ששם אברהם עקד את מי שהסכים להיות קשור ונעקד!!! בית המקדש שייך למי שמוכן לקשור את עצמו לרצון ה' ולעבוד את ה' עם קשר!!! עם קשר עין למה שה' רוצה!! ולא כמו ישמעאל שעושה מה שהוא רוצה ומדביק את היצרים האפלים שלו על רצון האלוקים...

אבל כאן!!! כאן מגיע החשבון הנפש הנוקב מאין כמותו...

האם אני באמת עומד בתנאים האלו??

עד כמה אני באמת מוכן לתת לה' לקבוע לי מה הוא רוצה... עד כמה אני מוכן להיות "שמעיה"!!! לשמוע בקול ה'?? זה חשבון נפש נוקב!!! שכל אחד מאיתנו חייב מידי פעם לרענן ולשאול את עצמו: האם אני עושה מה שה' רוצה או שאני החלטתי לו מה הוא רוצה...?? האם אני ערני ומוכן וערוך לשמוע שה' רוצה ממני משהו אחר ממה שהייתי בטוח שהוא רוצה? האם אני בשל נפשית להקשיב לה' או שאני עוד איזה ישמעאלי שהאיד שנצמדתי לערך תורני שהכי הצליח לרגש אותי ומשם אני חופר מנהרות בלי לראות ממטר?? זה חשבון הנפש נוקב מאין כמותו!! ויש!!! ויש צורך בביקורת הזה!! אסור לי להיות ישמעאל!! אסור לי להיות התחמור הזה שאוהב את ה' ויורה איתו בלי קשר... כן... צריך לקחת בחשבון אופציה שיש כאלו שאוהבים את ה' אבל בלי קשר... מה פירוש? יכול להיות לך עוייבד ה' שהוא מוכן למות בשביל ה'... ההההכל בשביל ה'... הוא מוכן למות בשביל ה'... אני אבל סטופ בורא עולם: אל תגיד לי מה!!! אני אחליט!! אל תקשור אותי... אל תכבול אותי לדפוס ערכים שאתה בורא עולם קובע... תן לי להחליט בשבילך מה אתה יתברך רוצה... (אז מילא כשמדובר בחילוני... נו... הוא באמת מנותק מה'... הוא בוחר לעצמו את הערכים שנראים לו הכי יפים ונימוסיים והוא יורה איתם ללא הבחנה... עוזר לקשישים על חשבון כולם... דואג לכלבים על חשבון כולם וכן הלאה... אבל כשמדובר ביהודי עובד ה'!!! שבאמת מעמיד את בורא עולם מול העיניים... כאן- (אני רוצה להגיד לך משפט מאוד מרגיז ומקומם:

גם חמאסניק הוא עובד ה'!!! שמעת?? צורם מאוד לשמוע את זה... אני יודע שזה מעצבן, ואני חוזר ומעצבן... חמאסניק זה עוייבד!!! הוא דתי!! וזה לא משחק כמו שכל החרדים חושבים... זה אמיתי לגמרי... ואם לא נחמד לך לשמוע את זה... אז אל תתעצבן עליו!! במקום להתעצבן שב בינך לבין עצמך ותנסה להבין מה ההבדל בין עבודת ה' נוסח חמאס לעבודת ה' נוסח יהודי... (החילוני רגוע בקטע הזה... הוא יודע מה ההבדל שחמאסניק הוא דוס ואני חילוני אבל-) אני החרדי... אני מוכרח להסביר לעצמי במה אני שונה מחמאסניק... וההבדל הוא אחד ויחיד ואין יחידות כמוהו: יהודי הוא קשור!!! מוכתב!! שפוט של רצון התורה!! וחמאסניק לא... אף אחד מאיתנו לא רוצה להיות חמאסניק... ראה הוזהרת...

ארבעת המשפחות הלא קשורות בעליל... ועולות בצוותא ירושליימה!!!

החגיגה הייתה מושלמת... ארבעת המשפחות עלו ירושליימה בחדווה בשמחה... באהבה אחווה שלום וריעות... לא גומרים לצחוק על העיתוי ועל הסיטואציה... ר' פייביש העגלון הותיק של העיירה שעושה שירות הסעות ספיישל ייחודיות לעליה למקדש במחיר כפול תמורת התחייבות לאחריית טהרה לאורך כל הנסיעה!!! (כלומר: שר' פייביש מוודא מראש את זהות הנוסעים ומצבם שכולם טהורים, שאין שם איזה זב שמטמא את כל הכרכרה בהיסטוריה) ר' פייביש קיבל את הזמנת הנסיעה ובדק שוב ושוב את המרקם של ארבעת המשפחות הלא קשורות שהחליטו לעלות יחד לירושלים... ר' פייביש לא הצליח לפענח מה הקשר ביניהם... בדרך כלל הוא מצליח לנחש!!! (ר' פייביש הותיק ומנוסה יודע בדרך כלל לזהות לפי אופי האנשים לאן פניהם מועדות... הוא מזהה לפי הפנים האם הבן אדם נוסע להקריב חטאת או תודה... גם כשמספחה שלימה עולה ר' פייביש יודע לזהות האם הם עולים בשביל לריב על הירושה אצל הידייני גזרות שבירושלים או שהם עולים לזבח משפחה) אבל הפעם זו חידה שתומה!!! מדובר פה בארבע משפחות לא קשורות בעליל!!!! ר' זלמן יהודי מבוגר... מנקי הדעת שבעיר... הוא ושתי הנכדים... זה משפחה אחת!!! ואילו המשפחה השניה שנוסעת יחד עם ר' זלמן... זה ר' יצחק הלוי ושמונת ילדיו השובבים... כולם ביחד מצטופפים וזה ביחד עם ר' זלמן הישיש... מה הקשר?? (בפרט שעד כמה שזכור לי... לר' יצחק נולד בת לפני חודש וחצי! ואם הוא רוצה להקריב קרבן יולדת יש לו עוד זמן... כמעט עוד חודש...) והמשפחה השלישית זה חפוט העבד לשעבר!!! שעד לפני עשר שנים הוא היה העבד כנעני המסור של ר' זונדל ע"ה... ורגעים ספורים לפני שר' זונדל נפטר הוא הצביע על חפוט והודיע: **הרי אתה לעצמך!!!** ובמילים הספורות האלו הוא יצא לחירות... ואח"כ הוא התחתן כאן עם בתיה הגיורת המצרית... (ונולדו להם שלושה ילדים שאמנם אסורים לבא בקהל בחיובי עשה אבל לכה"פ הילדים שלהם כבר יוכלו לבא בקהל...) עכ"פ זו המשפחה השלישית שעולה פה איתנו!!! ואילו המשפחה הרביעית זה לא פחות ולא יותר העם הארץ המיתולוגי של השכונה!!! יניב ורעייתו, ושלושת ילדיו גיא תומר וכנרת... וזה נראה שארבעת המשפחות האלו הם נוסעים ביחד!! תעשה משהו!!! ר' פייביש כל הדרך היה מהורהר... מה זה המרקם המשונה הזה? מה הקשר ביניהם? ר' זלמן הישיש מצד אחד... ר' יצחק הלוי מצד שני... חפוט הגר מצד השלישי... ויניב וגיא... הם ביחד!!!

בשלב מסוים ר' פייביש לא הצליח להסתיר את סקרנותו ושאל אותם בלבביות... רגע... אתם קרובי משפחה?? אוי אוי... הילדים של ר' יצחק הלוי ענו במקלה וכמעט בצעקה: **אז מה אתם בכל זאת קשורים?**

יניב חיין ראשון והצביע על העגל!!! אתה רואה אותו?? הוא החתן!!! הוא המכנה המשותף בין כולנו... בקיצור: מה מתברר?? של- יניב שלנו יש רפת!!! ויניב... ה' יניב... הוא עוד יתחזק... אל תדאג!!! יום יבא והוא עוד יהיה חבר שאוכל חולין בטרה... אבל כעת הוא עדיין אוהז רחוק... ו... וכנראה שהסיפור הוא!!! (את זה אני אומר בהשערה... אני מספר לך רק בגלל שאתה לא מכיר אותו) נולד לו עגל בכור ומהרגע הראשון לא היה לו סבלנות אליו... לא התחשק לו להאכיל אותו ולפטם אותו ואח"כ עוד לתת אותו לכהן... והוא רצה בכל מחיר להתפטר ממנו... חיכה בכיליון עיניים שיפול בו מום!!! אבל מה לעשות שהבכור הזה היה עקשן!!! זהיר!!! עדין!!! לא מופרע... לא משתולל... ותכל'ס הוא תקוע ליניב כמו קוץ... ויניב כמעט מתחנן לפניו... יאלה... תשבור איזה רגל וניתן אותך לכהן ונסיים איתך... ותכל'ס... יום אחד נמאס ליניב... והוא החליט להשאיר לילה אחד את הרפת פתוחה!!! ככה העגל כנראה יצא החוצה... ובלילה לא רואים... הוא יפול באיזושהי תעלה ונשחרר אותו לכהן... ואכן!!! הרפת נשארה פתוחה... ואכן יצא עגל אחד החוצה!!! אבל למרבה המזל... דווקא העגל הבכור נשאר בפנים... ואילו עגל אחר יצא... יניב מגיע בבוקר... הוא לא הספיק להגיע לרפת וכבר הגיע לו עדכון!!! ההלו... העגל שלך נגח!!! את מי??

את שור פסולי המוקדשין של ר' זלמן!!! אוי אוי... יניב תפס את הראש... בדיוק מה שלא צריך קרה... העגל הזה הוא העגל האידיאלי שלי!!! בדיוק הוא נגח!!! נו... עכשיו צריך לשלם חצי נזק לר' זלמן...

עוד באותו יום יניב הזמין לבית דין יחד עם העגל... ב"ד הודיעו לו: **תשמע!!! העגל שלך "לא לומד"!** אנחנו מעידים בך בפעם הראשונה שהעגל שלך נגח!!! לבנתיים השמאי של ב"ד הזועק לזירת התאונה... בדק את שור פסולי המוקדשין של ר' זלמן... נו... מדובר בנזק לא גדול!!! בסה"כ היה שווה 100 זוז... (כמוכן שאין הנבילה יפה כלום כי נבלת שור פסולי המוקדשין אי אתה רשאי להאכילה לכלבים... חזבה ואכלת כתיב...) אז חצי נזק זה חמישים!!! השמאי במקביל הספיק גם לשום את העגל של יניב... וממש החמיא לו!!! תקשיב: העגל הזה ממש משובח!!! העגל הזה שווה כעת 300 זוז!!! זאת אומרת: מתוך ה-300 זוז שהעגל הזה שווה!! יש לר' זלמן זכות ב-50 זוז... בקיצור: שישית מהעגל הזה שייך לר' זלמן... יניב ביקש את סליחתו של ר' זלמן... הם סיכמו ש... שנסתדר... אין לי כעת 50 זוז מזומנים לשלם לך... לבנתיים נשאיר את זה ככה... העגל הזה שייך לשנינו!!! לי יש 250 זוז בעגל הזה!! ולך יש 50 זוז בעגל!!!

אבל מתברר שהעגל של יניב כנראה קיבל השראה מיוחדת... סו"ס הוא זכה היום להיכנס לבית דין... לא כל עגל זוכה לראות את השכינה שחופפת מעל ראשי הסנהדרין... העגל של יניב קיבל התערבות מיוחדת ועוד באותו יום שוב נשמעו סירנות!!! מה קרה?? שוב!!! שוב העגל של יניב... מה קרה עכשיו?? עכשיו הוא נגח את הפרה היחידה!!! הפרה היחידה של ר' יצחק הלוי... אוי אוי... לר' יצחק הלוי יש שמונה ילדים... ולרש אין כל כי אם' פרה אחת בודדת!! שמהחלב שלה כל הילדים שלו צריכים להתחלק מידי בוקר... והעגל המופרע של יניב נגח בה בעוצמה והיא מתה במקום!!! אוי אוי... איזה בכיות היו שם... כל הילדים של ר' יצחק מררו בבכי... ושוב זכה העגל של יניב ויניב יחד איתו לחזות פני השכינה בבית דין!!! בית דין העידו שוב ביניב... שים לב: זו הפעם השניה שהעגל שלך נוגח!! שוב השמאי נשלח בזריזות לשום את הנבילה... והפעם התברר ש הפרה של ר' יצחק הייתה שווה מאתיים חמישים זוז!! הנבילה שווה חמישים... זאת אומרת: הנזק זה מאתיים!! וחצי נזק זה מאה!! שורה תחתונה: לר' יצחק מגיע כעת מאה זוז מתוך העגל של... של... של מי?? של יניב ? ? ? לא מדויק!!! שכחתם... אבל ליניב שלנו יש כבר שותף... קוראים לו ר' זלמן!!! השור של יניב ור' זלמן נגח את הפרה של ר' יצחק... כעת יש פה ממש חלוקה נהדרת: יש לנו עגל ששווה 300 זוז!! חמישים שייך לר' זלמן! מאה שייך לר' יצחק... מה נשאר ליניב? 150 !!! יניב יצא מבית הדין נבוך... הוא פנה לר' יצחק... אני ממש מתנצל על הנזק העגום... אני אשלם לך 150 זוז בהקדם האפשרי!!! אבל רגע... בעצם!! בעצם אני מבין שהפרה הזו סיפקה לכם כל בוקר חלב... אז בא נעשה עסק- הציע יניב... במקום שאני אשלם לך 100 זוז ו... ומה תוכל לעשות איתם?? אי אפשר לקנות פרה במאה זוז... בא נעשה עסק... יש לי רפת!! יש לי שם פרות!!! וכל יום תשלח ילד ויחלבו את הפרה וכל יום נוריד משלום זוז אחד!! בקיצור: אתה מסודר עם חלב למאה ימים הקרובים... ר' יצחק התלהב מהרעיון... מצוין... יצאנו לדרך... ר' יצחק חזר הבייתה... ומספר לאשתו בהתלהבות... אל תדאגי... אנחנו מסודרים עם חלב למאה ימים הקרובים!!! יש לציין שאשתו של ר' יצחק ממש לא התלהבה... אתה אופטימי... אתה נותן לעגל של יניב עוד מאה ימים לחיות!!? נחיה ונראה... אני נותנת לו בקושי שבעו! ר' יצחק פתאום תפס את הראש... ההמשך יבא א"ה...

יש סיכוי!!! אם רק תהיה מודעות--

יש סיכוי!!!

בשבת האחרונה הייתי בירושלים!! וביקשו ממני לדבר בבית כנסת לאחר קבלת שבת... התחלתי לדבר!! רק אמרתי שני משפטים... רק הזכרתי את עזה... ולפתע!!! אזעקה עולה ויורדת... אבאלע... נבהלתי עד עמקי נשמות... שקשקתי כול... (ס"ס אני צפוני... אני לא רגיל לאזעקות) אחרי עשרים שניות של פחד!!! לפתע נעמד יהודי מבוגר... וביקש ממני האם כבוד הרב יכול להמשיך לדבר ? ! ? עניתי לו בקול רועד מפחד: בטח... אני רוצה לללדבר... השאלה היא האם אני ממססווגגל... אחרי התפילה מישור נישש אלי ושאל אותי: למה פחדת?? מה העניין לפחד?? מה העניין לפחד? מה יעזור לו לפחד? מה כ"כ מפחיד...?

עניתי לו בחזרה בשאלה: אתה שואל מה כ"כ מפחיד???

אני גם שואל: מה כ"כ מפחיד להודות שאני מ פ ח ד ?!

כן... אדוני... אני מפפפחד!! נעים להכיר את הדרשן המהולל שלכם... דרשן פחדן!!! זה הנס שלי... אני לפחות לא מפחד להודות שאני מפחד! אני מפחד מטילים... מפחד מערבים... אבל יש דבר אחד שאני לא מפחד!! לא מפחד להודות שאני מפחד!! ואני חושב שזו מתנה משמים!! ואני מעניק לך אותה!!!

על אותו משקל: כמה התקשרו אלי ואמרו לי שהם מצאו סתירה בגיליון אז נדברו... במוצאי שמחת תורה כתבתי מאמר מאוד קשוח שלא כדאי לשמוע את קו המידע... ואחרי חודש וחצי הזכרתי בין חברי הדברים שאני נופל בזה ושומע את קו המידע... אז תחליט: אתה שומע קו מידע או לא?? אז שוב!! זה הנס שלי!! אני לפחות לא מפחד להודות!! ולכן מידי פעם חשוב לי להבהיר ולשנן: גיליון זה נכתב נטו **מזירת ההתמודדות!!** הגיליון הזה לא נכתב מרום המדרגה!! אלא **מתנאי השטח...** כשכתבתי שיש עניין שלא לשמוע את קו המידע... הדגשתי שזה התמודדות בשבילי... זה לא קל לי!! ובשביל זה אני פה... להשתדל... להתמודד... שבוע אחד זה הצליח ושבועיים זה לא הצליח ואני ממשיך להיות פה!! ממשיך להתמודד!!! וממשיך לכתוב את הגיליון הזה היישר מזירת ההתמודדות!!

אני בסה"כ משתף את הקורא שמזדהה עם המקום שבו אני נמצא... ואנחנו צועדים יחד את הכבדת דרך של העבודה...

ומהמקום הזה אני משווק את הספר שלי וימאן עם כל הלב!! ולמה?? כי אני לשם שינוי לא כותב את זה מרום המדרגה... אני לא הדמות המרוכמת שניצבת בחלון מול בחור ישיבה ברגעים הקשים כיעקב אבינו בשעתו... לא!! הלוואי והייתי אוהז שם... אבל לא!!! בשביל זה יש לנו קדושי עליון ומצוקי ארץ כמו הבית ישראל והסטייפלר ושיבדחט"א שבאמת אחוז במעלות קדושים ומהגובה הזה הם היכו על קדקדם של הצעירים ואמרו להם גדל... אני עדיין לא שם!!! הספר שלי נכתב היישר מהזירה!!! מזירת השטח!!! מזירת ההתמודדות!! אני המיפיש שלא מתבייש להודות שגם אני מתמודד ואני פה בסה"כ בשביל לשתף את החברים שלי בהתמודדות משותפת ולצעוד יחד קדימה... ואדרבה!! דווקא זה מעניק לנו סיכוי גבוה ביותר לעשות כבדת דרך רוחנית ולהגיע רחוק... כי זה מטופל!! לא מזוהח!! לא מטויה!!! זכור: מי שמטיח מנהרת טרור וסותם אותה עם סיליקון... התוצאה היא--- עיין ערך המלחמה בשבועות אל... בא נצא יחד... נגמול יחד מקוי נייעס... נעבוד על אמונה ובטחון ביהד... ונפתח יחד שריים ורחניים ואמתניים להילחם את מלחמת הקדושה בדור זה... ביחד!!!! ביחד נמליך את ה'!!!

מאמר מיוחד מוקדש לצום עשרה בטבת...

כידוע: צום עשרה בטבת הוא מהצומות החמורים ביותר! עד כדי כך ש-לו יצוייר שהוא חל בשבת הוא היה דוחה שבת כי יש בו דין של "עצם היום הזה סמך מלך בבל!" כל מקום שכתוב "עצם היום הזה" הוא דבר ש"לא סובל דחי"ו" בקיצור: צום עשרה בטבת לא סובל דחי"ו! ולמה?? כי הוא **את חלת א!!!** אתחלתא דפורענותא!!

והיות ואז זה התחיל! אם כך, אז!!! אז זה קרה למעשה!! כי מתי זה **נגמר?** זה כבר פחות רלוונטי... אין הרבה הבדל בין היום שבו נחרב ביהמ"ק לבין היום אחד שאחרי... כי סו"ס בשניהם הבית היה כבר חרוב... לכן כשט"ב באב יצא בשבת מקסימום נדחה את זה למוציא שבת... כי החורבן לא בורח... המציאות המרה פה!! כבר אלפיים שנה זו עובדה מוגמרת... זה דווקא סובל דחי"ו... **אבל ההתחלה?? היום שבו הכל התחיל??!** זה משהו ש-כן בורח!! כי היום שבו הפורענות התחילה... אם היינו ניגשים לזה בהיסטוריה המתבקשת ומבינים שמהו נורא מתחיל פה והיינו עוצרים את זה בקנאות מתוך הבנה שההלול... הנורא מכל מתחיל פה!!! אם היינו ניגשים בכזו רצינות על ההתחלה אפשר היה למנוע את הסוף המר... רק מה?? כנראה שכשזה התחיל... לא היינו מספיק היסטוריים... כנראה שהיו דברים אחרים "יותר חשובים" על הפרק... מי יודע... אולי המצור התחיל בכלל בשבת ואז אמרנו... עזוב... בא נחכה למוציא שבת... ועד שהגיע יום ראשון כבר היו הפתעות אחרות שהעסיקו אותנו וככה הפורענות התחילה והשתלבה בנוף באלגנטיות... **ועל הטעות הזו אסור לנו לחזור!** ולכן מידי שנה את עשרה בטבת יותר לא דוחים!! את הזיהוי המוקדם של ההתחלה אסור לדחות!! להבין ולהפנים לדורות שאתחלתא דפורענותא זה משהו **שלא סובל דחי"ו!!!**

עכשיו!!! בימים אלו!! ובהתחלה ההרגשה היא לא כזו זיפתית... לא נורא... ולכן!!! הוא לא עשה מזה עסק על ההתחלה... ולכן זה נגמר ככה... **ואני פה בשביל להגיד לך...** ש---

אם אכפת לך מהסוף --- אל תתן לזה להתחיל!!

תהיה עירני!! תהיה חכם ותזהה **איפה זה מתחיל!!** איפה מתחיל פה הסחבת והגרירת רגלים שבסוף זה יהיה מר... זה יהיה מתסכל ואז יתחשק לך לשבור את כל הכלים... אז אנא ממך: תהיה חכם ותזהה את זה על ההתחלה!! אני לא צריך לספר לך איך זה מתחיל... זה מתחיל על איזה חבירותא פטפטן ש... ש-נו... מה אתה רוצה שאני אעשה... שאני פתאום אעזוב אותו... ומה יהיה איתו? מסכן? זה לא מתחיל באיזה זליגה בשעות ערב לשעות הקצרות... קצת יותר מידי מאוחרות של הלילה... וביננו... לא נורא... זה עדיין לא הסלמה... זה עדיין לא מצדיק כניסה קרקעית... זה בסה"כ כמה פירי מנהרות... אבל תשאל את מקבלי החלטות של מדינת ישראל שטייחו וטייחו... ואת מה שהם לא טיפלו אז בהתחלה בקלי קלות... הם נאלצים כעת לעשות תחת אש ועם חטופים ולאחר מרחץ דמים נוראי ועגום... **זה נקרא להיות חכם בזמן הנכון!!!** אתה לא רוצה לסיים את זמן חורך עם שפתיים מלוחות מהצטברות של 4 קילו גרעיני אבטיח...? לא בא לך... תסכים איתי... **אז בבקשה...**

הסוף הזה מתחיל עכשיו!!!

תגור הרבה ותתחיל "לדקור"!!! תערוף ראשים... את כל אלו שאתה הולך בלאו הכי "לקלל" אותם בסוף הזמן שהם הרסו לך את כל השטייגן והורסים לך את כל החיים... עכשיו תסמן אותם!!! את כל החברים 'הנחמדים' האלו ששרפו לך לילות שלימים... ואתה הולך לשנא אותם שהם הרסו לך את הזמן... תהיה אסרטיבי בזמן הנכון!! תהיה תוקפן עכשיו!!! **אני רוצה לספר לך סיפור... שאני מוכרח להקדים ולומר שאני לא אוהב את הסיפור הזה...** כי אני טיפוס רגיש ואני לא אוהב עם סוג האנשים האגרסיביים האלו... אבל יתכן שאדרבה... זה חלק מהחולשה שלי!!! **ובכן:** שמעתי סיפור על מתמיד אחד גדול שישב ולומד ומישהו ניגש אליו והתחיל "לזרום" איתו... אמר לו שלום... ו... והחזיר לו שלום... ואז הוא שאל מה נשמע? והמתמיד ענה לו ברוך ה'... נו... ואיך החיים?? וכו' וכו'... אחרי שתי דקות של דו שיח... פתאום אותו מתמיד קם ממקומו ואמר לו בכעס: **לך מפה!!! תפסיק להפריע לי!!** **לא רוצה לדבר איתך!!** אותו אחד נעלב עד עמקי נשמתו (ובינינו... אני גם נעלבת בשבילו כשמשמעני את התיאור הנאטיבי הזה) מה קרה? מה יש?? למה אתה צועק? מה עשיתי לך? למה אתה מגרש אותי?? מה פרצת עליך פרץ???

ענה לו אותו מתמיד: תקשיב!! אני כבר הספקתי להכיר אותך... אני כבר יודע לזהות את התהליכים מראש... ואני יודע שברגע שאתה שואל אותי מה נשמע ואני אענה לך ברוך ה'... אח"כ אתה תשאל אותי ככה ואני אענה לך ככה... ואיכשהו זה יגרר ויגרר... ובהתחלה אני אשתדל להיות נחמד ונימוסי ולזרום איתך... ואז אתה תשרוף לי עוד סדר א'... ועוד סדר ג'... ועוד לילה אני אלך לישון מאוחר בגללך ועוד לילה... ואז!! אחרי שתשרוף לי חודשיים מהחיים... פתאום יעלה לי הדם למוח!!! ואז אני אקום על שתי רגלי האחוריות ואני אתפרץ עליך בעצבים ובצדק ואני אצרח עליך... לא רוצה להיות חבר חדר שלך!! לא רוצה להיות חבירותא שלך!! תפסיק לגרור אותי ולשרוף לי את הזמן!! לך מפה!!! והיות וההתפרצות הזו בלאו הכי תגיע בעוד חודשיים!!! אם ככה- טען אותו מתמיד... חבל!! בא נקצר הליכים... את ההתפרצות שאני בלאו הכי אתפרץ עליך כבר עכשיו... וככה נחסוך חודשיים יקרים בחיים

עכשיו: אני חוזר ומדגיש: אני באופן אישי לא אוהב את הסיפור הזה... כי... כי כנראה... כנראה שעשוי לי את זה... **אבל מה לעשות שזה נכון!!!** מה לעשות שגם אני המתוק והנחמד והמרצה שלא מסוגל לסיים שיחות עם אנשים... יום אחד קמתי על שתי האחוריות ועשיתי סוף לכל אלו שעד כה נתתי להם למרוח אותי... אז חבל!! אם בלאו הכי אתה תעשה את זה... אז תעשה את זה כבר עכשיו... (אל תשכח: שמדינת ישראל תמיד נזהרה שלא להילחם בעזה כי... כי היא רצתה להיראות ממלכתית בעיני העולם... נו... אם בסוף היא נאלצה להיות תוקפנית בלאו הכי... לא נותר להם אלא לדפוק את הראש בקיר, למה לא עשית את זה לפני עשרים שנה???) **זו החכמה!!** לדעת לזהות את הסוף על ההתחלה!!! לדעת לגשת בפאניקה על ההתחלה!

כנ"ל לגבי תסבוכות של תלותיות... בחור שהספיק לטעום קצת מכוס התרעלה הזו... יודע לזהות על ההתחלה את הסוף המר!! את הניתוק המכאיב של "כפיטורי בפי ווט" שאתה תאלף לעשות בדרך הקשה... ולדעת לחתוך בזמן! לדעת לעצור את זה באיביו...

כנ"ל בייחס לקוי נייעס ושאר התמכרויות... ישנם דברים שאתה מבין לבד שזה לא יכול להמשיך ככה!!! אני יום אחד אצטרך לקחת את המכשיר הזה לגשר המיתרים ולהחליט או שאני זורק את זה או שאני זורק את עצמי... יגיע היום שאני אהיה חייב להתנתק מזה ויהי מה!! בטוב או שלא בטוב... כעת כל מה שנותר לך זה להחליט כמה זמן למשוך וכמה לדחות את השלב הזה... **הרגע הזה יגיע!! זה ברור!!** השאלה היא כמה זמן לאכול את הלב שזה לא קרה יום אחד לפני כן...

הקיימה המאוחרת הזו בבוקר לא יכולה להמשיך... ברור לך שזה משהו שתצטרך יום אחד לעשות לזה סוף... יום אחד תצטרך לשכור את הביריון של הישיבה שיעיר אותך ויתן לך על כל בוקס שקל!! אז למה אתה מחכה?? אם בלאו הכי תצטרך יום אחד לעמוד בפניך... אז למה לא תעשה את זה כבר עכשיו... **זה עשרה בטבת!!!**

(אגב: סתם ככה לשבר את האוזן: יש כלל ברזל באורך מלחמות ההסטוריה!!! לא מתחילים מלחמה בחורף!! בחיים לא!! יש בתנ"ך תאריך לציאיה מלחמות... אמצע סיון... "לעת צאת המלכים" להתגרות זה בזה... רק מה כן ש בחורף? אתחלתא!! מה שנקרא "הקש בגג"!! בחורף מתחילים מצו... מתחילים טפטופים... מעבידים רמזים... ואז!! אז יש סיכוי... אז יש מקום לשיח... אז מגיע ימייהו הנביא ומתנבא בשם ה' להיכנע... לשוב בתשובה והכל יסתדר... אבל מה לעשות שזו אף אחד לא התייחס... כי... סו"ס מדובר בחורף... ואף אחד לא באמת מתכוין ברצינות להתחיל להילחם עכשיו... ואתם צודקים באיסטרטגיה... עכשיו באמת זה לא יקרה... אבל כשזה יקרה בעוד שלוש וחצי שנים... תדעו לכם שזה התחיל עכשיו! לכן"י בטבת זה יום שמייצג אתחלתא דפורענותא!)

אם נדבר ברוח ימים אלו... המלחמה כעת מעזה לא התחילה עכשיו... כי מי שקצת זוכר... למייעשה הסיפור הזה התחיל לפני תשע וחצי שנים!!! למי שזוכר... היה אז סיפור עצוב של מחבל שחטף 3 נערים בני ישיבה בצומת הגוש... וזה גרר את מדינת ישראל למבצע צבאי בעזה!! שים לב: מבצע!!! **לא מלחמה!!** ואז!! תוך כדי ה"סב" בעזה התגלו עשרות מנהרות שנחפרו... והתברר בצורה ברורה שהייתה פה תכנית זדונית לעשות פיגוע המוני בר"ח... שאז יכנסו אלפי מחבלים שטח א"י וברגע האחרון זה נודע!! ואם אתה זוכר... כולם דיברו בשעתו שזו הייתה הגשחה פרטית מיוחדת שכתוצאה מראשית אסון של ספיטפ 3 נערים... כתוצאה מזה התגלה תכנית טרור מסוכנת בהיקף הרבה הרבה יותר גדול (שמי כמוני יודעים כעת עד כמה שזה אכן ככה) וסיקלו אותה בזמן!! המאם אתה זוכר כזה דבר או שרק אני מדמיין?...? בקיצור: השמידו את כל פירי המנהרות... סתמו אותם עם סיליקון (כמו כלי חרס בצמיד פתיל) וזהו!!! אכן בזכות זה באותו ראש השנה באמת לא קרה כלום!! כל עם ישראל אכלו תפוח בדבש... שנה מתוקה... אה... ברוך ה'...

אבל!!! מאז הספיקו לחלוף תשע שנים שקטות... ומשום מה... למרבה ההפתעה!!! מי שחפר את המנהרות הקודמות חזר וחפר בייתר שאת ובייתר מרץ פי עשר מנהרות ו... ואת ההמשך אני לא צריך לספר לך... את ההמשך אנחנו פוגשים בעזה בלחימה מורכבת ובלתי נגמרת... האסון האחרון שקרה בשמחת תורה האחרון **קרה אז!!!** זה קרה בפירי מנהרות שהתגלו לפני תשע שנים וסתמו אותם עם דבק סלוטופ!! זה קרה בתשתיות טרור שנתגלו לפני שנים וטייחו אותם עם סיליקון...

ותכל'ס, אם תשים לב... רוב המון העם עסוקים בכשל הנקודתי שקרה בשמחת תורה... שהשומר נרדם בשש בבוקר ואז הגיע טרקטור ופרץ את גדר המערכת... **אז זהו שלא!!!** כל מי שקצת מבין עניין יודע שהכשל האיום נורא זה לא שהשומר נרדם בשנת התשפ"ד... אלא שהשומר נרדם בשנת התשע"ד!! תשע שנים שכולם יודעים שיש בעזה מחבלים שלא נחים רגע אחד ועובדים עם כל המרץ... זה שהיחל את הבודדה שמישהו פה חופר וחופר ויום אחד זה יתפוצץ לך בפרוץ... הטיוח הזה... הוא הוא הכשל הגדול ביותר!! עד כאן ברור?... אז הנה... התיאור הזה מאוד מאוד מזכיר את היחס בין עשרה בטבת לשבעה עשר בתמוז... י"ז בתמוז... **יום הפריצה**... ביום הזה הגיע הטרקטור ונבקעה החומה והתחיל הפוגרום שהסתיים בחורבן בית המקדש, אבל חז"ל אומרים לך!! לא!!! הכשל האמיתי זה לא השביעי באוקטובר. **הכשל האמיתי הוא הרבה הרבה זמן לפני כן!!!** כשהתחילו לזהות שמישהו פה בעיית רוחש מתחת לפני השטח... ושם נרדמו!!! אל תשכח את היום הזה!! אל תברח לי"ז בתמוז... אל תברח לתשעה באב... כי שם זה כבר קרה... שם זה כבר היה קמח טחון טחנת... שם זה החבית נפץ בסה"כ התפוצצה... כי היום הקריטי שלא סובל דחי"ו זה הזיהוי של ההתחלה!!! שאז!!! אז נרדמו בשמירתה!!! (ואם תשים לב: על הכשל הזה הם כבר לא חזרו!!! וזו הסיבה שנלחמים שם בתוקפנות ובנחישות ללא הרף!! כי כעת כולם מבינים שהכשל הוא לא נקודתי!!! היום מבינים שהכשל הוא לא שמישהו פה הצליח לפרוץ גדר... היום מבינים שהכשל מתחיל אי שם בקו צרעות שנפתח... שכשהחור התחיל היה אפשר בקלי קלות לקחת מקדחה של רופא שיניים ולעשות זיזיזי... לנקות יפה ולסתום בצורה מקצועית ויסודית... אבל מה לעשות ששם נרדמו... והחור העמיק והעמיק עד שהגיע לממדים מפלצתיים... שכעת אין לך מה לעשות אלא לעשות עקירה ומיטוט עם מחירים מאוד מאוד יקרים ועגומים...)

זה המסר של עשרה בטבת!!! והוא מסר חשוב לאין ערוך!!!

ואת המסר הזה כל אחד מאיתנו צריך לקחת איתו למקום שלוו!!!

לדעת ולזכור: שכל דבר גרוע שבסוף קרה... הייתה לו התחלה!!! וההתחלה שלו הייתה די מינורית ולא מדאגיה במיוחד... וזה לא הפריע לו להיות ההתחלה!!! **לצורך העניין בא ניקח את הדוגמא הכי קטנה**... הכי פחות טרגדית... ובכן: בחור יקר: **אני מודיע לך בזאת!!! שלא תגיד שלא אמרת!!!** כעת יש לפנינו שלוש וחצי חודשים של שקט חורף מעובר!! **ואני מבין אותך מראש:** יהיו בחורים שיסיימו את זמן חורך בסיפוק אדיר... איזה שטייגן גדול עשיתי... עשיתי סיום על כל המסכת... לא בזבזתי את עצמי... אה... איזה זמן חורך גישמאק!! **ולעומת זאת** יהיו בחורים שיסיימו את הזמן בשן ועין... בהרגשה מזופתת... סמרטוט סחוט... ואתה איכשהו תהיה אחד משניהם!!! או שתהיה מאלו שיסיימו את הזמן בכ"ט באדר ויסיימו אותו טוב מלאים וגדושים... או שתהיה מאלו שסוף הזמן שלהם התחיל בר"ח שבט ומכאן היו הלוך וחסרו עד אותו יום שהזמן לא נגמר אלא גנגמור... **רמזות!!!** אז זהו!! שדבר אחד חשוב לי מאוד להגיד לך: מי שבסוף זמן חורך ירגיש עעעעל הפנים... עעעעל הפנים הוא ירגיש רק בסוף... אבל לסוף הזה יש התחלה!!! וההתחלה זה

מצוה רכג

לעשות לשוטה כתורתה

שנאמר ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת

בעינין קרא לאוסרה על בעלה. והנה מצד החשד, גם בארוסה איכא רגלים לדבר שנבעלה כמו בנשואה, ומדאיצטריך קרא לאוסרה חזינן דצריך תוקף לקינוי של הארוס, ואינה נאסרת מצד רגלים לדבר.

ד) בירושלמי איתא (סוטה פ"א ה"ב) דהמקנא לאישה משני בני אדם כאחת חשיב קינוי, ואמר' שם "מאן דמר מקנא לה מאביה ומבנה, מקנא לה משני בני אדם כאחת". ומבאר המשנה למלך את ראיית הירושלמי דהחידוש במקנא משני אדם כאחת, דאע"פ דאין איסור יחוד בכה"ג, בכל אופן נאסרת מחמת הקינוי. ולזה הביא הירושלמי ראייה מהמקנא לאשתו מאביה או מאחיה שאינה אסורה להתייחד עימם ולא נחשדו עליה, ואעפ"כ נאסרת מחמת הקינוי אם נתייחדה עימם. וה"נ כתב בתוס' שאנץ (סוטה שם) דאף סתירת סוטה שבעלה בעיר נחשבת סתירה לאוסרה עליו, אע"פ שלא עברה על איסור יחוד אלא מצד קינוי הבעל בלבד נאסרת בסתירתה.

ובדובב מישרים (ח"א ס"ה) הוכיח מהא דאיתא בברכות (לא:): על תפילת חנה - "אם ראה תראה, אמר רבי אלעזר אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אם ראה מוטב, ואם לאו תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע". ולכא' כיצד אמרה חנה לפני המקום שתלך ותסתתר ותעבור על איסור יחוד, ובהכרח דלכך נתפרש בלשון הגמ' דאמרה שתסתתר בפני אלקנה בעלה, ולא תעבור על איסור יחוד מאחר ובעלה בעיר. ואעפ"כ אמרה דבכה"ג נאמרה פרשת סוטה שישקוה ככל האמור בפרשה ונקתה ונזרעה זרע.

וא"כ נראה דהאיסור על בעלה אינו מצד רגלים לדבר, ואף כשלא חיישינן שנבעלה שייך שהקינוי והסתירה יביאו לאוסרה על בעלה מצד עצם הקינוי ולא מצד הראייה שבו.

ז) מבואר בגמ' (שם כו:) דהיה צד דאף מי שקינא לאשתו דרך איברים חשיב קינוי, דהו"א דבקפידא דבעל תליא רחמנא, קמ"ל קרא דהקינוי אוסרה רק אם קינא לה מדבר האוסרה עליו. וכמו כן מבואר בגמ' (שם) ונפסק ברמב"ם (פ"א מהל' שוטה ה"ו) דבעינן קרא למעט מי שמקנא לאשתו מקטן פחות מבן ט' שנים, ואע"פ דאין ביאתו ביאה.

ומכל זה חזינן דהקינוי אינו רק מורה דאיכא רגלים לדבר שנבעלה, אלא עצם הקינוי אוסר את האישה על בעלה, וחל דין איסור מחמתו. ויש לבאר ענין הקינוי ומה האיסור שבזה.

למצות סוטה שני חלקים:

(א) האיסור של הסוטה לבעלה. (ב) סדר השקאת הסוטה עם הבאת מנחת סוטה.

אם סיבת האיסור לבעלה מצד רגלים לדבר

ענינו של איסור הסוטה על בעלה, לכאורה נראה לפרש דסתם אישה שנתייחדה עם איש זר, אינה נאסרת על בעלה דכבר אמרו חכמים דאין אוסרין על היחוד (קידושין פא:). אך היכא דקינא לה בעלה ואמר לה 'אל תיסתרי עם איש פלוני' ואח"כ נסתרה, נאסרת על בעלה. ומבואר בגמ' כמה פעמים הטעם דכיון דאיכא קינוי וסתירה, רגלים לדבר שנבעלה ולכן נאסרת. וכן נראה מהא ילפי' בגמ' (סוטה כח. נדה ג.) לכל מקום דספק טומאה ברשות היחיד טמא, דעשה הכתוב ספק כודאי, ולדעת ר"ש באמת אין מקום ללמוד מסוטה דשאני סוטה דאיכא רגלים לדבר.

ראיות דהקינוי והסתירה הם סיבת האיסור

ולא הראייה שבהם

אכן יש להביא כמה ראיות דאע"פ דאיכא רגלים לדבר בסוטה שנסתרה, אין הרגלים לדבר סיבת האיסור, אלא עצם הקינוי וסתירה אוסר את האישה על בעלה וכדיבואר.

(א) קיי"ל בגמ' (סוטה ב:) דבעינן עדות לקיומי על קינוי וסתירה ובלא עדות אין האישה נאסרת על בעלה. ואע"פ שהבעל יודע בעצמו שקינא לה וגם ראה שנסתרה אינה נאסרת עליו, ודלא כרבי יוסי בר יהודה דאמר דהקינוי אף על פי עצמו. ואעפ"כ אמרו שיש לחוש לדברי ר"י ב"ר יהודה - "לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני, דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי על פי עצמו, ומיסתתרא, וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עליוה איסורא דלעולם". ואי אסרי' לסוטה מצד רגלים לדבר, אין הבדל בין קינוי וסתירה בפני עדים לבין נסתרה בפניו, דבכל גווני רגלים לדבר שנבעלה.

(ב) אי' בגמ' (שם כה.) "בעל שמחל על קינויו קינויו מחול", והיינו דאם מחל אינה נאסרת עליו, ואם נסתרה אחר הקינוי אין משקין אותה. ואי אמרי' דע"י הקינוי איכא רגלים לדבר שנבעלה, מחילתו אינה מעלה ואינה מורידה, אלא תיאסר עליו מפני שעשה הכתוב ספק כודאי.

(ג) הגמ' (שם כד:) מביאה מחלוקת לענין ארוסה שקינא לה הארוס ונסתרה אחר הנישואין, ולדברי האומר דיש לה קינוי

מי מביא את מנחת הסוטה

ולענין חובת השקאת הסוטה והבאת המנחה, ישנה קושיה ידועה שנאמרו עליה תירוצים רבים, והגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל כתב ספר 'גבורות שמונים' בו כינס שמונים תירוצים ליישב קושיה זו [וחילק את התירוצים לפי נושאים בנידון זה - מיהו בעל המנחה של מנחת סוטה שיכול לפגל, והאם שייך פיגול בקרבן של שותפין כשאחד מהם מפגל, והאם דין זה נוהג גם במנחה]. דאיכא למ"ד דאף בעלים מפגלין (זבחים מז.) דהיינו דהיכא דהבעלים חשב לאכול או להקריב חוץ למקומו או חוץ לזמנו, הקרבן פסול. וא"כ במנחת סוטה, האישה שהיא בעלת המנחה תחשוב מחשבת פיגול ותפסול את הקרבן, וממילא לא יועיל כל מעשה ההשקאה ולא יבדקו אותה המים, אחר שאין הקרבן קרב כהילכתו מפני שקרבן הוא חלק ממעשה ההשקאה.

ובספר הנ"ל דן מי נחשב בעל המנחה, דמצד אחד המנחה טעונה תנופה ע"י יד כהן ויד בעלים, ולכך מניחה האישה את ידה תחת יד הכהן ומניפה כדפירש"י (סוטה יט.) דבעינן יד בעלים ויד כהן, ובעלים דמנחת סוטה היא האישה (ובירושלמי כתב דצריך לחצוץ בין ידו לידה). ומאיךך נאמר במשנה שם שהבעל נוטל את המנחה מכפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת, וא"כ הוא בעל המנחה ולא האישה.

דברי התוס' בענין שותפות הבעל והאישה במנחה

התוס' (שם כג.) הביא את דברי הירושלמי דאם הבעל מקדיש את המנחה שלא מדעת אשתו חלה הקדושה, ואין זו הקדשה שלא מדעת הבעלים מפני שהם שותפים במנחה ולכן יכול להקדיש. ויש נידון בתוס' לענין מנחת אשת כהן שקרבה כליל לה' כשאר מנחת כהן, דאם הבעל הוא בעל המנחה עליה להיקרב כליל, ואם האישה היא בעלת המנחה יש לקמוץ את המנחה. ומפרש ע"פ התוס' דקומצין את המנחה, והקומץ קרב לעצמו ושיריים קרבים לעצמם. והקשו בתוס' דהרי אין מנחה קריבה בשותפות משום דכתיב בה נפש, וכיצד קריבה כאן בשותפות הבעל והאישה. וכתבו התוס' דכיון דעיקר כפרה משום ידיה, נפש קרינן בה. ויש להבין את גדר השותפות בקרבן זה.

האיסור מכוח זכות הבעל לדרוש את בירור הטהרה

והנראה בבאור האיסור של סוטה על בעלה, דכאמור עצם האיסור ע"י הקינוי אינו מצד רגלים לדבר שבוודאי נטמאה, אלא דכיון שהבעל חושד בה ומחמת כן מקנא לה, יש זכות בידו לדרוש את בירור הכשרות והטהרה שלה ע"י שמקנא לה. וחל דין איסור ע"י המעשה של הבירור הזה בקינוי ובסתירה, ולכן צריך עדות לקיומי על הקינוי ועל הסתירה, שהם עצמם האוסרים.

ומבואר דכיון שהאיסור נובע מחמת זכותו ומכוח הקינוי שמקנא דבקפידתו הדבר תלוי, יש בידו גם למחול על הקינוי,

ומאיךך יש צד שיכול לקנא גם על מי שאין ביאתו אוסרת ובעינן קרא למעט קינוי על פחות מבן ט' שנים.

ומה"ט גם המקנא לה משני בני אדם, וכשבעלה בעיר, וכן כל גוונא דעל פי דין אין חושדין אותה ואינה נאסרת ביחוד בהם, מ"מ כיון שזכותו של הבעל לדרוש בירור שלם, יכול לקנא גם באלו, ואם נסתרה אחר הקינוי נאסרת לבעלה מחמת הקינוי והסתירה.

הבעל הוא המביא את המנחה

והאישה היא המתכפרת

וממילא המנחה שמקריבה הסוטה מוטלת באמת עליה, אך הבעלים עליה הוא דווקא הבעל, היות וכל הקרבן הזה מחמת זכותו ובעלותו עליה, ויכול לדרוש את הבירור שבהשקאה, וגם המנחה בכלל זכותו ובעלותו. וזהו מש"כ התוס', דאין מנחה זו קריבה בשותפות אלא עיקר כפרה משום ידיה, אע"פ שהבעל מביא את הקרבן עליה ע"מ לברר והוא הבעלים. ואהכי א"ש דאין לאישה כח לפגל את המנחה במחשבה, דאינה בעלים עליה, אלא היא המתכפרת במנחה ותו לא.

ראיות נוספות דאסורה

מחמת הקינוי והסתירה עצמם

ויש להביא ראיה מהא דפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' סוטה ה"ז) דהמים בודקין אותה רק כשלא חטא הבעל מעולם, אבל אם בעל בעילה של איסור אין המים בודקין את אשתו. והדברים פשוטים דכיון שאינו נקי מעוון אין זכות בידו לדרוש בירור הגון מאשתו, ולא מהני ההשקאה ולא הבאת המנחה.

וכן יש להוכיח מהא דתנן בעדיות (פ"ה מ"ו) "הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את שפחה המשוחררת, ומפרש הראב"ד טעם הדבר וז"ל "מאחר שהוא יודע בה שהיא למודה לזנות כבר נכנס בה על דעת כן ואין ראוי לומר בו ועבר עליו רוח קנאה". הרי דאע"פ שהיא חשודה לזנות, אינה נאסרת בקינוי ובסתירה ואין הקינוי והסתירה אוסרים בה מצד עצמם, מפני שאדעתא דהכי נשאה, וא"כ מחל על זכותו לברר אצל אישה זו בדרך הראויה לשאר הנשים.

נמצא - האישה הסוטה שקינא לה בעלה ונסתרה, נאסרת אחר שנסתרה אע"פ שאין עדים על הטומאה, וגם במקום שעצם הסתירה אינו אסור כגון שנסתרה עם שנים או עם קרובים או כשבעלה בעיר, מאחר ועצם הקינוי והסתירה אוסרים אותה. סיבת האיסור מחמת זכות הבעל לתבוע בירור בקינוי, וכשעוברת על הקינוי נאסרת. הבעל נחשב בעל המנחה כיון שהוא התובע והאישה היא המתכפרת ולכן היא מניפה את המנחה.

וזה לשונו - החפץ חיים

מתוך ספרו של הרה"ג משה קופרמן שליט"א

רבינו החפץ חיים פותח את ספרו ומונה את הלאוין והעשיון והארורין שאדם יכול לעבור על ידי סיפור לשון הרע, ויש לעמוד על שורש מניין זה:

עת ובכל רגע עד אין מספר... ומה שהוזכר תרי"ג מצות, אינם אלא שרשים אבל הם מתפשטים לענפים הרבה.

ולמדנו שיטת רבינו הגר"א, דכל דבר שנתגלה בתורה והאדם נוהג על פיו, נחשב למצוה בפני עצמה. ומניין תרי"ג מצות הם רק השרשים, ומתפרשים לענפים רבים.

ועיקר דבר זה נמצא כבר בדברי רבותינו הקדמונים,

כן כתב רבינו האבן עזרא בספרו יסוד מורא שער ב':

ועל דרך מחקר האמת אין קץ למספר המצות, כאמרו המשורר (תהלים קיט, צו): "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד". ואם נספר העיקרים והכללים ומצוה שהיא עומדת לעד אין המצות עשירית משש מאות ושלוש עשרה.

ודברים מעין אלו ממש כתב גם רבינו בחיי בתחילת הקדמה לבראשית, עיי"ש בדבריו.

וכן פירשו האחרונים דברי הרמב"ם, שלא מנה במנין הלאוין איסור גאווה, ואע"פ כן כתב בפ"ב מדעות ה"ב: ויש דעות שאסור לאדם להתנהג בהם בבינונית אלא יתרחק עד הקצה האחר, והוא גובה הלב, ע"כ. הרי מפורש שהוא איסור גמור. וכתב במגדל עוז, דודאי איסור תורה הוא, אלא שלא מנאו במנין הלאוין משום שהוא דבר המסור ללב, והלאוין הבאים בחשבון הם הניכרים לכל וב"ד יכולים להזהיר עליהם. וכן כתב הפרשת דרכים (דרך מצותיך ח"ב אזהרה י').

ורבינו במנינו, כפי שנראה בסמוך, לא בא לפרש המצות ממנין התרי"ג בדוקא, שעובר עליהם המספר לשה"ה, אלא כל דבר שנתפרש בתורה למצוה ושייך לענין זה של לשה"ה ורכילות, הכניסו למנין זה.

הנה בדרך הכרעת פסקי הלכה, כללים רבים בזה, והדבר ידוע ומושרש בכל ספרי הפוסקים כי ישנם ראשונים ופוסקים שעל פי רוב דבריהם עיקר על פני החולקים עליהם, וכן דרכו של רבינו בשאר ספרי ההלכה, שנמשך אחר פוסקים עיקריים לפסוק כמותם, וכפי המסורת שנקטו שיטה העיקרית להלכה.

שונה בתכלית מנין הלאוין ועשין שמנה רבינו בפתיחת ספרו זה, שהלך פעמים רבות לפי שיטות ראשונים שאין הלכה כמותם בשאר מקומות, ופעמים שהלך כדעת יחידאה נגד שאר ראשונים, ואם נבחון את הדברים כפסק הלכה, יקשה הדבר מאד.

אמנם יסוד הדברים, כי לענין מנין התרי"ג מצוות, ודאי שיש להכריע כפי המקובל בשאר סוגיות, ולילך אחר כללי הפסק. אבל המנין שמנה רבינו כאן, אינו שייך למנין התרי"ג מצוות, אלא לענין אחר וכמו שיתבאר בס"ד.

ולכאורה שורש הדברים על פי דרכו של רבינו הגר"א כפי שהובא בספר מעלות התורה לרבי אברהם אחי הגר"א, ואלו עיקר דבריו:

ושמעתי מאחי הגאון ז"ל שורש הדבר, שבדאי ליכא למימר שלא יכנסו תחת גדר המצות רק תרי"ג ולא יותר, שאם כן מבראשית עד בא אין בהם אלא שלש מצות, גם הרבה פרשיות בתורה שאין בהם שום מצוה זה הדבר אינו מתקבל.

אלא באמת כל דבור ודבור שבתורה שיצא מפי הגבורה היא מצוה בפני עצמה. והנה באמת המצות רבו ועצמו עד אין מספר, עד מי שיש לו עין השכלי ולב מבין ויוכל להתנהג בכל פרטי עניניו והנהגותיו ועניניו מקטן ועד גדול על פי התורה והמצות, ואז היה עושה מצותו בכל

לאו טז - "לא תחניפו את הארץ". רבינו מנאו על פי דעת הבה"ג, רא"ם בעל התוס', ורבי שלמה אבן גבירול. ושאר כל מוני המצוות לא מנוהו. ובענין הנוגע להלכה ודאי שלא היה הדבר מוכרע כדבריהם, כפי דרך הפסק המקובלת, אמנם רבינו האריך לפרש גודל חומרת החנופה, ולכך מנאו רבינו כאיסור, אע"פ שמסתבר שאינו ממנין הלאוין.

עשה א - "זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים". הביא בפנים את דעת הרמב"ן שמנאה כמצות כעשה. ולסיוע הביא דברי הרמב"ם, וכתב דאע"פ שהרמב"ם לא הביא בסה"מ, מ"מ בסוף הל' טומאת צרעת הביא זה, ז"ל שם: ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר: "השמר בנגע הצרעת" "זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים" - הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים וכו' קל וחומר לשאר בני אדם הרשעים והטפשים המרבים לדבר גדולות ונפלאות.

והרי הרמב"ם לא הביא ענין זה אלא כדברי מוסר, ומ"מ הביאו רבינו כסמך למנותו במנין העשין.

עשה ח - "והדרת פני זקן". כתב רבינו שאם הוא גם זקן וגם חכם עובר על מצות "והדרת" בכפליים. והוא ודאי אינו ב' עשין, אלא נראה כוונתו שעובר על שני ענינים חלוקים, ונחשב כשתי מצוות אע"פ שהיא מצוה אחת במנין העשין. (ועי' מילואים סימן כד).

עוד שם בבמ"ח סק"ח, נסתפק אם עובר שלא בפניו אע"פ שהוא חמור לשתוק על בזיון ת"ח, וסיים מ"מ צ"ע אם עשה זו קאי להכי'. משמע דעל עשה אינו עובר, אבל איסור תורה ודאי הוא.

עשה יג - "מדבר שקר תרחק". כתב והיא מצות עשה גמורה לדעת הסמ"ג עשין קז, ועל כל פנים איסורא דאורייתא הוא לכל הדיעות. ומפורש כמו בלאו ג' שיש את עיקר המצוה ויש 'איסורא דאורייתא', ומבואר דשייך שם איסור גם על מה שלא נמנה במנין העשין 1.

כמו כן מתבאר עניין זה במניין הארורין שמנה רבינו, ונביא הדברים אי"ה בשבוע הבא.

והסיבה לזה, נראה לומר, כי כונתו במנין להראות החומרה הגדולה שיש בעוון לשון הרע, ובפרט הרגיל בדבר, כמה ענינים חמורים נכשל בהם, ולענין זה, אין חילוק אם עובר על מצות התורה הנכללת בתרי"ג השרשים, או שהיא מצוה שאינה מן המנין וכדברי הגר"א דגם מצוה כזו הרי היא מדאורייתא ממש.

דבר זה שזור כחוט השני בהרבה מן המצוות שנזכרו במנין הלאוין והעשין, ונציין כאן בקצרה כל המקומות שמבואר כן בדברי רבינו.

לאו ג - "השמר בנגע הצרעת". בבמ"ח כתב, ואף שאפשר לומר דאף לדברי הרמב"ן איננו לאו גמור רק מריבויא, ועיקר הלאו אתי לקציצת בהרת שהוא לאו גמור לכל מוני המצוות, על-כל-פנים דינא דאורייתא הוא מריבויא דקרא ציונו השי"ת לשמור מאוד שלא להסיח מלבנו מלהזהר מלשה"ר כדי שלא יביא אותנו האיסור לצרעת.

הרי מפורש, דבפשטות לא נאמר הלאו לענין זה, אבל יש את עיקר הלאו, ויש 'דינא דאורייתא' ונחשב לאיסור תורה, אע"פ שלא נכלל במנין הלאוין. והגר"ה זקס דקדק גם כן בלשון רבינו שכתב בתחילת לאו זה 'ועובר נמי במה דכתיב' ולא כתב כלשונו בשאר הלאוין 'עובר בלאו' או 'עובר באיסור'.

לאו יא - "לא תהיה אחרי רבים לרעות". מנה לאו זה ע"פ דברי רבינו יונה, שהוא אזהרה שלא להתחבר עם עושי עוול אף שהם רבים. והנה עיקר הלאו ודאי נאמר לגבי ב"ד כמבואר במשנה בסנהדרין (ריש מסכתא ובדף לב, א). ומשום כך הרמב"ם (סה"מ ל"ת רפב) והחינוך (מצוה עו) לא מנוהו לגבי אדם יחידי שלא לילך אחר הרבים לרעה.

הרי שהלך אחר דעת יחידאה ודלא כדעת שאר הראשונים.

לאו יב - "ולא יהיה כקרח וכעדתו". הדבר שנוי במחלוקת הראשונים, הביאים רבינו בפנים. וכתב בשמיה"ל שער הזכירה (פט"ו בהג"ה): אפלו לשאר מוני המצוות, דלא חשבו למחזיק במחלקת במנין הלאוין, אף על פי כן קרוב הדבר שהוא בכלל לעבר על המצוה, כיון שיש על זה כמה פסוקים בתורה המרמזים על עון המחלקת, וחמור מאסור חצי שעור דאתרבי רק מ"כל", עכ"ל.

1 והמעין היטב בדברי הסמ"ג יראה שכלל לא ברור בדבריו דהיא מצות עשה גמורה לענין שקר דעלמא, דלא הביאה אלא לענין דיינים.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

י' בטבת החל בער"ש וקיבל שבת האם רשאי לאכול

פלוגתת קמאי האם נגמר הצום ע"י תוספת שבת

הטור בס"י רמ"ט, הביא בשם רבינו מאיר לענין תענית דחל בערב שבת שיכול לאכול מיד אחרי התפילה קודם שקיעת החמה, "שהוא מפרש מתענה ומשלים עד אחרי תפילה, אבל אם מתענה בערב שבת תענית חלום מתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתחיל אפילו בשבת כל שכן שמשלים עד הלילה". והביאו המרדכי בפרק כל מערבין, ויש חולקים כמבואר בטור בדעה קמייתא.

ובשו"ע סעיף ד', כתב, דצריך להתענות עד צאת הכוכבים, והרמ"א אייתי לי"א והיינו שיטת רבינו מאיר, דלא ישלים אלא מיד שיוצאים מביהכ"ס יאכל. והך י"א איירי בין בתענית יחיד בין בתענית ציבור כגון עשרה בטבת שחל בער"ש, ותלוי בפירוש הסוגי בעירובין מא ע"א. יעו"ש בראשונים.

והכרעת הרמ"א, דבתענית יחיד אינו משלים, ובתענית ציבור צריך להשלים עד צאה"כ.

והנה לשיטת המהר"ם מרוטנברג דסגי להשלים עד תפילת מעריב מפלג המנחה, ביארו הגר"ז ס"ג ומ"ב, דהיינו דמקרי עי"ז השלמת התענית שמתענה עד אחר קבלת שבת, ולשון הגר"ז "שכבר נשלם יום החול וחל עליו השבת".

צ"ב היאך פקע הצום ומ"ש מתענית חלום

והדברים סתומים וחתומים, במאי פקע הצום ע"י קבלת שבת בערבית, דמ"מ אכתי עשרה בטבת הוא, דאכתי יום הוא, ורק נתוסף ע"י תוספת שבת, "קדושת השבת".

ואף לפמש"כ הט"ז סי' תרס"ט, דע"י קבלת שמיני עצרת תו לא בעי למיתב בסוכה דכבר עבר וחלף יום הקודם, מ"מ בפשוטו אין זה אלא לענין דינים התלויים בקדושת הימים, אכן לענין התאריך, לא פקע ע"י התוספת, ובעיקר דבריו כתב המ"ב דחלקו בזה האחרונים אדברי הט"ז, וצ"ב בשיטת רבינו מאיר.

ועוד צ"ב, דהרי לענין תענית חלום, מבואר בטור ושו"ע דכו"ע מודו דבעינן השלמה עד צאה"כ. וכתב הטור כיון שיכול להתחיל אפילו בשבת, כ"ש שמשלים. ובב"י כתב דהרי תענית חלום דוחה שבת, וצ"ב דאין הנדון לענין איסור והיתר דצום, כי אם דאתינן עלה מחמת דנשלם הצום בתוספת שבת, וא"כ מאי שנא תענית י' בטבת דנשלם הצום ע"י קבלת שבת, לתענית חלום דאינו נשלם אלא עד צאה"כ.

ואמנם לטעמא דכתב הפמ"ג דתענית חלום דינו להשלים עד צאה"כ מטעם סכנה, ניחא. אכן למאי דהעתיקו הב"ח גר"א ובאר היטב, מטעם דתענית חלום דוחה שבת, תמוה דהרי נשלם הצום ע"י תוספת שבת ובכניסת השבת נשלם יום הצום קודם כמש"כ הגר"ז, וצע"ג.

איסור אכילה בצום מחמת התאריך בחודש או משום דחל שם תענית וקדושת הצום

ואשר יראה בהאי ענינא, דהאיסור אכילה בתענית י' בטבת אין זה מחמת "דהתאריך" גורם לאיסור האכילה, כי אם דהתאריך מחדש חלות שם ו"קדושת יום צום", וזהו דאוסר באכילה, ואי משכחת דפקע קדושת הצום, א"כ שרי באכילה אף דאכתי קאי בתאריך ד' בטבת.

ויסוד הדבר נלמד ממש"כ המג"א סי' תקס"ב. דפסק המחבר כל תענית שלא שקעה עליו חמה דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית. ובמג"א שם כתב בשם הגה"מ אע"ג דבגמ' מוכרח דאי לאו חומרא דט"ב בה"ש דידיה הותר. י"ל דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא דלהכנס בתענית שרי בה"ש שלו, כגון עט"ב, אבל בסוף תענית מספיקא לא נפקא קדושתה עד צאה"כ דאז הוי ודאי לילה עכ"ל הב"י בשם הגה"מ [ועיין סי' שפ"ו ס"ט]. והנה המג"א הוסיף מילות "קדושתה" וזה ליתא בב"י. וציין עוד לסי' שפ"ו דאיירי לענין אמר על כיכר היום חול ולמחר קודש דאיתא בגמ' עירובין ל"ו דספק קדושה, מספיקא לא חיילא קדושה. ואי הנדון אי פקע קדושה מהכח, "מספיקא לא פקעה קדושה", כדביאר המג"א שם סקי"ב וסקי"ג.

יסוד המג"א והרמב"ם איסורא דתענית ציבור מחמת קדושת הצום

ונראה בביאור דברי המג"א, עפמש"כ בשו"ת בשמים ראש דאייתי בעונג יו"ט סי' פ"א, דאך לענין ככר דנתפס החפצא בקדושה, איכא לחזקה, וקדושה לא פקעה מספק. אכן לענין זמן בה"ש, דהזמן אוסר הגברא ולא נתפס בחפצא מידי, בהא אין מחזיקין מזמן לזמן, משום דאין הזמן מחובר לאהדדי יעו"ש.

ומעתה איכא לדון, אי בתענית ציבור כל רגע אוסר בפנ"ע או דבתחילת היום חייל קדושת הצום וקדושתו נפקעת בחילוף הימים, ועיין קוב"ש ריש ביצה לענין איסור שביתה בשבת דנחלקו בזה הרא"ש ומהר"מ רוטנבורג בסוף מוע"ק. ונראה דזהו כוונת המג"א דהוסיף "קדושת הצום", והיינו דאין זה מחמת דכל רגע

שיטת הרמ"א דלא מהני תוספת שבת להפקיע יום צום

והנה אנן קי"ל כפסק הרמ"א, דאף לענין י' בטבת החל בער"ש בעינן להשלים עד צאה"כ. וי"ל בטעמא דמילתא דלא אהני קדושת השבת להפקיע קדושת הצום, דיעוין מג"א סי' רס"ז סק"א דתוספת שבת לאו לגמרי כשבת ויש להחמיר לאכול עוד כזית בצאה"כ, ואילו לרבינו מאיר חל קדושת שבת באופן מוחלט, וסותר לקדושת הצום. והנה לדעת הט"ז סי' תרס"ח, דע"י תוספת שבת חל לגמרי קדושת השבת עד כדי להפקיע חובת יום הקודם, י"ל דשאני י' בטבת דתלוי "בתאריך", ולא כמש"כ בשיטת רבינו מאיר ובאמת הביכורי יעקב שם בס"י תרס"ח העיר בזה ע"ד הט"ז מדוע לא יותר לאכול מכח תוספת שבת ומ"ש מחובת סוכה דפקע ע"י תוספת שמיני עצרת, ולפמש"כ דלדעת הט"ז תלי ב'תאריך', ניחא. ואמנם להמג"א בס"י תקס"ב דאף לדידן נאסר מחמת קדושת הצום, צ"ל כמש"כ דאין קדושת השבת מפקיעה מקדושת הצום, וכמש"נ.

קריאת המגילה מפלג בי"ד אדר האם פקע צום תענית אסתר

והנה פסק המחבר בס"י תרצ"ב, דבמקום אונס קצת יכול לקרות המגילה דליל י"ד מפלג המנחה, ומקורו מתרומת הדשן.

ולכאורה מבואר דכיון דחשבינן ל"י לילה, נדון בדין קריאת ליל י"ד. והנה לא מפורש מהו לענין אכילה דתענית אסתר לאחר קריאת המגילה, דלכאורה ממ"נ כיון דמתקיים בהו קריאת "ליל י"ד" א"כ תו אינו בדין י"ג באדר, והרי בס"י רמ"ט פסק הרמ"א דבעי להשלים תע"צ עד צאה"כ. וכן אף לרבינו מאיר בעי לדינא **דתוספת שבת**, ולא מהני **פלג המנחה דר"י** לענין זה.

ומצאתי בברכי יוסף סי' תרצ"ב בשם המאירי, במבואר ריש מגילה דזמנים הרבה תקנו להם, דהוא סמך להקל לחולים קצת לקרות המגילה מפלג דליל י"ד. ונראה מדבריו דבאמת אין זה משום דע"י פלג המנחה חשיב "ליל י"ד". כי אם דסגי לקריאת המגילה אף **בסמוך** לליל י"ד דהוא סניף ללילה כלשון תרוה"ד, ומתקיים קריאת המגילה דליל י"ד אף בסמוך לו ובכלל זמנים הרבה תקנו להם, ואתיין היטב לפ"ז, דכ"ז הוא קולא לענין קיום דקריאת המגילה דזמנים הרבה תקנו להם. אכן לענין צום דתענית אסתר דהוא ביום י"ג, לעולם בעי לצום עד צאה"כ דליל י"ד, וכל הנדון לענין י' בטבת זהו רק ע"י תוספת שבת דנפקע קדושת הצום ופשוט.

מהתאריך דאוסרו באכילה, אלא דאיכא חפצא דיום צום וקדושתו, והוא האוסר והוא נתפס בחפצא דיום והוא נפקע בחילוף היום, והאיסור אכילה מחמת קדושת הצום דלא פקע, וזהו דדימה המג"א הך ספיקא דעילווי יומא בבה"ש לענין צום וקדושתו להמבואר בעירובין ל"ו ופסק כן המחבר סי' שפ"ו לענין ספק אי פקעה קדושת הככר **דמספיקא לא פקעה הקדושה**, וכמש"נ, ובעטרת המועדים סי' ס"ג הארכנו בשיטת המג"א לענין חזקת יום לענין שבת ועוד דיני התורה, יעו"ש.

ועיין גמ' שבת כ"ד ע"א, בענין תעניות דמתפלל מעין המאורע בשומע תפילה, ולגירסא ר"ח שם נשנה "ואין בהם קדושה על הכוס", ומשמע דאית בעיקר השם תענית, **קדושת הצום**, ובהא בעי להשמיע דמ"מ אין בהם קדושה על הכוס, וכמש"נ.

והוסיף לי הגאון ר' אברהם שטיינפלד שליט"א ר"מ ישיבת קול תורה מדברי הרמב"ם פ"א מתענית הט"ז וז"ל, 'ציבור שהיו מתעניין על הגשמים וירדו להן גשמים, אם אחר חצות הואיל ועבר רוב היום **בקדושה** ישלימו תעניתן'. הרי דהגדרת התענית היא בתורת קדושת הצום כמש"נ ובזה נאמר שכבר עבר היום בקדושה. ובאמת מקורו של הרמב"ם מהירושלמי בתענית, ורש"י בתענית כ"ה פירש באופן אחר ועיין קובץ שיעורים ביצה אות ט"ז דהאריך בדברי הירושלמי ורש"י בתענית שם.

ביאור דברי המהר"ם מרוטנברג דע"י קבלת שבת פקע קדושת הצום

ומעתה יבוארו היטב דברי רבינו מאיר, דבי' בטבת החל בערב שבת ע"י תוספת שבת דערבית נשלם הצום ושרי לאכול, והיינו משום דאף דאכתי קאי בתאריך ד"י בטבת מ"מ הא דנאסר באכילה מחמת קדושת הצום וא"כ ליכא להאוסר דצום, דיסודו מחמת קדושת הצום, דקדושת השבת מפקיעה את קדושת הצום, ובזה נשלם הצום, כלשון הגר"ז.

ואשר לפי"ז, לענין תענית חלום דדינו דדוחה שבת, א"כ נמצא דאין קדושת השבת סותרת ומפקיעה תורת תענית חלום דאין בזה משום לתא דקדושת הצום, ולכן אף דקבלו שבת בערבית מ"מ עיקר היום דיום ו' לא נפקע בקבלה זו, וזהו דכו"ע מודו דלענין "תענית חלום", משלים עד צאה"כ. וכ"ד רבינו מאיר, לענין תענית דנאסר מחמת "קדושתו", בהא ע"י קבלת שבת נפקע ובהא נשלם תעניתו ושאני מתענית חלום. וזהו דכתב הטור ב"י ושאר האחרונים, דכיון דדוחה שבת א"כ אין זה סותר לקדושת השבת וישלים עד צאה"כ.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת ויגש, ז' טבת תשפ"ד

דבר העורך

הפרשת חלה על קבוקים

כתב בספר דברי דוד (חלק ג יו"ד סימן נא, הובא בספר מאיר עוז עמוד 400) את אופן הכנת הקבוקים, כדלהלן:

מניחים את הבוטנים במערבל, שופכים עליהם תוך כדי הסיבוב סירופ של מים וגלוקוז, ומוסיפים קורנפלור שנדבק עליהם תוך כדי ערבוב כדי שלא ידבקו אחד לשני, ואחר כך שופכים שוב פעם סירופ, וקמח חיטה בכמות של הבוטנים, משך כל השלבים אורך כשעתיים,

בהמשך הם עוברים למחבת של אור חם וגז, ומתייבשים בקליה על ידי עירבוב בכף מיוחדת, במהלך הייבוש הקורנפלור מתנפח בתוך הקבוקים והופך לאוורירי, וזה הסיבה שהקבוקים מתבקעים.

בבוטנים האמריקאים התהליך זהה, אך כמות הקורנפלור נמוכה יותר, ולכן אינם מתנפחים כמו הקבוקים, והציפוי נשאר דחוס.

ומסיק, שמצד הדין אין חיוב הפרשת חלה, כדין בצק שאופין אותו בשיפוד,

שאינו בו תורת לחם ופטור מן החלה. ומכל מקום יש להחמיר להפריש חלה בלי ברכה לחוש לדעת הש"ך שמחייב בחלה.

מאידך כתב בספר משפטי ארץ (פרק א הערה

15) שכל סוגי הבוטנים האמריקאים והקבוקים אינם חייבים בהפרשת חלה.

טעם ראשון, שאין לבוטנים תואר לחם ומעיקר הדין אין צריך להפריש חלה. ומצד הטעם הזה יש אומרים בדעת רבינו תם שפתיים ואטריות חייבות בחלה, ואין חיסרון שאין להם תואר לחם וצריך להפריש מהם חלה בלא ברכה.

טעם שני, כיון שצורת הייצור של ציפוי הקבוקים נעשה באופן ששופכים סירופ תוך כדי סיבוב המערבל שנמצאים בו בוטנים, וכך הקמח נדבק לבוטנים. נמצא שהבצק נוצר תוך כדי הציפוי של הבוטנים, ואינו נחשב עיסת לחם כלל, ולא נקרא 'עריסותיכם' שהתורה חייבה בחלה, ולא צריך להפריש כלל.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'ברכת קבוקים'

בוטנים מצופים בקמח

תוכן העניינים: תקציר סדרת הגיליונות בנושא 'ברכת עיקר וטפל'; גיליון 411 'ברכת סלט פירות', 412 'ברכת קוגל יאפצ'יק', 413 'ברכת שוקולד עם דגנים', 414 'טעם דגן בשוקולד', 415 'ברכת גלידה בגביע', 416 'ברכת עוגת גבינה', 417 'ברכת שניצל עוף', 418 'ברכת שניצל צמחי', 419 'ברכת שוקולד ממולא'.

בהמשך לכך הנושא בגיליון הנוכחי מספר 420, 'ברכת קבוקים ובוטנים אמריקאים', מה צריך לברך באכילת 'קבוקים', 'בוטנים אמריקאים' ו'בוטנים קראנצ', ומדוע?

מה מְקוּהָ מְטֵהָר

בשמחה רבה הננו להודיע כי לאור ההתעניינות הגוברת והתגובות הנלהבות וכהמשך לשיעור הנרתק שהתקיים לפני כחודש יתקיים שיעור נוסף ומשלים

בעניין
מקוואות
למעשה

ע"י אדריכל יועץ המקוואות בארץ ובעולם
הרד משה גולדברג שליט"א

מומחה בתכנון ובניית מקוואות בהידור ובדקדוק ההלכה
מקוואות המבוססים על מי תהום ועל מעיינות | השימוש בשלג למילוי האוצרות - השיטות
בביצוע המעשי בשטח | המפסולים המסילים את המקוואה | בניית מקוואות למעשה | ועוד

ביום חמישי פרשת ויגש ט שבת תשפ"ד
בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים
בביהמ"ד פיינסק קולין שכונת בית ישראל ירושלים

<< ההזדמנות להעשיר ידע נחוץ ומעשי בדיני מקוואות החמורים >>

שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

מנוון שיעורים נמלאים בהלכה הממתינים לניבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עליות השיעורים גבוהות והם נמתינים רק מכוח התרומות שלכם
חיינו עכשיו ועלו חלק ברוצאות השיעורים: הרב חיים ובסלר 065-312-6004

ציפוי מקמח תירס

קבוקים מקמח תפוחי אדמה

קבוקים עם שומשום

רביליו

קרנצ'

קבוקים בלי שומשום

יותר מתפורר, ושם השאלה, האם ברכתו 'האדמה' או 'שהכל'.

2. צדדי החקירה

מאכל אחד = מזונות: האוכל 'קבוקים' ו'בוטנים אמריקאים' מברך רק 'מזונות' על הציפוי ופוטר את הבוטנים, כיון שהוא מאכל אחד, והציפוי בא 'לטעם' ולא 'לדבק', ועל זה נאמר הכלל 'כל שיש בו מחמשת מיני דגן' נהפך לעיקר. ולמרות שהבוטנים הוא הרוב, מכל מקום הציפוי שהוא מין דגן נהפך לעיקר מדין של 'כל שיש בו'.

מאכל אחד = האדמה: נחשב מאכל אחד, ומברך 'האדמה' על הבוטנים שבפנים שהם עיקר המאכל, ופוטר את הציפוי שבא להוסיף טעם לבוטנים, ותמיד הציפוי בטל לחלק הפנימי, וכמו שמנהג העולם לברך על שניצל עוף 'שהכל', למרות שהציפוי הוא מין דגן, מכל מקום הציפוי בטל לחלק הפנימי שהוא העיקר. והרי ניכר צורת הבוטן הפנימי בשלמותו, ולכן החיצוני מוגדר כציפוי והעיקר הוא הבוטן הפנימי.

ויש להוסיף כדמות ראייה, שהרי הבוטן נמכר ונאכל בפני עצמו, ואילו ציפוי של קבוקים לא נמכר ונאכל בפני עצמו, בשונה משוקולד שנמכר ונאכל בפני עצמו. ועוד שמוכרים קבוקים בחנות פיצוחים הרי שהעיקר שבו הוא הבוטן, ולא נמכר בחנות מאפים.

מאכל אחד = תלוי בעובי: יש להבדיל בין 'קבוקים' לבין 'בוטנים אמריקאים', וכל אחד כשמו כן הוא, קבוקים נקרא שם חדש כי יש כאן מאכל חדש שנקרא קבוקים, ויש בפנים בוטנים להטעימו ופחות נרגש טעם הבוטנים, אבל בוטנים אמריקאים הוא בוטן מצופה, וכמו שיש בוטן מצופה בסוכר או במלח, יש בוטן מצופה בדגן, ומורגש מאוד טעם הבוטן, ולכן ברכתו 'האדמה'.

שני מאכלים = שתי ברכות: שני החלקים נחשבים

האם הבוטנים עיקר, משום שניכרים היטב בצורתם הטבעית ואינם בטלים, או הציפוי עיקר, או שניהם עיקרים ומברך על כל חלק את ברכתו הראויה.

1. ציפוי קמח דגן

מילוי וציפוי: בגיליון הקודם התבאר, שלגבי אגוז מטוגן בדבש או בסוכר ברכתו 'העץ', ויש אומרים שתי ברכות, ויש שנהגו לברך 'שהכל'. ולגבי סוכריות ושוקולדים ממולאים בפרי, יש חקירה באופן של 'שתים שהן ארבע' - שני צדדים, וכל צד מתחלק לשנים: צד ראשון האם מוגדר כעיקר אחד, ואם כן יש ספק אם נחשב 'שוקולד ממולא' או 'פרי מצופה', ונפק"מ מי העיקר. צד שני - שמוגדר כשני עיקרים נפרדים, ואם כן יש ספק אם לברך שתי ברכות, או ברכה אחת לפי הרוב או לפי החשוב.

חמשת המינים: בהמשך לכך, בגיליון הנוכחי נדון לגבי קבוקים ובוטנים אמריקאים, שהם בוטנים עם ציפוי העשוי בדרך כלל מקמח דגן לטעם משובח, האם אומרים שכל המאכל ברכתו 'מזונות', מכח הכלל של 'כל שיש בו'.

שהרי הכלל הוא 'כל שיש בו אחד מחמשת מיני דגן, מברך על הדגן 'מזונות' ופוטר את הכל', אפילו אם הוא מיעוט כנגד רוב המאכל בתערובת, כיון שבא 'לטעם' ולא 'לדבק', שחמשת המינים חשובים, וכשבא להכשיר את התבשיל הוא העיקר.

בבוטנים מצופים יש שתי סוגים עיקריים, בשניהם הציפוי עשוי מקמח חיטה, וההבדל ביניהם הוא בעובי והמרקם של הציפוי, יש סוג ציפוי דק שנקרא בוטנים אמריקאים, ויש ציפוי עבה שנקרא 'קבוקים' ויש סוג שמוסיפים בעבה גם שומשום.

חשוב לציין, שישנם סוגים נוספים של בוטנים מצופים בקמח, אך לא מקמח חיטה אלא מקמח אורז או קמח תפוחי אדמה או קמח תירס, והסימן היכר שהציפוי לא חלק אלא

בוטנים אמריקאים

אלמנדוס (מנטצ'ס)

נא) לגבי שקדים מצופים סוכר, שהקליפה טפחה לפרי ומברך רק על העיקר, ולמרות שכאן הציפוי מזונות, מכל מקום הוא טפל ובטל לחלק הפנימי שהוא עיקר המאכל, וגם מין דגן יכול להיות טפל, שהרי גם פת טפילה למליח. וכתב הג"ר אברהם צבי הכהן שליט"א (כיצד מברכים עמוד לח) בשם הג"ר שמואל הלוי ואזנר, שעל בוטן אמריקאי מברך 'האדמה' ולא 'מזונות', כיון שציפוי אינו עיקר המאכל, כמו שמנהג העולם לברך על שניצל 'שהכל'.

ויש מדייקים, שהשבט הלוי דיבר רק לגבי בוטנים אמריקאים שהם ציפוי דק ומועט על גבי הבוטן, ובהם נימק שניכר צורת הפרי ולכן נקרא ציפוי שהוא טפל לעיקר, כמו שכתב באותה תשובה ששניצל עוף ברכתו 'שהכל' כי הציפוי בטל לעיקר הפנימי, אבל בציפוי עבה של 'קבוקים' שלא ניכר צורת הפרי אולי אין דינו כציפוי.

ולדעת הג"ר אשר ויס שליט"א (מנחת אשר חלק ב סימן טז אות ג) על קבוקים מברך 'האדמה', כמו שעל שניצל מנהג העולם לברך 'שהכל', כי הציפוי לעולם טפל לחלק הפנימי שמצופה על ידו. ועוד כיון שהבשר והבוטן ניכרים בפני עצמם בצביונם הטבעי והמלא, והקמח בציפוי מעורב עם ביצים שמן וסוכר וכדומה, ואינו ניכר בצביונו וחזותו, טפל הוא לגבי העיקר.

הבדל בין הסוגים: לדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות ס"ק לג ד"ה אמנם עמוד רו), והג"ר צבי ובר שליט"א (שיעורי ברכות, ובהוראה לרבני הילכתא), והג"ר יחיאל מיכל שטרן שליט"א (אמרי יעקב על חכמת אדם עמוד צו), והג"ר עמרם פריד שליט"א (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול שליט"א), הבוטנים והציפוי נחשבים למאכל אחד, שמברך באכילתו רק ברכה אחת על העיקר שבו ופותר את הטפל, ולכן בציפוי דק שנקרא 'בוטנים אמריקאים', מסתבר שצריך לברך 'האדמה', כי העיקר זה הבוטנים, ומתכוין בעיקר לאכילת הבוטנים, והקמח טפל ונפטר בברכה, ולא אומרים את הכלל 'כל שיש בו', כי מטרת הקמח בשביל יופי המאכל, ואפילו שהוא נותן טעם, לא נחשב שחפץ לאכול דגן,

מאכלים עיקריים, וצריך לברך גם 'מזונות' וגם 'האדמה'; א. כי לא עובר טעם מהבוטנים לציפוי ומהציפוי לבוטנים. ב. רוצה גם את הבוטנים, שהרי ציפוי לבד לא היה קונה, וכשמו כן הוא 'בוטנים אמריקאים', ומאידך הציפוי יש לו חשיבות. ולכן צריך להפריד אחד מהקבוקים, ולברך עליו שתי ברכות.

3. שיטות הפוסקים

מזונות: לדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (חכו ממתקים חלק א סוף עמוד צט, וזאת הברכה הערות ומקורות ללוח הברכות ס"ק יב עמוד 398), והג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ה סימן סג אות ב), והג"ר נתן קופשיץ שליט"א (בהוראה להג"ר מרדכי פטרפרוינד שליט"א), והג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), ומדריך הכשרות של העדה החרדית (פסח תשפ"ג חלק ב עמוד 77, וכן מופיע על חלק מהאריזות ב. מזונות), והג"ר אלכסנדר מנדלבוים שליט"א (וזאת הברכה לוח ברכות ערך בוטנים אמריקאים, מעיין הברכה פרק ז אות יג), והג"ר שמחה רבינוביץ שליט"א (פסקי תשובות סימן רח אות ו), והג"ר משה לייב לוי שליט"א (בית מלא עמוד שצט), ברכת קבוקים ובוטנים אמריקאים 'מזונות', כי הציפוי נותן טעם חשוב, ונחשב כמו תערובת שהקמח שבה ניתן לטעם, ונאמר בו הכלל 'כל שיש בו מין דגן'. ובפשוטו לא צריך לכוין לפטור, כי הוא טפל בעצם.

ולדעת התשובות והנהגות צריך לכוין שהברכה תחול גם על הבוטנים, כיון שגם הבוטנים חשובים אצלו.

ולדעת הילקוט יוסף (ברכות עמוד תלא), וחזון עובדיה (ברכות עמוד רפט), בוטן מצופה ברכתו 'מזונות'. ואם יכול יפריד את החיפוי מהבוטן, ויברך על החיפוי מזונות, ויכוון לפטור ברכתו גם את הבוטן, שהרי על כל מידי דזיין אם בירך עליו 'מזונות' יצא.

האדמה: לדעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן כד) פרי שיש עליו ציפוי מועט של קמח חיטה, הציפוי שהוא כצורת הפרי נחשב כקליפה, ומברך כברכת הפרי שהוא העיקר, כמבואר במשנ"ב (סימן רד ס"ק

שנחלקו הפוסקים האם ברכתם 'מזונות' או 'האדמה', לפיכך ראוי להפריד את אחד מהבוטנים, ולברך 'בורא מיני מזונות' על הציפוי, ו'בורא פרי האדמה' על הבוטן, או לפוטרם בברכת מאכלים אחרים.

4. קרנץ'

ציפוי קמח אורז: יש סוג מצוי מאוד של קבוקים שנקרא בוטן קרנץ' ישראלי, מצופה בתערובת פיקנטית, ומוכר גם בשם 'קבוקים כשר לפסח' לאוכלי קטניות. ויש גם סוג שנקרא 'רביולי גריל', שהוא חטיף בוטנים מצופים תערובת בטעם גריל. הציפוי שלו עשוי מקמח אורז, וברכתו 'האדמה' כפי שכתב **במדריך הכשרות** וכן מופיע על גבי האריזות ב. האדמה, כיון שבאורז אין את הכלל של 'כל שיש בו', וממילא הולכים לפי הרוב, והרוב הוא הבוטן.

ולגבי הקמח אורז עצמו, יש נדון בפוסקים מה לברך, ובפשטות ברכתו 'מזונות' כברכת אורז, ולכן אם הפריד את הבוטן מהציפוי, יברך על הציפוי שהוא מאורז 'מזונות'.

יש הבדל הניכר לעין במציאות בין הקבוקים הרגילים לקבוקים המיוחדים; א. הקרנץ' נוטה לצהוב כתום, לעומת ציפוי של קמח חיטה שהוא צבע חום. ב. שכבת תיבול ניכרת של תבלינים מרובים מכוסה מכל הצדדים, לעומת קבוקים רגילים שאין עליהם הרבה תבלינים. ג. הציפוי של הקרנץ' פריך, לעומת הציפוי של קמח חיטה שהוא קשיח.

בוטנים מצופים בקמח תפוחי אדמה (מצוי רק בערב פסח בחנויות שיש להם קבוקים כשר לפסח לאוכלי קטניות, שערי הברכה עמוד תקמט), הולכים לפי המילוי שבדרך כלל הוא גם הרוב וברכתו 'האדמה'. ואם אוכל את הציפוי לחוד, ברכתו 'שהכל'.

יש עוד סוג שקרוי 'מיאסל' בוטנים קלויים בציפוי פיקנטי מקמח תירס 28%, וקמח חיטה 17.7% ויש לעיין מה ברכתם הראויה.

5. מאנצ'ס

יש לחקור כיצד מברכין על מאנצ'ס, שיש לו תערובת של קבוקים + בוטנים בלי ציפוי + גרעיני חמניות עם ציפוי של מזונות, עם מלא תבלינים, והשאלה האם נחשב תערובת שהכל נאכל ביחד, וברכתו כברכת העיקר, או האדמה לפי הבוטנים או מזונות לפי הציפוי, או דלמא צריך לברך על כל מוצר לחוד.

ולדעת הג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), מברך רק 'מזונות' ופוטר את כל התערובת. ויש מצדדים שנחשב כמאכלים נפרדים ומברך על כל חלק את ברכתו הראויה.

והכלל של 'כל שיש בו' נאמר רק כשחפץ באכילת הדגן עצמו. אבל באכילת קבוקים שיש עליהם ציפוי עבה של הרבה קמח, מברך 'מזונות' ופוטר את הבוטנים, כי כוונתו לאכול דגן עם בוטנים, והקמח הוא העיקר, מכח הכלל של 'כל שיש בו'.

והוסיף הגר"צ ובר, שבציפוי עבה אפילו אם יש כאן ספק, עדיף לברך 'מזונות', כי בדיעבד מזונות מועיל לפטור את הבוטנים, שכל מידי דזיין אם בירך עליו 'מזונות' יצא כמבואר **בביאור הלכה** (סימן קסז סעיף י ד"ה במקום, סימן רח סעיף ז ד"ה עד) **ובשער הצינון** (סימן רח ס"ק לא). ולמרות העובדה שמהנדסי מזון של החברה מגלים, שבשני הסוגים - 'בוטנים אמריקאים' ו'קבוקים' יש כמות זהה של קמח, וההבדל הוא שבציפוי העבה של הקבוקים מנפחים אותם באמצעות חומרי תפיחה (כמו קמח תפוחי אדמה או קמח תירס), ולכן המאכל יותר עבה, למרות זאת יש לציפוי חשיבות נוספת מחמת הניפוח, ודעתו עליו יותר.

להפריד ולברך שתי ברכות: לגבי 'קבוקים' דעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (שבות יצחק הלכות סוכה עמוד קלו, הליכות יום ביום הלכות ברכות חלק ב עמוד תקיד), לאחר שהראו לו את המאכל, הכריע שיש ספק בברכת הקבוקים, ויתכן שמוגדר כשתי מאכלים נפרדים, כי לא עובר שום טעם מהציפוי לבוטנים, לכן עדיף להפריד את הציפוי מהבוטן, ולברך על כל חלק לחוד את ברכתו הראויה.

והוסיף בהליכות יום ביום, שעדיף לברך שתי ברכות על מאכלים אחרים ולפטור את חלקי הקבוקים, ולא לסמוך על ההפרדה, כי יתכן שנחשב ברכה שאינה צריכה, שהרי אין דרך לאוכלם בנפרד, ועוד שכבר חל עליו שם מזונות וממשיך לאוכלם יחד, וההפרדה בתחילת האכילה לא גורמת שיחשב מאכל 'האדמה', כיון שעיקר המאכל הוא 'מזונות'. ומכל מקום באופן שאין לו מאכל אחר, רשאי לברך על הבוטן המופרד 'האדמה'.

ולגבי 'בוטנים אמריקאים' דעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (אבני ישפה חלק ד סימן ל, וישמע משה חלק ה עמוד מז, אשרי האיש או"ח חלק א פרק לו אות ב), שאם הקמח הוא הטעם העיקרי, ברכתו 'מזונות', בתנאי שהטעם הוא מהקמח ולא מהמלח, ואם הקמח הוא רק תוספת טעם לבוטנים שהם העיקר, ברכתו 'האדמה'. ולמעשה במציאות בבוטנים אמריקאים מסתמא עיקר אכילתו משום הבוטנים, והקמח טפל כדי להמתיקו, וברכתו 'האדמה'.

ולדעת הג"ר **שמואל יוסף שטיצברג שליט"א** (שערי הברכה פרק כג ערך 'בוטנים מצופים בקמח' עמודים תקמח-תקמט) לגבי קבוקים ובוטנים אמריקאים ומאנצ'ס' כיון

באכילת פיצוחים עלול להיות טעות בברכה ראשונה או בברכה אחרונה, ולכן מובא בזאת 'טבלת טעות בברכות' מתוך ספר שערי הברכה (פרק יא עמוד רמ) האותיות בטבלה מציינות להערות בספר שמבארות את הדין

טבלת טעות בברכות

ברכה אחרונה				ברכה ראשונה								
על המזיזה	על הגפן	על העץ	בורא נפשית	ברכת המזון ^א	בורא פרי הגפן	שהכל	בורא פרי האדמה	בורא פרי העץ	מזונות	הנטיח	כדינו	בירך על 0
לא יצא ^א , ועיין בהערה ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו, ועיין בהערה ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	ספק, ועיין בהערה ^א	ספק, ועיין בהערה ^א	יצא ^א	כדינו	כדינו	לחם
כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ופריה ראשונה של ברכת המזון ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	ספק ^א	ספק, ועיין בהערה ^א	כדינו	יצא ^א	כדינו	מאפה שאין דג
כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ופריה ראשונה של ברכת המזון ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	ספק ^א	לא יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	כדינו	הבשיל שאין דג
לא יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	יצא ^א	כדינו	יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	פירות העץ
יצא על חמדים בלבד ^א	יצא על ענבים בלבד ^א	כדינו	לא יצא ^א	יצא רק בחמרים ^א , ולא משאר המזונות ^א	יצא על ענבים בלבד ^א	יצא ^א	יצא ^א	כדינו	יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	פירות שבת האמינים
לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	פרי האדמה
לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו, ועיין בהערה ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	על דבר שהוא מין יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	מאכל שברכותו שהכל
יצא ^א	כדינו	יצא ^א	לא יצא ^א , ועיין בהערה ^א	יצא ופריה ראשונה של ברכת המזון ^א	כדינו	יצא ^א	יצא ^א	יצא ^א	יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	יין
לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	שאר משקאות
יצא ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו	יצא ^א	לא יצא ^א	יצא ^א	יצא ^א	לא יצא ^א	כדינו ^א	לא יצא ^א	לא יצא ^א	אחד

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 418 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר מיכאל קליין שליט"א
כולל 'הלל הזקן' חניכי הישיבות נוה יעקב

שאלה: כיצד מברכין לפני אכילת צ'ולנט, ומדוע?

פירוט הדינים באופנים הבאים: צ'ולנט מתפוחי אדמה ושעועית, צ'ולנט עם קישקע (התבשל ביחד והתבשל בנפרד) ממין דגן, צ'ולנט בתוספת גריסים רגילים, גריסי פנינה, אורז, בשר, קטניות, כשאוכל הכל וכשאוכל רק חלק מהרכיבים.

מקורות: משנה ברורה (סימן רח ס"ק טו, סימן ריב ס"ק א וביאור הלכה שם), וזאת הברכה (עמוד 309), חוט שני (ברכות עמוד רכ), שערי הברכה (עמוד תריב), מאיר עוז (חלק ט עמוד 619), באר משה (חלק ה סימן נו), תשובות והנהגות (כרך ה סימן סג).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!
 נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לע"נ האשה הצדקנית
מרת מלכה ע"ה בת הר"ר יצחק זאב זצ"ל
נלב"ע ז' טבת ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. כל שיש בו:** תערובת מיני מאכלים עם מיני דגן שבא לטעם ולא לדבק, ברכתו 'מזונות' שנהפך לעיקר מפני חשיבותו.
- ב. קבוקים:** לרוב הפוסקים ברכתו 'מזונות', ויש אומרים להפריד ולברך שתי ברכות, ולשיטתם עדיף לפוטרו בברכת מאכלים אחרים. ויש שכתב שברכתו 'האדמה'.
- ג. בוטנים אמריקאים:** נחלקו הפוסקים האם ברכתו 'מזונות', או 'האדמה', ויש אומרים שתלוי מה העיקר אצלו וכנראה הבוטן הוא העיקר, ויש שכתב שהמדקדק לצאת מכל ספק יפטרם בברכת מאכלים אחרים.
- ד. קרנצ':** בוטנים קרנצ' עם ציפוי מקמח אורז, וכן בוטנים עם ציפוי מקמח תפוחי אדמה, וכן בוטנים עם ציפוי מקמח תירס, ברכתם 'האדמה' שהבוטן הוא הרוב בתערובת המאכל.
- ה. מנצ'ס:** נחשב הכל תערובת אחת ומברך רק מזונות, ויש מצדדים שנחשב שתי מאכלים נפרדים ומברך על כל מאכל את ברכתו הראויה.

עדכוני הלכה

נקי מנגיעות

זהירות: חשוב לציין דברי הג"ר משה ויא שליט"א (ט"ו בשבט ללא חרקים מהדורת תשפ"ג) שיש חשיבות גדולה לבדוק את הבוטנים המצופים (קבוקים, מצופים שוקולד, וכדומה) לוודא שאין בהם נגיעות. בסוף הקיץ ובסתיו דרושה תשומת לב מיוחדת. אופן הבדיקה; לפתוח ולבדוק כ-10%, אם נמצאה נגיעות יש לפתוח את כולם. סדר הבדיקה בבוטן רגיל, לבדוק את כולם מבחוץ, אם יש סימני כירסום או סימן חדירת תולעת, חוצים ובודקים, אם נמצאה תולעת - צריך לחצות את כולם ולבדוק מבפנים. גם אם לא נמצאה נגיעות, טוב לחצות כ-10% ולבדוק מבפנים.

נושא הגיליון הבא:

'כיצד מברכין על הצ'ולנט'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת יישר כח

לישראל דוידיאן בעל חנות 'פיצוחי בית ישראל' רחוב בית ישראל 1 ירושלים על העזרה והסיוע בבירור המציאות שנוגע לסדרת הגיליונות בנושאי ברכות הנהנין.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

מה מקוואה מטרה

בשמחה רבה הננו להודיע
כי לאור ההתעניינות הגוברת והתגובות הנלהבות
וכהמשך לשיעור המרתק שהתקיים לפני כחודש
יתקיים שיעור נוסף ומשלים

בעניין

מקוואות למעשה

בליווי
מצגת

**ע"י אדריכל ויועץ המקוואות בארץ ובעולם
הרר משה גולדברג שליט"א**

מומחה בתכנון ובניית מקוואות בהידור ובדקדוק ההלכה
מקוואות המבוססים על מי תהום ועל מעיינות | השימוש בשלג למילוי האוצרות - השיטות
בביצוע המעשי בשטח | הפסולים הפוסלים את המקווה | בניית מקוואות למעשה | ועוד
ביום חמישי פרשת ויגש ט' טבת תשפ"ד
בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים
בביהמ"ד פינסק קרלין שכונת בית ישראל ירושלים

«ההזדמנות להעשיר ידע נחוץ ומעשי בדיני מקוואות החמורים» >>

שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המתקיימים ע"י מכון הילכתא בקו השיעורים בטלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1
כל השיעורים עולים לקו מס שעות לאחר סיום השיעור
כמ"כ ניתן להאזין ב"אוצר השיעורים" בטלפון מס 02-302-4201 שלוחה 5 ניתן להקיש * כדי לעבור לשיעור קודם

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 260

פרשת ויגש

תשפ"ד

ציבור שהתאחר במנחה של תענית עשרה בטבת שחל בע"ש ♦ הרב אורי יצחקי
חולה המקדש ב' בטבת מבעו"י ובא לצאת מחבירו המתענה ♦ הרב זאב פראנק
השלמת התענית ע"ש עד צאת הכוכבים והדין להנוהג כר"ת ♦ הרב אליסף פרלמן
שתיית מים או קפה בין קידוש לסעודה בסיום התענית ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

ציבור שהתאחר במנחה של תענית עשרה בטבת שחל בע"ש

א. הסתפקתי בדין ציבור המקפידים על זמן השקיעה וצה"כ של הגאונים, והתאחרו בתענית י' בטבת שחל בשבת [כדהשתא] ואין להם זמן לקרוא בתורה ולהתפלל עם ברכת כהנים עד השקיעה, איך ראוי לנהוג, אם להקדים מנחה לקריאת התורה ולבטל לגמרי קריה"ת, או להקדים מנחה ולקרוא קריה"ת לאחר השקיעה, או דילמא יקדימו קריה"ת למנחה ויתפללו מנחה אחר השקיעה או יתפללו תפלת תשלומין בליל שבת, וכן יש להסתפק אם הזמן מספיק לקריה"ת ולתפלת מנחה רק אם ידלגו על ברכת כהנים האם ידלגו על ברכת כהנים או שמא ברכת כהנים עדיף על קריאת התורה, וכן יש להסתפק על ברכת כהנים גופה אם יכולים לאחורה עד לאחר השקיעה.

ב. הנה בספק אם להקדים תפלת מנחה לקריה"ת או איפכא, עיין בספר עמק ברכה [פומרנצ'יק, קריאת התורה סימן ד'] שכתב דבשבת במנחה, אם הוא סמוך לערב ואין שהות כדי לקרות בתורה ולהתפלל, יקרא בתורה ולא יתפלל, **משום דתפלה יש לה תשלומין**. אך שוב הסתפק בזה, לפ"מ שכתב המהר"ם מלובלין, הובא במג"א סי' קמ"ג, דקריאה זו כיון דאינה אלא משום יושבי קרנות אינה כל כך חובה, א"כ אפשר נדנחית לגמרי מפני תפלת המנחה דהוי חובה גמורה. וצ"ע, עכ"ל.

מבואר מדבריו שלא היה לו צד שיתפללו מנחה אחר השקיעה אלא רק אם תידחה תפלה לשבת, ולפי דבריו בנידו"ד צ"ע אם להקדים תפלת מנחה באופן שקריה"ת תידחה, שהרי לא שייך כאן הטעם של המג"א בשם המהר"ם, דקריה"ת דתענית ציבור אינה משום יושבי קרנות אלא היא חיוב גמור מדיני התענית, וא"כ לפי ב' הטעמים יש לקרוא בתורה ומנחה תידחה לשבת בתורת תשלומין.

ג. אך בספר שלחן שלמה בסימן רצ"ב ס"ק א' כתב מרן הגרש"א זצ"ל בפשיטות דגם במנחה דשבת יש להקדים התפלה לקריאת התורה, ולא חש לטעם דאפשר בתשלומין, ובאמת התבוננתי שבנידו"ד בתענית ציבור לכאורה בלאו הכי לא שייך הטעם דאפשר בתשלומין כיון דיפסיד אמירת ענונו, ואפילו אחרי השקיעה דהיינו ביה"ש כתב בספר מעדני יו"ט [להגרי"ט זנגר שליט"א], דיני תענית ציבור ובין המצרים סימן צ"ה, עמוד תר"א – תר"ב] דכיון דהוא ודאי שבת האין יאמרו ענונו, וכתב דלכאורה זה פשוט דלפי המשנ"ב סי' רס"ג סקמ"ג שפסק דאם כבר קיבל שבת שוב אינו יכול להתפלל מנחה ויתפלל מעריב פעמיים א"כ אחרי שקיעה דחל דיני שבת ממילא אפילו אם לא קיבל על עצמו תוס' שבת שוב אינו יכול להתפלל מנחה וכל הנידון הוא לאלו המקילין בזה כל שבוע וכנ"ל, ע"כ.

אך אח"כ הביא שם משו"ת דברי יהושע [ח"ג יו"ד סי' ס"ג] שדן בזה וכ' דאם למעשה נהגו להתפלל מנחה בעש"ק אחרי השקיעה א"כ מאי שנא קריאת ויחל וענונו, ומ"מ משום כבוד שבת כיון שכבר קידש

היום ראוי למנוע מלומר "ביום צום תעניתנו", אבל עצם תפלת מנחה אין בו משום זילותא דשבת כיון דמעיקר הדין היינו צריכים להתפלל ח"י ברכות בשמ"ע בשבת ורק משום טירחא הקילו רבנן, וא"כ בנדו"ד יש להקל לכתחילה להתפלל שמונה עשרה של מנחה כרגיל, ולדידיה לכאורה אם אי אפשר לשניהם יקדימו קריה"ת ויחל ואח"כ יתפללו מנחה בלא ענונו. והוסיף שם עוד דבדואי צריך להקפיד לומר ברכת ענונו קודם ביהשמ"ש ע"פ המבואר ביד אפרים סי' תק"נ דהי' הר"א שלא לומר ענונו כלל בעש"ק במנחה משום דמסיים העונה לעמו ישראל בעת צרה, אלא שמבואר באבודרהם דשפיר אומר ענונו כיון שעדיין לא נכנס שבת, ולפ"ז כתב דאם הוא כבר ביהשמ"ש ואינו עת צרה יאמר הש"צ ברכת ענונו בשומע תפלה ויסיים הברכה בא"י שומע תפלה ולא בסיום המיוחד של ברכת ענונו. ע"כ.

הנה גם לשיטתו לענ"ד יש לפקפק טובא בהוראה זו, ויותר נראה שגם לשיטתו אין לומר כלל ענונו אחר השקיעה.

אך באמת כל דבריו הם לפי אותם שנהגו להתפלל מנחה בעש"ק אחרי השקיעה, אך לדידן הרי מקפידים שלא להתפלל מנחה אחרי השקיעה, והטעם משום שמקילים במוצ"ש לעשות מלאכה לפני זמן צה"כ לפי שיטת ר"ת, וא"כ א"א לנו לצרף את שיטת ר"ת להתיר תפלת מנחה אחר השקיעה, ולכן לכאורה הדין שיקדימו מנחה אף שתידחה קריה"ת מכל וכל.

ד. ואכתי יש לדון מדוע לא יקרא בתורה אחר השקיעה בביה"ש, ולכאורה מדברי העמק ברכה והגרש"א שהבאנו לעיל משמע דלא שייך כלל קריה"ת אחר השקיעה, ויש בזה שני נידונים, האחד מצד קריה"ת בלילה והשני מצד שאחר השקיעה עבר יומו, ונבאר כ"א מהנידונים בפנ"ע.

הנה עיקר דין קריאת התורה בלילה מצינו שהתירו לקרוא כמובא בשערי אפרים [שער ז' סק"ט וסקל"ז] וע"ע בשערי חיים על השערי אפרים [שער ז' סק"ט וסקל"ז], וע"ע בשו"ת מהרש"ג [ב' צ"ב] ושו"ת מהרש"ם [א' קנ"ח], וידועה הוראת מרן האחיעזר לגבי קריאת פרשת זכור באותם שאין להם מנין בשבת בבוקר רק בליל שבת שפסק לקרוא בלילה פרשת זכור בלי ברכה, ע"כ. והעולה מכל המקובץ שבשעת הדחק יש מקום להתיר קריה"ת בלילה.

ה. הנה כ"ז לגבי עיקר דין קריה"ת בלילה, אך כל מי שדיבר בזה הוא באופן שהיה שייכות לקריאה זו דייקא מצד חובת היום, אלא שדנו אם אפשר לקרוא בלילה **שלפניו**, משא"כ הכא מלבד שהקריאה בלילה הרי לילה זה כבר נחשב ליום אחר, וכבר אינו יום התענית ומה שייך לקרוא בו קריאת התענית, ואע"פ דבביה"ש לא הוי אלא ספק אך נראה שגם בספק יש להחמיר לפי סברא זו.

שו"ר בספר מעדני יו"ט שם גבי ציבור שאיחרו מלהתפלל מנחה עד השקיעה ורוצים עתה לקרא פ' ויחל, שכתב בשם שו"ת דברי יהושע הנ"ל שתלה לה בפלוגתא אם חיוב קריה"ת בתענית הוא מחובת היום או חובת המתענים, דלשיטתו שהוא מצד חובת היום א"א לקרוא בביה"ש [א' עפ"כ העלה שם שאינו ברכה לבטלה עיי"ש] אך לשיטתו שהוא חובת המתענים א"כ כל זמן שמתענים אע"פ שכבר הגיע הלילה הרי הוא עדיין יושב בתענית, [וחידש דאפילו אם כבר התפלל ערבית עדיין מחוייב לקרות כל זמן שלא אכל וכל שכן אם

עדיין לא התפלל מעריב].

בשנה, שכתב הרדב"ז בתשו' י"ג דאין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות המצוה הראשונה שתבא לידו וא"א לעשותה בבית האסורין יעשנה, וא"כ בנידוד"ד הרי בעת התאסף הציבור בתענית חל עליהם חובת קריה"ת ואין להם לשגיח בנש"כ שתבוא רק אחר שיתחילו להתפלל ויגיעו לחזרת הש"צ.

ואע"פ שבשו"ת חכם צבי סימן ק"ו כתב שיש להקשות על זה מפ' התכלת [דף מ"ט] ציבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהן קודם ומוקי לה במוספין דהאידידא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף ואי כסברת הרב ז"ל אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי מטעם דאין מעבירין על המצות א"ו דלא אמרינן אין מעבירין עה"מ אלא בשתייהן שוות אבל לא בדחד מינייהו עדיף, ע"כ, אך לבסוף אסיק דיש ראייה לדברי הרדב"ז ממו"ק (ח' ע"ב), והך דמוספין ותמידין איכא למימר דכחדא מצוה חשיב, דתרווייהו עבודת קרבנות, ע"כ, וא"כ יש להעדיף קריה"ת דקדים על נש"כ.

י. אך שוב התבוננתי בפניה לן להקדים כלל קריה"ת לתפלה, דילמא אע"פ שבעלמא סדר התפלה הוא שמקדימים קריה"ת לתפלה, דילמא בכה"ג יחליטו להקדים תפלה ונש"כ לקריה"ת ותו לא חשיב שהגיע זמן קריה"ת וממילא תידחה קריה"ת.

אך כדי לברר סברא זו יש לנו לעמוד על הטעם שבמנחה מקדימים קריה"ת לתפלה [דלא כשחרית], ומצינו טעמו ע"פ הסוד ממש"כ בשער הכוונות ענין מנחת שבת עיי"ש, ובספר עמק ברכה [שם] כתב דהטעם משום דקריאת התורה הוי יותר מקודש מתפלה, [ואע"פ שתדיר ומקודש הוי בעיא דלא איפשטא בזבחים ד' צ"א איזה קודם, ואיזה שירצה יקדים, במנחה ראו להקדים הקריאה קודם התפלה, משום דמצוה להסמיך התפלה להשקיעה. ע"כ].

הנה כבר הבאנו לעיל שאם אחד מהם ידחה לא פסיקא ליה להעמק ברכה דקריה"ת קודמת ולא הזכיר כלל הך דתדיר ומקודש, גם נראה דברכת כהנים נמי מיקרי מקודש, וי"ל דמקודש טפי מקריה"ת ועוד שהיא מדאור, ולפ"ז לכאורה אין מניעה להקדים תפלה לקריה"ת אע"פ שקריה"ת תידחה.

יא. שו"ר מובא שהא"א מבוטשאטש בסימן רצ"ב הסתפק אם יש מקום לקריה"ת במנחה אחר התפלה דדילמא לא ניתקנה רק קודם התפלה, ולפי דבריו הדרינן לקמיאת דקריה"ת באה לפנינו ברישא ויש להקדימה אע"פ שנש"כ תידחה. אך עיינתי בדבריו ומוכח שם שעיקר ספיקו לא היה על הקדמת התפלה לקריה"ת אלא על מה שפשוט בעיניו שיש להסמיך קריה"ת לתפלה בין מלפניה בין לאחריה, ועל הקדמת התפלה לא דיבר כלל, ובספר קצות השלח בסימן צ"א כתב בפשיטות שאם לא קראו בתורה קודם התפלה יקראו אחריה, ואע"פ שלא נתבאר אם שרי לעשות כן לכתחילה, נראה דבנידוד"ד יש להקדים תפלה משום נש"כ.

יב. שו"ר חידוש גדול דיסוד קריה"ת במנחה של התענית אינו מדיני התענית אלא חלק מסדרי התשובה ביום התענית כפי המבואר במשנה ובגמרא תענית דף י"ב ע"ב: מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא, מכאן ואילך רבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרטא, מכאן ואילך בעינן רחמי. שנאמר וכו', ע"כ, אשר לפ"ז מסתבר מאוד שיש קפיא על הסדר דכן מבואר להדיא בפסוק דמייתי התם: ויקראו בספר תורת ה' א-לקיהם רבעית היום ורבעית מתודים ומשתחווים לה' א-לקיהם, ע"כ, אשר לפ"ז יש להקדים קריה"ת שהיא משום תשובה - לתפלה, ואע"פ שלכאורה הוא דבר חדש, יש להוסיף בזה סברא אלימתא שיש להקדים קריה"ת לתפלה ואין לשנות את הסדר משום ברכת כהנים, דניחזי אנן הרי קימ"ל דכהנים שעלו כבר באותו היום שוב אין עליהם חיוב לעלות אפילו אם עמדו בביהכנ"ס ושמעו קריאת "כהנים" [רק אם יעלו מקימים מצוה דאור' ויכולים לברך, כמבואר כ"ז בסימן ק"ח], ובפשוט בנידוד"ד בעת תפלת מנחה כבר עלו הכהנים באותו יום בשחרית, וא"כ אין עליהם חיוב כלל וממילא גם על הציבור אין חיוב, וא"כ הדין נותן שאין לדחות קריה"ת המחויבת מפני נש"כ שאינה מחויבת, לכן העולה לדינא לכאורה דאם ננקוט שיש קפיא הן על נש"כ והן על תפלת מנחה שלא לאחור אחר השקיעה, יקדימו קריה"ת לתפלה אע"פ שלא יספיקו לישא כפים לפני השקיעה ונש"כ תידחה, כן נלענ"ד להלכה.

הרב זאב פראנק

חולה בעשרה בטבת שמקדש מבעו"י

ובא לצאת מחבירו שמתענה

הנה יש לעיין בעשרה בטבת שחל בערב שבת, וחולה שאינו מתענה קיבל שבת ומקדש ואוכל מבעוד יום, ומחמת חוליו מתקשה באמירת

ו. שו"ר בספר "דבר השם" להגרמ"א רייך שליט"א [עמוד י"ג באות י'] שהביא את דברי המשנה ברורה בסי' ת"ר בשם הט"ז ס"ק ב' על קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום ב' ור"ה היה ביום ה' וביום וא"ו, וכשבא עם השופר כבר התפללו של שבת אבל היה עוד יום גדול, אם אין שם בקי לתקוע שלא קיבל עליו שבת עדיין אז יתקע מי שקיבל שבת בלא ברכה, והטעם שיכול לתקוע בלי ברכה הוא משום דהוי קבלת שבת בטעות שאם היו יודעים שהיה שופר מגיע לא היו מקבלים על עצמם שבת, ועפ"ז דן שם אם יכולים לשאול על הקבלת שבת, ומסיק בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאין לשאול על קבלת שבת אלא בדבר שהוא מוכח שלא היו מקבלים שבת אילו היו יודעין, והוא כמו שופר שהוא תקפה של יום ובודאי לא היו מוותרים על שופר, וכן בדין אשה ששכחה להפריש חלה מן העיסה כמבואר בשו"ת שואל ומשיב [תנינא ח"ב סימן כ"ג] ע"פ הט"ז הנ"ל, אבל קריאת ויחל על תענית אינו מעיקר דינו של יום אשר בלעדיו חסר בכל מצוות התענית ועל כן אין להישאל על שבת, עכ"ל.

הנה למדנו כמה הלכתא גבירתא מדבריו, האחת שפשיטא ליה שאחר השקיעה אין קוראים בתורה קריאת התענית ולא הסתפק אלא גבי זמן שהוא עדין יום מחמת קבלת שבת, ועוד מבואר דקריאת התענית אינה מעיקר דינו של יום, ולפי דבריו נראה שיש להעדיף תפלת מנחה על קריה"ת.

ז. ועתה נבוא לדון לגבי נשיאת כפים, כגון שיספיקו קריה"ת וגם תפלה כסדר הרגיל, אך לא יספיקו הכהנים לשאת כפים לפני השקיעה, דילמא בדיעבד אפשר לשאת כפים אחר השקיעה, ואת"ל דגם ברכת כהנים וגם קריה"ת א"א אחר השקיעה, איזה מהם ידחה ברכת כהנים או קריה"ת.

הנה בנידון נש"כ אחר השקיעה הארכתי במק"א [ב"ברורי הלכה קצרים" שהתפרסם בבית המדרש "מנין אברכים" רמות א' בחודש תשרי תשפ"ד, באות ו' תחת הכותרת "אם יש חשש ברכה לבטלה בנשיאת כפים אחר שקיעה"], שם הבאתי את דברי המשנ"ב בסימן תרכ"ג ס"ה ס"ק ח' בשם האחרונים דאם כבר חשכה אין נושאים כפים דאיתקש נ"כ לעבודה כדכתיב לשרתו ולברך בשמו ועבודה הוא דוקא ביום, ובשער הציון ס"ק י"א הניח בצ"ע אם מותר לישא כפים בביה"ש, וביאר את הטעם להחמיר משום דאתקש לשירות, ובשירות בעינן דוקא יום ברור, ע"כ, אלא שהמשנ"ב שם רצה להקל קצת בצירוף שיטת ר"ת ושיטת ר' יוסי [דצה"כ כהרף עיין] וכתבתי שם שבא"י שמקילים לעשות מלאכה בצה"כ דהגאונים א"א לצרף את שיטת ר"ת, גם רבים מחמירים כהחז"א שלא להקל כלל אחר השקיעה, גם בספר עמק ברכה [להגרא"פ זצ"ל] בהלכות נש"כ סימן ו' הביא את דברי האחרונים שהכריעו שאין נש"כ בלילה וגם בביה"ש, ולכן מסקנת הדברים שיש להיזהר בזה מאוד ובפרט שיש בזה חשש ברכה לבטלה, ואע"פ שבספר אשי ישראל הביא מכתב של מרנן הגרש"א והגריש"א זצ"ל שהורו להקל עד 13 וחצי דק' אחר השקיעה, קשה מאוד להקל מהטעמים שכתבנו, ונתבאר שם בדברינו. ולפ"ז לכאורה ליתא לעצה הנ"ל לדחות נש"כ לאחר השקיעה.

ח. מעתה צריכים אנו להכריע בדין נש"כ וקריה"ת איזה מהם קודם, ולכאורה קריה"ת היא חובת ציבור ונש"כ חובת יחידים דהיינו הכהנים, ויש להקדים חובת ציבור לחובת יחיד, אך יש לדחות לפי מש"כ הביה"ל בריש סימן קכ"ח בשם ספר חרדים דמ"ע לברך כהן את ישראל וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה עכ"ל. ויש לפלפל בזה, וצ"ע.

עוד יש לדון להקדים קריה"ת, שחובת קריה"ת קודמת שחלה עם התאסף הציבור או אפילו קודם שחובה על הציבור להתאסף כדי לקרוא בתורה, ונש"כ מתחדשת רק בעת התפלה, וגם שם רק בקריאת הש"צ "כהנים" ובל"ז אין הכהנים נושאים כפיהם, וא"כ מה"ט יש להעדיף קריה"ת אף שנש"כ תידחה.

אך יש לדון לאידך גיסא דנש"כ קודמת שהיא מן התורה משא"כ קריה"ת היא תקנת חז"ל, ויש להקדים דאור' לדרבנן.

אך יל"ע קצת, דאם חלה חובת מצוה דרבנן לפני שחלה מצוה דאור' לכאורה דרבנן קודם, ממש"כ הביה"ל בסימן ע"ב ד"ה אם יש שהות וכו' שהפמ"ג כתב דמשמע מדברי המג"א דהעוסק במצוה אפילו במצוה דרבנן שוב אין לו לפסוק אפילו למצוה דאורייתא, ע"כ, ואע"פ שבפמ"ג סיים - וצ"ע מנין לו זה, ע"כ, אך עצם הדין מוכח מדברי המג"א וא"כ ה"ה לנידוד"ד. אך באמת אינו ראייה כלל דהתם כבר התחיל המצוה וחל הדין של "עוסק במצוה פטור מן המצוה", משא"כ הכא שעדין לא התחילו במצוה והנידון את מי להקדים יש להקדים מצוה דאור' על דרבנן.

ט. ולכאורה יש לפשוט את ספקינו ממה שנחלקו הרדב"ז והחכ"צ בדין מי שהיה חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פע"א

ליתן הכוס לאחרים, דאין קידוש אלא במקום סעודה, אבל לא דהוא פטור ממצוה, ע"כ.

וכן יש ללמוד ממש"כ הבית יוסף (רע"ג) בזה"ל: כתב המרדכי בפרק ערבי פסחים דקידוש דשחרית אינו יכול להוציא אחרים אם הוא מתענה, כיון שאינו מברך אלא ברכת הנהנין לבד, אבל רבינו ירוחם כתב בח"א שאע"פ שאינו מברך אלא ברכת הנהנין, כיון דמשום מצוה לקדש הוא מברך מוציא את אחרים וכו' ע"כ, הרי שהמתענה חשוב מחוייב בקידוש להוציא השומעו, אם לא בקידוש של יום לדעת המרדכי מצד דברכת הנהנין היא.

אמנם הנה בבגדי ישע (שעל המרדכי אות ל"א) הביא מהמהרש"ל שנתקשה מר"ה (כ"ט ב') שבברכת היין דקידוש היום אע"פ שיצא מוציא, ולפום ריהטא אינו מובן, דהמרדכי איירי בקידוש שחרית דוקא שאינו אלא ברכת הנהנין, והש"ס מיתוקם בברכת היין של קידוש הלילה], וכתב לחלק בין יצא ששייך בברכת היין למתענה דאינו שייך בברכה זו, יעו"ש, ולפי דרכו מתענה חמיר שאינו מוציא בברכת היין כיון שאינו שייך בה, אבל עכ"פ משמע דדוקא ביום שמברך רק ברכת הנהנין, הא בקידוש הלילה גם המתענה מוציא בשתי ברכות הקידוש.

אם כיון שאינו ראוי לקידוש במקום סעודה הוי אינו מחוייב בדבר

עוד יש לדון שהמתענה לא יוכל להוציא בקידוש מצד אחר, דהנה איתא בש"ע (תקפ"ט ס"ב) לענין תקיעת שופר דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים ידי חובתו, דכיון דאינו שומע לאו בר חיובא הוא, ובחידושי הגרעק"א (לש"ע רצ"ז ע"ד המג"א סק"ה) למד מזה לענין ברכת הבשמים במוצ"ש דמי שאינו מריח לא יוכל לברך להוציא אחרים, דכיון שאין לו חוש הריח פטור לגמרי ממצוה זו ומיקרי אין מחוייב בדבר, ושמע מינה דכל שאינו ראוי לקיום המצוה ה"ל כלאו בר חיובא שאינו מוציא בה לאחרים, והשתא גם במתענה שבא לקדש לאחרים, הלא הוא אין בידו לקיים מצות הקידוש, שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, ונימא דתו חשיב אינו מחוייב בדבר.

והנה באבני נזר (א"ח ס' תל"ט) האריך לתמוה עמש"כ הש"ע דחרש חשוב אינו מחוייב בדבר, דכיון שבן דעת הוא ואודניה הוא דכאיב ליה שאין יכול לקיים המצוה ה"ל בר חיובא, ודן לפרש מה שאינו מוציא אחרים בשופר משום דכיון שאצל החרש התוקע איננה תקיעה של מצוה הוא הדין לשומע ממנו שהוא כעונה, ונפקא מינה שגם פיקח התוקע ואטם אזנו מלשמוע התקיעה לא יוכל להוציא בה השומע, וכ"כ גם בקובץ הערות (סי' מ"ח אות י"ד) שהגריעותא במעשה המצוה אצל המשמיע.

ולדרך זו במתענה המקדש לאחרים פשוט שאינו לחסרון זה, דהלא ק"ל (רע"ג ס"ד) דיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם, דלדידהו הוי מקום סעודה, ועל כרחין שהדין קידוש במקום סעודה הוא תנאי בקיום מצות הקידוש ולא מצורת מעשה הקידוש, ומה שהמוציא אינו ראוי לקיום המצוה אין עושהו לאו בר חיובא לדרך זו.

אבל גם להמבואר בב"י וחידושי הגרעק"א, דמתוך שאינו ראוי לקיום המצוה ה"ל אינו מחוייב בדבר, והיינו טעמא דאנוס לאו בר חיובא הוא כמבואר בקובץ הערות (ס"ט), "ל שזה דוקא כשהאנוס מחמת גופו שהאבר שבו נעשית המצוה לקוי כחרש שאינו שומע וכמי שאין לו חוש הריח, דבזה אמרינן דמצוות התורה נאמרו למי ששייך בקיומם, ומי שאינו בר שמיעה אינו בכלל המצוה לשמוע קול שופר, וכ"כ בשלמי תודה (פורים סי' ט"ז אות א') שהתורה לא חייבה במצוה למי שאין לו את האבר הנצרך לקיומה, אבל המתענה בשבת שמחמת התענית אינו ראוי לקידוש במקום סעודה אין הגריעותא מחמת גופו, ושפיר ישנו בכלל מצות הקידוש להוציא בה לאחרים כ"ל. ומהאי טעמא מי שמתו אחיו מחמת מילה שאנוס מלימול יוכל להוציא אחרים בברכת המילה, דאע"פ שהאנוס מחמת גופו שמסוכן למול, מ"מ הגוף ראוי למצות המילה, רק שנדחית משום פיקוח נפשו, וגם הוא בכלל המצוה ובר חיובא.

מסקנת הדברים

א] המתענה שקיבל שבת מבעוד יום, שמא י"ל דכיון שאינו שייך בסעודת שבת עדיין לא חלה עליו חובת קידוש לאוסרו בטעמיה, ונפקא מינה שיהא מותר לטעום ולפלוט לצורך סעודת שבת. ב] מי שקידש קודם תפילת שחרית, המבואר בברכי יוסף ובכף החיים דחשיב כמקיים מצוה בזמן פטור וצריך לחזור ולקדש, ולכא' גם לענין להוציא אחרים ייחשב לאו בר חיובא. אבל מסברא היה נראה דגם קודם התפילה מחוייב במצות הקידוש, אלא שאינו ראוי לקיים חובתו, וכן מובא בשם הגרא"ל שטיינמן. ג] במתענה בשבת הדבר מפורש שיכול להוציא אחרים בקידוש כמבואר בפנים, ולמש"כ המהרש"ל בשיטת המרדכי אינו מוציא בקידוש דשחרית לפי שאינו

הקידוש ובה לצאת בשמיעת הברכות מחבירו שמתענה, וכבר נסתפק הגרעק"א (בחידושים לש"ע רס"ז ע"ד המג"א סק"א) במי שלא קיבל שבת אם חשיב אינו מחוייב בקידוש להוציא בו, או דכיון שבידו לקבל שבת ולהתחייב חשיב בר חיובא, והניח בצ"ע לדינא, אבל כשגם המתענה קיבל שבת ונתחייב בקידוש שפיר דמי, ומ"מ צ"ע אם יש צד גריעותא במה שהמוציא בקידוש שרוי בתענית ולא בר אכילה כמו שיבואר בס"ד.

בתענית לא חלה חובת קידוש ומותר לטעום ולפלוט לצורך סעודת שבת

והוא בהקדם המבואר בש"ע (רפ"ט ס"א) גבי קידוש של יום דאע"פ שאסור לטעום כלום קודם לו כמו בקידוש הלילה, מ"מ לשתות מים בבוקר קודם התפילה מותר, מטעם שעדיין לא חלה עליו חובת הקידוש דלא שייך אלא בזמן סעודה. ובליל שבת שאסור לטעום משקידש היום (רע"א ס"ד) אע"פ שעדיין לא התפלל ערבית, היינו טעמא שמצד קודם התפילה מותר בטעימת פת כביצה כמש"כ המ"ב (רל"ה סק"ז), וחשיב זמן סעודה להתחייב בקידוש, וכ"ה במג"א (רפ"ו סק"א) גבי קודם תפילת מוסף, דאין לומר דלא חל עליו חובת קידוש, דהא רשאי לאכול מעט פת וחל עליו קידוש, ע"כ, משא"כ קודם תפילת שחרית שאסור אפילו בטעימה (פ"ט מ"ב סק"א).

ולענין המתענה שקיבל שבת מבעוד יום, אע"ג דבעלמא משקיבל שבת נאסר בטעימה כמש"כ המ"ב (רע"א סק"א), בזה שאסור באכילה מצד התענית ולא שייך בסעודת שבת י"ל שעדיין לא חלה עליו חובת הקידוש עד שתחשך דומיא דקודם תפילת שחרית, ואינו אסור בטעימה מצד קודם קידוש, ואף דלכא' ס"ס אסור לטעום מצד התענית, מ"מ נפקא מינה לענין לטעום ולפלוט כמבואר במ"ב (תקס"ז סק"ו) שבמקום סעודת מצוה שמבשלין ביום לצורך הלילה יש לסמוך להתיר בשאר תעניתים לטעום התבשיל מעט מעט אם יש בו מלח ותבלין ולפלוט, ולזה גם בעשרה בטבת שחל בע"ש מותר לטעום ולפלוט התבשילים לצורך סעודת שבת, ואילו קודם קידוש איתא בפמ"ג (רע"א א"א סק"ה) שאסור לטעום ולפלוט, אבל המתענה שקיבל שבת מבעוד יום לכא' היא מותר, דדמי לקודם תפילת שחרית דכיון שאינו ראוי לסעודה לא חלה עליו חובת קידוש לאוסרו בטעימה.

כשאינו זמן סעודה אינו מחוייב כלל בקידוש

ומי שקידש [ועבר וסעד] קודם תפילת שחרית, שמא יש לחדש שלא יצא ידי חובתו, דכיון שבאותה שעה עדיין לא חלה עליו חובת קידוש חשיב כמקיים המצוה בזמן פטור ויצטרך לחזור ולקדש אחר התפילה. ואכן כן מבואר בכף החיים (רפ"ט סק"ו) לענין חולה שמקדש ואוכל קודם התפילה, שיחזור ויקדש אחר התפילה כדי לצאת אליבא דכ"ע, וכ"ה בברכי יוסף (רפ"ו אות ז') בשם שו"ת שערי ישועה לענין המקדש ואוכל קודם מוסף, שאחר מוסף יחזור ויקדש ונפיק אליבא דכ"ע, ומינה נשמע לבריא שקידש קודם תפילת שחרית שאינו עולה לו ויחזור ויקדש, וכמו שלגבי עצמו חשוב כעושה המצוה בזמן פטור, לכא' גם לענין להוציא אחרים ייחשב לאו בר חיובא, והשומע קידושא רבא ממי שעוד לא התפלל שחרית לא יצא.

אם כי בזה צ"ע, דהלא למה שדן הגרעק"א במי שלא קיבל שבת דשמא חשיב מחוייב בדבר מצד מה שבידו לקבל שבת, הכא נמי הרי בידו להתפלל ולהתחייב בקידוש, [ובשו"ת קמא סי' ז' כתב דמהאי טעמא מי שאכל כזית מוציא בבהמ"ז למי שאכל כדי שביעה, דמיקרי בר חיובא מכח מה שבידו לאכול כדי שביעה ולהתחייב בבהמ"ז], מ"מ עכ"פ במתענה שקיבל שבת שמא לא יוכל להוציא בקידוש, דכל יום התענית אינו זמן סעודה להתחייב בקידוש וגם אין בידו לסלק התענית עד שתחשך.

מצינו למתענה שמוציא אחרים בקידוש

אמנם מסברא היה נראה, דגם קודם התפילה שמותר בשתיית מים מטעם שעדיין לא חלה עליו חובת קידוש, לא היינו שפטור לגמרי ממצות הקידוש, אלא שאינו ראוי לקיים חובתו שלא בזמן סעודה, ודומה למלוה תוך הזמן דפשוט שהחוב ישנו רק שאינו צריך לפורעו, אבל לענין אם קידש קודם התפילה ודאי דמחוייב בדבר קרינן ביה לצאת בעצמו ולהוציא אחרים, וכן מובא (מוריה תשנ"ט עמוד ק"ג) בשם הגרא"ל שטיינמן צ"ל.

ולענין המתענה הדבר מפורש שיכול להוציא אחרים בקידוש, והוא במג"א (תקצ"ז סק"ג) שמהר"ם התענה בר"ה וקידש בביתו קידושא רבא, ובשעה"צ (סק"ז) דן לפרשו שבירך להוציא בני ביתו, וכ"ה להדיא במחצית השקל, הא קמן שהמתענה אינו חשוב לאו בר חיובא בקידוש, דאע"פ שאינו ראוי לקיים מצות הקידוש במקום סעודה, מ"מ מחמת זה לא נפטר מן המצוה, וכ"כ להדיא בשעה"צ (רע"ג סק"כ) לגבי המתענה דממילא אז אינו יכול לקדש בשחרית אף אם ירצה

תעניתו, ובכל אופן יש לו היתר לכך אע"פ שהוא אינו מחויב, וצ"ב בגדר הדברים.

ב] והנראה בזה בהקדם, דהנה בדברי מהר"ם מרוטנבורק דפסק להתיר לאכול לאחר שהתפללו והיינו אפי' מבעוד יום, וביאר בזה הגר"ז ומשנ"ב דהיינו משום דע"ז שקיבלו שבת מעיקרא חשיב השלמת התענית שהושלמה עד אחר קבלת שבת, ולשון הגר"ז הוא שכבר נשלם יום החול וחל עליו השבת, ע"כ, ואשר צ"ב שהרי גם אם חל קדושת השבת אבל עדיין יום עשרה טבת הוא דאכתי יום הוא אלא שחל בו קדושת שבת ואיך יפטר בו מן התענית.

ואמנם מצינו בט"ז סי' תרס"ט דכתב דמי שמקבל עליו שמיני עצרת אפי' מבעוד יום תו לא בעי למיתב לסוכה כיון דכבר חל עליו קדושת שמיני עצרת, ולכא' יש לדמות להכא דהכי נמי דפטור הוא מן התענית ע"כ, אך יש לדחות דלא דמי, דבשלמא התם י"ל דחייב ישיבת סוכה הוא ממצות חג הסוכות וכיון דחילל עליה קדושת שמיני עצרת הרי זה סתירה לקדושת חג הסוכות, וממילא מפקיע ממנו את קדושת חג הסוכות ומצוותיה ואינו חייב בסוכה, אבל הכא הא הוי חיוב תענית מצד התאריך של י' בטבת וכל שזהו התאריך של הצום כיצד יפטר ע"י קדושת השבת.

ועוד יש להקשות דהנה כתב השו"ע שם ואם הוא תענית חלום, צריך להתענות עד צאת הכוכבים. וכתב המשנ"ב ס"ק כ"ג וז"ל ואפילו הי"א הנ"ל מודו בזה שהרי אפילו בשבת עצמו יכול להתחיל ולהתענות ת"ח וכדלקמן בסימן רפ"ח וכו' שישלים עד הלילה. והנה יש מהפוסקים שחולקין וסוברין דגם בתענית חלום די להמתין עד שיצא מבהכ"נ ערבית דבזה מקרי השלמה, אבל האחרונים הסכימו עם השו"ע דאין להקל בזה דכיון שהוא מפני הסכנה לבטל ולבער חלום רע שמא לא יועיל לבטלו אם לא ישלים עד הלילה, עכ"ל.

ואשר צ"ב מאי מוסיף הטעם הראשון שכתב שהרי אפי' בשבת חייב להתענות, והרי הכא הנידון הוא דחשיב השלמה כבר מעיקרא בשעה שקיבל שבת ומדוע לגבי תענית חלום לא יועיל הך סברא, וכמו שכתבו החולקים, והמשנ"ב הכריע לא כן מחמת תוספת טעם של סכנה, אך עיקר הטעם הוא מה שכתב בתחילה דכיון דשרי בשבת תענית חלום על כן גם מסיימה בשבת, וצ"ב שהרי השלים את הצום ע"י קבלת שבת.

ג] והנה ראיתי בעטרת המועדים בשיעורי תעניות והודפס באוסף גליונות ויגש תשפ"א שעמד על השאלות הנ"ל בדברי המרדכי וכתב ליישב דגדר חלות צום התענית בי' בטבת אין זה חיוב מצד עצם התאריך של היום אלא הוא בגדר של קדושת יום צום שחלה ביום התענית עיי"ש מה שביסס בזה, וממילא דהוא דין קדושה הרי זה נסתר ע"י קדושת השבת שסותרת לקדושת הצום וכל שפקע דין קדושת הצום א"כ נשלמה התענית, ועיי"ש שכתב לבאר דלפ"ז מיושב נמי הקושיא מתענית חלום מכיון שתענית חלום שמתורת בשבת הרי היא תענית שחלה בעיקר התאריך של היום ולא בקדושת הצום, וממילא דאית בו הדין שאינה נשלמת אלא בלילה ולא חשיבה שנשלמה ע"י קדושת השבת, עכ"ד.

אך לא נתבאר לי ענין זה, שהרי הא דדוחה תענית חלום את השבת הוא היתר מיוחד לעשות כן בשבת, אע"ג דבודאי הוא סותר את קדושת השבת, וא"כ גם אם הוא היה תלוי בקדושת הצום לא היה פוקע זה בשבת, דהותר הצום בשבת לצורך זה, ומעתה ממה נפשך אם יש סברא מצד עצמה שתענית חלום היא ענין של תאריך ולא של קדושת הצום א"כ בודאי לא נשלם זאת בקבלת שבת, ואם יש סברא שגם בזה הוא גדר של קדושת הצום הרי שאין ראיה לומר לא כך מהא דהותר בשבת, ומהו דהוצרכו לומר דכיון דהיא מותרת בשבת על כן היא דמותרת בתחילת השבת, וצ"ב.

ד] והנראה בכל זה בהקדם מה שיסדו האחרונים, דהנה בגמ' נדרים דף יב. איתא איזהו איסור האמור בתורה, אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין וכו' והוא שנדור באותו היום, וכתב הרמב"ם פ"ג מהל' נדרים ה"ה וז"ל, הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיצום אותו היום וצם, ולאחר שנים אמר הרי יום זה עליו כיום שמת בו אביו או רבו, הרי זה אסור לאכול בו כלום, שהרי התפיס יום זה כיום האסור לו, ע"כ. הרי שפירש דביום שמת אביו קיבל תענית ע"ע, ומתפיס יום זה כיום שמת אביו.

והקשה בשי' הגרש"ר נדרים דף יב' אות צה' דהא לכאורה קבלת תענית הוא חיוב אגברא גרידא, ובר"ן בשבועות בדף כ' מבואר דלא שייך ענין התפסה אלא היכא דאיכא חלות דין אחפצא, ועל כן בשבועה דליכא איסור אחפצא לא שייך התפסה, וא"כ לכאורה כ"ש דל"ש התפסה בחיוב תענית דלא הוי אפילו "איסור גברא" בשבועה, אלא חיוב תענית בעלמא, ועיי"ש משכ"ל ליישב את דברי הרמב"ם.

ובהמשך דבריו כתב הגרש"ר ליישב באופן אחר, וז"ל עוד י"ל דבתענית מלבד דהוי חיוב על הגברא לצום באותו יום איכא ג"כ

שייך בברכת בפה"ג. ד] היה מקום לדון במתענה המקדש דכיון שאינו ראוי לקידוש במקום סעודה דמי לחרש בתקיעת שופר. אבל ז"א, לא מיבעי אם הגריעותא בחרש מצד מעשה המצוה שאצל המשמיע כמש"כ באבני נזר ובקובץ הערות, בקידוש פשוט שהדין במקום סעודה הוא תנאי בקיום ולא מצורת המעשה, אבל גם להמבואר בבית יוסף וחיידושי הגרעק"א דמתוך שאנוס על קיום המצוה ה"ל אינו מחוייב בדבר, י"ל שזה דוקא כשהאבר הנצרך לקיום המצוה לקוי שאינו בכלל המצוה, משא"כ בתענית שאין הגריעותא מחמת גופו.

הרב אליסף פרלמן

השלמת התענית בערב שבת עד צאת הכוכבים והדין להנוהג כר"ת

א] כתב השו"ע סי' רמ"ט ס"ד אם קבל עליו להתענות בע"ש, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלים הצבור תפלתו. וכתב הרמ"א וי"א דלא ישלים, אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת, יאכל (טור ומרדכי ס"פ בכל מערבין בשם הר"מ והגהות מיימוני פ' א' מהלכות תענית). לכן בתענית יחיד לא ישלים, וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית; ובתענית צבור ישלים, והכי נוהג (מהר"ל). עכ"ל. המבואר הוא דשיטת השו"ע במי שמקבל עליו להתענות ע"ש דמשלים תעניתו עד צאת הכוכבים, והרמ"א הביא את הטור ומרדכי בשם מהר"ם מרוטנבורג וכן הוא בהגהות מיימוני דא"צ להשלים אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת יאכל, היינו אפי' מבעוד יום כיון דכבר קיבלו שבת והתפללו, והרמ"א הכריע כשיטתם לגבי תענית יחיד אך לא בתענית ציבור, ובתענית ציבור צריך שישלים.

ויסוד הדברים נמצא בגמ' עירובין מ: דהוא ספק בגמ' המתענה בערב שבת משלים תעניתו בתחילת השבת או לאו, ומביאה הגמ' ברייתא דנחלקו רבי יוסי וחכמים בת"ב שחל להיות ע"ש דלחכמים אינו משלים תעניתו ולרבי יוסי משלים תעניתו, ואמר עולא הלכה כרבי יוסי, והגמ' מביאה בזה עוד ראיות לכאן ולכאן, עד שבסוף הגמ' דף מא: מסיקה דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים.

וכתבו התוס' שם ד"ה 'והלכתא מתענה ומשלים' פירוש אם ירצה להשלים דשרי להשלים דבעיא הוא אי שרי להשלים אי לא וכו' עכ"ל ומבואר דתליא בדעתו האם ירצה להשלים או לאו, וכשיטת התוס' הלכו המרדכי והרא"ש, אלא שנחלקו בה לדינא, דהנה כתב המרדכי והובא כאן בב"י וז"ל פעם אחת אירע עשרה בטבת יום ששי וכשרצה ר"י לילך לב"ה טעם התבטיל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ותימא הא קאמר הכא מתענה ומשלים ויש לומר דאיבעיא להו מהו להשלים ומסיק דמתענה ומשלים כלומר יכול הוא להשלים אם ירצה ומיהו טוב שלא להשלים שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ואם באו הציבור מב"ה מבעוד יום מותר לאכול מיד דכיון דכבר התפללו אם כן כבר קבלו שבת עליהם. עכ"ל.

אכן הרא"ש פ"ב תענית סי' כה' כתב וכך הביא הטור וז"ל והילכתא מתענה ומשלים פ' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת, וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קיבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת תעניתו עד שישלים תפלתו עם הצבור. עכ"ל. ואח"כ הביא הטור דברי המרדכי דסגי במה שמשלים עד אחר התפלה.

והנה דברי התוס' לכא' צ"ב דממה נפשך אם אינו חייב להשלים א"כ מהו ההיתר להשלים הלא אסור להתענות בשבת, ואי נימא כדברי הרא"ש דהכונה דשרי להשלים היינו משום דאין זה חשיב כתענית בשבת, א"כ אדרבה יתחייב שיהא חייב להשלים כדיני תעניות, ובתוס' שלא כתבו דברי הרא"ש נראה דהדבר תלוי בדעתו, ואמנם אפש"ל דס"ל כהמרדכי דשייך להשלים בזה שהוא מתענה עד התפילה, אך יקשה א"כ דבזה כבר השלים תעניתו א"כ מהו ההיתר שישלים עד צאת הכוכבים.

וראיתי מבארים בדעת התוס' [פניני הלכה ויגש תשפ"א בענין זה] דיש בזה ב' דינים באיסור התענית בשבת, הדין האחד הוא שלא יהא מעונה ובזה אם הוא אינו רעב או אינו מעונין לאכול מאיזה טעם אין בזה איסור דזה תליא בדעתו, אך יש עוד איסור שלא יהא מקיים דין תענית בשבת ובזה גם כשהוא משלים תעניתו לרצונו אבל אם הוא משלים זאת כדיני תענית הרי זה סותר לקדושת השבת, ועל כן יתבאר דאינו חייב להשלים תעניתו כיון דבתורת תענית אסור לו להשלים תעניתו, אכן אינו חייב מיד לאכול אלא אי בעי מתנהג כסדרו דכל שאינו בתורת תענית שרי ליה אם אינו בכונה להתענות אלא מטעם אחר, עכ"ד, אלא דהדברים צ"ב דבפשטות דברי התוס' מבואר דהותר לו להשלים תעניתו, ומשמע שהוא ממשך בקיום דין

1] והנה הנוהג לחומרא את שיטת ר"ת האם יש כאן ענין שיחמיר בצום עד לאחר זמן ר"ת, לכאור' כיון דלשיטת מהר"ם ודעימיה כבר נסתר דין התענית מחמת שקיבל עליו קדושת שבת, והכא נמי הרי בודאי קיבל עליו קדושת שבת, אלא דפסק הרמ"א דמתענים עד צאת הכוכבים, ומכל מקום תרתי לא עבדינן להחמיר נמי את ר"ת על דברי הרמ"א שהרי בעיקר הדברים להנך שיטות כבר אינו בדין תענית, אך נראה דאם בא להחמיר מותר לו אם ירצה והיינו באופן שאין זה עינוי בשבילו, שהרי בתורת תענית הוא ממשיך רק על צד שאכן זה עדיין יום ואילו מצד העינוי בפועל מותר אם אין זה עינוי, והוא מתנהג בדרכו, אבל אם הוא מתענה ורק משום חומרא הוא רוצה להמשיך להתענות בצום לכאור' הוא סותר את קדושת השבת לשיטת הגאונים שהיא עיקר הדין דהוא כבר שבת ואין לו להתענות.

הרב אברהם זנגר

שתיית מים או קפה בין קידוש לסעודה בסיום תענית עשרה בטבת

כשחל עשרה בטבת בערב שבת ומתענים עד לאחר קידוש בליל שבת, ראוי לכתחילה להמתין מלשתות עד לאחר תחילת הסעודה כדי שלא להפסיק בין קידוש לסעודה, אך יש שקשה להם להתחיל לאכול בסיום הצום לפני ששתו כוס מים או קפה, וכן יש הצמאים מאד וקשה להם להמתין עד שכל בני הבית יטלו את ידיהם, ולכן בעת הצורך יכולים לשתות בין הקידוש לסעודה, אך שלא יאריכו בזה (וכ"כ בשש"כ פ"ד ס"ט). ונראה לברר כמה פרטי דינים בהלכות ברכות ובהל' בשר בחלב למי ששותה בין הקידוש לסעודה.

א. לענין ברכה ראשונה, המקדש ששתה מלא לוגמיו מהיין אינו מברך על המים או הקפה ששותה לאחריו כדון יין פוטר כל מיני משקין, אולם שאר המסובים, אם לא שתו כלל יין מברכים על המים שהכל, ואם שתו מעט יין, מעיקר הדין קי"ל דא"י פוטר שאר משקין ומברכים על המים שהכל, אולם כתב הביה"ל (סי' קע"ד ס"ב) דנכון לכתחלה לחוש לד' דה"ח הסובר דגם מעט יין פוטר שאר מיני משקין, ולכן יבקש ממי שלא טעם כלל מהיין שיפטרנו בברכה על המשקין, או יברך שהכל על מעט סוכר או דבש כדי לפטור את המשקין.

ב. לענין ברכה אחרונה, הוי ספיקא דדינא אם השותה רביעית משקים קודם הסעודה מברך בורא נפשות, וכתב המשנ"ב (סי' קע"ד סק"ז) בשם האחרונים דיש ליזהר שלא לשתות רביעית משקה קודם הסעודה כדי שלא להכנס לספק ברכה אחרונה, [וע"ש בשעה"צ (סק"ח) דשורש הספק הוא מפני שנחלקו הראשונים אם מים בסעודה טעונים ברכה, וכתב השו"ע (סי' קע"ד ס"ז) בשם הרא"ש דהרוצה להסתלק מן הספק יברך שהכל על משקה קודם סעודתו כדי לפטור את המשקים שישתה בסעודה, ולהדעות דטעונים ברכה נמצא דאם שתה מים קודם הסעודה פטר בברכתו את המים שבסעודה וממילא נפטר עמהם בברהמ"ז, אבל להדעות דאינו פוטר בברכתו את המים שבסעודה אינו נפטר עמהם בברהמ"ז].

וגם בדיעבד נחלקו האחרונים אם מי ששתה רביעית קודם הסעודה יברך בורא נפשות, דבמג"א (סק"ד) וביה"ל (סי' קע"ד ס"ו וסוד"ה ואפילו) משמע דאף דהעיקר לדינא דחייב לברך מ"מ יש לחוש לדעות דפטור מברכה ולכן לא יברך, אולם הרבה אחרונים פסקו שיש לברך [הגר"ז (שם סעי' ג-ו) בר"כ (הובא בשע"ת שם) תהל"ד (שם סק"י) וכן משמע בח"א (כלל מ"א ס"ג) שו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מ"ז) וכה"ח (ס"ק מ"ז)], ורובם הכריעו כן מחמת המעשה שכתב מהר"ח דפעם אחת ששתה רביעית מים קודם הסעודה ולא בירך בורא נפשות והכיר האריז"ל במצחו שחיסר ברכה אחרונה, (ואמנם המג"א והט"ז הביאו מעשה זה בגירסא הפוכה דבירך ברכה אחרונה והראו לו במצחו שביך ברכה לבטלה, אך כתבו הפוסקים הנ"ל דנוסחא מוטעית נזדמנה להם). ולא ברירא למעשה איך ראוי לנהוג בזה [ואכמ"ל], ועכ"פ בודאי ראוי שלא להכנס לספק מטעם זה.

שותה לאחר צום לפני נט"י אם נפטר

בברהמ"ז

ויש מי שכתב דבניד"ד אין חשש בדבר, עפמש"כ הביה"ל (סי' קע"ד ס"ו) בשם החיי אדם (כלל מ"א ס"ג) דכשם שהשותה יין קודם הסעודה כדי לפתוח את תאות האכילה הרי זה נחשב צורך הסעודה ונטפל לאכילתו ונפטר בברהמ"ז, ה"ה אפילו במים אם הוא צמא הרבה ואינו תאב לאכול מחמת הצמאון ושותה מים לפני נטילה כדי שיתאב לאכול אח"כ, ג"כ א"צ לברך ברכה אחרונה, דהוא שייך לסעודה. וכ"כ

חלות דין על עצם היום, שהיום הוא "יום תענית", ולא מיבעיא בתענית צבור כן, אלא אף בתענית יחיד הו"ל לדידיה "יום תענית", וא"כ י"ל דהתפסה אינה בהחייב של הגברא וכנ"ל, אלא ההתפסה היא ביום התענית עצמו, שאומר יום זה יהיה כיום שמת בו אביו שהיה יום תענית, ומדוייק לפ"ז לשון הברייתא הרי עלי שלא לאכול בשר כ"יום" שמת בו אביו דהיינו התפסה בעצם היום, והיום הוא החפצא והוי התפסת חפצא בחפצא, יש בעצם היום. [גם לשון הרמב"ם משמע כן בסו"ד] עכ"ל.

ד] ומעתה נראה, עפ"י יסוד זה דהדין תענית אין זה דין בעלמא על הגברא אלא הוא דין ביום עצמו שהוא יום של תענית, ואשר יש לבאר דכל מעיקרא דיני היום הוא מחויב באכילה והוא סותר לדין התענית א"כ הוא גורם לעצם הפקעת דין התענית באותו הזמן מצד דיני היום, ונמצא דהשלמת התענית מתקיימת בחלקי היום שבהם אין סתירה לכך שהיום יאסור באכילה, אבל בחלק שמדיני היום הוא סותר לכך על כרחך ליכא דין תענית בעיקר היום על אותו חלק.

והנראה דאם יקבל עליו בהדיא לצום בשבת אע"ג דעבוד איסורא הא מיהת דחייל דין צום ביום השבת דאי עביד מהני, אך כאשר כל דין הצום מעיקרא הוא מחמת היום דערב שבת והאיסור מגיע מחמת שחייל כאן דיני היום של שבת, א"כ בכאן כיון שקבלת וקביעת התענית לא היתה באופן שיהא בו לסתור את קדושת השבת, הרי שכאשר נתקל דיני ביום בדיני היום הבאים מחמת קדושת השבת שנכנסים בו אמרינן דנגמרו דיני היום.

והנראה עוד דאם היה חלק באמצע היום שהוא סותר להתענית, אפשר דאכן היה סותר את עיקר דין התענית, ולא היה שייך לקיים את התענית בלי חלק זה של היום דאדרבה היא הנותנת דבלי חלק זה של היום אין כאן קיום תענית ביום זה, אבל שאני הכא מאחר והוא רק אחר פלג שייך בו כבר שם השלמת תענית עד אותו הזמן אם באותו הזמן היום כבר סותר את דין התענית, דכיון דכל יום לאשר פלג הרי חלק זה של היום כבר מישך שייך לחלק הלילה, על כן אם יש דינים מחלים מחמת שייכותו להלילה וסותרים את דיני היום יש בהם סיבה לומר דהושלם קיום דיני היום במה שקיים עד לשעה זו, וזהו בדינים כאלו שיש בהם סתירה לדין התענית כמו הכא, מחמת דאסור להתענות בשבת.

ומבואר בזה דינו דהמרדכי דכבר השלים תעניתו ע"י קבלת שבת, דבכך נסתיימו דיני התענית שחלו מצד דיני היום של ערב שבת, ומבואר בזה דבעצם גם בתענית חלום היה שייך לומר כן שהרי גם בתענית חלום הוא התפסה של דין תענית בעצם היום ויכול הוא להתפס בו יום אחר של צום ככל דיני התפסה בצום, אלא דמאחר דצום זה דוחה שבת א"כ במה שקיבל שבת אינו סותר להמשך דיני הצום של היום וכל שאינו סותר לדיני היום שפיר ממשיך עליו דין היום לחייבו בתענית, ובדעת הרמ"א נראה דס"ל דבת"צ יש כח לדחות את קדושת השבת ומצות העונג שלה ע"י כח דין התענית ונמצא דנשאר היום מחויב בתענית.

ה] ומעתה נחזור לדברי התוס' דביארו דאם ירצה ישלים, והתקשינו בביאור הדברים דהא כיון דשבת סותרת לדין התענית היאך אם ירצה ישלים, והנראה בזה דהנה במה שנוגע לעצם החלות תענית הרי זה אכן ספק בעלמא בבין השמשות אם עדיין יש בו דין תענית או שכבר חל השבת, והרי כל כונת תעניתו באותה שעה הוא רק על הצד שעדיין לא חלה השבת, וממילא דעל צד זה אינו סותר שימשיך תעניתו, אלא דאכתי קשה דהא השבת סותרת עכ"פ את עצם מצב העינוי גם בלא שם תענית, ועל זה ס"ל לתוס' דסתירה זו איננה מפקיע את שם התענית מכל וכל, אלא תליא ברצונו שאם זהו עינוי בשבילו הרי הצד שבת סותר לזה באופן שחייב לא להתענות, והושלמה תעניתו מיד, ואם רוצה הוא להתענות היינו שאינו עינוי בשבילו להמשיך בצום יכול הוא להשלים [ואמנם זהו חידוש בפשט התוס' דיכול להשלים היינו כשאינו עינוי בשבילו, ואין הכונה שייכול להשלים גם כשהוא עינוי בשבילו, אך כן ביאר במאמר שם בפניני הלכה, ואכתי יל"ע בזה].

אך לכאור' קשה דהא כיון דהוא רק ספק שבת א"כ כיצד יוכל להשלים תעניתו מעיקרא, הרי על הצד שאינו שבת א"כ אין כאן איסור עינוי ואין כאן סיבה להשלמת תעניתו, וכיצד מספק יוכל להשלים תעניתו מעיקרא קודם צאת הכוכבים, והנראה דמכיון דמצד דיני השבת מחויב הוא לקיים את דיני השבת כבר בשעה זו על כן עצם חלות חיובי השבת מחמת הספק חלה עליו בודאי, וסגי בחלות זה בכדי לסתור את דיני היום כל כמה שהם סותרים את קדושת השבת, אלא דבזה יש חילוק דדיני התענית של היום הרי יכול לקיימו באופן של תנאי, דמתענה רק על צד שאינו שבת, אבל על צד השבת אין כאן תענית, וא"כ עדיין אינו סותר לקיימו באותה שעה, ורק העינוי בפועל סותר את הצד שבת, ועל זה אמרינן דתליא ברצונו היינו דתליא אם אכן זהו עינוי בשבילו דא"כ אכן מתחייב שכבר השבת סותרת את העינוי והושלם תעניתו בשעה זו.

[ונפ"מ בין ב' הדרכים הנ"ל, באופן שטעה ובירך ברהמ"ז על יין, דלפ"ד הפמ"ג לא נפטרו שאר המשקין כיון שאי"ז ברכה המיוחדת ליין, אולם לפי סברא הב' נפטרו שאר המשקין כיון שבירך להדיא על היין בתורת עיקר ולא בתורת טפל, וברהמ"ז פוטר יין בדיעבד, וכ"כ בקצות השלחן (סי' ס' סק"ט)].

ונמצינו למידין לפ"ז דאין חילוק בין המקדש לשאר המסובים, דאין ראוי לשתות רביעית מים או קפה בין קידוש לסעודה מחמת שנכנס לספק ברכה אחרונה, אא"כ יפטור את הכוס ע"י ברכה אחרונה על מאכל אחר.

ד. אולם נראה לדון להיפך, דהמקדש ששתה מלא לוגמיו מן היין, לכו"ע יכול לשתות כוס מים ולברך עליו ברכה אחרונה, שהרי טעם הספק דהמשקים אינם טעונים ברכה אחרונה, הוא מפני שפוטרים את המשקים שבסעודה ועל כן נפטרים עמהם ברהמ"ז, אבל המקדש הלא בלא"ה פוטר את המשקים שבסעודה ע"י ברכת היין מדין יין פוטר כל מיני משקין, וא"כ י"ל דלכו"ע שאר המשקים ששותה לאחר הקידוש טעונים ברכה אחרונה. וש"ר מובא בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שהורה כן (בספר עיטורי מרדכי הנ"ל).

בירור יסוד הדין דפרי הפוטר בברכתו פרי הנאכל תוך הסעודה נפטר עימו ברהמ"ז

אולם נראה דדין זה תלוי במה שחקר מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל ביסוד הדין דמים שקודם הסעודה פוטרים מים שבסעודה, דהנה דין זה יסודו במה שהביא המשנ"ב (סי' קע"ו סק"ב) מהפוסקים דהאוכל פרי קודם הסעודה ומברך עליו ע"ד לפטור פרי שיאכל בתוך הסעודה, הרי הפרי שאכל קודם הסעודה נפטר ברהמ"ז יחד עם הפרי שאכל בתוך הסעודה. ויש לחקור ביסוד דין זה, אם הוא משום דחשיב כצורך הסעודה כיון שברכתו נצרכת לדבר הנאכל בסעודה ומשום כך נידון כדברים הבאים מחמת הסעודה, או משום דכיון שנפטרו שניהם בברכה ראשונה אחת חשיבי כאכילה אחת, ומיגו דברהמ"ז פוטר את השני שבתוך הסעודה פוטר גם את הראשון הואיל ואכילה אחת הם.

ומצאנו בזה סתירת לשונות במשנ"ב, דל' המשנ"ב שם הוא כצד הא' א"כ הוי הכל לצורך סעודה וא"צ לברך אחריהם, דברהמ"ז יפטור הכל כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה, [וכ"ה ל' הח"א (כלל מ"א ס"א)], ואילו ל' המשנ"ב בהל' פסח (סי' תע"ג סק"ו) כצד הב' ברהמ"ז שפוטרת את המרור שאוכל בתוך הסעודה קאי גם על הכרפס שאכל מקודם, [וכן משמע מל' המג"א (סי' רצ"ט סק"א) והגר"ז (סי' קע"ד ס"ו) ששניהם הם שתייה אחת כיון שנפטרו בברכה אחת], וצ"ע ליישב סתירת הלשונות.

ונראה לבאר בזה כמה נפ"מ;

א. בספר וזאת הברכה (פ"ט הערה 3) הביא פלוגתא בין הגרשז"א והגרש"א זצ"ל אם פטור זה מברכה אחרונה הוא רק באופן שאכל את הפרי סמוך לסעודה או גם באופן שאכל שלא בסמוך לסעודה, כל שלא הסיח דעתו מלאכול את הסעודה נפטר ברהמ"ז. ולכא"ו נראה דתלוי בחקירה הנ"ל, דאם יסוד הפטור הוא משום דחשיב כצורך הסעודה ונטפל לסעודה י"ל דלא מהני אם אינו סמוך לסעודה, וכדמצינו במשנ"ב (סי' קע"ד סק"ד) לענין יין של רשות קודם הסעודה שנפטר ברהמ"ז מפני שגורר תאוות המאכל, וכתב המשנ"ב דפשוט דזה דוקא אם שותה סמוך לסעודה דאז חשיב כאתחלתא דסעודה. אמנם אם יסוד הפטור הוא משום מיגו מסתבר דבכל גווני מהני כיון שסו"ס פטר את הפרי שבתוך הסעודה מברכה.

עצה לכיון לפטור סוכריה בסעודה

ב. עוד הביא בספר וזאת הברכה (שם הערה 1) בשם הגרשז"א זצ"ל דאין עצה לשתות רביעית מים קודם הסעודה בלא ברכה אחרונה ע"י שיכוין לפטור סוכריה שיאכל בסעודה, דכיון שאיננה שייכת לסעודה, אכילתה אינה יכולה לקשר את המשקים ששותה אל הסעודה. ולכא"ו נראה דתלוי בחקירה הנ"ל, דרק אם יסוד הפטור הוא משום דחשיב כצורך הסעודה ונטפל לסעודה יש להבין סברא זו דאם הסוכריה אינה שייכת לסעודה אזי גם המשקים אינם נטפלים לסעודה, אולם אם יסוד הפטור הוא משום מיגו אין שום סברא שלא יפטרו עם הסוכריה ברהמ"ז. [ונמצא לפ"ז שהגרשז"א לשיטתו בנפ"מ הקודמת שנקט דלא מהני אא"כ אוכל את הפרי בסמוך לסעודה].

בירך על אבטיח וכיון לפטור בזה תפוי"א

ג. בספר שיעורי שלמי תודה (ברכות עמ' י"ט) הביא בשם הגר"א זצ"ל דמי שבירך קודם הסעודה על אבטיח וכיון לפטור בזה

בספר אלף המגן על המטה אפרים (סי' תקצ"ז ס"ד) דהשותה מים אחר הקידוש מחמת צמאון עד שאין לו תאוה לאכול מחמת הצמאון, דינו כמו יין דברהמ"ז פוטר, וא"כ ה"ה השותה כוס מים אחר התענית מחמת גודל הצמאון יכול לשתות רביעית ונפטר ברהמ"ז.

אולם לענ"ד יש לחלק בין המקרים, דהנה סברת הח"א צ"ב, דמאחר שהוא צמא מאד ושותה לצמא, מהיכ"ת לומר דכיון שקשה לו לאכול עד שישתה לכן השתיה טפלה לסעודה, והרי סו"ס השתיה יש לה עיקר ותכלית בפני עצמו, להרוות צמאונו, ומה דמיון יש בין שתיה זו לשתית יין קודם הסעודה הבאה כדי לפתוח תאוות המאכל ואין לה תכלית בפני עצמה. ולכן נראה דסברת הח"א אמורה לגבי אדם הנוהג באכילתו ושתיתו כפי הסדר הראוי, ואינו שותה קודם הסעודה בכדי, וגם אם הוא צמא מאד אין זה סיבה עבורו להקדים את השתיה לאכילה, אלא רק מחמת שקשה לו לאכול קודם שישתה, ומשום כך ס"ל דהשתיה טפלה לסעודה, כי באמת מקומה של שתיה זו היא בסעודה, וההקדמה שמקדים את השתיה לפני הסעודה היא לצורך האכילה, וכלשון הביה"ל 'ושותה מים לפני נטילה כדי שיתאב לאכול אח"כ'. לא כן בניד"ד שאדם מקדים לשתות לאחר צום בלי שום קשר לסעודה, אלא רק כדי להרוות את צמאונו העז, ואף אם היה ממתין לסעודה אלמלא מה שקשה לו לאכול טרם שתה, זהו רק כדי שלא להפסיק בין קידוש לסעודה, אבל עיקר השתיה אינה שייכת לסעודה, דרוב בנ"א בזמניו שותים לאחר צום כי הם צמאים עד מאד ואין להם סדר באכילתם ושתיתם בדרגה כזו שימתינו מלשתות מחמת סדר האכילה. וש"ר מובא כדברינו בשם הגרמ"ש קליין שליט"א (בספר עיטורי מרדכי ה' תענית ציבור עמ' ע"ד).

ונראה להציע עצה לצאת מן הספק, שיאכל כזית תפוח או בננה באופן שאין עתידים לאכול בתוך הסעודה לפתן שברכתו העץ או האדמה, ואז יברך בורא נפשות לאלתר לכל הדעות, או שיעשה זאת מיד לאחר הסעודה, שיאכל כזית מדבר שברכתו בורא נפשות ויברך בורא נפשות וכיון לפטור גם את הכוס מים ששתה בסעודה. [כעין עצה זו כתב המשנ"ב (סי' קע"ד סק"ז) דאם עתיד לברך ברהמ"ז על כוס שכר ויברך לאחריו בורא נפשות יפטור בזה את המשקים ששתה קודם הסעודה].

בדין טפל לטפל

ג. אמנם כ"ז לענין שאר המסובים, אבל לגבי המקדש יש לדון טובא, דהנה לפ"ר י"ל דאם שותה רביעית יין לכו"ע יכול לשתות רביעית מים בלא ברכה אחרונה, כי הקידוש טפל לסעודה ונפטר ברהמ"ז מפני שאין קידוש אלא במקום סעודה, וממילא גם המים נפטרים ברהמ"ז מדין טפל לטפל, שהרי המים טפלים ליין של הקידוש מדין יין פוטר כל מיני משקין, וכדמצינו בביה"ל (סי' קע"ד ס"ב) בשם החת"ס דמי שבירך הגפן על יין ואח"כ שותה קפה בלא ברכה מדין יין פוטר כל מי משקין, ה"ה הסוכר שהוא טועם כדי למתק את הקפה אינו טעון ברכה מדין טפל לטפל, דהסוכר טפל לקפה והקפה טפל ליין.

שותה מים לאחר קידוש אם יברך בורא נפשות

אולם מצאנו כמה אחרונים שכתבו להדיא דאין המשקין ששותה אחר הקידוש קודם הסעודה נפטרים ברהמ"ז וצריך לברך עליהם בורא נפשות. [הגר"ז (סי' ער"ב ס"ג) שו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מ"ז ובבן איש חי נשא סוף אות ב') וכה"ח (סי' קע"ז סקמ"ז)]. ובביאור הדבר דאינם נפטרים מדין טפל לטפל י"ל בתרי אנפי;

דין יין פוטר כל מיני משקין הוא מחמת חשיבות המשקה או חשיבות הברכה

א. הפמ"ג (סי' קע"ד א"א סק"ט) חידש דדין יין פוטר כל מיני משקין אינה מחמת חשיבות המשקה אלא מחמת חשיבות הברכה המיוחדת של היין (ובפמ"ג סי' קע"ז א"א סק"א נסתפק בחקירה זו וכבר האריכו בזה רבים), ולכן כתב דהשותה יין ושאר משקין לאחר שאמר הב' לן וניברך קודם ברהמ"ז צריך לברך בורא נפשות על המשקין אע"פ שהיין נפטר ברהמ"ז. ולפי דבריו פשוט דה"ה בניד"ד אין המים נפטרים ברהמ"ז מכח היין.

ב. אמנם מסתימת דברי הגר"ז ושו"ת רב פעלים משמע טעם אחר, דהטפלות של שאר משקין ליין הוא רק באופן שהיין הוא עיקר ומברך עליו, ולא באופן שהיין בעצמו נפטר בברכה רק מדין טפלות לסעודה, ולא דמי לשאר טפל כגון סוכר הבא למתק את הקפה וכי"ב שהוא טפלות בעצם האכילה, משא"כ הא דדין פוטר כל מיני משקין הוא רק מצד החשיבות של היין, וטפלות זו שייכת רק לכפי ברכה שמברך על היין בתורת עיקר ולא בתורת טפל, ועמדו בזה בספר וזאת הברכה (בירורים סי' כו-א אות ה') ומגילת ספר (סי' כ"ח אות ח').

הוא משום שנעשים כאכילה אחת מחמת שנפטרו באותה ברכה, מסתבר דנפטרים המים שקודם הסעודה מחמת שנעשים כשתיה אחת עם המים שבסעודה, ששניהם נפטרים ע"י אותה ברכה ראשונה שבירך על היין של הקידוש.

שוב התבוננתי, דלכאור' יש להוכיח מיניה וביה מד' הגר"ז ודעימיה דלא כצד הב', דאם נימא דכלל הוא דכל ב' מאכלים או משקין שנפטרו באותה ברכה ראשונה הרי זה מועיל לכך שיפטרו יחדיו גם בברהמ"ז, א"כ מי ששתה מים לאחר הקידוש קודם הסעודה, כיון שהיין והמים נפטרו שניהם באותה ברכה שבירך על היין, יפטרו ג"כ שניהם יחדיו בברהמ"ז [גם בלא דין טפל לטפל, ואף אם לא שתה כלל מים בסעודה], ובע"כ כצד הא' דהפטור הוא משום דחשיב צורך הסעודה, וזה לא שייך בניד"ד, כי המים שקודם הסעודה אינם צורך הסעודה, [וכן הוכיח בספר בר אלמוגים (עמ' רנ"ג ד"ה והשתא) בשם הגר"מ ועקנין שליט"א. והרחבנו עוד בחקירה זו בספר בירורי ברכות (סי' ט"ו)]. ולפ"ז עולה דחייב בברכה אחרונה על המים או הקפה, וכמו שהבאנו בשם הגר"מ ש קליין שליט"א.

אולם שבת התבוננתי בדברי הרב פעלים ובן איש חי וכה"ח שם, וראיתי דמדבריהם משמע להדיא שנקטו שלא כדברינו, דגם לגבי המקדש בעצמו הרי זה תלוי בפלוגתת הראשונים אם מים שבסעודה טעונים ברכה. וצ"ע לדינא.

ד' עצות לשתיית קפה עם חלב לאחר הקידוש

ה. יש אנשים שקשה להם להתחיל לאכול בסיום הצום לפני ששתו כוס קפה עם חלב, ובספר מעדני יום טוב לאאמו"ר שליט"א (או"ח ח"ה סי' צ"ד) האריך לדון מה יעשה אדם כזה בשנה זו, שהרי עליו לאכול בשר בסעודת שבת, האם עדיף להקל כהדעות דאפשר לקיים קידוש במקום סעודה במיני מזונות גם בליל שבת, וישתה קפה ויאכל מזונות, ולאחר חצי שעה יטול ידיו לסעודת שבת, או דעדיף ליטול ידיו לסעודת פת וישתה קפה ויאכל מזונות עם כזית פת ויברך ברהמ"ז, ולאחר חצי שעה יטול ידיו שנית לסעודה נוספת עם בשר, ונמצא דבסעודה הראשונה לא אכל בשר, או דעדיף לעשות הכל באותה סעודה, וינהג כדברי הרמ"א והמשנ"ב בהל' חג השבועות (סי' תצ"ד סקט"ז וכן מבואר במשנ"ב סי' קצ"ו סק"ט), דיתחיל את הסעודה עם הקפה החלב, ואח"כ יחליף מפה ויעשה קינוח והדחה, וימשיך את הסעודה עם מאכלי הבשר. והסיק דהצד האחרון עדיף מכולם. והנה ידוע כי ד' הזוהר להחמיר מאד דאין לאכול חלב ובשר באותה סעודה, והביאו הב"י (או"ח סי' קע"ג), והרבה אחרונים החמירו כמותו, ומדברי החק יעקב (סי' תצ"ד סק"א) מבואר שמנהג העולם להחמיר בזה בכל השנה ורק בחג השבועות נחלקו אם יש להקל בזה מחמת המנהג לאכול מאכלי חלב בסעודת חג השבועות, וכתב 'ומ"מ שומר נפשו ירחיק מהם, וכן הסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש ליזהר בכל כמו בכל השנה'. אך מ"מ ד' המג"א וערוה"ש והמשנ"ב להקל בזה גם בכל השנה, ולכן בעת הצורך אפשר להקל בזה, עכת"ד. ויש להוסיף דלגבי שתיית קפה עם חלב יש שנקטו דמותו גם לד' הזוהר (ש"ת אז נדברו ח"ד סי' מ"ב, גליון אוצר הלכות ויגש תשפ"א, דחשיב רק כתבשיל של חלב, וע"ע ש"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' ש"צ).

אולם יש שהציעו הצעה אחרת, שישתה את הקפה בין הקידוש לסעודה כמו שנתבאר, ויקיים בזה גם את חומרת הזוהר, ואף שיש ע"ז הפסק בין הקידוש לסעודה, אפשר דעדיף להחמיר כד' הזוהר מלהחמיר שלא יהא שום הפסק בין קידוש לסעודה, ועוד י"ל דחשיב צורך הסעודה כיון ששותה את הקפה כדי שיוכל לאכול את הפת ולכן לא חשיב הפסק. [ויש מקום לומר להיפך, דכיון שהטעם ששותה את הקפה בין הקידוש לסעודה הוא בדוקא כדי שלא לשתות שתיה זו כחלק מהסעודה, הרי זה הפסק גמור, דהא יסוד דין קידוש במקום סעודה הוא דהקידוש יהא אתחלתא דסעודה (עי' רשב"ם פסחים קא.) ומטעם זה כתב הרמ"א (סי' רע"ג ס"ג) דאם קידש שלא ע"מ לאכול לאלתר לא יצא יד"ח אף אם לבסוף אכל לאלתר, וצ"ע].

אך נחלקו חכמי זמנינו אם אכן יש תועלת באופן זה כדי לצאת יד"ח ד' הזוהר, יש שנקטו מסברא דכיון שאין קידוש אלא במקום סעודה והקידוש נחשב כחלק מהסעודה, א"כ נחשב ששותה את הקפה בתוך סעודת הבשר (גליון מעדני כהן פ' ויגש תשפ"א וספר עיטורי מרדכי הל' תענית ציבור עמ' ע"ג בשם הגר"מ לובין שליט"א, ועוד), ויש שלא חששו לזה (עיטורי מרדכי שם בשם הגר"מ ש קליין שליט"א, גליון אוצר הלכות שם בשם הגר"מ שטרן שליט"א).

ויתכן דזה תלוי בנידון הנ"ל אם הקפה נפטר מברכה אחרונה מחמת היין של הקידוש, דאם הוא נפטר בברהמ"ז מחמת היין של הקידוש י"ל שנחשב כחלק מהסעודה כמו הקידוש, אבל לפי סברת הגר"ז ודעימיה דרק היין של הקידוש נטפל לסעודה, אולם הקפה אינו נטפל

תפ"א מבושלים שחפץ לאכול קודם הסעודה וכן אבטיח שיאכל בסעודה, י"ל דאף התפ"א פטורים מברכה אחרונה ונפטרים בברהמ"ז, דכל מה שנפטר באותה ברכה שפטרה את האבטיח שבסעודה נגרר להפטר עמו בברהמ"ז. [וע"ע בספר בר אלמוגים (עמ' רנ"ב) שנ"נ בענין זה]. ויש לדון דתלוי בצדדים הנ"ל, דלהצד הב' דנעשים כאכילה אחת מחמת שנפטרו באותה ברכה מסתבר כנ"ל, אך להצד הא' דנפטר משום דחשיב צורך הסעודה, י"ל דרק מה שמברך עליו להדיא חשיב צורך הסעודה כיון שהברכה חלה מחמתו, אך התפ"א שנפטרים מדין גרירה אינם צורך הסעודה שהרי אין הברכה זקוקה להם.

אם ברכה אחרונה על כזית פוטרת גם חצי כזית שאינו מחויב בברכה

ד [הגר"א גנחובסקי זצ"ל חקר אם ברכה המחויבת מחמת אכילה אחת פוטרת אכילה אחרת שאיננה מחויבת בברכה, כגון אם אכל כזית אוכל ושתה חצי שיעור משקה ובירך ברכה אחרונה, האם הברכה חלה גם על המשקה אע"פ שהיא פטורה מברכה (מפני שאוכל ומשקה אינם מצטרפים לברכה אחרונה), ונפ"מ אם ישתה לאחר הברכה עוד חצי שיעור האם יתחייב שוב בברכה אחרונה על המשקים. והביא ראייה מהדין הנ"ל דברהמ"ז פוטרת פרי שאכל קודם הסעודה בגרירה יחד עם פרי שאכל תוך הסעודה, ומסתימת הדברים משמע דזהו גם אם לא אכל כזית מהפרי בתוך הסעודה. ומוכח מזה דברהמ"ז פוטרת גם ח"ז של הפרי אע"פ שאיננו מחויב בברכה ע"ז. אולם הוסיף דראייה זו תלויה בב' הצדדים הנ"ל, דאם יסוד הפטור הוא משום דחשיב כצורך הסעודה אין זו ראייה כלל, דאי"ז תלוי אם הפרי שתוך הסעודה נפטר בברהמ"ז, ורק אם יסוד הפטור הוא משום מיגו יש מקום לראייה זו. [והרחבנו בענין זה בספר בירורי ברכות בחלק הסימנים סי' ז']].

ה [יש להסתפק איך הדין באכל ענבים קודם הסעודה ופטר בברכתו תפוחים שיאכל בתוך הסעודה, דהנה לדעת הראשונים דברכת מעין ג' דאו' נמצא דמדאו' הענבים חייבים בברכה ואילו התפוחים פטורים מברכה, וא"כ להצד דהוי מדין מיגו י"ל דאין הענבים נפטרים מה"ת, אבל להצד דהוי מדין צורך הסעודה ה"נ לא שניא. [מידידי הגר"ר שמעון מועלם שליט"א].

שינוי מקום בין פרי לפרי באמצע הסעודה

ו [בספר בר אלמוגים (סי' מ"ו) האריך מ"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל לדון באופן שעשה שינוי מקום באמצע הסעודה קודם שאכל את הפרי השני, האם חייב לברך שנית על הפרי השני, כדן מי שאכל פירות ומזונות ועשה שינוי מקום, דבפשוטו גם להדעות דלא הוי שינוי מקום כלפי המזונות מ"מ הוי שינוי מקום כלפי הפירות, או דדמי למי שבירך על פרי באמצע הסעודה ע"ד לאכול ב' פירות ועשה שינוי מקום לאחר אכילת הראשון, ואינו מברך שנית, כי הפרי הראשון נחשב כחלק מהסעודה שהרי דינו להפטר בברהמ"ז. וזה תלוי בחקירה הנ"ל, דלצד הא' דהפרי שקודם הסעודה נפטר בברהמ"ז משום דחשיב צורך הסעודה, דינו כמו אם אכלו בתוך הסעודה, אך לצד הב' דנפטר רק אגב הפרי השני, יש בזה דין שינוי מקום.

בירך על הפרי בורא נפשות באמצע הסעודה האם הוי ברכה לבטלה או גורם ברכה שא"צ

ז [עוד דן שם הגר"א גנחובסקי זצ"ל איך הדין אם לאחר שאכל את הפרי השני בירך בורא נפשות, האם הוי ברכה לבטלה או רק גורם ברכה שאינה צריכה. וכתב שם (עמ' רנ"ה) דאפשר דתלוי בהנ"ל, דלצד הא' הוי ברכה לבטלה, כי חיובו עתה הוא ברהמ"ז כמו כל פרי שנאכל בתוך הסעודה, אבל לצד הב' חיובו של הפרי הראשון הוא בורא נפשות, אלא דאם יברך ברהמ"ז על הפרי השני יפטור על ידו גם את הראשון.

ח [עוד הביא שם (סוף עמ' רנ"ז) דברי שלטי הגבורים שחידש דהמברך על יין בתוך הסעודה ע"ד לפטור יין שישתה לאחר סילוק שולחן, יפטר היין השני בברהמ"ז אף להדעות דאין שלאחר סילוק שולחן אינו נפטר בברהמ"ז, וביאר דזה דומה למברך על פרי קודם הסעודה ופטר פרי שבתוך הסעודה דנפטרים שניהם בברהמ"ז, וכתב בבר אלמוגים שם דזהו כצד הב', דכלל הוא דכל שנפטרו יחדיו בברכה ראשונה נפטרים בברהמ"ז, אבל לצד הא' דהפטור הוא מדין צורך סעודה לא שייך דין זה כלל.

ט [ובזה יש לתלות גם את הנידון שפתחנו בו, והוא כעין נפ"מ ג' הנ"ל, דאם גדר הפטור הוא משום דחשיב צורך הסעודה, א"כ בניד"ד המים ששותה קודם הסעודה אינם צורך הסעודה, שהרי בלא"ה נפטרים המים שבסעודה ע"י היין של הקידוש, אבל אם גדר הפטור

עיונים בדברים העומדים

ברומן של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון מ

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

טבת
תשפ"ד

אות של תפילין
והיו לאות על ידך, כך לאות ולא לאחריים
לאות [מנחות לז:]

הליכה לביהכ"ס מעוטף בטלית ותפילין ואמירת מה טובו
זוה"ק [פ' ואלתחנן כ"ה ע"א], ע' למטה, וס'
מבואר שאומרים פסוק ולמי כבוד חסדך וכו',

מצות תפילין
חלק ג'

יציאה מביתו וכניסה לבית הכנסת מעוטף בטלית ותפילין

מתוך ספר הכון לקראת אלוהים ישראל מאת הרב מרדכי פוטאש שליט"א

דברי הזה"ק ביציאה מביתו וכניסה לביהכ"ס בטלית

ענין גדול הוא לאדם להתעטף בציצית ולהניח תפילין לפני יציאתו מפתח ביתו, (ב"י ושו"ע ורמ"א סי' כ"ה סעי' ב'). ואם אינו יכול לעשות כן, לכל הפחות ילבש טלית ותפילין בחצר לפני פתח בית הכנסת, (מ"ב סק"ח בשם המג"א). ואם השכים קודם אור הבוקר ובא לביהכ"ס לא שייך אזהרת הזוהר דעדין לא מטי זמן חיובא. ומי"מ כשיאור היום יותר טוב שיצא לחצר בהכ"ס וילבשם שם ויכנס אח"כ לביהכ"ס, (מ"ב שם).

וענין זה מקורו בזה"ק, ומבואר בדבריו שיש ב' דרגות בזה.

[א] **הב"י הביא הזה"ק** (פ' ואלתחנן רס"ה ע"א) וז"ל [מתורגם] "מי שהולך לבית הכנסת, כשיצא מפתח ביתו בלי תפילין בראשו וציצית בלבושו, ואומר אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך, הקב"ה אומר 'איה מוראי', הרי הוא מעיד עדות שקר על עצמו".

[ב] ויש עוד דרגא בזה, מה שמביא **הדרכי משה מהריקנטי בשם הזוהר** (זוה"ח רות) "אמר רבי נהוראי אני מעיד על מי שיוצא מפתח ביתו בעטיפת מצוה של ציצית ותפילין בראשו, **כשיצא בין ב' המזוזות השכינה מזדמנת עליו**, ושני מלאכים שעומדים עליו אחד מימינו ואחד משמאלו, כולם מלויים אותו עד הביהכ"ס ומברכים אותו, ומקטרטג אחד שעומד לפני פתחו של האדם הולך מאחריהם ובע"כ עונה אמר". (וכע"ז בזה"ק בואתחנן שם לפני"ז עם עוד הוספת דברים, [שם איתא ד' מלאכים] שמכריזין לפניו 'תן כבוד לדיוקנו של מלך הקדוש, תן כבוד לבנו של מלך שיש לו פרוצן של מלך, ורוח הקודש שורה עליו, אכריזו ואמרו ישראל אשר בך אתפאר', ע"ש עוד, והובא כל הלשון בכה"ח (אות י"ג).

ואולי גדולת הענין הוא משום דמתייתחדת ג' מצות אלו, כדאמרו חז"ל (מנחות מג ע"ב) "חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הולך במצות תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך", (פרש"י - תפילין בראש ובזרוע הרי שנים וארבע ציציות ומזוזה הרי שבע). עוד אמרו שם "ראב"י אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחסא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

הרי הענין **ליכנס לביהכ"ס** בטלית ותפילין חמור יותר, דבלא"ה הרי מעיד עדות שקר במה שאומר 'ביראתך', והקב"ה אומר לו 'איה מוראי'. והענין השני הוא **לצאת דוקא מפתח ביתו** עם הטו"ת, דבזה יש לו ג' דברים, הטלית והתפילין ומזוזה, וזהו מעלה יתירה, דמתוך זה זוכה להתלוות לביהכ"ס עם מלאכים בצדו ושמברכים אותו ונכפה המקטרטג.

ולכן, כתב **המ"ב** (סק"ח) דגם מי שאינו יכול להניחם בביתו, [כגון שעובר מקום מטונפת או שמצוים נכרים ברחוב] יניחם בחצר ביהכ"ס, וכן כשישיכים קודם אור הבוקר ובא לביהכ"ס כתבו האחרונים דלא שייך אזהרת הזוהר, דעדין לא מטי זמן חיובא, ומי"מ כשיאור היום יותר טוב שיניחם בחצר ביהכ"ס וילבשם שם ויכנס אח"כ לביהכ"ס. וביאור הדברים, דאע"ג דבכה"ג אין לו מעלה הראשונה של היוצא מביתו מסובב במצות אלו, אפ"ה מקיים בזה אזהרת הזוהר השני שלא ליכנס לביהכ"ס בלי טלית ותפילין.

כניסה לבית הכנסת

כתב המשנה ברורה (בהקדמה לסי' מ"ו) "קודם בואו לביהכ"ס בעוד שהוא עדיין בהחצר בהכ"ס יאמר בבית אלקים נהלך ברגש, (מג"א מכתבי אר"י). וירגיש וירתע עצמו בהכנסתו לביהכ"ס מרוב פחדו וימתין וישהא מעט ויאמר ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך ואח"כ יכנס [שע"ת בשם פע"ח]". וכשבא לביהכ"ס קודם כל דבר ישתחוה לארון הקודש עד שיתפקקו כל חליותיו שבשדרה

ויזכור בלבו שפל מדרגתו וגדלות בראו כמשי"כ דהמע"ה אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך, ר"ל, ביראה גדולה והתעוררות רב [עטרת זקנים (סי' א') בשם העמק ברכה].

אמירת מה טובו בכניסה לבית הכנסת - ע"פ סוד

כתב התוצאות חיים (בעל הראשית חכמה) "יצריך לכוין באמירת הפסוק כמו שפירשו בפ' בראשית (ומקורו מהקדמת הזוהר יא ע"א) שנכנס לביהכ"ס בסיוע שלשה אבות, דהיינו וְאֶנִי גֵרָב חֶסֶדְךָ - אברהם שהוא איש החסד, אָבֹאא בֵּיתְךָ, אֲשֶׁתְּחִנָּה אֶל הַיֵּכָל קִדְשֶׁךָ - כנגד יצחק, מפני שהיה קודש עולה תמימה, גֵּן־אֶתְךָ - כנגד יעקב שאמר "מה נורא".

לבא לבית המלך מתוך מורא ופחד

וממשיך **התוצאת חיים**, ולפי הפשט, תיקנו ז"ל בכניסת ביהכ"ס כדי להמשיך עליו מורא ושלא יקל ראשו בהיותו עומד בביהכ"ס, וזה פירושו, וְאֶנִי גֵרָב חֶסֶדְךָ - **יחשוב האדם להיות ביהכ"ס בית המלך, ומלך בו"ד לא כל עבדיו זוכים לשרת לפניו, כי אם המוצאים והראויים לשימוש, ק"ו לבן אדם לפני ממה"מ הקב"ה שזוכה לעמוד במקדום שכינתו אע"פ שאינו הגון וראוי**, וזהו "ואני ברוב חסדך" כלומר חסד גדול עשית עמי שאני אני מאותם הנכנסים לביתך - מקום שכינתך, וזה ימשיך על האדם יראה, כשיחשוב שביכ"ס הוא בית המלך שהוא דר שם, והוא בא בו. אֲשֶׁתְּחִנָּה - כלומר **כיון שזכיתי להיות מרואי פני המלך** אע"פ שאיני כדאי אלא ברוב חסדך כשאשתחווה אֶל הַיֵּכָל קִדְשֶׁךָ - שהוא מקום המקודש יותר ממקום אשר המלך ממש עומד שם, ואני משתחוהו שם להתפלל לפניך, הכרח הוא שיהיה ביראתך, **כי הנכנס לפני מלך בו"ד לשאול ממנו שאלה כמה הוא במורא ופחד לפניו, ק"ו לפני ממה"מ הקב"ה**.

יציאה מבית הכנסת

כתב **הרמ"א** (סוף סי' קל"ב) "וכשיצא מביהכ"ס אומר ה' נחני בצדקתך וגוי' (כל בו) וגוי' **ומשתחוה ויוצא**", וז"ל הד"מ (סוף סי' קל"ג), "ובמהרי"ל (מנהגים ה' תפלה סע' ג) בשעת יציאתו מבית הכנסת היה משתחוה מול הארון כתלמיד הנפטר מרבו, וזו ההשתחויה עשה בעמדו בפתח בית הכנסת, גם השתחוה כן כשהלך ממקומו שישב שם, [והובא במג"א כאן]. **והמשנה ברורה** ביאר הטעם בזה [מהביאור הגר"א], דבמקדש נמי כשגמרו העבודה היו משתחוין ויוצאין, (תמיד פ"ו מ"ג).

ויש מדקדקין לצאת מבית הכנסת מעוטף בטלית ותפילין, ומקורו **מהעטרת זקנים** (סי' כ"ה), וז"ל "כשם שצריך ליכנס לביהכ"ס מוכתר בתפילין, כך צריך לצאת מביהכ"ס מוכתר בתפילין (זוהר). והשע"ת (סי' כ"ח סק"ב) הביא דברי העטרת זקנים, והביא **השלמי ציבור** שתמה עליו דלא מצא בשום מקום לזה בזוהר, ודחה השל"י דאולי כוונתו דמאותו טעם שכתב הזה"ק לענין כניסה, דאיך יאמר אשתחווה, ה"ה לענין ההשתחויה בשעת יציאה, ע"ש.

עוד כתב **המג"א בשם הראשית חכמה** (שער היראה פט"ו) כשיצא מבית הכנסת לא יצא ואחוריו להיכל, אלא יצדד, וכן בירידתו מהתיבה.

תפילין הוא אחד מתיקוני התפילה

כבר הבאנו דברי **הרמב"ם** (סוף הלכות ציצית) דאע"פ שמצותו כל היום, **אבל בשעת התפילה צריך לזיזוה בו יותר**. וכן לענין תפילין, כתב **הרמב"ם** (סופ"ד) "אע"פ שמצותן ללבשן כל היום, **בשעת תפלה יותר מן הכל**". וענינו הוא, ע"פ מה שאמרו חז"ל (ברכות סוף דף י"ד) "ארי"י הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה". וכתב **הרמח"ל**, (דרך ה' ח"ד פ"ו) דלבד המצות טלית ותפילין בפני עצמו, תיקנו חז"ל להיות מסדר תיקון התפילה "שאחר היות האדם מצוין בציצית ומעוטר בתפילין, נתקנו לו סידרי התפילה לתקן כפי המצטרך, והכוונה בכלל להעמיד הבריאה כולה, כל העולמות, במצב הראוי לשיופשע בהם השפע העליון, ולהמשיך השפע מלפניו יתברך אליהם כפי המצטרך".

הוקדש לרפואת

מרים יטלע בתש"ח

הגליון הוקדש לעילוי נשמת ר' מרדכי צבי ז"ל בן יבלח"ט ר' יצחק אלימלך שלט"א

נלב"ע ביום כ"ג טבת שנת תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

ביאורי תפילת 'מה טובו'

כתב התקון תפילה (סי' אוצה"ת) "פיסקא זה הוא נוסח קצר מורכב מפסוקים נפרדים, וענינו נשילת רשות והורמנא דמלכא לעמוד במקום הקודש להתפלל. זמן יסודו לא נודע בבירור (הובא לראשונה בצורה זו בסידור שבתי סופר). המקרא "ואני רוב חסדך" הובא בכמה ראשונים [אבודרהם, כל בו], ובסי' ר' עמרם הובא גם מה טובו, ובמהזור ויטרי הובא הפסוקים בסדר אחרת. ובשו"ת מהשר"ל (סי' ס"ד) מייאן באמירת "מה טובו" לפי שנאמר מפי בלעם ולקללה נתכוין. ואחרים הקשו עליו מגמ' סנהדרין (קה ע"א) כולם חזרו לקללה חוץ ממנה טובו, ולא אמרו כלום שהרי המחצה השני "משכונותיך ישראל" חזרו לקללה, ד'חוץ מבתי כנסיות' היינו תחילת הפסוק 'מה טובו'. אך הדברים בכלל אינם מובנים לי, מאי איכפית לן בזה, הא אחר כוונת הלב הן הן הדברים, וראיה ברורה לדברינו ממה שאמרו בברכות (יב ע"ב) שרצו לקבוע פרשת בלק בק"ש, ופסוק "לא הביט און ביעקב" קבעו במלכויות דר"ה וכו", עכת"ד.

מה טובו אהליך יעקב (במדבר כ"ד ה') - ע' סנהדרין (קה ע"ב) אמר רבי יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טבו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם משפנתיה ישרא"ל. ועוד אמרו (שם) "כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך קלה ולא קללות".

ואני פרב חסדך אבוא ביתך (תהילים ה' ח') - יש להזכיר דברי הרמב"ן בהשגותיו על הרמב"ם בסה"מ (עשה ה') דס"ל דנלמד מקרא ד"לעבדו בכל ללבכם" חיוב להתפלל בכל יום, והשיג הרמב"ן "כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו". ויש האדם להתעורר בזה בדרכו להתפלל להקב"ה, שאינו בא הצאת יד"ח ולפטור מחיובו, אלא הוא מתנה חסד מאת הקב"ה שיוכל לבא ולבקש צרכיו ממנו, והקב"ה שומע לו. **אשתחווה אל היכל קדשך פיאתך** (סוף הפסוק שם) - ע' בגמ' ברכות ריש פרק אין עומדין (ל ע"ב), דילפינן מהאי קרא "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כונן ראש, [אלא דהגמ' פריך דילמא דוד שאני וכו']".

ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך - ע"י בגמ' מגילה (כט ע"א) "דרש רבא מאי דכתיב ה' מעון אתה היית לנו" אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר אבי מריש הוא גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנשתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד ה' אהבתי מעון ביתך" הוא גריסנא בבי כנישתא".

ואני אשתחווה ואכרעה, אכרעה לפני ה' עשי (ע"פ הפסוק בתהילים (צ"ה ו')) [בלשון יחיד] - וע' תנחומא (תבוא פ"א) על פסוק זה, "והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל בריכה ומה ת"ל נשתחוה נכרעה נברכה, אלא צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום, לפי שחביב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות". ומבואר כאן דבר נורא, דלבד ממה דאמרו דג' תפילות אבות תיקנום, זהו מצד הדין עבודה, אבל כאן נאמר בפרשת ביכורים שתיקן משרע"ה חובת הודאה ג' פעמים ביום, שזהו יסוד מצות ביכורים כמש"כ הרמב"ן שם, ומה"ט דעת הסמ"ק דברכת מודים הוא כמו אבות לפני כוונה הובא במ"ב ק"א סק"ג], (הקדמה לספר נחלת בנימין להג"ר בנימין ציילברגר זצ"ל). ולפי"ז מבואר היטיב לשון הפסוק "לפני ה' עשי", ע"פ דברי הרמב"ן (סוף בא) "שכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, והו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפני בריתך אנהנו".

ואני תפילתי לך ה' עת רצון (תהילים ס"ט י"ד) - פרש"י "יהי עת תפילתי עת רצון". [וע"ע בצד שמאל].

אלקים פרב חסדך, עניי באמת ישעך (סוף הפסוק שם) - כפשוטו הכוונה כמש"כ הכל בו (סי' מ') "עניי בישעך שהיא אמת".

והשל"ה הק' (עשרה מאמרות מאמר חמישי) הקשה, מהו זה 'באמת', וכי חס ושלום יענה בשקר. ות"ל דהכוונה, "רבש"ע, אתה יודע איזה ישע הוא באמת ישע, ובוה הישע עניי, ולא מה שאני סובר שהוא ישע. והענין, כי השי"ת מטה כלפי חסד, אף שלפ"ד נראה לעין שהוא רע. ועל דרך זה יתפרש רישא 'ואני תפילתי וגו' עת רצון', ר"ל שאף הנגלה יהיה רצון, נוסף על זה שהנסתר הוא ישועה. ע"ד שאמרו חז"ל (הוריות י ב) מי סני לצדיקי דאכלי שני עולמות, וזהו 'תפילתי לך ה'', שם הרחמים, שיהיה תמיד 'עת רצון'. 'אלקים' אמר נגד מדת הדין הנגלה שהוא לרעה, אבל הוא רוב חסד כי הוא באמת ישע, וזהו שאמר 'אלקים ברב חסדך' - ואני אבקש ה', יהיה הכל חסד ורחמים אף הנגלה מהענין.

והאלישיך כתב ביאור נפלא, וז"ל "אף אם לפי מעשי יהיה לי נגוד משם אלקים הוא מדת הדין, ע"כ אני גומר ואומר אלקים ברוב חסדך - לא שאני כדאי מצד עצמי כי אם באמת ישעך, כי ידוע כי שכינה בגלות כביכול, גם ידעו כי ישועתו של הקב"ה ישועתו של ישראל (ויקרא רבה ט ג), שאגב ישועתו וישועתו, לומר אם ישועתי מסופקת מצד עצמי - עניי באמת של הישע שלך שהיא אמיתית, שאגב ישעך תעני ותושיעני גם אני".

אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין

ואני תפילתי לך ה' עת רצון

איתא בברכות (ז ע"ב) "אמר ר' יוחנן משום רשב"י מ"ד ואני תפילתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין". והגר"א באמרי נועם ביאר "משום דלא יתכן אצל הקב"ה עת רצון, דמשמע שעתים משתנים, אלא שהכל תלוי בנו. בעת שאנחנו עושים מצוה אז עת רצון. לכך אמר השי"ס מכיון שהקרא השמיענו ישע עת רצון, ודאי היא בעת התפילה שהציבור מתפללין ועושים מצוה בכנופיא". ומשמע מדבריו דשעת רצון אינו דוקא מצד תפילת הציבור, אלא משום שעושין מצוה בכנופיא, ועשיית המצוה הוא עת רצון, וביותר כשנעשה בכנופיא. וכ"כ הח"ח בחתימת ספר שמירת הלשון כשהאריך בגודל הזהירות לבא לביהכני"ס להתפלל, וז"ל "ידוע מה שאמר הכתוב, אם תבקשנה ככסף וגו' אז תבין יראת ה', ובעניי הכסף ידוע, אם מזדמן לאדם עסק שיכול להרויח חמשה זהובים ועוד עסק שיכול להרויח ממנו כפלי כפלים, בודאי יתחזק ליטול העסק שירויח הרבה. וגם בענייננו הלא ידוע שאינו דומה מועטין העוסקין במצוה למרובין העוסקין במצוה, וכמו דכתיב ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבה ירדפו וכדפירש רש"י שם. ועל כן בענייננו שידוע שלבד מצות תפלה מקיימים עוד כמה מצות דאורייתא: תפילין, קריאת שמע, וזכירת יציאת מצרים. וא"כ כשבא לבית המדרש להתפלל בצבור, ומקיימים כולם כל אלו המצות, נתעלה כל מצוה ומצוה בקדושה יתירה מאוד, מה שאין כן כשמתפלל ביחדי".

והבית הלו (ריש פרשת וישב) ביאר מעלת רבים עושים את המצוה, וזה תו"ד "הנה התועלת מריבוי החיל הוא דע"י הריבוי יוכל להתחזק במקומות הרבה עד שחבירו יהיה פרוץ מרובה על העומד ויפול. אבל אם יקבץ כל ריבוי החיל שלו כולם למקום אחד ויורו בקשתותם לנקודה אחת ממש, כל הריבוי הוא ללא תועלת וכו' ולכן אסיפת חייל למלחמה נקרא רק ריבוי ולא קיבוץ. אבל בישראל הוא ממש להיפוך, דכל חיזוקם של ישראל אינו מצד הריבוי רק מצד הקיבוץ, דאם כל הנאספים לבית הכנסת לתפלה יכוונו לבם כולם לנקודה אחת לאביהם שבשמים ולבקש ממנו על דבר אחד הנוגע לכולם מתחזקים. אבל הריבוי מאנשים מופרדים בלבותם בלא קיבוץ אין בו מעלה מצד הריבוי כלל, ומה דאמרו בגמרא אינו דומה מועטים העושים מצוה למרובים העושים מצוה וכו' דאם הם מרובים וכולם נקבצים לנקודה אחת הלא זכותם יותר גדול מן מועטים הנקבצים".

קבלת מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך' לפני התפילה

ולפי"ז כתב הבית הלו "וזהו המבואר בספרי המוסר אשר קודם התפלה יתבונן כל אדם במצות ואהבת לרעך כמוך כדי לקשור לב כולם כאחד". והמקור לזה הוא במג"א (הקדמה לסי' מ"ו) "קודם תפלת שחרית יקבל עליו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך [הכוונות]". ונעתיק כאן לשון השער הכוונת במילואו :

"קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך ויכוין לאהוב כל א' מבני ישראל כנפשו כי ע"י תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל, ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי. ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד. צריך כל א' וא' לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו ובפרט אם יש להאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר לחברו בבחינת הנשמה. ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצער, או מחמת חולי או מחמת בנין ח"ו. ויתפללו עליו וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חברו עמו. ומאד הזהירני מורי ז"ל בענין אהבת החברים שלנו".

והמחצית השקל ביאר בזה "דאם יש ח"ו פירוד לבבות גורם שח"ו אין התאחדות נפשותיהן של ישראל למעלה, אך כשכל א' מאישי ישראל מקבל עליו לקיים מ"ע של ואהבת כו', וע"י אהבתן זה לזה יתאחדו גופותיהן למטה, וגורם התאחדות ודבקות נפשותיהן למעלה, וע"י גם תפלותיהן מתאחדות. ואז בהיות תפלתן של כל ישראל כלולות יחד אז היא רצויה לפני יתברך".

מקום הנחת תפילין של יד

בגמ' במנחות (לו:) מובא כמה מקורות דמקום הנחת תפילין של יד הוא לא הוי על היד ממש [דהיינו הכף], אלא על הזרוע, ור"א יליף לה מילך לאותי ולא לאחרים לאות, והקפ"ה הוא מקום מגולה. ואמרי' התם, דר"א הוי יתיב קבמה דאמימר הוי צירא בידיה וקא מתחזין תפילין, [פרש"י מכה היתה לו אצל הקיבורת ונקרע חלוקו שם כדי שלא תדחק המכה, והוי נראין התפילין דרך הקריעה], אמר לא סבר מר "לך לאותי" ולא לאחרים לאות. א"ל במקום "לך לאותי" אתמר. ופירש"י מקום שרוב בני אדם אינו נראה לאחרים, דהיינו קיבורת ולעולם אם נקרע שרי.

דין כסוי לכתחילה בשל יד, והדין גילוי השל ראש

וכתב הספר התרומה (סי' רי"ב) "משמע לכא"י כי טוב לכסות התפילין של יד כשהן בזרוע כיון שהכתוב הקפיד להניחן במקום לך לאות. אבל תפילין של ראש טוב הוא להיות גלויין ונראין, דכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". ואמר ר' אלעזר (לה:) אלו תפילין שבראש, משמע שצריכין ראיית העולם. והמרדכי (שם יב.) כתב בשם השימושא רבא, דצריך לכסוייהו כדי שלא יראו דכתיב "לך לאותי" ולא לאחרים לאות. ומדברי בעל התרומה (סי' רי"א) נראה דלא איירי שימושא רבא אלא בתפילה של יד דוקא. וכך הם דברי ארחות חיים (הל' תפילין סי' יז), עכ"ל. ובשו"ע לא הובא דין כיסוי על ש"י, והביא רק הדין של הש"ר (סעי' י"א) "תפילין ש"ר טוב להיות גלויים ונראים". והדרכי משה כתב וז"ל "המרדכי כתב דיכול להניח תפילין של יד מגולה או מכוסה ואין קפידא בדבר", וכי"כ ברמ"א שם. וכתב הא"ח "ואני תמה על רמ"א שכתב דבריו בשם המרדכי, דהא במרדכי שהביא ב"י בשם שימושא רבא משמע דאף של ראש צריך לכסות ומכל שכן של יד, וכי"כ במרדכי קטן להדיא. ואף דלא קי"ל כוותיה, היינו בשל ראש, אבל בשל יד ודאי צריך לכסות". וכתב הלבוש דהשל יד יהיו מכוסים, והובא במ"ב על דברי הרמ"א "יומי"מ לכתחילה טוב יותר לכסותם".

קושיא על המשנה דנתן ע"ג האונקלי

היוצא מזה, דלכו"ע עיקר הדין לעיכובא הוא שבעינן "במקום לך לאותי", אלא שהסו"ת למד מזה דטוב יותר לכסותם. והק' הטורי אבן מזה על הא דנתן במגילה (כד:): "העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות ציפן זהב ונתנה [התפילין של יד] על בית אונקלי שלו, [פרש"י - על בית יד לבושו מבחוץ] הרי זה דרך החיצונים. ופרש"י - בני אדם ההולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים, דבעינן לך לאות ולא לאחרים לאות". והק' הטורי אבן דמשמע דמשום 'והוי לך לאותי' פסלו בנתן באונקלי בחוץ דלא לאחרים לאות מעכבין בדיעבד. וקשה, דהרי לא קפדינן אלא על 'מקום לך לאותי', אבל אם נקרע בגדיו שרי, וה"ה במונח על בגדו נמי כיון דמונחין 'במקום לך לאותי'.

מחלוקת הראשונים בהא דהכהנים לא לבשו תפילין של יד

וכדי לישב קושיתו, נקדים בדברי הר"ן במגילה שם שכתב שהחיצונים עבדי הכי משום דכתיב "לאות על ידך", וכיון שהן לאות סבורין הן שראוי שיראו לכל,

ולא דרשי 'והיה לך לאותי' ולא לאחרים לאות. מכאן דקדק הרשב"א דתפלה של ראש מותר לתת אותה על כובע או על כיסוי הראש, דהא בשל יד לא אסור ליתן אותה על גב אונקלי אלא משום דכתיב בה לך לאות, הא לאו הכי שרי, ואילו תפלה שבראש אדרבא כתיב בה "וראו כל עמי הארץ" כדאמרינן בעלמא (מנחות לה:) אלו תפילין שבראש.

וכמו"כ פירשו רש"י ותוס' בערכין (ג:): דאין הכהנים לובשים תפילין של יד, דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו. ופרש"י ותפילין על בשרו בעינן תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתף, כדאמר במנחות בהקומץ רבה (לו) דתחת בגדיו בעינן דכתיב 'והיה לך לאות ולא לאחרים לאותי'. וכי"כ התוס' שם. אולם הרא"ש (הל' תפילין סו"ס י"ח) לומד דברי הגמ' באופ"א, וז"ל "ומדגרסי' בערכין (ג:) והני כהני הואיל וליתנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו, ש"מ תפילין נמי אבישרא מנח להו בלא חציצה. והביא ראה מהא דאמרו בזבחים (יט:). "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין אלמא שאין יכול להניח על המצנפת", ומבואר דנאמר דין חציצה בין על של יד בין על של ראש. והרשב"א דחה ראה זו בכמה אופנים, א] התם היינו משום דאסור לתת כלי אחר של מצוה על המצנפת (רשב"א שם). והוסיף עוד בשו"ת, דשאני מצנפת שהיא מצוה ומצוה מפסקת בפני עצמה, וכענין שאמר בזבחים (ג:) דבת מינה מחריבי דלאו בת מינה לא מחריב בה, (שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפ"ב). ולמעשה, כתב הרשב"א דכ"י להלכה ולא למעשה, ויש להחמיר לחציצה בין בשי"י בין בש"ר.

דעת המג"א דמותר ליתן בין בגד לבגד

והנה, השו"ע (סי' כ"ז ס"ד) הביא דעת הרא"ש דאיכא דין חציצה בין בשל יד בין בשל ראש. אולם בסעיף ה' כתב דמי שיש לו מכה בראשו ואם יצטרך להניח על בשרו לא יניחם כלל, יש להתיר לו להניח על כובע דק. וכתב המג"א, דכ"ז ש"ר דוקא, אבל אם יש לו מכה ביד אסור להניח על הבגד משום 'לך לאות ולא לאחרים לאות'. ולפ"י כתב המג"א, "ומה"ט נראה דמותר להניחו על הסמרטוטין שע"ג המכה אם לא סגי בלא"ה דהא לבוש בגד אחר ע"ג, והא דלא הניחו הכהנים תפילין על הכתונת, היינו משום דלא היו רשאין ללבוש בגד אחר ע"ג".

ומבואר מדבריו, דאפילו בשל יד מותר להניח התפילין ע"ג סמרטוט ואפילו בגד אחר [וכמו שהק' מכהנים], כל דמכסה ע"ג בגד אחר, כיון דכל החסרון הוא משום לך לאות ולכאן חסרון משום חציצה, הרי כל שמכסהו, נתקיים בה לך לאות. וצ"ע מגמ' במנחות הנ"ל דלא בעיא שיכסה התפילין. אולם הפמ"ג מציין דברי המג"א בסוף הסימן, דלפ"י שם מתיישב שיטתו כמין חומר. דהנה להלן (שם סי"א) כתב השו"ע "תפילין של ראש טוב להיותם גלויים ונראים, והוסיף הרמ"א "ובשל יד אין להקפיד אם הם גלויים או מכוסים". וכתב המג"א "פי' נקרעו בגדיו לית לן בה שעכ"פ מונחים תחת בגדיו, אבל אסור להניחם על הבגדים משום "לך לאות" ולא לאחרים לאות, עמ"ש סי"ה", עכ"ל. הרי דאין הפירוש 'גלויים' כפשוטו, אלא דבאמת הם תחת הבגדים אלא דנקרעו, [והועתק לשון זה במ"ב

שם]. ומשמע דס"ל להמג"א דגם לאמימר דלא בעינן שהתפילין יהא מכוסה, אולם בעינן "שעכ"פ הם תחת הבגדים". ומבואר דאע"ג דנראים מתוך הקרע, סו"ס עדיין מקרי תחת הבגדים. ולפ"י מתיישב הכל, דלא מועיל להניח על בית אונקלי, כיון דאינם תחת הבגדים, אבל אם מכסם בבגד אחר שפיר דמי. ולפ"י יצא לנו חידוש גדול לדינא, דאם אינו מניח תחת הבגדים, לא נתקיים בה 'לך לאותי' ומתיישב היטיב המשנה דמניח על בית אונקלי. אכן בהגהות ר"ב פרענקיל תמה ע"ד המג"א "צ"ע לדעתו מי שאין לו בגד לכסות זרועו במקום הנחת תפילין אסור לו להניח תש"י, וא"כ אין לומר ברכת להניח תפילין בשעת קשירת תש"י אם לא מכניס אז בגדו דכל שהוא מגולה אינו מקיים המצוה".

דעת הארצות החיים

ובארצות החיים משיג על דברי המג"א דבעיא כיסוי מלמעלה, דהא דהק' המג"א דלמה לא לבשו על הבגדי כהונה, תי' הארצה"ח, דמדברי הרשב"א מבואר ד'לך לאותי' כולל ב' דברים, א] שיהיה על הקבורת. ב] שיהיה על הבשר ממש, ששם דרך להיות מכוסה, ואף שנקרע הבגד הרי הוא 'במקום לך לאותי', אבל על הבגד לא חשיב 'במקום לך לאותי'. ולפ"י, הישוב לקושית הטורי אבן הוא, דאע"ג דלא בעיא כיסוי, אפ"ה בעינן ע"ג הבשר, דע"ג הבגד חשיב שלא במקום לך לאותי. ויש לדייק כדבריו מלשון רש"י בערכין (ג:): בביאור הדין דלא מצי כהנים ללבוש תש"י וז"ל "ותפילין על בשרו בעינן תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתף". הרי שבא לפרש הא דלא מצי להניח על הבגדי כהונה, ולא סגי במש"כ דבעינן 'תחת בגדיו', אלא דבעינן על בשרו.

דעת השולחן ערוך הרב

ג] ועי' בגר"ז שמבואר בדבריו דהבין כע"ז בדעת המג"א עצמו, דכל שהוא במקום מכוסה שפיר דמו, ואם הניחו על בשרו א"צ לכסותו, ורק היכא שמניחו ע"ג בגדיו צריך לכסותו, כיון שע"ג בגדיו אין דרכו להיות מכוסה, וממילא לא חשיב 'במקום לך לאותי' אלא אם מכסהו בפועל. ולפ"י נסתלקה תמיהת הברוך טעם על המג"א דלא מצינו שיפטור מתפילין אם אין לו בגד לכסותו, דכל הדין כיסוי הוא רק אם מניחו על בגדיו.

דעת החיי אדם והמשנה ברורה

ולדינא, כתב המ"ב (סקי"ח) וז"ל "ואם יש לו מכה ביד במקום הנחת הקציצה והמכה מתפשטת בכל הקיבורת, מותר לו להניח על הרטיה אם לא סגי בלא"ה ולא יברך דהא דעת רוב הפוסקים דחציצה פוסלת, ויברך שתיים על הש"ר כדלעיל בסימן כ"ו בהג"ה, אך ילבוש על התש"י מלמעלה בגד אחר כדי לכסותם דהא כתיב בהו והיה לך לאות ודרשינן לך לאות ולא לאחרים לאות. ודוקא על רטיה אבל להניח תפילין על חלוקו, י"א דאסור אפילו ביש לו מכה ואפילו אם ילבש עליו בגד אחר", עכ"ל. ומקור דבריו הוא מדברי הח"א. ומבואר דחולק על המג"א, וס"ל כהארצה"ח דלא מועיל במה שמכסה בעוד בגד מלמעלה, והא דמותר להניח ע"ג רטיה, כפשוטו י"ל גם הארצה"ח מודה לזה, דע"ג רטיה אכתי חשיב "על בשרו", ואינו מפסיק אלא היכא דיש בה דין חציצה,

המשך בעמוד ד'

להיות "על בשרו", וחדש עוד, דש"ר הוקף לש"י לענין זה. [והב"ח בעצמו הביא שהרשב"א מפורש דלא כדבריו, ותמה עליו, ע"ש]. ומבואר עוד מדבריו דהוא דין חציצה, ע"ש בלשוננו. ובק"י חנוכה ומגילה (סי' כ"ז) הראה בזה דברי הרשב"א בסוכה (לו.) דנלמד מילך לאותי דין חציצה, ע"ש.

ד והארצה"ח מביא ראייה, דלדעת הראשונים דהמעיל היה מכסה הידים ג"כ, למה לא כה"ג יכול להניח תש"י בין הכתונת המעיל, דבהו הוי תחת בגדיו, ובע"כ דעל בשרו בעינן, ע"ש. וע"ש בשו"ת בית הלוי שהאריך בזה.

ג ואולי מקורו הוא מדברי הסמ"ע (שעין כ"ב) שכתב וז"ל "תפילין של יד נמי אמרינן אם נקרע בית יד שלו ונראין התפילין אין לחוש כדאמרינן במנחות לא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות ולמה נראין תפילין של יד, שכן, אמר לו במקום לך לאות איתמר", הרי דלא כתב כדפשוטו דלא צריך לכסותם, אלא כתב הדין של התובא דהנמי.

ג וכן מבואר מדברי הב"ח, דחידש הב"ח דגם אם נאמר דהאיסור להניח על בגדיו הוא משום 'לך לאותי', ואין קו גילוי דמקום הש"י הוא על הזרוע, אלא נאמר דין

א ויל"ע אם יש להקפיד לכסותם מיד אחר הנחתו לפני הנחת הש"ר, והאם יש בזה חשש הפסק. ובשע"ת (סקי"ז) הביא בר"י בשם דקינו מוה"ר אזולאי שיש מדקדקים להאמיל בטלית על הזרוע בשעת הנחת תפילין של יד, וכן ראוי לנהוג ע"פ קבלת האר"י. ומשמע דיש הקפדה שיהיה מכוסה בעת הליבשה עצמה, וכן משמע מתמיהת הר"ב פרענקיל על המג"א [נקמן], דאם אינו מכוסה הרי לא הניחם על המקום. וצ"ב למה לא סגי לכסותם אחר הנחתם לפני הש"ר, ויל"ע בכ"ז.

אות של שבת ויו"ט במקום אות של תפילין

איתא בעירובין (צו ע"א) "רבי עקיבא אומר יכול ניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים תלמוד לומר והיה לך לאות על ירך מי שצריכין אות יצאו אלו שהן גופן אות". ופרש"י "ימים שישאר צריכין להעמיד אות על עצמן להכיר שהם מחזיקים בתורתו של הקב"ה, יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות בין הקב"ה לישראל דכתיב (שמות לא) כי אות היא ביני וביניכם".

על פי שנים עדים יקום דבר

וכתב הסמ"ג (עשה ג') "מתרי"ג מצות שנצטוו לישראל אין לך שום מצוה שתהא אות ועדות כי אם שלש מצוות, והם מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשתן אות, והם שלשתן אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב"ה, ועל פי שנים עדים יקום דבר, כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא יש לו שני עדים שהוא יהודי, הלכך בשבת, ויו"ט שנקרא שבת, ושבת נקרא אות, פטור אדם מלהניח תפילין, כי די שיש לו שני עדים שהוא יהודי, עדות שבת ועדות מילה, אבל בחול חייב כל אדם להניח תפילין כדי שיהא לו שני עדים, אות ותפילין עם אות המילה, וכל מי שאינו מניח תפילין אין לו כי אם עד אחד שהוא יהודי, ולכך חשבו כמנוחה לשמים בפרק ערבי פסחים (ק"ג, ב)".

האיסור להניח תפילין משום זלזול שבת ויו"ט

אולם בשו"ע (סי' לא) כת' "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם". מבואר לא רק שלא צריכין לאות תפילין אלא שיש זלזול בשבת. והביאור הוא, ע"פ מה שהביא הבי"י (שם) מזוה"ק דתפילין הוא חותם של עבד המלך ושבת ויו"ט הוא חותם המלך עצמו, ובימים אלו זוכים להניח חותם המלך עלינו, והוא קלון גדול ללבוש חותם של עבד במקום חותם המלך עצמו.

ובזה יבואר כוונת הרמח"ל (ד"ד ה') במש"כ "הנה נצטוינו להתעטר בעיטור זה כל הימים, חוץ מימי הקדש שהם עצמם אות לישראל, ומצד מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחר, מה שאין כן שאר הימים, שאי אפשר להשיג העיטורים אלא בהשתדלות הזה. וגם אחר ההשתדלות עצמו, אין מעלת העיטור המושג בו, כמעלת העיטור הנמשך ממאלו בימי הקדש, אלא פחות ממנו הרבה.

פנימיות הענין של 'לך לאות ולא לאחרים לאות'

גם בהסתר פנים ידו של הקב"ה נטויה עלינו

כתב הגר"א (תיקוה"ז תיקון כ"א, עג ע"א) "אבל בגלותא דהוא כחותם תפילין של יד, היא מכוסה עמנו בגלות, ומי"מ יוא"פ גם זאת וכי בארץ איוביהם לא מאסתים ולא געלתים וכי", ניסים נסתרים עבדי עמנו בהסתר, ואנכי הסתר אסתיר את פני וכי ידו נטויה עלינו, תפילין של יד בהסתר", עכ"ד.

ומש"כ הגר"א "ואנכי הסתר אסתיר את פני וכי ידו נטויה עלינו", מקורו הוא מגמ"י בחגיגה (ה ע"ב) "רבי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, אחוי ליה ידו נטויה עלינו, אמר ליה קיסר לרבי יהושע מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו".

וכתב המהרש"א שם "והאי ליטנא דידו נטויה עלינו גוי מצינו לו בספר ישעיה בכמה מקראות, דכתיב (פ"ה פכ"ה) "בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה", וכל המפרשים וכן התרגום פירשו בו לרעה, אבל לפי הענין דהכא יש לפרש בו דלטובה נאמר הגם דבכל זאת הסתיר פניו מהם בגלות ולא שב אפו מהם כמ"ש ידו נטויה להם שהיא יד השמאלי ולא הסתיר פניו ממש, והוא מבואר בריש פ"ק דכתובות כי ימינו הוא הרחמים ויד שמאלו הוא הדין, גם שבגלות השיב אחר ימינו והם הרחמים ממש ומדת הדין גבר עלינו, מ"מ היא ידו הנטויה עלינו להגן מצרות הגלות, ואהא מייתי עובדא דההוא מינא דההוא לו לריב"ח הסתרת המקום מעלינו והוא הראה לו ברמז דעוד ידו נטויה ואין כאן הסתרה גמורה", עכ"ד.

המשך מעמוד ג'

אבל אינו פוגע מצד הדין ילך לאות. ומבואר גם מדבריו דחלוק בזה בגד ורטיה, אבל מדברי המג"א מבואר דגם רטיה הוי כמו בגד, דס"ל דבין בסמרטוט בין בבגד צריך לכסותו.

חציצה ברצועות

כתב הרמ"א (שם) "דכ"ז הוא דוקא בתפילין עצמן, אבל ברצועות אין להקפיד. וכתב הלבוש (שם) "מיהו מקפידין גם במה ששייך לקשירה בין בראש בין ביד".

ה ומש"כ "אך ילבוש על התשי"י מלמעלה בגד אחר כדי לכסותו דהא כתיב בהו והיה לך לאות ודרשין לך לאות ולא לאחרים לאות", משמע דהוא מעיקר הדין, וזה לא כמאן, דהרי להגרי"י מועיל זה אפילו על בגד ממש, ולהרחיב"ח לעולם לא בעיא כיוסו. אולם המעין דבדרי הח"א, מבואר כוונתו לעיקר הדין כיוסו

שם שד"י בתפילין ומזוזה

שם שד"י בקשר של תפילין

איתא במנחות (לה ע"ב) "קשר של תפילין הלכה למשה מסיני". ופרש"י "שישים הרצועות על ראשו בענין שיהא כעין דל"ת כדי שיהא שד"י נראה עליהן, דש"י נראה בקמט בית חיצינה שכפל הקלף כעין ש"י" ודל"ת נראה בקשר ויו"ד נראה באותו של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד".

המנהג לעשות שם שד"י בהכריכות של השל יד

ויש נוהגים לעשות שם שד"י בהכריכות של הש"י, [שעושים ג' כריכות למעלה אצל הבית, וה'ד' על הכף, וה'ו' באצבע], והובא בתשב"ץ (ח"ג סי' קיח), וז"ל "מה שנהגו לכרוך כריכות כצורת שד"י לא היה מנהג רבותי ולא מנהג הגאונים ז"ל ולא מנהג אשכנז וצרפת ופרובינצא וקטלונא, ומספרד יצא מתוך הכובס במצות ואינו מעכב. וכבר יש שם שד"י קבוע שאינו משתנה בקציצה של ראש ש"י" וברצועה דלת בקשר ובקשר של יד רצועת קטנים כעין יו"ד".

ביאור ענין 'הוי' בפנים ושד"י מלבר' בתפילין ומזוזה

והנה כבר הבאנו דהד' בתים הם כנגד שם הוי', וכן האיסור היסח הדעת הוא מחמת האזכרות [שם הוי'] בתוכם, ולכך מזה יש שם שד"י בחוץ. וכן במזוזה הוי' בפנים ושד"י מלבר, (זוה"ק ואתחנן רס"ו ע"א).

ובפירוש הגר"א על רות (פ"א פ"א) ביאר הענין, ולחייבת דבריו נעתיק לשוננו, "ידוע שיש ב' בחינות, חסד ודין, והם נקראים הוי' ושד"י, כי מצד החסד להיטיב תמיד בלי הפסק ואף לשאינן הגון, ועד"ז הוי' הוה ויהיה ומהוה את הכל, כי שמותיו ית' ע"ש פעולותיו, ופעולותיו נמשכים מעצמותו, וכשם שהוא ית' בלי תחלה ותכלה, כן חפצו ורצונו להטיב לברואיו ולפעול פעולותיו עד בלי די וכו', ובחינת דין הוא שלא להתפשט ולהשפיע כ"כ לברואיו אלא בשיעור, וזהו שם שד"י, שאמרו לעולמו די (ראה חגיגה יב). שלא יתגדל שטחה יותר.

וכן צריך להיות באדם השתי בחינות הללו חסד ודין, היינו לדרכי ה' להשתמש במדת החסד לעלות מעלה מעלה עד בלי שיעור ולהיות אך עסוק בתורה ועבודה, ובענייני הגוף במאכלו וכל ענייני תנהוג במדת הדין ורק למלאות תאוותו. ועד"ז הענין במזוזה, הוי' מלגא דשי מלבר, ור"ל שבעניני הנשמה הפנימיות שיושבים בחדרי הנשמה צריך להתנהג במדת החסד, ויום ולילה לא ישבותו לעסוק בתורת ה' כדי למלאות תשוקתה, ולענין תאוות הגוף החיצוני צריך לצמצם ולהתנהג במדת הדין כנ"ל. וכי מצמצם תאוות גופו הוא מגביר עליו כח החסד לנשמתו להתקרבה לייצרה יתברך כי בלתי זה א"א להשיג תשוקת נפשו הפנימיות אם לא בהכנעת גופו החיצון. וכן להיפוך ח"ו כשנותן מקום למלאות תאוותיו הגופניות, מגביר עליו כח הדין עד שלא תוכל נשמתו לעלות למדרגתה", עכ"ד הגר"א.

ולפי"ד יבואר היטיב מש"כ ברוח חיים (ריש אבות סוף "כל ישראל") בהגה"ה לבן המחבר, וז"ל "ע' זוה"ק מזוזה שד"י מלבר הוי' מלגו, ע"ש. גם מבואר בזהו דהוי' שריא על רישיה דבר נש, ונותן כח וחיות למוחין שהראש וד' חושיו, וד' חושים יש להם ז' שערים ב' עינים ב' אוזנים חוטים ופה כמש"כ ספר יצירה. והשומר פתחי חושיו מבחוץ טהור עינים מראות ברע, ואזניו משמוע רע, רק להקשיב לחכמה, ואינו כועס ומעלה עשן באפו בעניני עוה"ז, ושומר פיו מתענוגי עוה"ז, ועושה עצמו כאלם ורק צדק ידבר, אזי מכין את עצמו להיות דירה נאה לשם הוי' דשרי' על רישי'. וכשיתן גבול לכוחות הגוף שלא יתפשטו לבר, מתפשטים כוחות הנשמה מלגא, ממאן דשרי' על רישי' עד בלי די, ושד"י הוא שאמרו די, כידוע. וזהו אמרו (שבת כ"ג ע"א) "הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה", כיון שזהו דין ותיקן גרמיה בשם שד"י מלבר, הוא דירה נאה להוי' לגאון וכו", עכ"ד. והנה מה שהביא זוה"ק בענין "הוי' דשרי' על רישי" איירי בענין שלא לילך בגילוי הראש, אמנם אולי יש לברר בזה ענין השם הוי' ושד"י שיש בתפילין, כי כל ענין הזה של הד' חושים שייך לתפילין, כמו שהבאנו מהא"ר והגר"א, דד' בתים בתש"ר הם כנגד הד' חושים.

כיסוי הטלית על תפילין של ראש

ולענין תפילין של ראש, ע"י במג"א לעיל (סי' ח' סק"ג) על מש"כ השו"ע "שיכסה ראשו בטלית",

וכתב המ"ב "והאחרונים [הלבוש ועולת תמיד וטי"ז ואליה רבה, וכן משמע גם כן מהגר"א, (שעה"צ)] כתבו דאין להקל רק במקום הכריכות אבל מה ששייך להקשירה יש להחמיר אף ברצועות בין בשל יד ובין בשל ראש".

"וכתוב בכוונות שהאר"י היה מכסה הטלית על התפילין ש"ר, ועססי' כ"ז [היינו הדין כאן דטוב שיהיה מגולח] דעכ"פ לא יכסה לגמרי. וכ"כ המ"ב שם (סק"ד) "בשעת עטיפה מכסה ראשו בהטלית עד שיגיע עד פיו וכי ואח"כ יסיר העטיפה עד שהש"ר יהיה נראה קצת". והמחציה"ש הגדיר את הדבר, "שהכונה שהטלית יכסה כל הראש וגם התפילין ויהיה הטלית כעין גג על התפילין, אבל מכל מקום יהיה נראין מלפניו".

כ"כ אפילו לכתחילה, ולמה כתב הכא דבעיא כיוסו. ואולי דהמ"ב באמת בא להחמיר כמג"א דבכ"ה"ג בעניא כיוסו ודלא כהח"א וכן משמע מסוף הסימן דהעתיק דברי המג"א בביאור דברי הרמ"א, אלא דלענין מה דהח"א החמיר יותר לענין בגד דגם אם מכסהו אינו מועיל, לענין זה מביא בסו"ד את דברי הח"א.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת ויגש
 ירושלים: 4:05 מוקדם: 3:55
 בני ברק: 4:18 מוקדם: 4:08
 מודיעין עילית: 4:13 מוקדם: 4:03
 חיפה: 4:10 מוקדם: 4:00
 טבריה: 4:06 מוקדם: 3:56

שעון חורף

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

החזיק בקבלת תוספת שבת לרפואת ראש הישיבה רבי ברוך בן צביה ויסבקר שליט"א לרפו"ש בתוחשח"י

לרגל יום היצארייט העשירי לפטירת הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל
 נביא את המכתב שקיבל מרבן של ישראל מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו
 שליט"א לחזק את היציאה מוקדם בער"ש.

לב מי לא יסער ולא יחרד לפירצות בקדושת השבת עד כדי חילולה רחמנא ליצילן ע"י אלו
 הנוסעים לעיר אחרת בערב שבת במועד מאוחר ונכשלים ומכשילים אחרים, ובעיקר את
 הנהג המסכן, החפץ גם הוא לשמור שבת כהלכתה [וגם בלא זה מי התיר להם להכשיל יהודי
 בחילול שבת, הכי מחאת שבת מילתא היא והכשלתה יש להעלים עין ממנה, ולנהוג בדרך
 הכסילים האומרים שיהיה טוב, רחמנא ליצילן ואוי להם לבריות מחילול שבת קודש, ועוד
 "חרדים" יקראו]

על זה וכיצא בזה כבר התריעו על זה רבים וכן טובים ובאתי כיהודה ועוד לקרא לעורר לב
 מעכ"ת שליט"א אשר ליבו חם וער לקדשי תורתנו מצוותיה ואזהרתיה, וקסם בפיו לעורר
 לב ההמונים לשמור משמרת התורה ולהתעורר לקיומה בלב נכון, אנא יתן מקום בדבריו
 מלהיבי הלבבות גם לענין נשגב זה, ויעורר הלבבות לשמור משמרת השבת שבת קדשינו,
 שלא להכשל ולהכשיל, ושלא יטו לב למסמא את עיני שכלם, כי שלום יהיה להם ולא יבוא
 מכשול על ידם, עד כאן דברי היצר הרע. ויפקחו עיניהם ויפתחו ליבם, לראות ולהבין כי
 עוון גדול יש במעשיהם, חטאת היחיד והרבים, ובכלל מחללי שבת הם, וזכות שבת קדשינו
 תעמוד לכל החרדים לקדושתה ודואגים לבל תחולל חלילה. מוקירו ודו"ש דב לנדו.

המכתב האחרון שנכתב ע"י הגה"צ ר' ישראל אליהו וינטרוב זצוק"ל לתובת לימוד והחזקת התורה
 ביום שישי ושע"ז גם מכינים לשבת:

שלח הוא בד"ת שהיא לומדת בערב שבת. לאדם שלומד בערב
 שבת לימוד זה מזכך את החלודה הנדבקת לנשמתו בימי החול
 ומעבירה ממנו על ידי שלהבת אש קודש, וזהו ענין נהר דינור
 הידוע ליודעי חן, ע"כ מי שהשעה קצרה לו מלעשות את זה
 בעצמו יכול לקיים זה ע"י שאחרים ילמדו גם בשבילו בערב
 שבת..

ויהי רצון שכל אחד יזכה לטעום מעץ החיים. ונחשב לצורך
 נפשו עי"ז הכנה לכבודה של שבת, והנה אברכי כולל..
 שקועים בלימוד עיני שבת בשישי ובמוצ"ש ומן הטעם
 שיטעמו הם בכניסתם לאוירה של שבת יטעמו גם כל אלו
 המעמידים עמודים לקיומו ויתברכו ממעין כל הברכות שהיא
 השב"ק וכמש"כ בעל ה"לכה דודי": "לקראת שבת לכו ונלכה
 כי היא מקור הברכה", וממימיה תזכו לטעום לחיי נצח,
 המברך לכל אלו בעונג השבת. (נכתב 3 שבועות לפני פטירתו
 ונעתק מתוך הקובץ "בנתיבות ההלכה" שע"י "והגית")

לנכבדי ואפרתי עירינו בני - ברק ת"ו עיר התורה והחסד השם
 עליהם יהיה. ידוע לכל חובת ההכנה שצריך לעשות מערב שבת
 כדי שהגוף והנפש יכנסו לאוירה המיוחדת של שבת, כדכתיב:
 "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו" וכל זה הוא משום
 דשבת אינה רק תוספת במצוות חדשות רק נמצא בה חזון עולם
 שכולו שביתה ומנוחה לחיי עולמים כמו שאמרו חז"ל, וכאן
 הוא יציאת האדם מעולמו של ימי החול שבהם התרכו הטרדות
 המטרידות את האדם מלהסתכל לתוך פנימיותו, שבה המנוחה
 והשלווה הנשמית. וע"ז צריך הכנה כדי שיהיה נקלט תוכה
 האוירה הזאת,

והנה האדם מורכב מנשמה ושכל עם גוף, ההכנה לעניין הכנת
 הגוף הוא הבישול והאפיה בערב שבת כדי להכנס מוכן עם
 מאכלי השבת, אמנם גם נשמת האדם צריכה להכנס לתוך
 אוירה של שבת, ושם היא תחיה חיים אצלתיים עדינים שאין
 למצוא אותם במערבולת הסתירות לטבע אופי שלה, ההכנה

בענין חומרת עשרה בטבת יותר משאר תעניות ציבור,

ודברי החתם סופר שבכל דור ודור יושבין ב"ד של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה.

כ"ד ב') כמו דכתיב גם ביום הכיפורים, ולא ידעתי מנין לו זה,
 וכתב עוד דעשרה בטבת חל לפעמים בשישי ומתענין בו ביום,
 ושאר צומות לעולם אין חלים בשישי עכ"ל.

הב"י (סוסי" תקנ"ג) כתב בשם האבודרהם וז"ל עשרה בטבת
 הוא משונה משאר תעניות, שאם היה חל בשבת לא היו יכולים
 לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו "בעצם היום הזה" (יחזקאל

העלון השבוע נתרם לזיווג הגון בקרוב לחנה רחל בת ציפורה

ניתן לתרום בנדריים פלוס דרך קופת נוה אריה ע"ש עלון תוספת שבת לפרטים ולתרומה: 0527614765 מייל 0527614765@gmail.com

כאילו נחרב בימיו, נמצא דבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, ולכן כל פעם שמגיע אותו יום של עשרה בטבת שהתחיל משפט החורבן למעלה, כמו"כ בכל דור ודור יושבין ב"ד של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה.

והוסיף להסביר דעל צרה שעברה כגון יארציית שהוא יום שמת בו אביו או אמו, אין מתענין בשבת, אבל מאידך גיסא תענית חלום מותר להתענות בשבת, והטעם דמותר להתענות תענית חלום, דבשביל עונג שבת שיש לו ע"י התענית שמבטל הצרה העתידה לבא עליו, אינו נחשב כעינוי בשבת, ולפ"ז הסביר שתענית ת"ב שהיא על הצרה שעברה אינה דוחה שבת, משא"כ תענית עשרה בטבת שהיא כדי לבטל צרה העתידה, מותר להתענות אפילו בשבת כיון שהיא עונג לו, ולכן גם בערב שבת משלים התענית.

והחת"ס זצ"ל (תורת משה פ' ויקרא בדרוש לז' אדר עמוד י') הקשה, דהרי עשרה בטבת הי' רק התחלת המצור על העיר, ועד שתי שנים ומחצה לא נחרבה, א"כ קשיא טובא, דהרי אם ת"ב חל בשבת אינו דוחה שבת, ואילו עשרה בטבת דוחה שבת. עוד הקשה לפי המבואר בעירובין (מ"א.) דאם ת"ב חל בערב שבת אין משלימין התענית, ואילו כאשר עשרה בטבת חל בערב שבת משלימין התענית.

ולכן הסביר החת"ס זצ"ל דהטעם שקבעו תענית של עשרה בטבת על המצור על ירושלים, אע"פ שכבר עשו מצור על ירושלים כמה פעמים בדורות לפני כן, הוא משום שבאותו יום סמך מלך בבל למטה על ירושלים, כמו"כ ישבו ב"ד של מעלה, אלו מיימינים ואלו משמאילים, עד שגברו המשמאילים ונחרב הבהמ"ק, וכיון דכל דור שלא נבנה הבהמ"ק בימיו

תמצית הלכות לעשרה בטבת שחל בערב ש"ק

מתוך שיעורו של הגאון רבי יו"ט זנגר שליט"א רב ביהכ"נ צעירים בבני ברק ובעל מח"ס מעדני יו"ט

יב. אם התעטף בטלית של חול לברכת כהנים, לא יקפלו בשבת אם לא יתעטף בו בשבת.

יג. צריך להקפיד לומר "עננו" לפני השקיעה, ואם עדיין מתפללים מנחה אחרי השקיעה, אין לומר "ביום צום תעניתנו". כמו"כ כשהש"צ אומר ברכת "עננו" בשומע תפלה אחרי השקיעה, יסיים הברכה בא"י שומע תפלה, ולא בסיום המיוחד של ברכת "עננו" לש"צ.

יד. נחלקו הדעות מתי להתפלל מעריב בעשרה בטבת שחל בערב שבת למנהג א"י שתמיד מתפללים מעריב בזמנו גם בליל ש"ק, ומרן הקה"י זצ"ל פסק דבשנה כזו יש להתפלל שלושים דקות אחרי השקיעה, ולחזור לומר ק"ש שנית אחרי מעריב.

טו. אם קשה לאשה לצום עד שבעלה חוזר מהתפלה, אסור לה לטעום או אפילו לשתות מים לפני קידוש, ולכן אם היא רעבה או צמאה, תקדש ותאכל עוגה אם אינה רוצה ליטול ידיים ולאכול פת.

טז. אם הבני בית או האורחים הם רעבים, יש להקדים לקדש ולאכול קצת לפני שישיר "שלום עליכם" ו"אשת חיל".

יז. מי שנוהג כשיטת ר"ת לזמן צאה"כ מעיקר הדין, שמוזמן אצל מי שאינו מקפיד בזה, יוצא י"ח כששומע קידוש מהמארח, אע"פ שהוא עושה קידוש לפני צאה"כ לשיטת ר"ת, אבל ימתין מלאכול עד צאה"כ לשיטת ר"ת, ולא יסיח דעתו מלאכול.

יח. הרוצה לשתות כוס קפה חלבי עם חתיכת עוגה מיד אחרי קידוש בליל שבת, משום שאינו מסוגל לאכול סעודה מיד אחרי התענית, עדיף שיטול ידיו ויאכל כזית פת, ולא יחמיר לברך ברהמ"ז אחרי הכוס קפה חלבי וחתיכת עוגה שלו, אבל צריך להמתין חצי שעה לפני שיאכל הסעודה הבשרית, וחוף מזה גם יעשה קינוח והדחה, וגם יחליף את המפה.

יט. אין לאכול שתיים מתוך שלש הסעודות של שבת בליל ש"ק, ואם עשה כן, ושכח "רצה" בברהמ"ז אחרי הסעודה השניה בלילה, אינו חוזר. נחלקו הפוסקים אם ראוי לכתחילה לאכול סעודה חלבית בשבת בבוקר לפני הסעודה הבשרית.

א. בכל דור ודור יושבין ב"ד של מעלה בעשרה בטבת, וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה.

ב. בתענית צבור שחל בערב שבת צריך להשלים את התענית עד צאה"כ.

ג. מצוה לטעום המאכלים של שבת, אבל בתענית צריך לפלוט אותם, וא"צ לברך עליהם.

ד. אם טעם ממאכלי שבת ובטעות גם בלעם, ממשיך להתענות וא"צ להתענות יום אחר.

ה. מי שטעה ואכל כזית בעשרה בטבת, י"א שיתענה בה"ב לכפרה, ואם אינו יכול להתענות יש לו לפדות בממון, והעשיר יתן לפי עשרו, וי"א שיש לנהוג כן לכפרה אם אכל בכל ת"צ.

ו. אע"פ שאין נוהגים לרחוץ במים חמין בתענית ציבור, כשחל בערב שבת מקילין לכבוד שבת. (אין להתרחץ בבוקר במים חמים אם מתכוון להתרחץ גם אחה"צ, כיון שהרחיצה אינה מיוחדת לכבוד שבת.)

ז. מותר להסתפר לכבוד שבת.

ח. אם חל ברית מילה או פדיון הבן בערב שבת, יקיימו המצוה בו ביום, ויעשו הסעודה בליל ש"ק יחד עם סעודת שבת, ויוסיפו תבשיל נוסף, וי"א שבפדה"ב יחלקו לכל איש ואיש שקית המכילה חלה ואשפר שום וגביש סוכר. אם יש אפשרות לעשות הפדה"ב בליל התענית, באופן שכבר נשלמו כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים, עדיף טפי, כדי שיוכל לעשות הסעודה ג"כ בליל התענית.

ט. בשעה"ד מותר לקרא קרה"ת ומפטיר של מנחה אחרי חצות, לפני זמן מנחה גדולה.

י. קורין ויחל למנחה בערב שבת, אבל אין אומרים אבינו מלכנו או תחנון.

יא. לכתחילה הכהנים צריכים להקפיד לומר ברכת כהנים לפני השקיעה, גם אם הוא בעצמו כבר קיבל שבת, בתנאי שרוב הציבור עדיין לא קבלו שבת.

בין אדם לחבירו

אדם

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 29

אופני היתר סיפור לשון הרע לתועלת

חודש טבת תשפ"ד

שיכול לספר בלי שם, או שיכול בעצמו לתקן את העוולה בלי שיצטרך לספר על כך, [ויש להסתפק כמה צריך להתאמץ כדי לסובב את התועלת בלי לספר]. וכן אם בשביל התועלת אין צריך לספר את כל הגנאי אלא להמעיט את הגנות, יש לעשות כן. [ותנאי זה נצרך תמיד, וצריך מאוד להיזהר בזה].

ז, שהשומע לא יגרום נזק למדובר. [ותנאי זה נצרך תמיד]. [ועיין ברכילות כ"ט ס"ו, דאף באופן שהשומע לא יגרום נזק יותר מכפי הדין, אלא יעשה רק כמו שהיו עושים אילו היו מתקבלים הדברים בבי"ד, דאז אין איסור משום איסור לשוה"ר, מ"מ מכשילו באיסור מסייע בידי עוברי עבירה, שמחמתו יעשה דבר האסור כיון שלא נתקבלה העדות בבי"ד].

האיך יתנהג אדם שיש לו שנאה על חבירו ונצרך לומר עליו גנאי

אדם שיש לו שנאה על חבירו ומבררים אצלו עליו לצורך שידוכים, והוא נצרך לומר עליו דברי גנאי, או הרוצה להציל את חבירו מאדם שעלול להזיקו, ויש לו שנאה על אותו אדם, כתב הח"ח (רכילות כ"ט סק"ג) דמה שכתב שצריך שיכוין רק לתועלת 'אין כוונתינו בפרט זה, דאם אינו מכוין לתועלת הוא פטור ממילא מלספר מחמת חשש איסור רכילות, דהלא 'לא תעמוד על דם רעך' כתיב, אך **כוונתינו שיכריח את עצמו בעת הסיפור לכוין לתועלת ולא מצד שנאה**, כי עי"ז יגנדר על עצמו ממילא איסור רכילות.

ומבואר בדבריו שצריך להכריח את עצמו לספר שלא מתוך שנאה. ונראה שהעצה להגיע לכך, עי"י שיתחזק במה שכתב בחינוך (רמ"א) 'שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא'.

[ודנו הפוסקים באופן שמרגיש שאינו מצליח לספר שלא מתוך שנאה, האם עדיף שלא יספר כדי שלא יעבור באיסור רכילות, או עדיף שיספר כדי שלא יעבור באיסור 'לא תעמוד על דם רעך'. ואפשר דבמקום שעלול להגיע נזק גדול מאוד אם לא יספר, מותר לספר, וצ"ע, וטוב בכל ספק לשאול לחכם]. ובאופן שיכול לדאוג שהמידע יעבור עי"י אחר שאינו שונא, ודאי צריך לעשות כן.

המספר לתועלת עומד כעת בסכנה עצומה.....

יש להתבונן בדבריו הנוקבים של רבינו הח"ח האיך צריך להיזהר לפני שמדברים לשוה"ר "לתועלת", וז"ל (כ"י סט"ו) 'ועתה ראה אחי איך צריך שיקול גדול לזה באיזה אופן לספר הענין, כי בעת הסיפור הוא עומד בסכנה עצומה של איסור סיפור לשוה"ר אם לא ישמור עצמו בכל הפרטים, ופשוט דעל זה נוכל לומר מות וחיים ביד הלשון, ואם לא יראה לחשוב בעצמו, קודם שהוא מתחיל לדבר ענין כזה, באיזה אופן להוציא את הדבר הזה מפיו, בודאי יכשל ח"ו, כי בעת מעשה מתגבר כח הכעס על האדם ואי אפשר להזהר בזה, על כן מאוד מאוד ישית עצות בנפשו קודם שמתחיל לספר איך להוציא את הענין מפיו שלא להגדיל את העולה יותר ממה שהיא ויכוין לתועלת' וכ"ו. ע"כ.

בגליונות הקודמים נתבאר פרטי הדינים והאופנים בהם אסור לספר לשון הרע, ובגליון זה נעסוק בעי"ה לברר את אופני ההיתר לדבר לשוה"ר לתועלת.

דבר ידוע שמותר לספר בגנות אדם כשהסיפור נוגע 'לתועלת', ולפעמים גם יש חיוב גמור לספר. אלא שענין לשוה"ר לתועלת יש בו פרטים וחילוקים רבים, ואין די במה שבאופן כללי יש כוונה לתועלת, ונשתדל לבאר את עיקרי הדברים, ולא מומלץ להסתמך על הדברים בלי ללמוד את ההלכות בפנים הספר חפץ חיים.

תחילה יש להקדים שבסיפור לתועלת אין חילוק בין אם שאלו ממנו על פלוני, לבין אם מספר מעצמו, דבמקום שיש תועלת צריך לספר גם אם לא שאלו אותו. (רכילות כ"ט ס"ח). [אולם באופן שאחד מברר על אדם שרוצה להשתדך עמו או לעשות עמו שותפות, יש מקרים שאין צריך לילך ולגלות אלא רק באופן ששאלו על כך, משום שכששואל על כך זה מוכיח שהוא מקפיד על זה. (ציורים במ"ח סק"א וב"י)].

בדרך כלל כדי שיהיה מותר לספר לתועלת צריך ז' תנאים, (כ"י ורכילות כ"ט). [אולם יש פעמים שאין צריך את כל התנאים]. ואלו הם:

א, שיראה את הדבר בעצמו, או שיתברר לו שזה בודאי אמת, אבל לא מספיק ששמע את זה מאחרים. [ותנאי זה נצרך כמעט תמיד, וכדלהלן].

ב, שיתבונן שבודאי שהדבר שפלוני עשה הוא באמת עוולה לפי הדין. [ותנאי זה נצרך תמיד].

ג, שיוכיח את החוטא לפני שמספר. וצריך להוכיח בדרכי נועם ובלי לביישו ולהכלימו. אולם אם חושב שההוכחה לא תועיל, לא יוכיח. (כ"י סק"יב). [ותנאי זה אינו נצרך תמיד]. ואם מכיר את האדם שרוצה לספר לו, שגם כאשר הוא יידע מהסיפור, הוא לא ישיב לעצמו את הנזק, אסור לספר לו. (רכילות כ"ט ס"יא).

ד, שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שהיא. והיינו שיספר את הגנאי בצורה מדויקת בלי להוסיף שום דבר גנות נוסף שאינו שייך לסיפור זה. ואם יודע שיש איזה צד זכות שאם ידעו אותו השומעים לא יחשב בעיניהם עוולה כ"כ, צריך לומר דבר זה. [ותנאי זה נצרך כמעט תמיד וכדלהלן].

ה, שיכוין לתועלת ולא כדי להנות מהפגם שנותן בחבירו, וגם לא מצד שנאה. ואם הוא שונא צריך להתגבר על עצמו לספר מתוך כוונה לתועלת. [ותנאי זה נצרך תמיד, ועי"ע להלן האם באופן שמחויב להציל את חבירו מדין 'לא תעמוד על דם רעך', יש היתר לספר כשאינו מצליח לכוין לתועלת].

[ודנו הפוסקים באופן שיש כוונה מעורבת גם לתועלת וגם מתוך שנאה. ויש שדייקו מלשון הח"ח דאין היתר אלא כשהכוונה היא רק לתועלת, וכ"כ בחוט שני (פ"ו) שאם מספר גם מתוך שנאה אסור].

ו, שאינו יכול לסבב את התועלת באופן אחר, והיינו דאין היתר לספר באופן שיכול להשיג את התועלת בלי לספר דבר גנאי, כגון

בין אדם לחבירו

בליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

תועלת כדי להפיג צערו

כתב הח"ח (כ"י ס"ד בהגהה) 'אפשר שאם כוונתו של המספר היא כדי להפיג את דאגתו, הוי כמכוין לתועלת ומותר'. אולם זה דווקא כאשר מתקיימים שאר התנאים של 'לתועלת'.

ולפי"ז אדם שמספר לחבירו או אשה המספרת לבעלה כדי להפיג את צערם, צריכים להיזהר שיהיה בזה את תנאי 'לתועלת', וא"כ אין היתר לספר אלא באופן שהכוונה בסיפור היא כדי להפיג הצער, אבל אם הכוונה כדי להקניט את השני אסור, וכ"כ בחוט שני (פ"ג).
וכן אם בשביל להפיג את הצער מספיק לספר בלי שמות, אין היתר לומר שמות, וכן אם אפשר צריך להשמיט פרטים שיש בהם גנאי נוסף. ומומלץ מאוד להתרגל תמיד לספר בלי שמות, וזה מועיל באופן שהשומע לא אמור להבין במי מדובר.

דיני שמיעת לשון הרע לתועלת

מותר לשמוע לשוה"ר לתועלת, כגון לצורך שידוכים או כדי לברר על חברותא וכד'. אולם גם כששומע לתועלת אין היתר להאמין למה ששומע אלא רק בדרך חשש בעלמא, אבל לא יהיה הדבר אפילו בגדר ספק. (כ"י ס"י). וכן אסור לברר אצל שונאו של האדם שמברר עליו. ובאופן שאין היתר למספר משום שלא מתקיימים כל התנאים, וכגון שמדבר מתוך שנאה, אין היתר לשומע להאזין לדבריו, [אך אם כבר התחיל את סיפורו בפני אחרים לפני כן, אין איסור גם באופן זה (כ"י סק"ג)]. אולם מותר ואף מצווה לשמוע, באופן שהוא משער שע"י שמיעתו יהיה בכוחו להראות בפני המספר או השומעים, שאין המעשה כמו שנאמר עליו, או שאר עניני זכות. (כ"י ס"ד). ולפי"ז יש עצה למי שמדבר עם אדם ובאמצע הוא מתחיל לדבר דברי גנאי, שיכוין שע"י שמיעתו יוכיח לו אח"כ את הזכות על המדובר.

שהמספר לא יהיה חוטא בעצמו באותם עבירות

אף כשמתקיימים כל התנאים של 'תועלת' לגנות פועלי אוון, אם האדם שמספר הוא ג"כ חוטא בעוונות אלו כמוהו, אסור לו לפרסמו, (כי איש כזה אין כוונתו לתועלת אלא לשמוח לאיד). [ובשמירת הלשון (שער התבונה פ"ז) הוסיף וכתב שצריך אדם לחקוק בנפשו, שבכל עניני בין אדם לחבירו. אם אחד יעניש חבירו באיזה דבר של עונש, כגון הכאה או בהלבנת פנים או סיפור לשוה"ר, אפילו שהיה הדין עמו, אעפ"כ ידע בנפשו שאם הוא עבר ג"כ מכבר על זה הענין גופא, או שיעבור לבסוף על זה, יחשב ממילא צערו של זה האיש שהלכין פניו או שסיפר עליו לשוה"ר לדם נקי, וענוש יענש עליו כמו על האדם השלם בתורת ה' ובמצותיו, ע"כ].

בע"ה בגליון הבא יבוארו דיני לשוה"ר על אדם שיצא מכלל עמיתך, וכן על 'חילונים' בזמנינו.

חדש: מבחנים בהלכות שמירת הלשון לילדים (מבחן אמריקאי) ניתן להשיג בטל' 089113355 או במייל 089113355@gmail.com וכן להצטרפות לקבלת העלונים. מבחנים למבוגרים ניתן להשיג בטל' 025865653. לשותפות בזיכוי הרבים (אפשרות להנחה) וכן להערות טל' 0527176634.

שיעורים בהלכות ברכות על סדר 'משנ"ב דרשו' בטל' 073371855

הזהירות הנצרכת לאדם שמבררים אצלו לצורך 'שידוכים'

יש להיזהר שלא להשתמש במילים שעלולות להתפרש אצל השומע בצורה לא נכונה, כגון 'פתוח' או 'מודרני' או 'צול', שלפעמים כוונת המספר לדבר אחד והשומע מבין דבר אחר, אלא צריך לתת דוגמאות ולהשתמש במילים שברור שהשומע יבין נכון את כוונתו.

וכן צריך להיזהר שלא להיות בגדר 'מגדיל את העוולה', שיש לפעמים חסרונות שנראים לאדם אחד חסרון (גדול), אף שאחרים אינם רואים בזה חסרון כ"כ, וכן יש דברים שבמבט ראשון נראים חסרונות אף שבאמת אינם חסרונות כל כך, לכן לפני שמספרים חסרון צריך להתבונן היטב שזה באמת חסרון. וכן יש להיזהר שלא להגזים כלל. ובכל ספק יש לשאול לחכם. ובכלל יש להיזהר להדגיש יותר את הנקודות הטובות, ופחות להדגיש את החסרונות.

אופני היתר דיבור לתועלת

דיני ההיתר לגנות אדם על עבירות שעשה, מתחלקים בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחבירו. (וכמבואר בח"ח שחילק בזה והביא בכלל די' דיני גנאי על עבירות שבין אדם למקום, ובכלל י' הביא דיני גנאי על עבירות שבין אדם לחבירו).

ההיתר לגנות על עבירות שבין אדם לחבירו, הוא מתחלק לשני חלקים, א, הצלה מנזק. ב, לקנא על האמת ולגנות פועלי אוון.

היתר הצלה מנזק - מותר לספר כדי להציל את חבירו מנזק שעשו לו, או כדי למנוע נזק עתידי. ויש לציין שכאשר התועלת אינה חד פעמית אלא מתמשכת, והיינו כשמספר כדי למנוע היזק היכול להגיע ע"י שותפות או שידוכים, יש כמה דיני שונים בזה, וקשה לפרט הדברים, ואפשר לעיין בח"ח ה' רכילות כלל ט'.

היתר לקנא על האמת ולגנות פועלי אוון - היתר זה אף שהוא תועלת רחוקה יותר, גם זה נכלל בהיתר תועלת (כ"י ס"ד), ולכן מותר לספר על אדם שגזל או הזיק או בייש את חבירו, ואף שדבריו לא יועילו כדי שישבי את הגזילה, כשמספר מתוך כוונה לתועלת כדי שיתרחקו הבריות מדרך רשע, (וע"פ כל שאר התנאים הנ"ל). אולם באופן שהניזק עדיין לא יודע ממה שנעשה לו, וע"י שישמע את דבריו יכנס לו שנאה בלב, אסור לספר. (כ"י ס"ב וס"ד בהגהה).

ההיתר לתועלת על עבירות שבין אדם למקום, בזה שייך רק את הסוג תועלת השניה, של לקנא על האמת ולגנות פועלי אוון, והיתר זה הוא רק כשעבר על העבירה במזיד כמה פעמים והוא דבר המפורסם לכל, (כ"י ס"י).

ויש אופן אחד (אף בחטאי בין אדם למקום) שמותר לספר גם אם אינו מזיד, כאשר אדם מספר לבנו או לתלמידו (או לאשתו) כדי שלא ילמדו ממעשיו הרעים של פלוני, ולכן רשאי לספר להם על מידותיו המגוננות של אותו אדם. ובאופן זה יש קולות מיוחדות שמותר אף להגזים אם רק כך ישמעו לו. וגם מותר לומר אף אם לא ראה בעצמו, ומ"מ יאמר את זה שלא בהחלט אלא יאמר 'שמעתי עליו כך וכך'. (כ"ד ס"י).

שיעורי מחשבה קצרה לשבוע זה הם לזכר נשמת מו"ד רבי משה שפירא זצ"ל, יום הזכרון עשרה בטבת. תנצב"ה

בבא קמא דף לז

דף לח-א

מועד לימי החודש

בשור שנגח ט"ו, ט"ז, י"ז, נחלקו רב ושמואל. וכתבו התוס' שאם נגח ג' פעמים בט"ו בחודש, נעשה מועד לתאריך זה. ולכאן תמוה הרי אין הפרש ימים קבוע בין התאריכים (שתלוי הדבר אם החודש מלא או חסר), וכיצד השור מרגיש משהו מיוחד בתאריך זה.

וסוגיא זו מופיעה במס' נידה (לט, ב) כפי שמציינים התוס', לגבי אשה שרואה דם באותו תאריך בכל חודש, שקובעת וסת לתאריך זה. והרא"ה בבדק הבית (בית ז שער ג) נקט שאכן קובעת וסת. והרמב"ן (שם סד, א) תמה על כך "וקורא אני על עצמי מקרא זה, פליאה דעת מומני נשגבה לא אוכל לה, וכי הוסיף מזל יום גורם או מזל שעה גורם שיהא תלוי ביום השבוע או ביום החודש... אלא שיהא שיפורא גורם תמה הוא". ולכן נחלק הרמב"ן על שיטה זו ונקט שאין וסת אלא להפלת ימים, ולא לפי התאריך עצמו.

הרשב"א (משמרת הבית שם, הובא בש"ך י"ד קפט, יג) מיישב "דודאי שיפורא גרים, שכל מה שבי"ד שלמטה עושים, בי"ד שלמעלה מסכימין עמהם, דכתיב אשר תקראו אותם, אשר תקראו אתם במועד... ואף בחדושי הגוף כן וכמו שדרשו ז"ל (ירושלמי נדרים פ"ו סוף ה"ח) ב'לאל גומר עלי' - קטנה בת ג' שנים ויום אחד שנבעלה אין בתוליה חוזרים, נמנו בי"ד ועיברו את השנה בתוליה חוזרין, הוי' ל'אל גומר עלי'".

פירוש, דעל ידי קביעת בית ידי המציאות משתנית, ובת שנהיתה בת ג' ובתוליה אינם חוזרין, אם עיברו את השנה והרי היא פחותה מבת ג' בתוליה חוזרים.

וכיוצא בדבר לענין סוגיין, שקביעות הבית דין משפיעה על המציאות, עד כדי שהשור חש בתאריך שנקבע ע"פ בית דין.

ודברי הרשב"א כה ברורים עד כדי שהחתם סופר (אהע"ז ח"א ס"ו) מוסיף לבאר שגם הרמב"ן מודה ליסוד זה שהטבע משועבד לתורה וכמבואר בירושלמי, אלא שאין נראה לו שיש לקבוע וסת של אישה לפי זה, דדומה למעשה נסים.

הפלתי (קפט, ז) מבאר דעת הרמב"ן, דאמנם קביעת בי"ד משפיעה על הטבע, אך רק על עם ישראל, ואילו הגויים לא מושפעים מכך, וכיון שבסוגיין מדמים נגיחת שור לוסיח החודש, ולשור אין את מעלת ישראל לענין זה, ושם לא יתכן לבאר שהטבע יסכים לקביעות בית דין, על כן נטה הרמב"ן מביאור זה. [וכבר ציין החת"ס לפלתי וכתב דלא נראה לו כן].

וראיתי מי שמבאר לפי דברי הרשב"א את המשנה (בעמ' א) דמועד לשבת אינו מועד לחול, ורש"י ותוס' הביאו טעמים בזה, אך לרשב"א ניתן לבאר שכשם שקביעות החודש משפיעה על השור, כך מציאות השבת משפיעה עליו, ושינוי זה יכול לגרום נגיחה.

שבע מצוות ותרי"ג מצוות

לר' אבהו המקור ששור של ישראל שנגח של גוי פטור, הוא מהפסוק: "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים" - ראה ז' מצוות שקיבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל.

לר' יוחנן המקור הוא מהפסוק "הופיע מהר פארן", ופרש רש"י: "כשסיבב והחזיר התורה על כל האומות ולא קיבלוה". ומשמע שלר' אבהו הטענה על הגויים היא שלא קיימו ז' מצוות, ואילו לר' יוחנן התביעה היא שלא קיבלו את התורה. אך בגמ' לא נראה שיש כאן מחלוקת שהרי בבב"א ב' המקורות מובאים.

וברבי ניסים גאון (הקדמה לש"ס) מבאר שהיו לאוה"ע שתי הזדמנויות לקבל את התורה, בתחילה הוטלו עליהם ז' מצוות ולא קיימו, ולאחר מכן היו יכולים לקבל את התורה (שניתנה במדבר במקום הפקר), וגם אז לא קיבלו.

וצ"ב, עד כמה שבהזדמנות הראשונה לא קיבלו אפילו מעט מצוות, מה הצד שיקבלו לאחר מכן את כל התרי"ג.

ונראה על דרך הבית הלוי (דרוש יז) שיש חילוק מהותי בין ז' מצוות בני נח ובין תרי"ג מצוות. הז' מצוות שמחוייבים הגויים הם כמו פועל שמחוייב בדברים מסויימים. אולם תרי"ג מצוות פירושם שהאדם נעשה עבד ה'. וידועים דברי חז"ל בספר הזוהר שתרי"ג מצוות הם כנגד אברי גידי האדם, והם הם הדברים, שזו צורת האדם.

במעלות התורה לאחי הגר"א מביא בשם הגר"א, שיש מצוות רבות לאין מספר, אך תרי"ג מצוות הם הכללים שמציירים צורת אדם. ובזה ביארנו שכאשר יעקב מגיע לפגוש את עשיו הוא שולח אליו (תחילת וישלח) "בבית לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי", מה הביאור בכך, הרי לא שייך שיקיים את כל המצוות כאשר רבות מהן נוהגות רק בכהנים ובבית המקדש, ובפרט שהרי נשא ב' אחיות. אך לבית הלוי מיושב, שתרי"ג מצוות הכוונה למהות מסויימת - שהאדם כולו משועבד להקב"ה, וזה מה שאומר יעקב לעשיו.

ומבאר הבית הלוי זה ההסבר שעם ישראל אמר "נעשה ונשמע", והרי לא ניתן לשעבד את עצמו לקיים מה שחבירו יבקש, אלא שהרי יכול אדם למכור עצמו לעבד, שכיון שמקנה את גופו לחבירו, ממילא חל חיוב לקיים כל מה שיצווהו האדון, ואין כאן קנין שאין לו קצבה. וכשעם ישראל אמרו נעשה ונשמע הקנו את גופם להקב"ה כעבד לרבו.

וממשיך הבית הלוי להסביר את הגמ' כאן, שכאשר אוה"ע לא קיימו ז' מצוות, גירשם הקב"ה מארצו. וקשה שהרי גם כלפי כלל ישראל נאמר בנביא ששלח אותם הקב"ה מעל פניו. אלא, שאוה"ע נחשבים כמו פועל אשר ניתן לבטל את עבודתו. אך כלל ישראל הם כמו עבדים להקב"ה, ובזה א"א לשלחם בעלמא אלא בעינן שטר שחרור, ובזה נאמר "איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה".

לפי דברי הבית הלוי מבואר היטב רבי ניסים גאון. הקב"ה נתן לאוה"ע ז' מצוות בתורת "פועל", לאחר מכן הניח לפניו את האפשרות לקבל תרי"ג מצוות, והפעם לא בגדר 'פועל' אלא כאפשרות להיות עבדי ה',

וגם את זה לא אבו לקבל.

דף לה-ב

אין לכם חלק באלקי ישראל

ת"ר וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו. בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם וכו'.

בבני יששכר (מאמרי חודש כסליו טבת מאמר ג) אומר דבר נפלא, ומזכיר שמואב גם במגלה עמוקות פרשת מקץ. דאיתא בבראשית רבה (ב, ד) חושך זו מלכות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהם שהיתה אומרת להם כיתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. ומדוע דוקא קרן השור? אנחנו לומדים בסוגיין שבקרן השור, כמבואר בסוגייתנו, יש חילוק בין ישראל לאוה"ע, וזה מה שהפריע לגויים על כן גזרו לכתוב על קרן השור דייקא.

ומשמע בדברי הבני יששכר שדוקא בקרן יש חילוק בין גוי לישראל ולא בשן ורגל, ומציינים שבתוס' בדף ו: נראה להדיא שבכל המזיקין יש חילוק בין גוי לישראל. והקשה כן הדברי יציב (ליקוטים ס' קלד) שהוא נכד הבני יששכר, ותידין שאין המדובר על מה שיששראל פטור אלא על מה שגוי חייב נזק שלם גם בתם, וזה שייך בקרן. ומוסיף, וכן הוא בכת"י של הבני יששכר, שאצל אוה"ע אין השוורים בחזקת שימור ועל כן גם שור תם משלם נ"ש, ובזה מתבטא החילוק בין ישראל לגוי בפרט.

והחילוק העמוק בין ישראל לגויים הוא שלישראל יש קשר מיוחד בין הקב"ה לעם ישראל, ואילו אוה"ע הפסידו את הקשר המושלם, אפילו בשיעור המינימלי של ז' מצוות בני נח.

ולזה היוונים באים להתנגד. מפריע להם הקשר המיוחד בין ישראל לה'. הם מבקשים לומר שכל הגויים בית ישראל, ועל כן כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל. אתם לא מיוחדים ולא שונים.

דף ט

רבי יעקב משלם חצי נזק

"שור חרש שוטה וקטן שנגח, רבי יעקב משלם חצי נזק. רבי יעקב מאי עבידתיה? אלא רבי יעקב אומר משלם חצי נזק". ובפשטות מדובר כאן בטעות פשוטה שלא היתה הגמ' צריכה להנציח את הטעות הזו.

ועמד בזה בהקדמת השומר אמונים הקדמון לר"י אירגאס: "ודע כי אפי' בדברים שנאמרו בגמ' שנראין דברי מותר, ושלא בדקדוק, אין הדבר כן, אלא יש בהם פנימיות ורמז עצום, כגון הא דאיתא בב"ק דף ט"ל ב', וכו', ומי שלא ידע הסוד שרמזו באמרם ר' יעקב משלם יתמה ודאי ויאמר, דקארי לה אמאי קארי לה, הלא התירון פשוט, כי איך יעלה בדעת להבין דר' יעקב משלם חצי נזק. אבל האמת הוא שכיוונו להעירנו על סוד נסתה, ואין כאן מקום לדברים הללו".

הפנים יפות (סוף פרשת וישלח) מבאר את הדברים, וננסה להבין מה שניתן לנו. נאמר (בראשית לו, כב) "ואחות לוטן תמנע", ובסנהדרין (צט, ב) אמרינן דיש שהלעיג על הפסוק הזה דמה מלמדנו, ומבארת הגמ' את הלקח מן הפסוק, שתמנע בת מלכים היתה דכתיב אלוף לוטן אלוף תמנע, ורצתה להתגייר אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קיבלוה, הלכה והיתה פילגש לאלפיז בן עשיו - אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה

לאומה אחרת, ויצא ממנה עמלק שציער את ישראל, שלא היו האבות צריכים לרחקה.

מביא הפנים יפות מהאריז"ל שיעקב אבינו בא לתקן את אחורי החכמה. והיינו שהאות שבה אחרי אות אחרת, היא האחוריים שלה. והמילה "חכמה", האחוריים שלה הן האות שאחרי ח' ואחרי כ' ואחרי מ' ואחרי ה', והיינו "טלנו" שעולה "לוטן". 'אחות' שייך לחכמה, ונמצא ש"אחות לוטן" היינו אחורי החכמה. תמנע רצתה להנשא ליעקב כדי לתקן את שורשה, דהיינו את אחורי החכמה. אך יעקב לא נשא אותה, ותיקן רק את מחציתה של 'תמנע', דהיינו אותיות 'מת', וזה שאמרו "יעקב אבינו לא מת" (תענית דף ה'), שאת האותיות הללו תיקן. אך אותיות "נע" לא תיקן, ויצא ממנה אליפז שרדף אחרי יעקב ונטל את ממונו ועשה אותו "עני".

וזה הרמז בגמ' כאן, "רבי יעקב משלם חצי נזק", שהכוונה ליעקב אבינו, והוא צריך לשלם חצי נזק, שכן תיקן רק חצי ממה שהיה צריך לתקן.

ואולי על דרך הפנים יפות אפשר לומר עוד, דלעיל הבאנו מהשל"ה דמה שנאמר "אדם מועד לעולם" היינו אדם הראשון שהוא מועד בחטאו, וכנגדו עומד יעקב אבינו שהוא איש תם, ואינו מועד. וא"כ הרמז כאן בגמ' הוא דיעקב משלם חצי נזק, שהוא תם ולא מועד.

ועכ"פ נדגיש את דברי השומר אמונים, שכל דבר בגמ' יש לו משמעות ורמז, ואין בה דבר לבטלה.

דף מ

פסולי בהמה למזבח

"מן הבהמה להוציא את הרובע ואת הנרבע, מן הבקר להוציא את הנעבד, מן הצאן להוציא את המוקצה, ומן הצאן להוציא את הנוגח".

במי השילוח (ה"ב פרשת ויקרא) כתב שהנה קרבנות באים כדי להתקרב להקב"ה, ויש לרמז בדרשות הנ"ל התיקונים השונים שנעשים ע"י קרבנות כדי להתקרב לה'.

'רובע ונרבע' הוא תיקון עניני זנות וגילוי עריות.

'נעבד' הוא לתקן יצה"ר של גאווה, שהגאוותן מתייחס לעצמו כמו ע"ז.

'מוקצה' דהיינו שעדיין לא עשו עמו עבודה זרה, אבל הוא מיוחד לכך, ונרמז לתקן אדם שקרוב לעוברי עבירה, דהיינו שיש לו עצבות.

'נוגח' הוא תיקון שפיכות דמים.

ויצויין שאלו הם ד' סוגי יצה"ר שהזכרנו בתחילת המסכת בשם הגר"א. יצה"ר של תאוה כנגד רובע ונרבע. יצה"ר של כעס כנגד הנוגח. יצה"ר של גאווה כנגד נעבד. ויצה"ר של עצבות כנגד מוקצה.

בשם משמואל (ויקרא תרע"ג) מביא בשם האריז"ל שחלק מהמטרה של קרבן היא שיש נשמה שמתגלגלת מדור לדור ונכנסת לבהמה, וכשאדם מביאה לבהמה"ק, מעלה אותה לקרבן והנשמה נתקנת. ואמנם ישנה נשמה המתגלגלת שיש בה עדיין את רושם העבירה ועדיין אינה ראויה להיות קרבן. וזה מה שנרמז כאן שיש בהמות שפסולות למזבח, והיינו שהעבירה שנעשתה בבהמה משקפת את העובדה שיש שם נשמה מגולגלת שאינה ראויה עדיין לתיקון.

ומבאר שהם כנגד ג' עבירות חמורות: רובע ונרבע משקף עבירה של גילוי עריות. נעבד ומוקצה (השם משמואל כוללם יחד) הוא כנגד עבירת ע"ז. ונוגח כנגד שפיכות דמים.

ומוסיף השם משמואל שבכל מקום שמענישים בהמה כגון שור הנסקל,

פירוש הדבר שיש בה נשמה מגולגלת שצריכה תיקון, שהרי אין עונש לבהמה, אלא הוא תיקון לאדם.

דף מא

לרבות תלמידי חכמים

כששמעו העמסוני (או נחמיה העמסוני) הגיע ל"את ה' אלקיך תירא", פירש אך ר"ע דרש לרבות תלמידי חכמים.

בקידושין דף נ"ז הארכנו בענין זה והקדשנו לכך שני שיעורים. בשיעור זה נתמקד בענין שקשור לחנוכה (החל בימים אלה).

חנוכה נחשב "חג תורה שבעל פה", וכפי שמציין הבני יששכר שהמחלוקת הראשונה בעם ישראל (על הסמיכה) התחילה בימי חנוכה, ואף שמחלוקת יש בה צד לא טוב, אך יש כאן גם חידוש חיובי, שכל אחד מהת"ח יכול לחדש חידושים מכוח חכמתו, וגם חידושים אלה מצטרפים לתורה.

ויש בדבר זה נצחון על יוון. וכפי שביאר מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל שיש שתי דרכים להתגבר על אויב: א' בדרך ניצוח והתגברות. ב' כשהאויב מצטרף לכוח הכובש ו"מודה" אליו. שתי המידות הללו הן דרך אחת להביא את המידות "נצח" "הוד". נצח הוא ניצוח האויב, והוד הוא שהאויב מודה ונכנע. הנצחון בחנוכה שייך למידת ההוד, כמב' בקדמונים, והיינו שבחנוכה לא ניצחנו וביטלנו את יוון, שכן עד"ן חכמת יוון ותרבותה קיימת בעולם, אלא שכביכול יוון הודתה לתורה וכביכול הצטרפה אליה. ברמב"ם מבואר שכל הלוח שלנו מבוסס על חכמת יוון, והיינו שצירפנו אותה לתורה.

כל ענין יוון הוא לפאר ולהדר את החכמה האנושית, ואריסטו הכחיש כל דבר שלא נתפס בשכלו. הנצחון על יוון הוא לחבר את השכל האנושי לתורה. וכלשון הרמב"ן (ב"ב דף י"ב) שהחכמים יודעים האמת בחכמה שבלבם. היינו החכמה האנושית מצטרפת לחכמה האלוקית.

היוונים רוצים לטעון שאין חלק באלוקי ישראל, כלומר קיים נתק בין חכמה אנושית לאלוקית. אך עם ישראל מחבר את שתי החכמות. דרך החכמה האנושית מתחברים לאלוקי ישראל.

וזה מה שחידש ר"ע, "את" לרבות תלמידי חכמים. שהם נהיים חלק מגילוי הקב"ה בעולם. דרך התורה שבקרבם הם מצטרפים כלפי מעלה. החידוש של ר"ע הוא נקודת הנצחון של חנוכה.

דף מב

משל לצייד ששולה דגים

ר"א אמר שני תירוצים לר"ע, אחד חזק ואחד חלש. ונחלקו בגמ' האם קודם לכן אמר את התירוץ החזק ואח"כ את החלש, או להיפך.

ולפי הצד שאמר קודם כל את החזק מובא משל לצייד ששולה דגים מן הים, משכח רברבי שקיל, משכח זוטרי שקיל.

ולאידך מ"ד מובא משל לצייד ששולה דגים מן הים, משכח זוטרי זקיל, משכח רברבי שדי זוטרי ושקיל רברבי (משום שאין לו מקום בכלים).

מה הביאור במחלוקת זו? וכתב המהר"ם שיף שאם הביא קודם את החזק הרי שנשאר לבסוף עם שני התירוצים. אך אם מן החלש עבר לחזק, הפירוש הוא שלא ניחא ליה בחלש ואינו נשאר למסקנה.

ועדיין צ"ב מה המכוון במשל הדגים. ועוד צ"ב לפי המשל השני שזרק את הדגים הקטנים כדי שיהיה מקום לגדולים, כיצד מתפרש הדבר בייחס לדברי התורה.

בספר ברית הלוי השלם ביאר כך, שיש כאן מוסר השכל כיצד ללמוד תורה. יש שני סוגי לומדים, האחד יש לו זכרון מצויין ומצליח ללמוד את הסוגיא ולזכור את פרטיה. ועל כן מורים לו לקחת את עיקר הסוגיא, את המסקנא, אבל שלא ישכח את הפרטים הקטנים - השקלא וטריא, וההוה אמינא - משום שיש מה ללמוד מכל דבר שחז"ל מלמדים אותנו. וזהו המשל לדייג שלוקח גם את הגדולים וגם את הקטנים.

המהלך השני מדבר למי שאין לו זכרון טוב, דהיינו יש לו 'כלים קטנים', ואין בידו יכולת לאחוז את הכל, ולכן עליו להקפיד לשמור את הדברים העיקריים דהיינו המסקנא ועיקרי הדינים, דהיינו הדגים הגדולים.

דף מג

חיוב דמים למודה בקנס

הגמ' מחלקת בין כופר לשלושים של עבד: בכופר כיון שיכול להודות ולהתחייב בכופר, כגון שבאו עדים ואמרו ששורו נגח והוא הודה שהשור היה מועד, כיון שיש מושג שמתחייב ע"י עצמו, על כן אם אין כופר חייב לשלם עכ"פ דמים. משא"כ בעבד אין מצב שאדם יתחייב ע"פ עצמו, שכן מודה בקנס פטור. ועל כן לעולם אינו משלם דמים.

האחרונים מקשים מה השייכות בין כופר לדמים.

האור שמח (נז"מ י, יד) מבאר שהפירוש בכך שמודה בקנס פטור אינו רק שהודאה לא מועילה, שהרי יש מ"ד דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, אלא שהודאה בקנס הוא 'צורת תשלום', כשאדם מודה בקנס הוא כביכול משלם ע"י ההודאה, וזה ביאור הגמ' שאם בכופר יש אפשרות לשלם דהיינו שההודאה אינה תשלום, יכול לשלם דמים, אבל בשלושים של עבד שההודאה פוטרת דהיינו שהרי היא כמו תשלום, גם דמים לא יצטרך לשלם.

דבר זה מתחבר למתבאר בזוהר בשני מקומות (פרשת בא ח"ב דף מא ע"א, ופרשת פנחס ח"ג דף רלא ע"א), שכאשר האדם מתוודה על חטאו, השטן לא יכול לקטר עליו ולתבעו, ומי שמטפל בו הוא הקב"ה שהוא מלא רחמים. מבארים רבותינו (רמ"ק, רמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות חיקור דין ח"א פ"ג, ועוד), דידוי הוא דוגמת מודה בקנס, כשם שמודה בקנס פטור כך המתוודה א"א לתבעו.

הבני יששכר בספרו אגרא דכלה (פרשת נשא), מוסיף, שהמצוה של וידוי היא המצוה השס"ה בתוך התרי"ג, ומבואר הדבר היטב ע"פ הגמ' ביומא (כ, א) ש"השטן" (בגימטריא שס"ד) יכול לקטר במשך שס"ד ימי השנה, חוץ מיומ"כ שהוא היום השס"ה ואז אין לו רשות לקטר, ונאה הדבר שמצות וידוי היא שס"ה שעל ידי וידוי השטן לא יכול לקטר.

וע"פ האור שמח הדברים נפלאים, שכן כל מודה בקנס הוא צורה של תשלום, וזה הנקודה הזו שע"י וידוי הוא נפטר וכביכול זכאי, וכעין צורת תשלום הפוטרת מן הדין.

דף זה נלמד ב'את חנוכה', ויש כאן את הקשר הברור לעניני החג, שימים אלה נקבעו להלל והודאה. היוונים התנגדו לחיבור בין ה' לישראל, וכל המושג של וידוי וקרבת תודה הוא להכיר בהקב"ה. בכל מה שקורה בעולם צריך להכיר שיד ה' עשתה זאת. צורת החיבור למעלה היא ע"י הודאה, ולזה היוונים התנגדו. בחנוכה מתוודים ומכירים שהקב"ה עשה לנו את הנס, והוא היפך ניתוק הקשר שביקשו היוונים.

ידוע מה שאומר הרב הוטנר שהודאה כוללת לשון תודה ולשון הודאה על האמת. ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מוסיף שחזק, שבאמת תודה היא להתוודות ולהודות בכך שהיה זקוק לעזרה. ונמצא שבחנוכה יש הלל והודאה שמכירים בטובתו של מקום.

לדעת
 סבתאים שבועיים
 בדרך האם, מערב, חוף מדינת חסד
0737-289-669

'הדף היומי'
מבחן 207 ויגש
 בבא קמא מה - נא

תמצית
 סיכומי גמרא, הלכה ומסד
 7692282@gmail.com

לדעת חכמה

1. באיזה אופן לא אומרים לפי רב 'זהו לה שלא תאכל'?
 א' באמלה פירחת שזם סם המזת חייב אף כדיל אדם.
 ב' כשבעל החצר קיבל שמירה.
 ג' בכל אופן אומרים 'זהו לה שלא תאכל'.
2. שנים שנכנסו לרשות אחד בדישות והזיקו זה את זה או הזיקו זה בזה, האם חייבים לשלם?
 א' חייבים.
 ב' פטורים.
 ג' הזיקו חייבים, הזיקו פטורים.
3. מה הדין כחופר בור תחת רה"ר ופתח הבור ברשותו ולא הפקיד רשותו?
 א' חייב.
 ב' פטור.
 ג' סדולקת.
4. באיזה בור אין הכל?
 א' בבור שרחבו יותר מעושקו.
 ב' בבור שמונה וזוהם כ' טפחים טים אין הכל לפיתה.
 ג' בבור שהוא צר מלמטה ורחב מלמעלה.

שאלה מדברי החז"ם

אדם שעשה טובה כרה"ד בלא שום הפידת, נתקל בו אדם ונחבט בקרקע עולם, האם חייב לפי שמואל?
 א' חייב.
 ב' פטור.
 ג' תלוי בבי תירוץ החז"ם.

לחברת ישיבת אשכול רמת השרון

יתן לעשות את המכתבים:
 בטל': 0737-289-669
 בעהזחת 'ערים פלוס' (לדעת)
 א' במייל: 7692282@gmail.com
יתן לקבל את הסיכומים והתמחילים:
 א' במייל: 7692282@gmail.com
 ב' בפקס: 0799-414-144
 א' בנהודות הפצה: 0737-289-669 סניחה 4

מטרת התמחילים פתוח חיים יסיבי בבוקר עד יום שני בלינה
הגוללות בכל שבוע:
 פרס ראשון על 500 ש' בחזות,
 פרס שני זיכוי 400 ש' ביפה טיף,
 פרס שלישי: 10 זכים ביכוי 120 ש' ביפה נוף

מבחן שבועי בדרך היומי

1. שור שהזיק או הזיק אצל השומר, והשומר ידע שהוא נגזן והתחייב לשומר, האם השומר חייב?
 א' חייב.
 ב' פטור.
 ג' אם הזיק חייב ואם הזיק פטור.
2. שור תם ששטרן שמידה פחותה, האם חייב או קמור?
 א' חייב.
 ב' פטור.
 ג' סדולקת.
3. באיזה אופן נחלקו רב ושמואל בנוסח שור לחבירו ומצא נחור?
 א' כשחזיר שור לשדחה ולחרישה שזה והרכ קונים לחרישה.
 ב' כשהרכ קונים לחרישה אצל פ שאין המחיר שזה.
 ג' כשאין המחיר שזה אצל פ שאחוב קונים לחרישה.
4. מרה מקומחת או תרגולת שהזיקו בתמותם, האם גזים מהעובר או מהביעה?
 א' כן.
 ב' לא.
 ג' מהעובר כן ומהביעה לא.
5. שור שנכנס שלא ברשות חופר שם בור ובעל הבית הפקיד רשותו, מי חייב בנזקי הבור?
 א' בעל השור, מסני שורו חפר.
 ב' בעל החצר, מסני שהיה עליו לכסות את הבור.
 ג' שניהם פטורים, דכתבי "כי יכרה איש בור" ולא שור בור.
6. באיזה אופן שור שהפיל עובר חייב בדימי וולדות לכו"ע?
 א' בחזיק כסנה.
 ב' כשפחה.
 ג' בכל אופן פטור.
7. כיצד שמים דימי וולדות לפי רש"כ"ג?
 א' שמים את הולדות עצמם.
 ב' בלידה הראשונה שמים את הולדות, ובשאר הלידות שמים כמה פוחת האשה.
 ג' שמים כמה פוחת האשה, ובלידה הראשונה שמים כמה אשה פוחתת בלידה שניה.
8. הנובל באשת גר לאחד מיתת הגר ועובדה מת, למי העוכל משלם?
 א' לאשה.
 ב' פטור מלשלם.
 ג' סדולקת.
9. מה אמר איתנו חסיד למי שסיקל אבנים מרשותו לרשות הרבים?
 א' טפח מה אשה ססקל מרשות שלך לרשות שאשה שלך.
 ב' טפח מה אשה ססקל מרשות שאשה שלך לרשות שלך.
 ג' טפח מה אשה ססקל מרשות שלך לרשות שלך.
10. איזה נזקא מינה מביאת הגמרא במחלוקת רב ושמואל אם חייבים בבור רק על הכל או גם על חבטה?
 א' מוטל למר לאחורין.
 ב' בבור מלא ספוגן של צמר.
 ג' בעשה מקום גבוה.

לחברת ישיבת אשכול רמת השרון

משנה ברורה
מסימן קפ"ז סעיף ב' עד סוף סימן קפ"ח

מי שלא אמר בברכה שניה 'ארץ חמדה טובה ורחבה' או איש שלא הזכיר ברית ותורה, האם יצא ידי חובה?
א' לא יצא.
ב' יצא.
ג' אם לא הזכיר ברית ותורה לא יצא, ואם לא הזכיר 'ארץ חמדה טובה ורחבה' יצא.

מה יעשה מי ששכח לומר על הניסים בחנוכה ופורים?
א' אם סיים ברכת המזון חוזר לראש, ואם לאו יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'.
ב' אינו חוזר, ויכול לומר הרחמן וכו'.
ג' בחנוכה אינו חוזר, ובסעודת פורים צריך לחזור.

איזה מלכות אין להזכיר בברכה שלישית, מלבד מלכות בית דוד?
א' שום מלכות ואפילו מלכות השם.
ב' מלכות ישראל.
ג' מלכות נכרים.

מה קודם למה, רצה והחליצנו או יעלה ויבוא?
א' רצה והחליצנו.
ב' יעלה ויבוא.
ג' מה שירצה יקדים.

חולה ששכח יעלה ויבוא ביום הכיפורים, מה יעשה?
א' אינו חוזר, ומסתבר שגם לא אומר ברוך שנתן וכו'.
ב' אינו חוזר, אבל אומר ברוך שנתן וכו'.
ג' אומר ברוך שנתן, ואם התחיל ברכה רביעית חוזר לראש.

השוכח יעלה ויבוא בשבת ראש חודש, והתחיל הטוב והמטיב, האם חוזר?
א' כן.
ב' לא, ואם חוזר בגלל ששכח גם רצה יזכיר גם יעלה ויבוא.
ג' לא, וגם אם חוזר בגלל ששכח גם רצה לא יזכיר יעלה ויבוא.

ראש חודש שחל במוצאי שבת, האם יאמר יעלה ויבוא בסעודה שלישית?
א' אם סיים סעודתו מבעוד יום לא יאמר, ואם סיים משחשיכה מחלוקת.
ב' אם סיים סעודתו מבעוד יום מחלוקת, ואם סיים משחשיכה יאמר לכו"ע.
ג' בכל אופן יאמר רק יעלה ויבוא.

אהבת חסד ח"ג פ"ח "אם הוא רואה בחבירו" כולל חתימת הספר ותחילת הקדמת הספר שם עולם עד "ודע דעצה זו"

האם חיוב הצדקה תלוי במקבל כמה הוא צריך או בנותן כמה יש לו לתת?
א' במקבל.
ב' בנותן.
ג' בשניהם.

מדוע נגזר על נקדימון בן גוריון שממונו יכלה?
א' מפני שלא נתן מספיק צדקה לפי ממונו.
ב' מפני שלא הודה לקב"ה כראוי על שהקדיר חמה בעבורו.
ג' מפני שרצה לקיים מצות לימוד תורה מתוך הדחק.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 | בעמדות 'דורים מלוט' (לדעת) @ במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com | בפקס: 0737-289-669 | במוקד: 0737-289-669
מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות ככל שבוע
על 500 ₪ בחיוב, וכן זכייה 400 ₪ ב"פה נחי", ועוד 10 זוכים בזיכוי 120 ₪ ב"פה נחי

מבחן 14 ה' עד י"א טבת (שנה מעוברת)

חפץ חיים
הלכות רכילות מתחילת כלל ב' עד כלל ה' סוף סעיף ד'
אהבת חסד
חלק ב' פרק כ"ג מההגה"ה עד חלק ג' פרק א' "ודע עוד"

אהבת חסד

מה לומד הח"ח (פרק כ"ג בהגהה) ממה שהמוכרים עושים במכירת חפץ?
א' שעל האדם ליפות את המצוה בכוונה לשמה כמו שמוכר מיפה בכל יכולתו את החפץ שהוא מוכר.
ב' שאין לזלזל במצוות קטנות כמו שמוכר לא מזלזל גם ברווחים קטנים.
ג' שעל האדם לעשות המצוה בשמחה כמו שהמוכר שמח למכור ולהרויח כסף.

האם יש מצוה בפריעת חוב?
א' זו מצוה שהאדם חייב בה כמו שופר וסוכה.
ב' זה חיוב ממזני, אבל אינו מצוה.
ג' הפורע חוב מקיים מצוה, אבל זו מצוה קיומית ולא מצוה חיובית.

על מי נאמר "לא תעשוק את רעך"?
א' על המעבד שכר שכיר.
ב' על הלואה כשאין לו ממה להחזיר.
ג' על המעבד פרעון חוב בכח למרות שיש לו.

האם לעתיד לבוא יודע לכל מה האדם עשה?
א' יודע אם הוא צדיק או רשע, אבל פרטי מעשיו לא יתפרסמו.
ב' כל ענייניו יתפרסמו לעין כל.
ג' הדברים ששייכים לאחרים יתפרסמו, אבל מה שנוגע לאדם עצמו לא יתפרסם.

מתי אין מבטלים תלמוד תורה בשביל הכנסת אורחים, כאשר יש אחרים שיכולים לקיים המצוה?
א' רק אם הוא כבר התחיל ללמוד.
ב' גם אם הוא לא התחיל ללמוד.
ג' בכל אופן עדיפה הכנסת אורחים שהרי אמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש.

מי שיש לו הרבה שמתעסקים בקבורתו, האם מבטלים תלמוד תורה כדי ללוותו?
א' לא, מפני שמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אין מבטלים בשבילה מתלמוד תורה.
ב' באדם שקרא ושנה כן, ובאדם שלא קרא ושנה לא.
ג' בכל אדם מבטלים אא"כ הוא רשע.

מדוע מה שאמר אברהם יוקח נא מעט מים זה פיתח את המצוה, והרי אין מבטלים תורה בשביל מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים?
א' מפני שבכל מקרה הוצרך לבטל תורה בשביל האורחים.
ב' מפני שבכך שלימד את האורחים על השגחת הבורא ויחודו היה לזה מעלה של תלמוד תורה.
ג' שתי התשובות נכונות.

חפץ חיים

באיזה אופן אסור לספר שפלוני אמר עליו איזה דבר, בדבר שיכול להשמע לטובה או לרעה?
א' בכל אופן אסור משום ספיקא דאורייתא לחומרא.
ב' בכל אופן מותר מפני שמעמידים אותו בחזקת כשרות שהתכוון לטובה.
ג' אם אומר באופן שמוכח שכוונתו היתה לגנותו או שיודע שתבירו יפרש לגנאי אסור.

המספר רכילות לאדם זר יודע שהוא לא יספר זאת לשום אדם, האם הדבר מותר?
א' צריך להזהר בזה, כיון שעל פי רוב יש בזה גנות וא"כ זה לשון הרע.
ב' יש בזה איסור גמור של רכילות.
ג' מותר.

המספר רכילות ורואה שהשומע מאמין לו, אבל עדיין נתקוטטו עבור זה, מה עליו לעשות?
א' אין צריך לפייסו.
ב' צריך לפייס אותו או להוציא את הדבר מלב השומע.
ג' צריך עיון.

האם מותר לשמוע אן לקבל רכילות, כאשר הוא מבין שעל ידי זה הוא ידע איך להשמר מאותו אדם?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' לשמוע מותר ולקבל אסור.

כאר מים חיים

המספר דבר שיכול להשמע או לרכילות או לטובה, ואינו נוטה יותר לטובה או לרעה, האם הדבר מותר?
א' מותר, אא"כ יודע שתבירו יפרש זאת לרעה.
ב' אסור, מפני שספק דאורייתא לחומרא.
ג' צריך עיון, ואפשר שהדבר תלוי אם היה מתבייש לומר זאת לפני המדובר.

האם מותר לספר לאדם מה שפלוני דיבר על אביו?
א' אין בזה משום רכילות.
ב' אסור משום רכילות.
ג' יש בזה משום אבק רכילות.

אדם שראה דבר תמוה על אדם, וזה סיבה לחשוש קצת שהוא עלול להזיקו, האם מותר לברר את הדבר?
א' אם יש לחשוש שיגידו לו לשון הרע אסור.
ב' רק בדברים הניכרים ממש מותר לברר.
ג' מותר, ובלבד שלא יאמין לדברים בוודאות.

המגנה את חבירו שלא בפניו, האם מותר למתגנה להמנע מלהיטיב למתגנה?
א' אסור משום לא תיקום ולא תישור.
ב' אם נתברר לו הדבר בוודאות מותר, ואם לא אסור.
ג' בכל אופן מותר.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויגש תשפ"ד

לחטאת שהביאו הנשיאים היה לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו וישחמו שעיר עיזים, הרי דנהשב שהיה חטא במכירת יוסף. ויש לבאר דהן אמנם דמצד המעשה נתברר שאין זה מעשה עבירה, אבל מ"מ מצד מחשבתם היה בזה חטא, וכמ"כ בפר' ויחי שאמר להם יוסף 'ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה' וע"ז אין מועיל מה שבפועל יצא הדבר לטובה, דמ"מ מחשבתם הייתה להרע, וא"כ עדיין יש חטא במה שחשבו להרע, זהו החטא שעליו נידונו.

וביאר הענין שנענשו על מחשבת, אע"פ שאין עונשין על מחשבת, כמבואר בגמ' בקידושין דף מ' ע"א דמחשבת רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה זולת בעבודה זרה. ויש לבאר ע"פ דברי השל"ה (בראשית אות מ') שביאר את דברי הגמ' במנחות (דף כ"ט ע"ב) בשעה שראה משה רבנו את ענשו של רבי עקיבא, אמר לפניו, רבש"ע זו תורה וזו שכרה, א"ל הקב"ה שתוק כך עלה במחשבת לפני, וביאר השל"ה דהתשובה היא ע"פ מה שאמרו חז"ל שבתחילה עלה במחשבת לברא את העולם במידת הדין, וזהו הכונה במה שאמר כך עלה במחשבת לפני, דהיינו שעלה במחשבת לברא את העולם במידת הדין, ויש בני עליה שזוכים למדרגות עליונות להזדכך לפני הקב"ה במידת הדין באותה בחינה עליונה שעלה במחשבת לברא את העולם ונילה הקב"ה שעונשו של ר"ע היה לרוב מעלתו שהיה במדרגה של מה שעלה במחשבת, עכ"ד.

ולפי זה יש לבאר דבאמת מצד שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבת לבד, וכמו שמצינו שעכו"ם נענשים על מחשבת, כמבואר ברש"י בפר' כי תבא על הפסוק 'ארמי אובד אבי', שהביא דברי הספרי והירושלמי דאע"פ שלא עקר את הכל, מ"מ חשב לעשות כן, ולאומות העולם הקב"ה מצרף מחשבת למעשה. ומבואר דמצד עצם שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבת, והא דישאל אינם נענשים ע"ז הוא רק משום מידת הרחמים שנוהג עמם הקב"ה.

מעשה אלו בני העליה הזוכים למדרגות העליונות להזדכך לפני הקב"ה, הם זוכים להיות נידונים גם על אותם הדברים שראוי ליענש עליהם מצד מידת הדין, ולכן נענשו על המכירה, על חטא המחשבת. ובזה מבואר מה שאמר הקיסר לעשרה הרוגי מלכות שאלו מצא גדולים מהם היה דן אותם, כיון שדין זה הוא רק לבעלי מדרגה גבוהה ששייכים להנהגה שעלה במחשבת לברא העולם, וככל שהוא יותר גדול ויותר מזוכך במדרגתו לפני הקב"ה, יותר הוא ראוי להיות נידון בדין זה.

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה וגו'. (מ"ה, י"ד). וכתב רש"י ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין

ויגש אליו יהודה. (מ"ד, י"ח). ובמדרש איתא דהגשה זו היינו תפלה, וכמו שכתוב במלכים אצל אליהו ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלוקי וגו'. ובפשוטו צריך לומר דבתוך כדי דבריו עם יוסף התפלל יהודה תפלה קצרה.

וכזאת מצינו אצל יעקב אבינו בעת שפגש בעשו, כתוב 'והוא עבר לפניו וישתחוו ארצה שבע פעמים' וכתב בתרגום יונתן 'ואיהו עבר קדמיהון מצלי ובעי רחמין מן קדם ה', והיינו דבתוך כדי גשתו לעשו התפלל תפלה קצרה.

וכן שמעתי מואמור"ר הגאון זצ"ל בכיאר הכתוב בנחמיה שכתוב (ב', ד') שהמלך שאלו מדוע פניך רעים, והשיב לו שפניו רעים כי נחרבו ונשרפו בית קברות אבותיו, וכתוב שם עוד 'ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש, ואתפלל אל אלוקי השמים ואומר למלך אם על המלך טוב וגו'. ומבואר דבדיבורו עם המלך היה גם תפלה, ואמר אאמור"ר הגאון זצ"ל שהיה זה תפלה קצרה תוך כדי דיבור עם המלך, ועי"ש בפירוש רש"י ובמצודות.

אכן עוד נראה לפרש בזה על פי דברי הגר"א בפירושו על מגלת אסתר על הכתוב איש צר ואויב המן הרע הזה, ואיתא בגמ' דאסתר הראתה באצבעה על אחשורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן. ולכאורה יפלא איך הראתה באצבעה על אחשורוש, ומבאר הגר"א דע שכל הצדיקים היה דרכם לכשידברו דברים לפני המלך היה לבם ומחשבתם דבוק להקב"ה ית"ש, וכן היה כאן שבלבה היה להקב"ה והיה במחשבתה על אחשורוש. ומחמת הדמיון הזה טעתה ומחוי בידה כלפי אחשורוש, ומביא גם הכתוב שהבאנו בנחמיה שבתוך דבריו עם המלך כתוב ואתפלל, ומבאר על פי דרכו שבדבורו עם המלך היה לבו ומחשבתו דבוק בהקב"ה.

ולפי זה י"ל גם כאן שבעת שניגש לדבר עם יוסף, היה לבו ומחשבתו דבוק להקב"ה, ועל כן היה גישה זו עצמה בגדר של תפלה.

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרת אותי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם וגו', ומושל בכל ארץ מצרים. (מ"ה, ה' ח').

יש לבאר דאמר להם בזה דהגם דהם נתכוונו למוכרו בשביל להרע לו, אבל כיון דבפועל התוצאה של מעשה המכירה היה לטובה, כי למחיה שלחני, א"כ אין במעשיהם חטא ועון, ולא נחשב מעשה עבירה, ואין המכירה רעה כלפי יוסף כלל.

והנה מצינו בחז"ל דמכירת יוסף נחשב לחטא, דעשרה הרוגי מלכות היה בעון מכירת יוסף, וכמו שאמר להם הקיסר שדנם בדין וגונב איש ומכרו, וכן איתא בחז"ל והובא ברש"י (במדבר ז', כ"ב) דשעיר עיזים

להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין ככה על צואריו, על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתיד של המקדשות.

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרה את נבואת יחזקאל על השלמת והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עין יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עין יהודה ועשיתים לעין אחד והיו אחד ביד', ולהלן שם עוד כתוב, 'ולא יהיו עוד לשני גויים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד', ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש דדורש הכתוב בעמוס הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס, חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור הדברים שלעתידי לבא בנאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאוחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'ויגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר. הרי מבואר דפלוגתת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי ממלכות, והפיוס של יוסף עם אחיו הוא הפיוס שיהא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

והנה בשבת דף ג"ז איתא אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו, וברש"י כתב שע"י שנחלקה המלכות העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם. הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד החורבן נגרם מכח שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכח מחלוקת זו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכח ההתחלקות לשתי ממלכות עתידים לעבוד ע"ז, ומחטא זה יבא ויגרם חורבן הבית. ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית למכירת יוסף והמחלוקת

עם אחיו, וכאן הוא המקום והשעה לבכות ע"ז, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן. ואף שעכשיו נפגשו עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף החורבן שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. (מ"ה, כ'). הנה אף שאמר להם כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ לא שמעו לדבריו, כמש"כ להלן 'זיקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו את רכושם. ונראה לומר בזה, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בין הכתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר שאם רכושו וקנינו ישארו בארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשארו לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ז) שאמר עשו מפני שמר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב 'זיקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל דכשירד יעקב למצרים היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

ויעמידהו לפני פרעה. (מ"ז, ז). מלשון הכתוב 'ויעמידהו' משמע דיעקב לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור דממה נפשך אם יעקב היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם לא היה חפץ לעמוד לפני פרעה למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך ליזהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

הנר המערבי

מתוך דברי חיזוק לאחר שיעור כללי לרבני ואברכי כולל 'בית אבא' מודיעין עילית

במקדש היה נס מיוחד במנורה שהנר המערבי היה דולק ואינו כבה, ואע"פ שהיה נותן בו שמן כמדת חברותיה, ותכלית הנס היה בשביל עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. איזה נר מהנרות נקרא הנר המערבי, כתוב ברש"י בשבת שלמ"ד שהמנורה הייתה מונחת ממזרח למערב, אז הנר השני ממזרח, הוא נקרא הנר המערבי. ויש להתבונן כי הן אמנם הוא נחשב מערבי כלפי הנר המזרחי, אבל מ"מ הנר האחרון הוא הרי הנר הכי מערבי, ולכאורה ראוי היה שהוא יהיה נחשב הנר המערבי. מה אנו למדים מכך, אנו למדים שאפילו פסיעה אחת לכיוון השכינה, אפילו צעד אחד 'איין טראט וייטער', זה כבר מחשיב אותו למערבי, וכבר נעשה ראוי ליעשות בו הנס ולהיות עדות להשראת השכינה לכל באי עולם. ומצינו עוד דבר זה אצל משה רבנו בענין מראה הסנה שכתוב 'וירא ה' כי סר לראות', ובמדרש שם איתא מחלוקת אם סר הוא שהלך ה' פסיעות, או שרק עיקם צווארו לראות, וכתוב שאמר הקב"ה למשה 'נצטערת לראות, חייך שאגלה עליך, מיד ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה'. הנה משה לא עשה אלא דבר מועט שהלך ה' פסיעות או שרק עיקם צווארו, וכבר זכה שהקב"ה יתגלה אליו ונעשה שליח לגאולת ישראל. הנה למדנו כי כבר כשמתחיל להשקיע בעמילות בתורה, ומיד שמתחיל לעמול ולשקוד ולהתמיד, הוא כבר במעלה גדולה, ולא רק בדרך ארוכה, אלא מיד עם תחלת העבודה והעמל הוא כבר ראוי להצלחה גדולה.

נחמה אליהו

משיעורי הרב אליהו דיסקין שליט"א

עוד יוסף חי | חיי תורה כוח תפילת הנשים הבהירות בראיית התמונה בכללותה

הקב"ה שאף בשעה שהיתה יושבת בסעודה עם המן ואחשוורוש היה ליבה לשמים ונתפללה שתתבטל הגזירה ולכן הצביעה על אחשוורוש שהוא זה שגזר הגזירה והביא ראי לזה מהמקראות בנחמיה [בד] שהמלך שאל את נחמיה **על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אלוקי השמים** הרי שתוך כדי שדיבר עם המלך היה ליבו ותפילתו לשמים,

שלוש טענות יטען משיח בן דוד לפני הקב"ה לגאול בעבורם את עם ישראל מהגלות

וכיון שנתבאר שהגשת יהודה ליוסף היתה תפילה לקב"ה ביאר שנרמז בזה הטענות שמישיח בן דוד שבא משבט יהודה טוען לקב"ה שיגאל את בני ישראל מן הגלות ובא עליו בשלוש טענות:

הטענה הראשונה - אתה הסבות את ליבם אחורנית שבראת יצה"ר וכמו שדרשו חז"ל דהקב"ה מסכים עם טענה זו דכתי ואשר הרעותי [יעוי סוכה נב: וברכות לב.],

הטענה השנייה - צער השכינה שהרי שכינה עמהם בגלותם וכדכתי [ישעיה מג יד] **למענכם שולחתי בבלה** וכן המקרא [ירמיה מ א] **דהוא אסור בזיקים** שדרשוהו כלפי שכינה וזה אנו אומרים אני והו הושיעה נא עמו אנכי בצרה וכהנה רבות וצער השכינה הוא איום ונורא כמו שדרשו חז"ל בריש ברכות שבכל יום בת קול יוצאת ומכרזת אוי לו לאב שהגלה את בניו וכתבי בירמיה [יג יז] **ואם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמוע תדמע ותדר עיני דמעה כי נשבה עדר ה ודרשו חז"ל** [חגיגה ה:] מקום יש לקב"ה ומסתרים שמו ויושב ובוכה על גאותם של ישראל שניטלה מהם ויעוי עוד במדרש איכה דברים נוראים בזה ובטענה זו יבוא משיח בן דודו לרשב"ע עשה למענך אם לא למעננו לא לנו ה כי אם לשמך תן כבוד [תהילים קטו].

הטענה השלישית - מה שמבואר בחז"ל דהמשיח סובל ייסורים בשביל עם ישראל והמקראות בישעיה [נג מפסוק ג והלאה] **איש מכאובות וידוע חלי גו אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלוקים ומענה והוא מחולל מפשעינו מדכא מעונותינו מוסר שלומינו עליו ובחברתו נרפא לנו כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה הפגיע בו את עון כולנו עיי"ש עוד מקראות וקאי אמשיח בן דוד שסובל ייסורים עבור עונותינו כמבואר בחז"ל [עי סנהדרין צח.],**

וביאר דג טענות אלו נרמזות בדברי יהודה אל יוסף **הטענה הא** - ותאמר אל עבדיך הורידוהו גו שאתה גרמת לכך שבנימין ירד לכאן ובזה נרמז הטענה שאתה גרמת להם שבראת יצה"ר, **הטענה הב** - והורידו את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה ובזה נרמז הטענה של צער השכינה, **הטענה הג** - ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני מרמז על היסורים שמישיח מקבל ע"ע בשביל לפדות את עם ישראל מעבדותם, והדברים נפלאים.

אחר כל דברי יהודה אל יוסף כתי [מה א] **ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים כו ועמדו מה חידש יהודה ליוסף שלא ידע קודם שהרי רק סיפר דברים כהוייתן [ויש שר"ל שחידש לו שנעשה ערב על הנער] וביאר הגר"א דושניצר זצ"ל דהרבה פעמים אדם יודע את כל הפרטים אבל אינם מצרפן לתמונה שלמה וכששם לב לכל הפרטים יחד תופס הרבה יותר ממה שהשיג קודם וכמו בלימוד סוגיא שכשכל פרט עומד לחוד יש חוסר בהירות וכשמעמידים את כל הסוגי יחד על תילה יש בהירות גדולה בהכל.**

הצער הוא ודאי עונש על המכירה

בפירש"י עה"פ ואל יחר אפך מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות ועמדו המפרשים למה דיבר עמו קשות הרי יהודה הסכים עמו והוא בעצמו אמר הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו ויוסף ויתר לו ולקח רק את בנימין וביאר בזה הנתה"מ** בספרו עה"ת דהחשבון של יהודה היה כך שהם סברו שהצער שיש להם כל הזמן ע"י יוסף זה עונש על המכירה ולכן הסכים שכולם השתעבדו שיענשו כולם אך כשראה שיוסף משחרר ומניח רק את בנימין אצלו שהוא היחיד שלא היה במכירה ואם זה לא עונש על המכירה אין סיבה שיענשו מאומה ולכן דיבר עמו קשות.**

יעקב לא יספיק לשמוע שבנימין גנב

והיה כראותו כי אין הנער ומת [מד לא] ביאר בזה ר"י וולוז'ניצר זצ"ל עפ"י משל לנער טוב שכשגדל נתחבר עם חברים רעים ונתפס בקלקלתו בגניבה ותפסוהו לבית סוהר ואביו לא שמע כלל שבנו נתקלקל בדרכיו ואם יבואו לאב ויגידו לו שבנו הטוב יושב בבית סוהר יבהל ותסער נפשו אבל אם יספרו לו שבנו גנב יכול להגיד מעצמו אולי יתפסו אותו ויחנכו אותו וזה מה שאמר יהודה שאם נספיק לספר ליעקב שבנימין גנב אולי יסכים שצריך לימכר לעבד אבל יעקב מיד בראותו כי אין הנער ומת שלא נספיק לספר לו כלום.

הגשת יהודה בדברו אל יוסף היתה תפילה לפני הקב"ה

בכל הפרשה של דברי יהודה אל יוסף שמעתי פי נפלא ע"ד הדרוש מהגרצ"פ פראנק שליט"א שהרי מצאנו בחז"ל שלשו הגשה זה תפילה ובדרכ"מ ריש סי צה מביא מהרוקח שקודם התפילה ילך לפניו ג פסיעות דכתי ג הגשות לתפילה ויגש אברהם [בראשית יח כג] ויגש יהודה [שם מד יח] ויגש אליהו [מלכים א יח לו] ואע"פ שעמד ודיבר עם יוסף מ"מ ליבו היה לשמים ועומד לפני המלך ומדבר עמו כמו **שיסד הגר"א** על מה שאמרו חז"ל [מגילה טז.] דכשאסתר המלכה אמרה איש צר ואויב המן הרע הזה הושיטה אצבעה להצביע על אחשוורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן ולכאו תמוה טובא הרי כל ההשתדלות שעשו שצמו שלשת ימים וכל הסעודה שהכינה היה בשביל להטות את לב אחשוורוש ואיך רצתה להצביע עליו והרי יכולה להפסיד הכל וביאר הגר"א דאסתר דיברה עם

מדוע לא האמין יעקב שיוסף חי

ויאמרו לו עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג ליבו כי לא האמין להם [מה כן] ויש להקשות וכי סבור היה שמהתלים בו אחרי שהיה כ"ב שנה בשקו ובתעניתו ונתאבל בכל אותו זמן ולמה לא האמין להם.

רשעים בחייהם קרואים מתים

וביאר בזה המשגיח הגר"א לופיאן זצ"ל שכשאמרו לו עוד יוסף חי הכונה היתה שהוא עומד בצדקו כמו שאמרו צדיקים במיתתם קרואים חיים רשעים במיתתם קרואים מתים וזה לא עפ"י סוד או דרש אלא כפשוטו ממש מי שמכיר רח"ל מחלקות בבתי חולים שיש בהם אנשים שהם צמח שאינם מזהים כלום מהסביבה ומקויים בהם הפסוק האומר לאביו ולאמו לא ראינו ואת בניו לא ידע ולמרות זאת אוכלים ושותים וישנים הלזה יקרא חיים והרי הם מחוסרים הכרה שאינם מכירים שום דבר ממה שמתרחש סביבם כך ממש זה רשעים אדם שקם בבוקר ולא מכיר שהקב"ה הוא שהחזיר לו הנשמה וכשרואה בעיניו לא קולט שהקב"ה פוקח עורים ובהליכתו לא חי שהקב"ה מכין מצעדי גבר הרי הוא מחוסר הכרה ממש. מי שאינו רואה שהקב"ה הוא מאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים יוצר אור ובורא חושך אינו חי למרות שהוא אוכל ונושם ומדבר עם סביבתו שהוא אינו מכיר ומבין את מה שמתרחש סביבו ולכן רק הצדיקים נקראים חיים וזהו שאמרו השבטים ליעקב עוד יוסף חי שהוא עומד בצדקו ובחיותו וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים שהוא מושל בטומאת מצרים וטומאת מצרים לא מושלת עליו ולזה לא האמין יעקב איך יתכן ילד בן שבע עשרה יפה תואר בלי מסגרת בלי אב בלי אם נשני אלוקים מכל עמלי ששכח את תורתו בתוך כל זוהמת מצרים איך לא נכשל ולכן ויפג ליבו.

אם יוסף נכשל טוב מותו מחייו

אבל אם יוסף היה ח"ו נכשל בטומאת מצרים היה יעקב מעדיף את מיתתו מחייו והגר"א גלינסקי זצ"ל היה מספר על גזרת הקנטוניסטים שהיתה גזירה נוראה על עם ישראל שגזלו ילדים צעירים מבתי הוריהם ומסרו אותם לצבא הרוסי וגידלו אותם כגויים גמורים ורובם נלחמו במסירות נפש על יהדותם ועמדו בכל הייסורים הנוראים שעברו ומקובל שהח"ח זיע"א אמר שהם נשלחו משמים לתקן את הע"ז של נביאי הבעל או את עובדי ע"ז בזמן בית ראשון והם שמסרו נפשם על היהדות תקנו את החטא של ע"ז והרוסים ראו שבכל פעם האמהות היהודיות הקדושות היו צועקות לילדים כשחוטפים אותם תזכרו שמע ישראל תזכרו שהקב"ה היה הוה והיהו והבינו שצריך למנוע מהאמהות לחנוך את ילדיהם ופעם אחת בשעה שנתכנסו היהודים בביה"כ לתפילה על הגזירה הנוראה והיה שם בכיות נוראות ובפרט מהעזרת נשים שליבם קרוב לה [כמו שמקובל מכמה גדולי ישראל שהקפידו להתפלל בימים נוראים במקום שיש בו עזר"ג] ותוך כדי התפילה השליכו הרוסים ראש של ילד יהודי שנחטף לתוך ביה"כ והאמא באמצע הבכיה ראתה שבנה הוא זה שנהרג ומיד צעקה מודה אני לרבש"ע שזכיתי שבני ימות כיהודי כמה חששתי שהוא לא יעמוד בפיתוי וימיר את דתו כך חיו האמהות הצדיקות באותו הדור - ומזה חשש יעקב שאם יוסף נשלט בטומאת מצרים היה עדיף שימות ולכן ויפג ליבו כי לא האמין להם ואימתי חיה רוחו כשראה את העגלות ואז כתיב ותחי רוח יעקב אביהם.

יעקב לא האמין שיוסף נשאר בצדקו

ביארנו שמה שלא האמין יעקב לבניו היה על מה שאמרו לו שיוסף חי ועומד בצדקו והוא מושל על טומאת מצרים ואימתי האמין להם כשראה את העגלות ואז כתיב ותחי רוח יעקב אביהם ומביא רש"י דברי חז"ל סימן

מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה ועי"ז כן חייתה רוחו של יעקב - ונראה לבאר בזה בב' דרכים:

חכמתו של הגר"א מוילנא כשיש טומאה בראש אין מקום לקדושה

הדרך הא' - עפ"י מעשה שהיה בימי הגר"א באשה שבעלה ברח מיד אחרי החתונה והשאירה עגונה במשך שנים רבות לימים חזר הבעל וביקש סליחה בתחנונים ואמר שמתחרט על כל מה שעולל לה ורוצה לשוב לחיות עמה כאשר בתחילה אך לאשה היה הרגשה שאולי זה לא בעלה אבל כל ששאלוהו על החיים קודם ועל המאורעות שעברו יחד ידע וסיפר ועדיין האשה היה ליבה נוקפה ושלחו השאלה קמיה דהגר"א והשיבם שילכו אתו לביה"כ ויאמרו לו לשבת באותו מקום שהוא ישב כשהיה חתן וכך עשו וכשהגיעו לביה"כ שאל היכן לשבת ואמרו לו באותו מקום שישבת פעם מיד התחיל להחזיר ולגמגם שאינו זוכר וכפתוהו והודו שהוא הכיר את בעלה ופעם הלה סיפר לו שהניח אשה צעירה עגונה והלה היה הולך עם הבעל ומשקהו יין ותוך כדי כך היה חוקרו על כל חייהם קודם כשבדעתו לעשות מעשה נבלה ולילך לשקר על אשתו ולחיות ח"ו עם אשת איש והלכו ושאלו את הגאון איך ידע שדוקא פרט זה לא ידע וכי נביא הוא השיבם הגאון לא נביא אני ולא בן נביא רק סברתי שאם זה לא הבעל בהכרח שיש לנו עסק עם אדם מנוול שראשו מונח בטומאה ורוצה לעשות חטא איום ונורא ומי שראשו מלא בטומאה אין שם מקום לקדושה ולכן את הכל ישאל מהבעל הראשון אבל על בית כנסת שזה קדושה לא ישאל.

כשיש תורה בראש אין מקום לטומאה

וזה מה שהחיה את יעקב כשראה את העגלות שהרי יוסף היה בן יקר יז שנה וודאי היה יכול לשלוח ליעקב עוד סימנים מדברים שרק בנו יכול לדעת אבל יוסף בחר בסימן של עסק התורה ואם זה מה שיש לו בראש ודאי שהוא מושל בטומאת מצרים כי אם טומאת מצרים היתה מושל עליו והיה לו טומאה בראש לא היה מקום לתורה הקדושה ומזה ותחי רוח יעקב אביהם שראה שיוסף בנו נשאר חי בקדושה ובטהרה. וזה יסוד גדול לכל החיים שכשאדם ממלא את ראשו בתורה ומצוות ודברי קדושה לא יהיה מקום לטומאה וכן להיפך רח"ל מי שראשו מונח בטומאה אין לו מקום לקדושה.

ב מעשיות על שקיעות בלימוד אצל גדולי ישראל

עוד דרך דומה נראה לבאר - ונקדים שתי מעשיות הראשון שח הרב מפוניבז' זצ"ל שזכה ללמוד בחברותא עם הגר"א אלחנן וסרמן זצ"ל אצל הח"ח שפעם אחת באמצע לימודם הגיע מברק לר"א שאשתו עומדת ללדת והלך להתייעץ עם הח"ח האם לחזור לביתו שאלו הח"ח האם אשתו רוצה שיחזור והשיבו שהיא מעדיפה שישב וילמד נענה לו הח"ח וכי אתה רופא למה לך לנסוע ואח"כ הגיע מברק שנולד לו בן ושוב נתייעץ ברבו אם לחזור ושוב שאלו האם אשתך רוצה וענהו שהיא מעדיפה שישב וילמד אמר לו הח"ח וכי אתה המוהל וסיפר הרב מפוניבז' שכשהגיע המברק אחזו באמצע הלימוד והוא עצמו איבד את הריכוז אבל ר אלחנן המשיך מאותו מקום שאחזו והשלים את המשפט שהתחיל קודם.

מעשה דומה סיפר הגר"א יואל קלופט זצ"ל שהיה בוילנא בתחילת מלחמת העולם השניה שהיה אז תקופה רגועה בעיר והיו שם הרבה גדולי תורה ופגש את הגרא"מ שך זצ"ל שהיה שקוע בלימוד ולא פסיק פומיה מגירסא ושאלו קושי חמורה בדברי הרמב"ם והרב שך לא השיבו ונפרדו ובינתיים נפטרה בתו של הרב שך בת יד ועבר תלאות וגלגולים בכל המלחמה ועלה לא"י ונתגלגל מעיר לעיר בלי פרנסה ואחרי שבע שנים פגש את ר

הגלות וכך זה בכל העבודה בימי הגלות שכל הכח לזכות להשראת השכינה ושהקב"ה יתנהג עמנו בשם אלוקי יעקב שהיה עמו בכל הגלויות זה רק אם ישראל אוחזים במעשה אבותיהם **אז הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין** ואז שורה שכינה גם בלילה בחשכת הגלות אבל אם עם ישראל מחדש דרך ולא ממשיך ומשלים את הדרך של אבותיהם אזי אין שכינה שורה בחו"ל ונתונים למשיסה ולבז,

מה נתייחד קדוש יעקב להיזכר כברכת הטוב והמטיב

והנה בברכת הטוב והמטיב אנו אומרים קדושינו קדוש יעקב וזה מיוסד על לשה"כ [ישעיה כח כג] **והקדישו את קדוש יעקב** ומה נתייחד יעקב אבינו להיזכר בברהמ"ז ומדוע דוקא בברכה רביעית.

ביאור המשך חכמה למה תיקנו ברכה על קבורת הרוגי ביתר

ונראה להמתיק בזה עפ"י דברי המש"ח הנ"ל בצירוף עוד דברים שכתב בפר עקב [ח"י] דהרי אמרו [ברכות מח:]: הטוב והמטיב ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה וצריך להבין דאמנם ודאי שהיה אז שמחה גדולה שגויים נתנו לקבור את בני"י אך לכאז זה לא דבר מהותי בתולדות עם ישראל ולמה תיקנו על שמחה זו ברכה בכל ברהמ"ז **ומבאר ר מאיר שמחה זצ"ל** דכל ברהמ"ז נתייסדה על בנין האומה הישראלית באצבע ההשגחה וברכה ראשונה נתקנה על המן שאכלו לחם משמים דבר יום ביומו וראו בחוש השגחה פרטית וברכה שניה נתקנה על א"י שנתן הקב"ה לישראל וברכה שלישית על ביהמ"ק שהשרה הקב"ה שכינתו שם וראו שם ניסים תמידים אבל כשיצאו לגלות חשבו שלא יהיה קיום לאומה הישראלית ויכלו ככל האומות הנודדים ממקום למקום אבל כשראו שנתנו הרוגי ביתר לקבורה הבינו שהקב"ה עדיין משגיח עליהם בפרטות וזה עוד נדבך בבנין האומה שגם בהיותם בחשכת הגלות עדיין יד עליהם לזה תקנו עוד ברכה **על קיום האומה ההולכת בגולה זה אלפים שנה והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה** עיי"ש עוד באורך למה מברכים ברכה זו גם על י"י, ובצירוף דבריו הנחמדים בב' המקומות ימצא ביאור מתוק מדבש למה דוקא בברכה רביעית מזכירים קדוש יעקב שהמידה וההנהגה שבימי הגלות היא דוקא שם אלוקי יעקב שאליו נגלה ה במראות הלילה וכמתבאר.

הגיל הראוי לנישואין

שנינו באבות [הכא] **בניח לחופה** וידועה דעת הרמב"ם [טו מאישות ב] דהיינו מבן יז שנה ויום אחד וכבר עמדו המפרשים דאינו דומה לשאר הדברים השנויים שם במשנה דודאי בן יג למצות היינו יג ויום א [ובמאמר המוסגר צריך לידע דדין זה דבן יח לחופה אינו מנהג חסידות אלא דין גמור שברמב"ם שם כתב דמבן כ שנה ולא נשא אשה הרי"ז עובר ומבטל מצות עשה אא"כ היה עוסק בתורה וטרוד בה ושמעתי מבעל השבט הלוי שברור לו שמש"כ ברמ"א [אהע"ז סד ג] שנהגו שלא לישא נשים אלא בתחילת החודש בעוד שהלבנה במילואה כ"ז דוקא קודם כ אבל לאחר כ ודאי אין לאחר בשביל זה ובתחילה היו הדברים מחודשים בעיני אך נתבוננתי דזה דבר פשוט בתכלית דהרי בכל יום שעובר מבטל מצו"ע וכי מותר לבטל מצוה בשביל ענינים],

מקור מתיב"ע לשיטת הרמב"ם

ועכ"פ יש מקור נפלא מפרשתינו לשיטת הרמב"ם בתרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ ובני בנימין גו וחופים כ יב"ע **דבזמן דאיתפרש מנה הוה בר תמניסר שנין וחזי לכילת הלילוא** ויוסף הלא היה בן יז שנה כדכתי ריש פר וישב הרי כדעת הר"מ דהזמן הראוי לחופה הוא בן יז שנה ויום אחד.

יואל ברחוב ומיד נענה לעומת ר יואל יש לי תשובה על הרמב"ם ויהי זה לפלא איך בתוך כל התלאות שעבר מה שהיה מונח לו בראש זה הקושי בדברי הרמב"ם.

עשרים ושתים שנה יוסף שקוע בסוגיית עגלה ערופה

ואפשר לבאר שזה מה שהחיה את יעקב ונדמה בנפשנו יעקב ויוסף היו עוסקים בתורה שלימדו כל מה שלמד בבית שם ועבר והיו עוסקים בסוגיות החמורות של עגלה ערופה רוב וקרוב עיר שאין בה זקנים וכיוצ"ב ובאמצע אמר לו יעקב לך נא ראה את שלום אחיך ומאז עבר יוסף תלאות רבות ויתנכלו אותו להמיתו אך ראשו ורובו בסוגי של עגלה ערופה השליכוהו לבור נחשים ועקרבם שכתוב שמה שמכרוהו רק בעשרים כסף לפי שהחזיר כ"כ בהיותו בבור ובכל הזמן הזה הראש של יוסף תפוס בדברי תורה וכך הלאה בהיותו בבית פוטיפר ובנסיון הגדול שגירה בו הדוב ובהיותו בבית האסורים שייב שנה עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו ובכל אותו זמן המחשבה תפוסה בסוגי של עגלה ערופה וכן כל השמונה שנים שמלך בכל ארץ מצרים עדיין לא הסיח דעתו והיה שקוע בלימוד ומיד כשהיתה לו הזדמנות שלח ליעקב ווארט על הסוגי מזה חייתה רוח יעקב שראה שבנו היה שקוע בתוה"ק כל הזמן.

הקב"ה נגלה ליעקב במראות הלילה

ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה גו **אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה** [מו ב ד] וכמו"כ מצאנו כשירד יעקב לחרן [לעיל כח טו] אמר לו הקב"ה בחלום **והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת וגו** וצריך ליתן לב למה בב הפעמים הללו נגלה אליו במראות הלילה ובשניהם הלשון אנכי אהיה עמך.

יעקב אבינו עבד את השי"ת בחשכת הגלות

ויש בזה דברים נפלאים מהמשך חכמה [והגרמ"מ שולזינגר זצ"ל סיפר שהגר"י אברמסקי זצ"ל היה מביא בכל שנה את דבריו בהתרגשות גדולה] צריך להבין שהירידה של יעקב לבית לבן לא היה סתם יציאה מביתו אלא היה גלות הגוף והנפש שלבן ביקש לעקור את הכל ונשתעבד ביעקב בפרך והיה בזה מעין כל השיעבוד שעם ישראל עבר במצרים שמעשה אבות סימן לבנים וכך גם הירידה לגלות מצרים זה לירד לכורך הברזל **לועבדים ועינו אותם ארבע מאות שנה** ומבאר המשך חכמה שבאברהם ויצחק לא מצאנו שנגלה להם במראות הלילה לפי שהם עבדו את הקב"ה בא"י וזה מקום השראת השכינה ודוקא יעקב שהוא ירד לגלות אצלו היתה התגלות במראות הלילה להראות שאף בלילה בחשכת הגלות שורה שכינה עמהם שהנסיון של יעקב היה קבלת ייסורים באהבה רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל ודרשו בכל מאדך זה יעקב אבינו וכמו שהעיד הוא עצמו מעט ורעים היו ימי שני חיי ולכך תיקן תפילת ערבית שיעקב אבינו עובד את הקב"ה בחשכת לילה וזהו שאמר הכתוב [תהילים כ] **יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב** שבעת צרה ההנהגה של הקב"ה עימנו היא ההנהגה שנהג עם יעקב אבינו.

השראת שכינה בחו"ל זה רק המשך להשראת השכינה בא"י

ומוסיף המשך חכמה דבר נפלא דהנה תפילות אבות תיקנום וגם כנגד תמידים תיקנום [עי הסוגי ריש תפילת השחר] ואברהם תיקן שחרית וזה נגד תמיד של שחר יצחק תיקן מנחה שזה נגד תמיד של בין הערביים ויעקב תיקן ערבית שזה לא נגד קרבן חדש אלא כנגד אברים ופדרים שזה המשך של קרבנות שהקריבו ביום כי עיקר השראת השכינה היא בא"י כשהמקדש על מכונו אלא שהמשך של זה יכול להיות בחו"ל בחשכת

תנאים ואמודאים ומשנתם

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

רבי חנינא

והנה יעוין בע"ז דף י, בגבי רבי ואנטונינוס דאיתא שם: "הוּיָא ליה ההוא נְקִירְתָא דְהֵהָא אֲתֵי מִבֵּיתִיהָ לְבִי רַבִּי, וְכָל יוֹמָא הוּוּ אֲתוּ תְרֵי עֲבָדֵי בְהֵדְיָה, חַד קִטְלֵי אַבְבָּא דְבִי רַבִּי, וְחַד קִטְלֵי אַבְבָּא דְבֵיתִיהָ. וְאָמַר לֵיהּ, בְּעֵידָנָא דְאֲתִינָא, לֹא נִשְׁכַּח אִינִישׁ בְּהֵדְךָ. יוֹמָא חַד אֲשַׁכְּחִיהָ לְרַבִּי חֲנִינָא בַר חֲמָא דְהֵהָא יְתִיב, אָל, לֹא אֲמִינָא לָךְ, בְּעֵידָנָא דְאֲתִינָא לָא נִשְׁכַּח גְּבַר קַמְךָ? אָל, לִית דִּין בַּר אִינִישׁ, וְעֵיין ברש"י בעירובין דף כד, א שכו' ז"ל: "לית דין בר נש - אלא מלאך", עיי"ש ומבואר דרבי חנינא בר חמא היה נחשב כמלאך אשר אינו נחשב כשאר בני אדם.

ויעוין בסנהדרין דף סז: דאיתא: "אין עוד מלבדו - אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב [ופירש"י: "ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע, ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבלן"], איני והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה, שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה", עיי"ש ופירש"י ז"ל: "דנפיש זכותיה - ומסרי נפשיה משמיא לאצוליה", עיי"ש ומבואר דרבי חנינא היה במדרגה אחרת משאר בני אדם "ומסרי נפשיה משמיא לאצוליה", וכפה"נ דכיון דהיה במדרגה של מלאך ולמעלה ממדרגת בני אדם ממילא דאין שולטים בו כוחות הטבע, וא"כ אף אם יש כח לכישוף להכחיש פמליא של מעלה ולהרע לשאר בני אדם, מ"מ לרבי חנינא "מסרי נפשיה משמיא לאצוליה".

ואשר לפי"ז יש לבאר את תשובתו של רבי חנינא "אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך" דענה לרב אילעא דנהי נמי דכיון דהדבר תלוי בהבנת הלב היה הדין נותן דנשגב הדבר מבינתו של רבי חנינא, מ"מ כיון דהיה במדרגה של דנפיש זכותיה ונחשב כמלאך, וכדמבואר בסוגיות הנ"ל, וכיון דדעת המלאכים גדולה מדעת בני אדם, ממלא דרחמנא "ליצלן" מדעתא דידך, די ש לו זכות הצלה מיוחדת מן שמיא [וכדכוותיה דההצלה שהיתה לו מהיזק הכשפים] ושוב דעתו של רב חנינא נשגבת וגדולה מדעת רב אילעא, וכמש"נ.

עייין בסוגיית הגמ' בכתובות דף מה,ב, "א"ר אילעא אמר קרא הנערה הנערה שהיתה כבר, אמר ליה רבי חנינא לרבי אילעא אי הכי מילקא נמי לילקי ומאה סלע נמי לישלם אמר ליה רחמנא ניצלן מהאי דעתא, אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך", עיי"ש והנה כמו"כ מצינו דנחלקו ר' אילעא ורבי חנינא בעוד ב' מקומות [בב"ק דף סה,ב לגבי עגל ונעשה שור, ובשבת דף פד,ב לגבי טומאת זב], ובכל הנך מקומות נאמר כהאי לישנא דר' אילעא אמר לרבי חנינא "רחמנא ניצלן מהאי דעתא" ורבי חנינא השיב לו "אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך", ועיי"ש בפירש"י שכו' ז"ל: "רחמנא ניצלן מהאי דעתא - כיחד ממנו טעמו של דבר מפני שתלוי בהבנת הלב", עיי"ש.

והנה מדברי רש"י מבואר דבאמת רב אילעא ידע טעמו של דבר ורק דכיהד והעלים מרבי חנינא את טעם הדבר "מפני שתלוי בהבנת הלב", ובפשטות יל"פ דהיינו משום דר' אילעא לטעמיה דיעוין ביבמות דף סה,ב דאיתא שם: "ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע", עיי"ש וזהו שהעלים ממנו טעם הדבר משום דס"ל דכיון דטעם דבר זה תלוי בהבנת הלב, ממילא דלא יקבל רבי חנינא את דבריו ושוב הוי בגדר "דבר שאינו נשמע", והדר דינא דמצוה עליו שלא לאומרו.

והא דענה לו רבי חנינא "אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך" יל"פ דהנה בספר שמואל ב' [יד,כ], גבי מה שאמרה האשה התקועית לדוד המלך דכתיב: "וְאֵדִי חָכָם כְּחָכְמַת מְלָאךְ הָאֱלֹהִים לְדַעַת אֶת כָּל אֲשֶׁר בְּאָרֶץ", ומבואר דחכמת המלאכים גדולה מחכמת בני אדם. ויעוין ברמב"ם פ"ג מיסוה"ת ה"ט שכו' ז"ל: "כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר והיה העולם כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם כמו המלאכים וכשם שמכירין הקב"ה כן מכירין את עצמן ומכירין את המלאכים שלמעלה מהן, ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני אדם", עיי"ש, ומבואר דדעת המלאכים גדולה מדעת הכוכבים, ודעת הכוכבים גדולה מדעת בני אדם. ונמצא דדעת המלאכים גדולה בהרבה מדעת בני אדם.

ועלת הן

ויגש תשפ"ד

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

במעלת קבלת היסורים

א- לאהוב את כולם אפילו שעושים לו צרות

"ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו, ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתתם אותי מצרימה" (בראשית מ"ה פסוק ד').

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, כי אני יוסף אחיכם, פירוש, מתנהל עמכם במדת האחוה, וכאילו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר אחיכם אשר מכתתם, לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני וכו' עכ"ל. רואים כאן שאפילו בשעת המכר, ובשעה שהשליכו אותו לבור שהיו בו נחשים ועקרבים כמו שאמרו חז"ל, על הפסוק והבור רק אין בו מים (ל"ז כ"ד) ופרש"י וז"ל, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

ובגמ' ברכות (ל"ג) נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמת, נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת עיי"ש, והם השליכו אותו לבור שיש בו נחשים ועקרבים, שהוא בחזקת שימות שם, ואחר כך מכרו אותו לישמעאלים, ובכל זאת לא כהתה ממנו אפילו בשעת המכר עין האחוה רואים את המעלה הגדולה של יוסף הצדיק, שאפילו אז אהב אותם כמו שאוהבים אח את אחיו. וזה לימוד בשבילנו לאהוב את כולם אפילו שסובל מחמתם צרות.

ב- להודות אפילו למי שעושה לו צרות, ועי"ז יזכה שיהיה לו כל הטובות.

השפת אמת (בשנת תרמ"ג) על הפסוק אשר מכתתם אותי, כתב וז"ל, אשר מכתתם אותי, כמ"ש חז"ל אשר שברת יישר כחך, כן ניחם יוסף אותם כי זכה לכל זה על ידי המכירה, עכ"ל.

פירוש דבריו, דצ"ב למה אמר יוסף אשר מכתתם, היה לכאורה צריך לומר אני יוסף אחיכם שמכתתם וגו', ולמה אמר אשר מכתתם, ומתוך כמו שמוצינו בגמרא בשבת (פ"ז) על הפסוק (בשמות ל"ד א') אשר שברת, ודרשו חז"ל (שבת פ"ז) אשר שברת, ואמר ר"ל יישר כחך ששברת, כך אמר יוסף לאחיו יישר כחך על שמכתתם אותי כי זכה לכל זה על ידי המכירה, רואים גודל המדרגה של יוסף הצדיק, שאמר להם יישר כח על המכירה, וניחם אותם כי עי"ז זכה לכל הגדולה.

ג- להודות להקב"ה על כל היסורים והצרות, ועי"ז יזכה לאור גדול.

וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני אות ה') וז"ל, ויש על הבוטח בה' הוהויל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב (מיכה ז' ח') אל תשמחי איבתי לי, כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי, ואמר רבותינו ז"ל (מדרש תהלים מזמור כ"ב) אלמלי נפלתי לא קמתי אלמלי ישבתי בחושך לא היה אור לי וכו'.

וזה חיזוק גדול לכל אדם שעוברים עליו צרות, וכן אם אנשים עושים לו צרות, שלא יקעוס כנגדם אלא יאמין ויבטח בה' שכל הצרות יהפכו לו לאור, והדרך לאור זה על ידי הצרות ולשבת בחושך, לכן אין להקפיד על מי שעושה לו צרות, אדרבא צריך לומר לו יישר כחך שעל ידך הגיע לי אור גדול.

ד- להתפלל על כל האנשים שעושים לו צרות שלא היו ניזוקין, ועי"ז יזכה להתברך בכל הברכות.

בגמרא במסכת שבת (קל"ט). ואמר רבי מלאי משום רבי יצחק מגדלאה מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין דכתיב (בראשית מ"ט כ"ו) ולקדקד נזיר אחיו, רבי יוסי ברבי חנינא אמר אף הן לא טעמו טעם יין דכתיב, (בראשית מ"ג ל"ד) וישתו וישכרו עמו, מכלל דעד האידנא לא שתו וכו'. וכתב בספר בן יהודע על הש"ס (קל"ט) וז"ל, הוא היה מתפלל כל שעה ושעה על אחיו שלא יהיו ניזוקין בעבור עון מכירתו, ולא קבע זמן להתפלה זו, אלא כל שעה ושעה מן היום והלילה היה מתפלל ולכן פירש מן היין לגמרי דשכור אל יתפלל, וכו' עכ"ל.

ורואים גודל מעלת צדקתו של יוסף, שאע"פ שעשו לו צרות וסבל יסורים עשירים ושתיים שנים, כל הזמן מן היום והלילה יתפלל עליהם שלא יהיו ניזוקין, ומהפסוקים משמע שלכן זכה לכל הברכות, (כ"ה) ברכות אביך גברו על ברכת הורי וגו' תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו. היות והוא

היה נזיר אחיו שפרש מן היין וכל הזמן התפלל עליהן, לכן כל הברכות יחולו עליו. וזה לימוד בשבילנו שאפילו שסובלים צרות ויסורים מאחרים, צריך עדיין לאהוב אותם ולהתפלל עליהם כל היום והלילה שלא יהיו ניזוקין, ומידה כנגד מידה זוכים שהקב"ה יברך אותו בכל הברכות.

ה- כפי מה שהאדם עושה לצורך אחרים, כך זוכה שיהא לו

עה"פ "ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדוני והיינו עבדים לפרעה" (מז, כה) **שמעתי מאמר רבי חיים נחמיה בן רבי יצחק זללה"ה**, דהנה לכאורה היו המצרים צריכים לבעוס על יוסף הצדיק, דבפרשת מקץ (מ"א, ג"ה) מביא רש"י את המדרש לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו וכו'. ואחר כך לקח מהם תמורת האוכל את כל כספם ובהמתם, ואח"כ 'ואת העם העביר ואתו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו' (מ"ז, כ"א) ופרש"י וז"ל, ואת העם העביר, יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה, ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיע שבחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קוראים אותם גולים עכ"ל. וכן פירש בתרגום יונתן בן עוזיאל.

וכן מבואר בגמרא בחולין ס' ע"ב: ואת העם העביר ואתו לערים, מאי נפק"מ מינה, דלא ליקרו לאחיו גלוותא, ופרש"י וז"ל, דלא ליקרו מצרים לאחיו לאחר זמן גולים בני גולים לכך הגלם עכ"ל.

וכתב המהרש"א (שם) וז"ל, לפי פשוטו איכא טעמא לפי שכבר קנה יוסף בלחם את כל אשר להם גם את ארצם, העביר אותם מעיר לעיר כדי שיהיה להם יזכרון שאין להם עוד חלק בארץ כפרש"י בחומש, מ"מ כל הסיפור זה לא היה איצטריק אי לאו לאשמועינן שהיה חס על כבודן של ישראל דלא ליקרו וכו'. עכ"ל

והכלי יקר כתב וז"ל, ויותר נכון לפרש כל הבלבול הלזה, לפי שנא' (דברים י ט) 'ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים', כי כל מי שלא היה גר מימיו אינו מרגיש בצערו של הגר ואינו חס על נפש הגר, אבל מי שהיה בעצמו גר יודע בצערו של הגר, וכל דעליה סני לחבריה לא יעבד (ע"פ שבת לא). על כן העביר יוסף העם לערים כדי שיהיו כולם גרים בארץ לא להם, כמו שנא' (לעיל טו ג) 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם', כי התושבים יהיו בארץ לא להם כדי שירגישו בצערו של הגר, ויכול להיות שגם רש"י נתכוון לזה, כי זו הוא החרפה שיחרפום לומר גולים אתם, ולו חפץ ה' בטובתכם למה אתם גולים, ואם כן מותר להרע לכם, על כן העביר אותם יוסף לערים כדי שיוכלו להשיב להם גם אתם החליתם כמונו עכ"ל.

והנה כשהעביר יוסף את המצרים לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו, היו יכולים לטעון עליו שזה ח"ו רשעות, וכנראה לא יכל לומר להם שעושה כל זה כדי להסיר חרפה מעל אחיו, אלא אמר להם כמו שפרש"י בחומש וכמו שכתב המהרש"א כדי שיזכרו שהארץ לא שלהם ויתנו חומש לפרעה, ובכל זאת היה צריך על פי דרך הטבע שיהיה להם טענות על יוסף הצדיק מכל מה שעשה להם, ומוצאים היפך דרך הטבע שאמרו לו 'החיתנו נמצא חן בעיני אדוני והיינו עבדים לפרעה', מזה רואים שאם האדם עושה מעשיו לשם שמים כדי להסיר החרפה מאחיו, אז זוכה כנגד הטבע שמוצא חן בעיני כולם, וכמו שהוא דאג כדי להסיר החרפה מאחיו, ולאחיו יהיה חן כן הוא זכה מידה כנגד מידה שהוא ימצא חן בעיני כולם. **וזה לימוד בשבילנו** שאם האדם עושה לצורך אחרים כך הוא זוכה משמשים יעשו לו כנגד דרך הטבע.

ע"י השלום בכלל ישראל תהיה הגאולה הכללית, וכן ע"י השלום בפרטיות תהיה הגאולה הפרטית

בהפטרות ויגש ביחזקאל (ל"ז טו - כח) 'ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה וגו' ולקח עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וגו' וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, וכאשר

יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך, דבר אליהם כה אמר ה' וגו' הנה אני לוקח את עץ יוסף וגו' ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד וגו' והיו העצים אשר תכתוב עליהם בידך לעיניהם וגו' ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ וגו' וטהרתי אותם והיו לי לעם ואנכי אהיה להם לאלוקים' וגו'. **והנה הנבואה הזאת** היא שעץ יהודה ועץ יוסף יהיו לעץ אחד ומלך אחד יהיה לכולם והקב"ה יהיה למלך על כל הארץ, והיינו כשיהיה שלום בכלל ישראל, והנה לכאורה צ"ב למה צריך שהעצים יהיו לעיניהם כשתבאר להם את הנבואה?

ונראה כי המחלוקת היא שכל אחד חושב שהשני עושה לו צרות, אולם כאשר ידעו שכל אחד הוא בעצם עץ ואין יכול לעשות שום דבר מעצמו, רק הכל הוא ביד הקב"ה, והוא לבדו יכול לעשותם לעץ אחד ומלך אחד יהיה לכולם למלך, ועל ידי זה הקב"ה יהיה למלך על כל הארץ, ועבדי דוד מלך עליהם, ועל ידי זה תהיה הגאולה גם ברוחניות, ובמשפטי ילכו וחוקתי ישמרו ועשו אותם, וכרתי להם ברית שלום, כיון שיש שלום בכלל ישראל, גם הקב"ה יכרות עם כלל ישראל ברית שלום. היינו שבית המקדש השלישי יבנה ולא יחורב לעולם, והיה משכני עליהם, והייתי להם לאלוקים והמה יהיו לי לעם וגו'. והיינו הגאולה השלימה לעתיד, וזה מתחיל כשאין מחלוקת בכלל ישראל והם כעץ אחד. וכשם שהגאולה השלימה לעתיד תהיה כשכל כלל ישראל יהיו כאחד, כך הגאולה הפרטית של כל אחד מישראל כמו שכתוב בתהלים (צ"א, ט"ו) קרבה אל נפשי גאלה, היא כשכל יחיד ויחיד אין לו מחלוקת וחי בשלום עם כל אחד. אז הוא זוכה לגאולה הפרטית שילך בדרכי השי"ת. וזה כשהוא יודע שאין בנבוא להרע לו רק הכל ביד השי"ת, וכולם הוא כעצים שאין להם שום כוח, והכל הוא ביד השי"ת. ואפשר לפרש הפסוק 'קראני ואענהו', כשיקרא אלי, ויאמר הרי עימו אנכי בצרה', שיש להקב"ה כביכול צער כשישראל בצרה, וכשמתפלל למען כבודו יתברך, אזי 'ואענהו אחלצו ואכבדו' שכשם שהוא מתפלל על כבודי כך אני אחלצו ואכבדו.

למה יעקב קרא קריאת שמע ולא יוסף

"ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וגו' ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד" (בראשית מ"ו כ"ט)
 ופרש"י ז"ל, לשון הרבות בכיה וכו', אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע, עכ"ל.
 וכתב השפתי חכמים ז"ל, ואם תאמר יוסף למה לא קרא גם כן את שמע, ויש לומר דיוסף היה עוסק במצות כבוד אביו, ועוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה נו). וכו' עכ"ל, עיי"ש.

א- ובספר זרע שמשון כתב ז"ל, מקשים העולם למה דוקא קרא יעקב את שמע ביה ההיא שהיה יודע שיוסף בא אליו, ואי תימא שאז דוקא באותו העת היה הזמן לקרות כותיקין, קשה על יוסף למה לא קרא אף הוא בעת ההיא? ועוד קשה דמפשי הכתוב נראה שיעקב ראה את יוסף, דמדכתיב 'וירא אליו' משמע שיעקב ראה אותו, דאי לאו הכי לא אתי שפיר הלשון של וירא אליו, ואם כן על כרחך לומר שמיד שיעקב ראה אותו התחיל לקרות את שמע. וזה תימא, וגם אין לומר שיעקב נשא עיניו וראה אותו באמצע הקריאת שמע, שהרי סוד הקריאת שמע הוא בסגור דעייניו וכו' עיי"ש.

ב- בספר גור אריה למהר"ל כתב, למה יעקב קרא ק"ש דוקא בשעה שנפגש עם יוסף, כי זו דרכם של צדיקים, בשעה שמזדמן להם מעשה הדורש אהבה, מיד הרי הם משקיעים את כל אהבתם באהבת השי"ת, ולכן כאשר ראה יעקב את יוסף, ובלבו מתלקחת אהבה לבנו אהובו, אשר לא ראהו עשרים ושתים שנים, הריהו מכוון את אהבתו זו כלפי השי"ת, ובאותו שעה הוא קורא קריאת שמע, ומתעסק באהבת את ה' אלווקין, ולפי זה הטעם שקרא ק"ש, משום שאז היה לו אהבה בלא שיעור ליוסף, וכיון את זו לאהבת השי"ת.
לכאורה צ"ב לפ"י למה יוסף לא קרא אז ק"ש, שהרי בודאי היה לו גם כן אהבה בלא שיעור לאביו, וכיון לא האהבה הזו להשי"ת ויקרא ק"ש?

ג- במחלוקת הראשונים הם יש מצוה לאהוב את אביו ואמו
 והנה מצינו מחלוקת ראשונים האם יש מצוה לאהוב את אביו ואמו.
בשיטה מקובצת במסכת בכורות ו. אות ג' מביא מהרא"ש, דואהבת את ה' אלקיך, לרבות אב ואם לענין אהבה, כיון שהשווה הכתוב כבודם לכבודו. וכן בתוספות הרא"ש (קידושין נ"א א').
 וכן מבואר בחיי אדם (כלל ס"ז ס"ג) שיש מצוה לאהוב את ההורים. ובחרידים פ"ט כתב שעיקר מצות כיבוד אב ואם היא בלב עיי"ש. וכן מבואר בזוה"ק פרשת כי תצא (רפ"א א').

אולם בשי"ת הרמב"ם (סימן ק"ס) כתב שלא נצטוונו על אהבתם יותר מאהבת שאר אדם מישראל, שלא נצטוונו על אב ואם אלא בכבוד ומורא, ולא באהבה, ואפשר שיכבד אדם וירא את מי שאינו אוהבו, עיי"ש. וכן המהר"ל בחידושי אגדות (קידושין לא) כתב שלא הזהיר לאהוב אביו ואמו עיי"ש.

והנה לפי הרא"ש וספר חרדים שיש מצוה לאהוב את אביו, א"כ מיושב שפיר שיוסף כיון את האהבה הגדולה שבאה לו כשראה את יעקב, כדי לקיים את

המצות עשה של אהבת אביו.

ואפילו לשיטת הרמב"ם והמהר"ל שאין מצוה לאהוב את אביו, אולם יוסף כיוון להפנות את האהבה הגדולה שלו, לקיים המצוה עשה של כיבוד אב, לעשות את המצוה באהבה גדולה, וכמו שפרש"י עה"פ ויבך על צואריו עוד ז"ל, לשון הרבות בכיה, הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל וכו', וזה היה בכי של שמחה לקיים בשמחה את הכיבוד אב.

ד- עוד אפשר לבאר למה יעקב אבינו קרא את שמע כשנפגש עם יוסף. דהנה האור החיים הקדוש כתב (מ"ו, ל') ז"ל, עוד נראה לומר בדקדוק אומרנו כי עודך חי, ולא הספיק לומר אחרי ראותי את פניך, והדבר מובן כי חי הוא, גם צריך לדעת למה לא אמר יעקב כן כשברוהו האחים כי יוסף חי, ומצינו שהאמין כשראה העגלות ותחי רוח וגו' (מה נו), ומה דבר חדש ראה?

אכן כוונת דברי יעקב הם, כי הגם שנתבשר כי עודנו חי, זה הועיל לדעת שישנו במציאות, אבל עדיין לבו דוי עליו לצד היותו בין האומות שפל, עבד מושלים, אם עודנו בצדקתו ולא כהתה עינו ולא נס ליחו, או לצד היותו מובדל ממנו ונתון תוך הקליפות, ובפרט טומאת מצרים, וכו', ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפצו בהעדר הבן בהיותו בן מביש, ומה גם יעקב הצדיק אשר על כן לא היתה שמחתו שלימה מספק זה, עד וירא אליו, והכיר בו בפניו, כי הכרת הפנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם, ומכל שכן יעקב אבינו שיכיר, לזה כשהכיר בו, אמר אליו אמותה הפעם, פירושו, הפעם הזאת בראיתך ולא מקודם כשנתבשרתי, והטעם אחרי ראותי את פניך והכרתי בהם שעודך חי, פירוש צדיק כמקודם, ולא נשתנה דיוקנך מכמות שהיה, אלא עודך חי, כי הצדיקים קרויים חיים (ברכות יח). ונכון. עכ"ל. והנה יעקב אבינו ראה ביוסף הצדיק, שעמד בניסיונות בטומאת מצרים תוך הקליפות ונשאר בצדקתו, לכן קרא קריאת שמע, כדי להמליך את הקב"ה בכל העולמות גם במקומות הטמאים והמרוחקים מהשי"ת כיון שראה מיוסף שהיה שם ונשאר בצדקתו.

ה- עוד נראה דהנה בפסוק (מ"ה ז"ד) 'ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו', פירש רש"י ז"ל, ויבך, על שתי מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחורב (מגילה טז; ב"ר צ"ג יב). ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחורב (שם) עכ"ל. ובזוה"ק כתוב שצואר זה כינוי לבית המקדש, ויוסף שרתה עליו רוח הקודש וכן בנימין ובכו על גלות ישראל ועל בית המקדש, ונראה על פי זה לפרש שגם מה שיוסף בכה על צוארי יעקב היה על חורבן בית המקדש וגלות ישראל, ויעקב שקרא קריאת שמע, נראה שנתן עצה ליוסף הצדיק ולשאר שבטי ק"ה שלזכות לגאולה ולבנין ביה"ק זה על ידי ק"ש וקבלת עול מלכות שמים.

ונראה ראה לזה, דבפרשת ויחי (מ"ט ב') עה"פ 'הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו ישראל אביכם', כתב בעל הטורים ז"ל, ושמעו אותיות שמע ו', שאמר שמע ישראל שיש בו ו' תיבות (דב"ר ב' ל"ה). 'שמעו בני יעקב' ושמעו בגימטריא הוא ביקש לגלות הקץ (פסחים נו), ושמעו אל ישראל בגמטריא זו קיצו של מלך המשיח. עכ"ל.

ונראה דהפשט בבעל הטורים, שבקש לגלות הקץ ונסתלקה ממנו השכינה, ולכן נתן להם עצה לזכות לקץ הגאולה, ע"י קבלת עול מלכות שמים. וכן כאן שיוסף בכה על צואריו של בנימין על חורבן שתי בתי המקדש ועל גלות ישראל, נתן להם עצה לזכות לגאולה ע"י קבלת עול מלכות שמים וקריאת שמע. ונראה שגם לכל הצרות שיש לכל אחד בפרטות ברוחניות ובגשמיות העצה זה ע"י קריאת שמע לקבל עול מלכות שמים.

אם היה חל עשרה בטבת היו מתענים

כתב אבודרהם דתענית עשרה בטבת, אילו היתה חלה בשבת לא היו יכולים לדחות את התענית ליום אחר, לפי שעל התענית זו נאמר, בעצם היום הזה, כמו שנאמר ביום הכפורים, וכתב על זה הב"י (סימן תקנ"ו), ולא ידעתי מנין לו זה, וברש"י זרמב"ם מבואר שנדחה, ובספר יערות דבש (ח"א דרוש ב' תקל"ד) הוכיח מזה דדוחה שבת ביום הזה קשה לישראל למאוד יותר מיום חורבן הבית, ומזה מות כי צרה גדולה היתה וכל התחלות קשות וכו' עיי"ש. והנה בעשרה בטבת קוראים בשבת של פרשת ויגש לפניהם או לאחריהם וכן הפטרה של ויגש ביחזקאל (ל"ז ט"ו - כ"ח) שמדבר שלעתיד יהיה אחדות בכלל ישראל.

והנה על דרך הדרוש אפשר לבאר למה ס"ל לאבודרהם שתענית עשרה בטבת ידחה שבת, כי אם התענית זה בשביל תפילה, אזי זכות העונג שבת חשוב כתענית ולא מתענים, אולם אם התענית כדי להזכיר לכלל ישראל שיחיו בשלום זה מותר בשבת, ובמסכת תענית (י"ט ע"א) על אלו מתריעין בשבת וכו', ואע"פ ששם הפירוש על תקיעת שופר ולא על תענית, מ"מ ס"ל לאבודרהם שכיון שבשבת מתאספין וקוראים בתורה ובנביא, ורואים שהגלות התחילה ממחלוקת יוסף והשבטים, והגאולה תבוא ע"י האחדות בכלל ישראל, לכן כיון שכתבו בעצם היום הזה מותר להתענות בשבת כדי לזרז את כלל ישראל שיהיה אחדות ותבוא הגאולה בב"א.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

נכתב לרגל יום הזכרון של מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל שחל בעשרה בטבת

זרעו בחיים

(נכתב בקיצור)

תמצית: קושיות: מה עניין המפסר ס"ו שמסכם את זרע יעקב שבא עמו מארץ כנען - דברי התיקוני זוהר שס"ו הוא כנגד ששים מסכתות ו' סדרים, למה להזכיר שניהם - דברי המגלה עמוקות בעניין האבות והגעתם לשלמות רמ"ח ביאור החילוק בין עבודת האבות - מסו"ה כנגד ג' בחינות הנ"ל - בחינת יעקב אבינו, מטתו שלימה - גמ' תענית מה זרעו בחיים הף הוא בחיים, דברי רבי צדוק שחיותו מתגלה בזרעו - ביאור דהגילוי ע"י הזרע הוא בחינת נצח וחיבור לא"ס - ביאור עניין ששה סדרים וששים מסכתות חיבור הפרטים לכלל - ס"ו בגי' גלג"ל, עניין הגלג"ל לפי הנ"ל.

א.

המספר "ששים ושש"

בפרשתינו התורה מונה את את זרע יעקב שבא למצרים, וחותרמת בפסוקים הבאים (בראשית מו, כו-כז): "כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש, ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים". וביאר רש"י: "כל הנפש הבאה ליעקב, שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים וכו' לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש, והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות".

והנה המספר שבעים שנכתב מבואר מה בא ללמדנו, שהרי כפי שכתב רש"י מכאן למדים שיוכבד נולדה בין החומות וממילא את מספר השנים שהיו בני ישראל במצרים. וכן המספר הוא כנגד דברים אחרים, כדוגמת מה שביאר רש"י על הפסוק (דברים לב, ח): "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" וז"ל: ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון, עכ"ל.

אך המספר ששים ושש שנאמר כאן אומר דרשני, שמה משמעות מספר זה של ששים ושש, ומדוע צריך להזכיר את מספר האנשים שירדו עם יעקב מצרימה, ולא די לומר שהמספר הכולל הוא שבעים.

ס"ו כנגד ששים מסכתות וששה סדרים

והנה בתיקוני זוהר חדש כתוב (תיקונא קדמאה): "אף על גב דאוקימנא בה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ששים ושש. בגין דאתקשרא

בשמאלא וימין מקרבת. בגין דתליא מנה עמודא דאמצעיתא דס"ו אנון שתין מסכתות ושית סדרי משנה דאתיהיבו מגבורה. דאיהו שמאלא. ששים גבורים אתקריאו דנטלין מגבורה דתמן אוריתא דבעל פה דאיהי שכינתא תתאה כללא דס' מסכתות ושית סדרי משנה".

פירוש למה שנוגע לכאן הוא שהמספר ס"ו הוא כנגד ששים מסכתות וששה סדרי משנה שהם תורה שבע"פ. והדברים צריכים ביאור דמדוע סופרים יחד גם את המסכתות וגם את הסדרים, והרי הסדרים כוללים את המסכתות?

ב.

דברי המגלה עמוקות בעניין השלמת האבות לבחינת רמ"ח

המגלה עמוקות מבאר דבר נפלא בעניין האבות, וז"ל (פרשת ואתחנן אופן ק"ע): "מהידוע כי השיעור קומה הוא רמ"ח דמות כמראה אדם, ואדם כלול מן רמ"ח אברים, ואברהם לא היה לו השיעור קומה של רמ"ח עד שנקרא אברהם שהוא בגימטריא רמ"ח, כי קודם לכן נקרא אברם. ויצחק לא תיקן השיעור קומה עד שנשא את רבקה, כי אז היה בן מ' שנה בקחתו את רבקה, תצרף מ' אל יצחק יהיה רמ"ח. ויעקב לא תיקן השיעור קומה עד שירד למצרים כל נפש הבאה לבית יעקב ששים ושש, תצרף ס"ו אל יעקב יעלה רמ"ח".

פירוש שכל אב לא השלים את עבודתו עד שבא לכלל רמ"ח, אברהם כשנוסף בו אות ה', יצחק כשנשא את רבקה, ויעקב כשירד למצרים עם זרע במספר ס"ו.

וצריך ביאור דמדוע כל אב מתחלק באופן זה דוקא. ובפשטות נראה שהמגלה עמוקות מבאר כאן עומק בעניין עבודת האבות והוא שכל

ד.

בחינת זרעו מביא לידי חיבור לנצח

ויש לבאר בזה עוד דהאדם הוא בעל גבול ומידה, ועיקר עבודתו הוא להתחבר לבחינת אין-סוף, ולהיות כל כולו חלק אלו-ה שהוא נצחי ואינו בעל גבול. והחידוש הגדול שנתגלה ע"י זרע ישראל, והמשך הדורות, הוא שיש כאן חיבור לנצחיות, נצח ישראל לא ישקר, יש כאן גילוי של בחינת אין סוף בתחתונים. וא"כ שפיר ע"י בחינת "זרעו", מתגלה "לא מת", שהם ב' בחינות של אותו מטבע.

ויש לבאר לפי זה את מספר ס"ו המבואר בתיקוני זוהר הנ"ל. דכיון שבחינת יעקב אבינו הוא לגלות את החיבור של פרטי העולם לכלליות של בורא העולם, א"כ דבר זה מתגלה בבחינת מסכתות הש"ס דוקא - תורה שבע"פ, גילוי בחינת התחתונים. ודבר זה מתגלה בבחינת ס' מסכתות, ו' סדרים, שכשם שהו' סדרים הם כללות הס' מסכתות, ויש כאן חיבור בין הפרטים לכלל, כך גילוי זרע ישראל הוא גילוי של פרטים המתחברים לכלל.

עומק בחינת ס"ו הוא ענין הגלגל

ויש להוסיף עוד בענין מספר זה מה שכתב בתיקוני זוהר (תיקון סט): "גלגל איהו אתר' בשיתין ושית ורזא דמלה כל הנפש הבאה לבית יעקב מצרימה ששים ושש", פירוש, כפי שכתב הגרמ"מ משקלוב: כל הנפש הבאה ליעקב ששים ושש, זהו סוד ס"ו, וזהו סוד "גלגל".

ונראה לבאר קצת בהקדם מה שביאר מו"ר זצ"ל על דברי הגר"א בתיק"ז בענין ריבוע מגו עיגולא. והוא, דענין האדם הוא בחינת קו שיש לו התחלה אמצע וסוף, והולך ממקום למקום. אבל בחינת עיגול אין לו התחלה אמצע וסוף, והוא בחינת אין סוף.

והנה, יש בחינה בעולם שהוא התחברות הקו לעיגול, והוא בחינת גלגל, פירוש שהגלגל הוא עיגול מסביב לנקודה אמצעית. וכן כתב הגר"א שם בהמשך: "וכמו בגלגל שמתגלגל סביבות נקודה האמצעית והוא נח כמו קוטב וקוטר". ולפי הנ"ל זהו הביאור דסוד ששים ושש של זרע יעקב הוא בחינת גלגל, שחיבור האדם לבחינת אין סוף הוא ע"י זרעו, יש כאן חיבור של העיגול יחד עם הקו.

ה.

סיכום

נמצא לפי כל זה, דבחינת יעקב השלמה שהיא בחינת לא מת, מתגלה היא ע"י זרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ודוקא במספר ס"ו שהוא המספר שמורה את החיבור שיש לאדם עם בחינת אין סוף, או מצד ו' סדרים וששה סדרי משנה, או מצד בחינת גלגל.

נמצא שהשלמת עבודת יעקב הוא עם מספר ס"ו - יחד רמ"ח.

אחד בא לתקן שלב נוסף בקומת האדם השלם. אברהם מתקן את האדם עצמו - רמ"ח אברים, יצחק מתקן את בחינת ההתפשטות של אדם בבחינת נישואין, ועל כן דוקא אצלו העסק הגדול במציאת זיווג. ויעקב אבינו מתקן את המשך הדורות - זרע ישראל, השלב השלישי בבחינת אדם, וע"כ עיקר עסקו בהשלמת זרעו מצידו והוא כשבא לכלל ס"ו. (והטעם שהשלמת זרעו אינה במספר ע' הוא שכידוע יוסף עלה למדרגת אב ועל כן הוא משלים את המספר מצד עצמו, ועדיין צ"ב בעניין יוכבד, ואכ"מ).

[מסו"ה - ג' הבחינות הנ"ל]

[ואגב אורחא נצרף לכאן מציאה נפלאה ששמעתי מפי הרב אלישע הורוביץ שליט"א, שמשה רבינו שם על פניו מסו"ה, מסו"ה ג' בחינות הנ"ל. ומצאתיה בילקוט ראובני פרשת תשא וז"ל (אות ריד): "סוד מסו"ה מהר"ש אסטרופאלי כל האדם צריך תקון לרמ"ח אברים והנה אברהם לא אשתלם כ"א ע"י ה' יעלה מספרו רמ"ח ויצח"ק בגי' ר"ח ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' יצח"ק עם מ' שנה תקן רמ"ח, יעק"ב בגי' קס"ב חסר מן רמ"ח ס"ו ותיקן אותו בשש' ושש נפש שירדו למצרימה. והנה משה כלול תלת אבהון כדאית' בזוהר וצריך תיקון נגד ג' אבות וניתן לו סוד מסו"ה מ' דיצחק ס"ו דיעק"ב ה' דאברהם". וה' יראנו נפלאות.]

ג.

מה זרעו בחיים אף הוא בחיים

ובביאור ענין עבודת יעקב נראה לבאר יותר דהנה על יעקב אבינו נאמר שהיתה מיטתו שלימה (ויק"ד לו, ה). פירוש שהוא מביא לעולם את הבחינה של זרע אמת הממשיך את ישראל סבא אל תוך העולם. ולכן היצר כל כך על הילקח יוסף, שבזה היה נראה שאיבד את עיקר עבודתו בעולם.

והנה הגמרא בתענית (ה): אומרת: אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, והמפרשים טרחו לבאר מה ביאור העניין שלא מת, והפרש על אתר כתב: "נדמה להם שמת אבל חי היה", אך המהרש"א דחה דבריו וביאר בדרך אחרת.

והנה רבי צדוק הכהן ביאר את הסוגיא דכאן התגלתה בחינת מעין "ברא כרעיה דאבוה" שהבן ממשיך את האב לאחר מותו והוא חי דרכו, וזה הכוונה מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, פירוש שחי ע"י זרעו. וז"ל ברס"י לילה (ריש אות מ): "מה זרעו בחיים אף הוא. פירוש שהוא ממש עצמות נפשו מתפשט בכל דור בחיי גופנים ממש כי זרעו הם נמשכים מטיפי מוחו וחלק מחיותו וכל זרע יעקב יש בהם חלק מעצמיות חיותו".

וזה הביאור בבחינת עבודת יעקב אבינו להביא לידי גילוי זרעו בחיים. וא"כ שפיר מתברר מדוע בחינת רמ"ח דיעקב אבינו הוא ע"י זרעו, שע"י שנשלם זרעו במספר ס"ו, בא לידי השלמת עצמו וגילוי בחינת אדם שבו.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

ויגש - בעניין הפצצות בעזה

אך לכאן צ"ב מה באמת הטעם בדין זה, שהותר להם להילחם ולהרוג את כל מצרים, ואע"פ שיתכן שיהרגו בשגגה את יוסף, וכל זה בכדי שבסוף המלחמה יוכלו להציל את בנימין, - והרי בעלמא אסור לגרום להריגת יהודי אחד בכדי להציל יהודי אחר, וא"כ מאי שנא ומדוע הכא הותר להם זאת, וצ"ב.

- ג -

והנה כתב הרמ" (ה"ל יסוה"ת פ"ה ה"ה): 'וכן אם אמרו להם עכו"ם, תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל', - ומבואר בזה, שאסור לגרום מיתה לנפש אחת מישראל, גם במקום שיש בזה הצלת רבים מישראל.

וידוע הנידון בנהג שנסע ברכב, ובאמצע הנסיעה התקלקלו לו הבלמים, והוא ראה שהוא עומד לפגוע עם רכבו בקבוצת אנשים ר"ל, - דיש לדון האם מותר לו לסובב את ההגה הצידה בכדי שלא לפגוע בהם, באופן שמחמת כך רכבו יפגע באדם אחר שעומד בצד השני של הכביש, - או"ד דאסור לו לגרום להריגתו של האדם ההוא, אפי' בשביל להציל אנשים רבים.

- ד -

והנה בפשטות הי' נראה לומר ע"פ הדין שהובא ברמ" הנ"ל, שה"ה נמי הכא שאסור לגרום מיתה לנפש אחת מישראל, גם במקום שיש בזה הצלת רבים מישראל, - אך כידוע החזו"א (יו"ד סי' סט, א) הסתפק בכעניין, ויצא לדון שאין זה דומה לדין הנ"ל, וז"ל החזו"א: 'ויל"ע באחד רואה חץ הולך להרוג אנשים רבים, ויכול להטותו לצד אחר ויהרג רק אחד שבצד אחר, ואלו שבצד זה יצולו, ואם לא יעשה כלום יהרגו הרבים והאחד ישאר בחיים'.

'ואפשר דלא דמי למוסרים אחד להריגה, דהתם המסירה היא פעולה האכזרית של הריגת נפש, ובפעולת זה ליכא הצלת אחרים בטבע של הפעולה, אלא המקרה גרם עכשיו הצלה לאחרים, גם הצלת האחרים קשור במה שמוסרין להריגה נפש מישראל'.

'אבל הטיית החץ מצד זה לצד אחר היא בעיקרה פעולת הצלה, ואינה קשורה כלל בהריגת היחיד שבצד אחר, רק עכשיו במקרה נמצא בצד אחר נפש מישראל, ואחרי שבצד זה יהרגו נפשות רבות, ובזה אחד, אפשר דיש לנו להשתדל למעט אבידת ישראל בכל מאי דאפשר...', עכ"ל.

ומבואר בדבריו שיש מקום לחלק בזה, שכאשר המעשה מצד עצמו מוגדר כמעשה אכזרי של הריגת נפש, ורק במקרה המעשה גורם כעת להצלת אחרים מצד אחר, אזי ככה"ג אסור לגרום להריגת נפש אחת בכדי להציל רבים ממיתה.

הנה בעקבות התקריט המצערת שאירעה לאחרונה במלחמה בעזה, כאשר חיילים יהודים הרגו בשגגה שבויים יהודים בעזה, התעורר פולמוס גדול בבית המדרש.

האם בכלל מותר לצאת למלחמה בכדי לנסות להציל יהודים מהשבי, כאשר יש חשש שמא במהלך המלחמה יפגעו ח"ו חלק מהשבויים.

או"ד שאין היתר לנסות להציל שבויים, כאשר יתכן שבמהלך המלחמה אולי יהרגו חלק מהשבויים ח"ו ע"י לוחמים יהודים.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה מובא ברש"י בפרשת מקץ (מב, יג-יג), שהשבטים סברו שיוסף שבו במצרים, ולכן הם התפזרו במצרים לחפש אותו, - והנה בפרשתן (מד, יח) מבואר, שהאחים סברו שבנימין עומד ליפול בשבי אצל מושל מצרים (יוסף), ולכן יהודה הכין עצמו למלחמה בכדי להציל את בנימין מהשבי.

ואיתא במדרש (ב"ר פרשה צג, ח) 'אמר יהודה לנפתלי, לך וראה כמה שווקים במצרים, קפץ וחזר אמר לו שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה, וטלו כל אחד אחד, אחד אחד, ולא נשאר בהם איש...!'

וכעניין? איתא נמי במדרש (אבכיר, והובא בילקו"ש רמז ק"ט), - ועוד איתא שם, שיהודה אמר ליוסף: 'כי כמוד כפרעה - אם אשלוף חרבי אהרוג את כל מצרים', - ומבואר בזה, שיהודה עמד לפתוח במלחמה ולהרוג את כל מצרים, בכדי שבסיום המלחמה יוכל להוציא את בנימין מהשבי שהוא שבו אצל מושל מצרים.

- ב -

ומעתה יל"ע בזה כיצד הותר להם להרוג את כל תושבי מצרים, והרי כאמור הם סברו שיוסף אחיהם ג"כ שבו במצרים, ואם יהרגו את כל מצרים בכדי להציל את בנימין מהשבי, הרי יש חשש גדול שבמהלך המלחמה יהרגו בשגגה גם את יוסף אחיהם, (אם משום שהם לא יכירו אותו ויהרגוהו, ואם משום שבאמצע המלחמה אין שהות לבדוק בכל אחד ואחד מי הוא זה ואיזה הוא, אלא יהרגו במהירות כל אדם שימצאו במצרים).

ולכאן יש מקום להוכיח מזה, שמותר לצאת ולהילחם בכדי להוציא שבויים מהשבי, גם כאשר יש חשש שיתכן שבמהלך המלחמה יפגעו ח"ו חלק מהשבויים, - ויש בזה נפ"מ טובא למעשים שבכל יום ויום, שהחיילים מפציצים כל העת בתים של מחבלים וכדו', אע"פ שאינם יכולים לדעת בוודאות האם אין שם ג"כ שבויים יהודים ח"ו.

בידים להריגת נפש אחת בכדי להציל רבים ממיתה וכנ"ל, ודו"ק.

אכן אי נימא כהצד הב' בחקירה הנ"ל, דפעולת המלחמה באוייב מוגדרת כמעשה הריגה וכנ"ל, אי"כ שוב יקשה כיצד הותר להם לסכן את יוסף שהי' עלול למות במלחמה, בכדי להציל את בנימין ויעקב אבינו, והרי בעלמא אסור לגרום למיתת נפש אחת מישראל גם בכדי להציל רבים ממיתה וכנ"ל.

ומכח הקושיא הנ"ל לכאוי' יש מקום להוכיח מזה כהצד הא' בחקירה הנ"ל, דפעולת המלחמה באוייב מוגדרת בעצמותה כמעשה הצלה וכנ"ל, - ולפי"ז יש מקום לדון, שה"ה נמי בנידו"ד שי"ל שמוותר להפציץ את האוייב גם כאשר יש חשש שחלק קטן מהשבויים יפגעו ח"ו וכנ"ל.

- 2 -

אכן יש מקום לדחות את ההוכחה הנ"ל, משום שמצינו שנחלקו במדרש (ב"ר פרשה צג, ט), לגבי מה שיוסף קרא (מה), א) 'הוציאו כל איש מעליו', וכל הגיבורים ששמרו עליו יצאו מהחדר, והוא התייחד עם האחים לבדו.

שר' חמא בר חנינא אמר, שלא עשה יוסף כשורה שהתייחד עימם, שאילו בעט בו אחד מהם מייד הי' מת, - ור' שמואל בר נחמן אמר, כהוגן וכשורה עשה, יודע הי' צידקן של אחיו, אמר חס ושלום אין אחי חשודים על שפיכות דמים.

ובעץ יוסף (שם, בשם היפ"ת) כתב להקשות בזה, מדוע לפי רשבי"נ יוסף לא הי' צריך לחשוש שיהרגוהו, והרי יהודה איים עליו בפירוש שאם יקניטו הוא יהרוג אותו, ותירץ בזה בזה"ל: 'גזים ולא עביד', - והיינו שיהודה הגזים בדיבורו, וכלל לא הייתה בכוונתו באמת להרוג את יוסף ואת כל מצרים עכ"ד, - וא"כ לפי"ז נמצא שא"א להוכיח מידי מהתם לנידו"ד, כיון דהכל הי' שם רק בדרך גוזמא וכנ"ל.

ואמנם בפירוש מהרז"ו (שם) ג"כ עמד על הקושיא הנ"ל, מדוע לפי רשבי"נ יוסף לא הי' צריך לחשוש שיהרגוהו, והרי יהודה איים עליו בפירוש שיהרוג אותו ואת כל מצרים, ותירץ בזה בדרך אחרת, וז"ל: 'והגם שעתה הסכימו להורגו ולהרוג מצרים, אך מאחר שאינם חשודים בכך, וכשיראו ביוסף שקרא הוציאו כל איש, ישיבו אל ליבם להיות מתון, אולי כוונתו לעשות רצונם, ואינו רוצה שישמעו אחרים בדבר', עכ"ד.

ולדבריו נמצא שאכן יהודה עמד באמת להרוג את כל מצרים, וא"כ לפי"ז שוב יש מקום להוכיח מזה לנידו"ד, שי"ל שמוותר להפציץ את האוייב גם כאשר יש חשש שחלק קטן מהשבויים יפגעו ח"ו וכנ"ל, ודו"ק ונפלא, - ויש לפלפל עוד בזה, אך אכמ"ל, - ולא באנו בכל הנ"ל אלא לעורר את לב המעיין בלבד.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
 רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
 טל': 02-633-5850 (תא קולי)
 פקס: 02-655-0973
 דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

אך כאשר המעשה מצד עצמו מוגדר כמעשה הצלה, ורק במקרה המעשה גורם כעת להריגת נפש מצד אחר, אזי הסתפק החזו"א דבכה"ג 'אפשר דיש לנו להשתדל למעט אבידת ישראל בכל מאי דאפשר', ויתכן שבכה"ג מותר לגרום בידיים להריגת נפש אחת בכדי להציל רבים ממיתה.

- ה -

ומעתה עפי"ז יש לחקור, כאשר יוצאים למלחמה ומפציצים בתים של מחבלים וכדו' בכדי להכניע אותם ולהביא להצלת השבויים, ויש חשש שמא במהלך ההפצצות יפגעו ח"ו בשגגה ג"כ חלק קטן מהשבויים.

ויש לדון בזה, האם פעולת המלחמה באוייב מוגדרת בעצמותה כמעשה הצלה (משום שע"י הריגת האוייב יש בזה הצלה לשאר העם והצלה לשבויים), ורק במקרה עלול השבוי להיפגע ח"ו יחד עם האוייב, אך בעצם אין ללוחמים שום עניין וצורך לפגוע בשבוי, אלא זהו רק צירוף מקרים בעלמא שהשבוי נמצא ליד האוייב.

ולצד זה יש מקום לומר, שמוותר להילחם באוייב גם כאשר יש חשש שחלק קטן מהשבויים יפגעו ח"ו, כיון דיש לנו להשתדל למעט אבידת ישראל בכל מאי דאפשר, ויתכן שבכה"ג מותר גם לגרום בוודאי להריגת נפשות מועטות בכדי להציל את הרבים, וכדברי החזו"א הנ"ל.

אוי"ד די"ל דכאשר מפציצים את האוייב, אין זה נחשב כמעשה הצלה בעצמותו, אלא זה מוגדר מצד עצמו כמעשה הריגה (ואע"פ שמסובבת על ידו הצלה), - ולצד זה יש לדון דכאשר יש חשש שבהפצצת האוייב יפגע יחד עימו גם שבוי יהודי ח"ו, אזי יתכן דהדבר יהי' אסור, וכפי הדין שהובא ברמ" הנ"ל, שאסור לגרום למיתת נפש אחת מישראל גם בכדי להציל רבים ממיתה וכנ"ל, ויל"ע בזה.

[ואולי בגוונא שיש רק ספק אם השבוי ימות שם ח"ו, וכן בגוונא שיש ספק שיתכן שאין במקום ההפצצה שבויים, יהי' מותר להפציץ שם, ויל"ע בזה ואכמ"ל].

- ו -

והנה שאלנו לעיל, כיצד הותר ליהודה ואחיו להילחם ולהרוג את כל מצרים, ואע"פ שיתכן שבמהלך המלחמה הם יהרגו בשגגה ג"כ את יוסף (דהם סברו שיוסף שבוי במצרים), וכל זה בכדי שבסוף המלחמה יוכלו להציל את בנימין, - וצ"ב שהרי בעלמא אסור לגרום להריגת יהודי אחד בכדי להציל יהודי אחר, וא"כ מאי שנא ומדוע הכא הותר להם זאת.

והנה אי נימא כהצד הא' בחקירה הנ"ל, דפעולת המלחמה באוייב מוגדרת בעצמותה כמעשה הצלה וכנ"ל, אי"כ יש לבאר שפיר בזה, דהאחים סברו שאם בנימין ישאר בשבי במצרים, אזי ימותו ב' נפשות מישראל, יעקב אבינו ובנימין.

דבנימין עלול למות בשבי, כפי שיעקב אבינו חשש ואמר להם (מב, לח): 'לא ירד בְּנֵי עִמְקֶם כִּי אֶחָיו מֵת וְהוּא לְבָדוֹ נִשְׁאַר וּקְרָאָהוּ אֶסֶן בְּדָרְךָ אֲשֶׁר תִּלְכּוּ בָהּ, וְכֵן יִהְיֶה אִמְרֵי מֵד, כב): 'לא יוכל הנער לעזב את אָבִיו וְעֵזַב אֶת אָבִיו וְמָת', - ואילו יעקב אבינו עלול למות, כפי שיהודה אמר (מד, לא): 'יְהִיָּה כְּרָאוֹתָו כִּי אֵין הַנֶּעַר וְמָת'.

וכיון שהמלחמה באוייב מוגדרת כמעשה הצלה, לכן הותר להם להרוג את כל מצרים אע"פ שיתכן שבמהלך המלחמה הם יהרגו בשגגה ג"כ את יוסף, וזהו משום דברי החזו"א הנ"ל, דאפשר דיש לנו להשתדל בזה למעט אבידת ישראל בכל מאי דאפשר, ויתכן שבכה"ג מותר גם לגרום

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 02-633-5850 (תא קולי)

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

♦ פרשת ויגש ♦

מעשה אבות

פמ"ד כ"ח: ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון. הנה מתחילה לא שלח יעקב את בנימין עם אחיו "כי אמר פן יקראנו אסון", ויש לתמוה ביותר שכבר היה בנימין בן כ"ט שנים ואב לעשרה בנים ומדוע חשש אביו לחייו, ומה שכתב רש"י "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", א"כ מדוע חשש לחייו יותר משאר האחים, ואף שנשאר יחיד לאמו ואביו אהבו אך מ"מ היאך חשש על חייו יותר משאר בניו.

עוד יש לתמוה שכאשר ביקשו האחים מיעקב אביהם לשלוח את בנימין עמהם מחמת דרישת השליט המצרי ויעקב סירב, הרי שתמיד דיבר עימם באופן שמאשים אותם בדבר, וכמו שאמר – "אתי שכלתם וגו' ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה" (מ"ב ל"ו), "לא ירד בני עמכם וגו' והורדתם את שיבתי בנין שאולה" (מ"ב ל"ח), "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח", ותימה גדולה היא במה פשעו ובמה חטאו האחים ומה שייכותם לתביעת השליט המצרי להוריד את בנימין.

ולא זו בלבד תיגדל התמיהה היאך ראובן ויהודה קיבלו על עצמם שאם יקראנו אסון אזי הרי הם כאילו החייבים האשמים בדבר וכמו נעשה הדבר על ידם ויגיע להם עונש עליו, שראובן אמר "את שני בני תמית" ויהודה אמר "וחטאתי לאבי כל הימים", ומה יעזור כל זה להצילו ממקום סכנה ובמה ישקוט את חששו של אביהם ומדוע שיקבלו עונש כלל במצב זה, וכן מדוע הסכים יהודה להימסר לעבד עולם תחת בנימין אחיו. אתמהה.

ומכל הנ"ל מוכח באופן ברור שיעקב חשש על בנימין מפני האחים עצמם ומשום שיעקב עצמו ידע על השנאה שהיתה בין האחים וחשדם על דבר יוסף הגם שלא הוציא זאת מפיו בפירוש מעולם, ומשום כך חשש גם על בנימין מפניהם מחמת הנ"ל כפי שנתבאר כאן בארוכה ששורש השנאה שייכת גם כלפי בנימין, ואפי' הם עצמם לא יפגעו בו אבל עכ"פ לא יעזרו לו בעת צרה ולא ידאגו לו כמנהג אחים זה לזה כפי

המשך בעמ' ב'

♦ מה גרם ליוסף להתגלות לפני אחיו דוקא כעת

♦ ומדוע התנכר אליהם עד כה ומה התכוון במעשה הגביע

♦ ביאור שורש שנאת האחים ליוסף והתיקון לכך

וכדי להבין את עומק כוונת יוסף יש להקדים ולירד אל שורש שנאת האחים ליוסף, שהנה באמת היא תימה גדולה עד למאוד היאך באו האחים הקדושים שבטי י-ה עד כדי רצון להרוג את אחיהם בשרם וסוף דבר שמכרוהו לעבד עולם אל ארץ גזירה (ואשר דין תורה באדם הגונב איש מבני ישראל ומכרו מות יומת).

והנה לא נתבאר בתורה טעם מספיק כלל לשנאה חמורה זו, שבתחילה כתיב שאביו אהב אותו יותר מכל בניו ועשה לו כתונת פסים ובוזה החלה להתעורר שנאה בליבם עד שלא יכלו דברו לשלום, וזה צ"ב במה אשם יוסף שאביו אוהבו יותר מהם כדי שישנאוהו על זאת, ולכאורה י"ל שחשבו שהוא היה הגורם לזאת מחמת דיבתו הרעה עליהם ומחמת כך התעוררה שנאתם כלפיו. ואח"כ כאשר בא וסיפר להם על חלומותיו נוספה להם עוד שנאה בחושבם שדעתו למלוך עליהם מאחר שכל חלומותיו מהרהורי ליבו, והנה כל זה עדיין אינו מבאר כלל היאך א"כ באו עד כדי שנאת מות כפשוטו, הלא וכי בגלל שנער קטן וחלש מהם מתנשא וחושב למלוך עליהם שנאוהו עד כדי רצון להורגו.

וכתבו המפרשים בזה שהאחים ראו בו רודף וקיימו בו דין הבא להרגך השכם להורגו, וז"ל הספורנו: "והנה הגיד הכתוב כי ציירו בלבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם

פמ"ה פ"א: ולא יכל יוסף להתאפק לבל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי וגו'. צריך ביאור מה גרם ליוסף שלא יכול היה להתאפק עוד מלגלות עצמו אל אחיו, דמה השתנה כעת מלפני כן שהסתיר את זהותו מהם, ומה היה בדברי יהודה אלו שגרם לו להתגלות אליהם.

וקודם לזה צריך להבין בכלל מפני מה יוסף התנכר אל אחיו ודבר עמם קשות ולא גילה להם מיד שהוא יוסף אחיהם, ובפרט שהיה ראוי למנוע צער מאביו במהרה ככל האפשר, וכבר היה ראוי לו מיד כשנתמנה למשנה למלך לשלוח לאביו שהוא חי ואפי' קודם לכן אם היה יכול. ובכלל זה יש להבין מה התכוון יוסף במעשה הגביע אשר ציוה להטמין באמתחת בנימין ולהעליל עליו עלילת גנב.

והרמב"ן עה"פ "ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם" (מ"ב ט') מבאר את ביאורו הנודע שיוסף ידע שחלומותיו יתקיימו ועל כן דאג שיבוא בנימין אליו כדי שישתחוו כולם כאחד ובוזה יתקיים החלום הראשון ואח"כ יבוא אביו ויתקיים עי"ז גם החלום השני. אמנם בענין הגביע שנעשה לאחר שכבר נשתחוו כולם כתב הרמב"ן – "גם הענין השני שעשה להם בגביע לא שתהיה כוונתו לצערם אבל חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו", ודבריו באו בקצרה ויש להרחיב בביאורם.

שהתנהגו בינם ובין עצמם. ולכך לא רצה לשלוח את בנימין עימם ואמר זאת בדרך רמז "פן יקראנו אסון" והיינו שחשש שלא יעמדו לצדו לעזר כדבעי במקום סכנה מחמת שאין ליבם שלם עימו. ולכך אף האשימם ברמז שגרמו לכך להוריד את בנימין וחשש שאולי כך היה רצונם מלכתחילה להביאו למקום סכנה שאולי יש ביניהם שנאה כמו שהיה עם יוסף וכפי שנתבאר כאן. (ולא הוכיחם ע"ז אלא בשעת מיתתו שאמר לשמעון ולוי - "כי ברצונם עקרו שור", ולא רצה להוכיחם בחייו כפי שמבואר בחז"ל על מעשה ראובן).

וממילא מעתה יובן תשובת ראובן ויהודה שהבינו את אשר בלב אביהם ולכן קיבלו על עצמם להחזיר את בנימין ולקבל ע"ע ערבות להיות חייבים בדבר כדי להפיג את חששו של הזקן, ולכך יהודה קיבל ע"ע להיות עבד עולם תחת בנימין לפי שקיבל ע"ע ערבות בדרגא כזו כדי להוציא את החשד מלב אביהם.

ויש להביא ראיה מפורשת מדברי רש"י שיעקב חשדם על דבר יוסף ומשום כך חשש על בנימין, שכתב על הפסוק "אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו" (מ"ב ל"ו) - "מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו ביוסף" ועל זה הוסיף יעקב "ואת בנימין תקחו עלי' היו כלנה" והיינו שחשש על בנימין מפניהם.

וכן הוא להדיא ברמב"ן (מ"ב ט') "או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף ונולדה ביניהם קטטה ושנאה ועל כן לא רצה שילך עמהם בנימין אולי ישלחו בו ידם עד ברוק אותם באהבתו" (ואף שהרמב"ן דיבר מקודם על יוסף עכ"פ ודאי כוונתו כאן על יעקב שלא רצה שירד עם האחים, וא"א לומר שכוונתו בזה על יוסף שא"כ לא היה מבקש את בנימין עמהם מלכתחילה, ואין לומר שכעת נודע לבנימין הדבר אחר שנתגלה אליהם ואמר אשר מכרתם אותי מצרימה לפי שטמן את הגביע קודם שהתוודע אליהם).

ועוד יובן בזה שיעקב אמר לבניו סתם "פן יקראנו אסון", ואילו יהודה סיפר ליוסף על דברי אביו - "לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת" והיינו מחמת שהוא נער שעשועים ולא יכול לעזוב את אביו (כמ"ש הרמב"ן שם), לפי שיהודה נצרך לתת טעם אחר לפני יוסף מדוע לא הגיע בנימין עמם והיה צריך לתת טעם המתקבל ולכן אמר כדברים האלה אך זה אינו מופיע כלל בסיפור הדברים דלעיל וכנ"ל.

להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם והתורה אמרה הבא להרגך השכם להורגו". ועדיין צ"ב גדול היכן ראו זאת והיאך באו לידי מסקנא כזו שיוסף רוצה לאבדם.

ואשר יש לבאר בזה שהנה האחים הקדושים לא ידעו עדיין האם כל זרעו של יעקב ראויים להיחשב מזרע הקודש ולהמשיך להיכלל בנחלת ה' ולהיות חלק מן האומה שנבחרה ע"י השי"ת שבחר באברהם ויצחק ויעקב עד כה, וטרם ידעו מן האמת שמיטת יעקב שלימה והיינו שכל בניו ראויים וקדושים ומעתה תיכלל האומה הקדושה וזרע הקודש ככולם. ואף יעקב עצמו לא היה בטוח בכך כפי שאמר "כי ארד אל בני אבל שאלה" (ל"ז ל"ה) וכתב רש"י שסימן היה מסור לו מפי הגבורה שאם לא ימות אחד מבנו בחייו מובטח שאינו רואה פני גהינם, ומשמע שהיה הדבר תלוי ועומד עדיין אם כולם ראויים. ויתבאר שהאחים חשבו שהדבר תלוי ועומד ויתכן שלא כל הבנים המה זרע קודש, והוא תלוי בכל אחד ואחד אם הוא ראוי או לאו, ושמא יש בהם מי שאין להם חלק בה' ונחלתו ובירושת הארץ, וכפי שראו שישמעאל ועשו נדחו מזרע הקדושה בחייהם.

והנה היו להם כמה טעמים לחשוב בעצמם שיידחו מנחלת ה', שהנה ישמעאל ובני קטורה נדחו מפני היותם בני הפילגשים ולא נחשבו כזרע אברהם כלל, וא"כ לא מיבעי בני בלהה וזלפה שהם בני השפחות חששו לזה אלא אף בני לאה חששו מחמת שנישואי אמם היו בדיעבד ולא היתה כאשה חשובה ליעקב ורחל היא היתה עיקר הבית. ואף מעשיו של יעקב אביהם גרמו להם להרהר בליבם כן שהלא הוא אוהב את יוסף הדומה לאמו יותר מכל בניו, והעלו בליבם שמא בדעת אביהם שרק בני רחל ייחשבו על זרע הקודש שהרי ראו שהוא אוהב את יוסף יותר מהם וכאשר ראו שעשה לו כתונת פסים. וע"ז

אמרו' בגמ' (שבת י'): - לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

וראה מה שכ' הרמב"ן עה"פ "אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי" (מ"ד כ"ז) - "אבל הטעם כי יעקב לא לקח אשה מדעתו רק רחל, וזה טעם ילדה לי "אשתי" כי לא נולדו לי מאשה אשר היא אשתי ברצוני רק שנים ושמותי אהבתי בהם כאלו הם יחידים לי והשאר כבני פילגשים הם אלי ואחיו מת וזה לבדו בני יחידי אשר אהבתי".

והוסיפו לחשוב שאפי' אם מצד היחס הם נחשבים כבנים ליעקב ואינם כבני השנואה הלא הנה ראינו שגם עשו נדחה למרות שבא מאותה האם, וממנ"פ אם הדבר תלוי בבחירת האב כמו שראו אצל יצחק שבא לבחור בברכתו את הבן הראוי (אלא שיד ה' סיבכה לידי יעקב) הלא יעקב אוהב את יוסף ומעדיפו על פני האחים וגם מסר לו את כל תורתו, ואם מצד ההתגברות בין האחים שיעקב ניצח את עשו כדכתיב ויעקבני זה פעמים הנה יוסף מתנשא למלוך ומודיע להם שייגבר עליהם (אמנם באמת היה זה חלום של נבואה ולא מהרהורי לבו כפי מחשבתם), ואם מצד שהיה עשו רשע ולכך נדחה מכלל זרע הקודש הלא ראו שיוסף חושדם ברשעים ומביא דיבתם רעה אל אביהם. ומאחר שראו עצמם כצדיקים וכראויים להיחשב בכרם בית ה' וכפי שהיה באמת, לכך תפסו את התנשאות יוסף עליהם כמכוון לעקור אותם מנחלת ה', וזה הביאם למסקנא זו שיוסף אינו מכיר בהם כלל כחלק מזרע הקודש אלא רק הוא חשוב בעיניו כהמשך של שלושת האבות, וביום מן הימים יקום עליהם ויגרשם מנחלת ה' אל ארץ קדם או אל שעיר, ומשום כך הגיעו לידי שנאת מות כפשוטה וראו בו רודף בגוף ובנפש.

פמ"ד כ"ט: ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון. וברש"י - שהשטן מקטרג בשעת סכנה. וכ"כ רש"י לעיל מ"ב ד'. והנה לעיל עה"פ "לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת" כ' רש"י - דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו מתה בדרך. וצ"ב מדוע הוסיף סברא זו ולא פירש ג"כ מצד שהשטן מקטרג בשעת סכנה, והביאור בזה הוא דאע"ג שהדרך בחזקת סכנה אך מדוע חשש על בנימין יותר מכל האחים בזה, ולכך אמר יהודה שיש טעם שדוקא הוא לא יכול לעזוב את אביו לפי שעיי"ז יכול למות יותר משאר אחיו, וביאר רש"י מצד שאמו מתה בדרך והרמב"ן פירש משום שהוא ילד שעשועים ועלול למות בדרך. ומעתה הכוונה במה שכ' רש"י שהשטן מקטרג בשעת סכנה היינו מחמת הנ"ל שהוא מסוכן בדרך.

אכן על המשך הפס' - "והורדתם את שיבתי ברעה שאלה" כתב רש"י - עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי ששלשתן מתו עלי ביום אחד. והנה כאן מתבאר טעם חדש שלא רצה יעקב לשלוח את בנימין יותר משאר אחיו לפי שבאובדנו יצטער צער מרובה יותר, אם בגלל שעיי"ז ייחשב לו כאילו מתו שלשתן ביום אחד ואם בגלל שהוא כבנו יחידו שנשאר לו מאמו, וא"כ מה שנכתב לפניו "וקרהו אסון" שהשטן מקטרג בשעת סכנה היינו רק מדוע הוא חשש עליו בדרך יותר מאשר בבית לפי שהדרך מקום סכנה, אך לא מפני שהדרך מסוכנת לבנימין יותר משאר אחיו אלא מפני שחושש עליו יותר משאר האחים, וא"כ מעתה צ"ב מדוע היה צריך יהודה לומר שני טעמים שונים מדוע לא שלח יעקב את בנימין.

ויש לבאר שכעת שבא יהודה להתחנן על בנימין אין טעם להזכיר שהוא מסוכן בדרך שלכן אביו לא רוצה שירד, שהלא סו"ס מה כל זה נוגע אם מגיע לו עונש על גניבתו, אך הזכיר כאן שאביו לא רצה להיפרד ממנו כלל ונפשו קשורה בנפשו ואם יראה שאין הנער ומת, ובזה נתבאר היטב מה שהזכיר כעת את הטעם השני לפי שבזה מבקשו

הבן שנתר לרחל עיקר הבית - "כי שנים ילדה לי אשתי וגו' ויותר הוא לבדו לאמו" ואף הוא "אביו אהבו" ו"נפשו קשורה בנפשו" וא"כ אף הוא שייך לשנאת האחים מחמת כל הנ"ל, ולכך גילגל יוסף תחילה באמתלא כלשהי שיביאו את בנימין עימם ולאחמ"כ העמידם במצב שבנימין עומד להיאבד בארץ גזירה לעבד עולם והם אפילו אינם אשמים בדבר, והביט לראות כיצד ינהגו אם יהיה אכפת להם וילחמו עבורו או שמא יעמדו מנגד ולא יתנהגו עימו מנהג אחים האוהבים ודואגים זה לזה.

והנה כאשר שלח אותם בבוקר ציוה למלא את כליהם בר ולהשיב את כספם בשנית, וזה מוכיח שהיה ליוסף צד שלא להתגלות אליהם כלל וכפי כל הביאור הנ"ל, שאם היה רואה שעודם עומדים במרים ובוגדים באחיה - באם לא היה אכפת להם מבנימין והיו משאירים אותו במצרים אזי היו הם עולים לבדם אל אביהם ולא היה מתגלה אליהם כלל (ושמא התכוון אז להתוודע לבנימין בלבד והיה שולחו אל אביו לבדו ושיספר לו על גדולת בנו וכו'), ולכך ציווה למלא את כליהם בר "כאשר יוכלו שאת" כדי שיהיה להם מזון כראוי בשנות הרעב (ובפעם הקודמת לא ציווה למלא כ"כ את כליהם לפי שרצה שיחזרו מהרה), וגם ציוה להחזיר את כספם בשנית כדי שיהיה להם מהיכן לשלם בפעמים הבאות.

ואז כאשר ראה היאך חזרו כולם עימו ומצטערים עליו וקרעו בגדיהם, ובעיקר כאשר ראה שיהודה הסכים למסור נפשו להיות עבד עולם תחתיו, או אז הבין שנתחרטו באמת ורצו לתקן את האחיה ולכך התוודע אליהם מיד באותו הרגע בידעו שיתרצו אליו. ומה שלא יכל להתאפק היינו מצד שביקש לבכות על זה וכפי שנאמר מיד - "ויתן את קלו בבכי וגו' ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף". ואחר שפשט את

ומעתה יתבאר שמה שעשו ליוסף היה לדעתם עפ"י שורת הדין כפי סברתם שיש לו דין רודף כפשוטו, וממילא אף כעת לאחר עשרים ושנים שנה אם הם עדיין חושבים כפי סברתם הראשונה על יוסף אזי אינם מתחרטים על מכירתו כלל (ואפילו אם נתחרטו על הצער שנגרם מזה לאביהם), ומעתה יתבאר בזה שיוסף רצה לבודקם האם עדיין עומדים באותה דעה כבתחילה, או שמא ניחמו על מעשיהם והיו רוצים לתקן את האחיה, ושוב הם מקבלים את טענת יוסף שאינו כדבריהם כלל ולא בגד באחיה ורק חלם חלום של אמת ולא מהרהורי ליבו. ובאמת כבר נתחרטו מעיקרא על מכירתו כמ"ש רש"י עה"פ "וירדו אחי יוסף" - ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחיה וכו'.

ואחר כל הנ"ל נוכל להבין את כל מעשי יוסף אחת לאחת, שבתחילה התנכר אליהם לפי שטרם ידע האם הם עומדים בדעתם הנ"ל בשנאתם ובכגידתם באחיה ואם אכן כך אזי לא ראה טעם להתקרב אליהם ולהתוודע להם שהרי הם רחוקים ממנו ואינם חפצים בו כלל (ושמא אף לא יתנוהו לשוב אל אביו ע"י שיעלימו מאביהם), ולכך רצה לפני כן לבודקם ולהעמידם בכור המבחן אם נתחרטו וניחמו על מעשיהם ומבקשים להחזיר את האחיה אם היו יכולים, (ואף שאמרו באוזניו איש לאחיו - אבל אשמים אנחנו וגו' בהתחננו אלינו ולא שמענו, הנה זה היה רק חרטה על מה שציערוהו ועל שלא חסו עליו אך עדיין לא שמע יוסף אם התחרטו על גוף המעשה, וטרם הוכח לו שהיו רוצים לתקן ולחזור בהם). ומטעם זה עשה יוסף את כל המעשים כדי לבודקם בזאת טרם התוודע אליהם, וכפי שיתבאר.

שהנה בנימין הלא עומד באותו המקום ממש של יוסף שהרי הוא

המשך מעמ' ג'

שיתן לנער לשוב אל אביו והוא ישב תחתיו.

ועדיין צריך ביאור מדוע מתחילה הזכיר בפני יוסף את הטעם שלא יכול לעזוב את אביו ומת לפי שהדרך מסוכנת לו ולא הזכיר את הטעם לפי שאין אביו יכול להיפרד ממנו. ובזה יש לומר לפי שמה שאין אביו יכול להיפרד אינו סיבה מספקת לענות לו מעיקרא שלא להורידו כבקשתו אם באמת אין אצלו חשש מיוחד בדרך, ולכך אמרו לו שהדרך מסוכנת לו ואינו יכול לירד, ואעפ"כ לא נתרצה להם יוסף ואמר להם הורידוהו אלי.

ובאמת הטעם השני שלא יכול להיפרד ממנו הוא הטעם העיקרי שלא שלחו אביו עמם, ולעיל בדברי יעקב נזכר לבדו - "לא ירד בני עמכם כי אחי מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון וגו' והורדתם את שיבתי בעון שאולח", ורק שלא יכלו לאמרו לבד בפני יוסף לפי שאינו מספיק וכאמור.

ועוד נתבאר כאן שבאמת עיקר החשש של יעקב היה מפני האחים והיה ירא שלא יעזרוהו במקום סכנה כמנהג אחים זל"ז ולכך לא שלחו עימם מתחילה, והאחים ידעו אף שמשום כך לא יתן לו לירד בשום אופן עימם, ומשום כך כאשר הכניסם יוסף למשמר ואמר להם שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם לא שלחו אף אחד מהם אחר שידעו שאביהם לא יסכים בשום אופן. וטעם זה ודאי לא יכלו האחים לומר בפני השליט המצרי ולכך אמרו מדעתם טעם אחר שמא ימות בדרך שהדרך מסוכנת לו.

כל ספיקותיו ביקשם למהר ולהודיע מיד לאביהם ולהביאו לכאן מהר ככל האפשר - "מהרו ועלו אל אבי וגו' ומהרתם והורדתם את אבי הנה".

והם הם דברי הרמב"ן - "גם הענין השני שעשה להם בנביע לא שתהיה כוונתו לצערם אבל חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו", והמה ממש דברי המדרש שהרמב"ן מביא שם - "אמר ר' חיא בר' אבא כל הדברים שאתה קורא שדיבר יהודה בפני אחיו עד שאתה מגיע ולא יכול יוסף להתאפק היה בו פיוס ליוסף פיוס לאחיו פיוס לבנימין, פיוס ליוסף ראה היאך נותן נפשו על בניה של רחל וכו'". והיינו שבזה היה פיוס ליוסף גופו וכנ"ל.

פמ"ה ג': ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי. הנה האחים אמרו כבר מקודם ליוסף שאביהם חי, כפי שאמרו לו "שלום לעבדך לאבינו עודנו חי", ואף יהודה כל דבריו באו באריכות על אביו שלא יוכל לחיות בלא בנימין, וא"כ ודאי כוונת יוסף בזה האם הוא עדיין "חי" במובן של חיות ושמחה או שמא חייו אינם חיים מן היום שבנו נמכר למצרים. ועוד יש לדייק שמקודם שאל אותם אם "אביכם" עודנו חי וכעת שאל העוד "אבי" חי, האם הוא עדיין חי גם כאבי או שמא בדבר זה פסקה חיותו ושמחתו.

ובאמת אחיו נבהלו ולא יכלו לענות מפני הבושה כמ"ש רש"י, ואף

יוסף לא המתין לתשובתם מפני שלא היתה שאלתו בשביל שיענו עליה אלא היתה תוכחה סמויה ולכך נבהלו אחיו, וכמבואר במדרש רבה - אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו' יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו וכו'. ומשמע כאן שעיקר תוכחתו היתה כלפי יעקב אביהם, ולכך מיד עם התגלותו לפניו הזכיר להם תחילה את אביהם, ויש לבאר מה היתה תוכחתו.

והביאור הוא שהלא יהודה התחנן בפניו בכל דבריו שאין הם יכולים לראות את אביהם בצערו הנורא ובגלל זאת הוא מוכן להיכנס תחת בנימין אחיו לעבד עולם וכל זאת ע"מ שלא יבוא אביהם לידי צער נורא שכזה, וכל זה עורר את יוסף לידי בכי בהיזכרו במה שעשו לו ולא חשבו אז על מה שיקרה לאביהם, ולכך כשנתגלה אליהם שאלם מיד ברמז "העוד אבי חי", לאמר בזה תשובה על כל דברי יהודה שאם כ"כ אכפת לכם מן הצער שיקרה לאבינו א"כ מה היה במכירתו שאז לא התחשבתם במה שיקרה לאבי בזה. ולכך נבהלו אחיו מפני הבושה, שהרי אפילו אם כלפי יוסף עצמו יכלו לתרץ שחשבוהו לרודף וכו' וכמבואר לעיל אך על הצער שנגרם לאביהם לא היה בפיהם מענה ולא יכלו לעמוד בפני תוכחתו. ובאמת על צערו של אביהם נתחרטו מיד כמ"ש רש"י לעיל (ל"ו א') שלכך הורידו את יהודה מגדולתו.

לקראת שבועת מלכתא

כששמע זאת רבי שלום הכריז: יש לי דרשה! כל אחד מאיתנו קורא בתורה את סיפור פגישת יוסף עם אחיו, כיצד בכו והתחבקו, והתגובה הטבעית היא: איזה יופי, כמה מרגש... אבל חז"ל אמרו: כאן כתוב פטנט נפלא להתעלות והתקדמות בעבודת ה'!

הגאון רבי שלמה לוונשטיין שליט"א על אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה!

"אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" (בראשית מ"ה, ג')

כאן כתוב פטנט נפלא להתעלות והתקדמות בעבודת ה'!

מהו אותו 'פטנט'?

"אבא כהן ברדלא אמר: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו... 'כי נבהלו מפניו', לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה". אתה מתפעל מהמעמד המרגש - אני מתפעל מכך שנבהלו מתוכחת יוסף, כי אם כך - מה יהיה אתנו כשהקב"ה יוכיח כל אחד מאתנו לפי מה שהוא!

פעם לקחתי את רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל לחוף הים, על מנת לשאוף מעט אויר צח הנחוץ לו לבריאותו. על החוף ראינו אדם שהגיע לדוג דגים. תחב פיתיון בקרס שבקצה החכה, השליך את החכה הרחק לתוך הים והמתין בסבלנות. אחרי כמה דקות משך מהר את החכה אליו, אך לאכזבתו הקרס היה ריק. הדג אכל את הפיתיון ולא נתפס בקרס. נטל הדג פת לחם נוספת, תחב אותה כפיתיון בקרס והשליך את החכה המימה. המתין עוד מספר דקות, משך אליו את החכה, שוב הקרס ריק - בלי פיתיון ובלי דג. כך נמשך המחזה שוב ושוב.

אנחנו ישבנו מרחוק והבטנו עליו שעה ארוכה. בסוף נגשנו אליו ושאלנו אותו: מה קורה, מדוע אינך מצליח לדוג דגים?

"פשוט מאד", ענה האיש, "המים כאן רדודים, אין הרבה דגים..." "אין הרבה דגים?! הלא הם אכלו לך את כל הפיתיונות!" "לא, זה בגלל הרוח ומזג האויר". "אמור לי" - פנה אליו ר' ראובן בשאלה - "וכי אינך מתייאש אחרי כל כך הרבה ניסיונות שלא צלחו?"

כשאדם דג דגים נצרכת לו סבלנות רבה

מהדייג שפגשנו היום - המשיך ר' ראובן - למדתי עומק נוסף: כשאדם דג דגים נצרכת לו סבלנות רבה, ואכן למיודענו היתה סבלנות. כשלא הצליח - תלה זאת במים הרדודים ולא התייאש. גם אדם הניגש ללמוד סוגיא ולא מצליח מיד - אל לו להתייאש. יתאזר בסבלנות, ינסה שוב - עד שיצליח!

שואלים אדם: "מדוע לא למדת תורה?" והוא עונה: "לא הצלחתי לקלוט כלום, וגם מה שקלטתי - נשכח ממני מיד".

- ובמה עסקת לפרנסתך?"

אבא כהן ברדלא אומר: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים ג) אוכיחך ואערכה לעיניך, על אחת כמה וכמה (ב"ר צג, י)

הנה כל אחד מאיתנו, אם היה קורא את פסוקי התורה העוסקים במעשה יוסף ואחיו, מבלי לדעת את דברי אבא כהן ברדלא, מן הסתם היה מתרגש ואולי אף מוריד דמעות - אך לא מעבר לכך! לא כן חז"ל הקדושים. הם ירדו לעמק הענין, וראו כי מפסוק זה נלמד לקח מוסרי מאלף: "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה" - כמה נוראה היא התוכחה שיוכיח הקב"ה כל אחד ואחד ביום הדין לפי מה שהוא. זהו דבר המעורר התפעלות!

הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל היה נוסע מדי פעם לאמריקה, לאסוף כסף עבור ה'חינוך העצמאי'. באותם ימים לא טסו במטוסים. המסע לאמריקה נערך באמצעות אנייה, ונמשך מספר חודשים. ר' שלום [יחד עם הרב ישראל גרוסמן זצ"ל] התנדב לצאת למסע המפרך. ומספר ר' שלום, שבאחת הפעמים שהיה באמריקה, נערכה במקום תערוכה ענקית של כל מיני מכונות, המצאות חדשות ומעניינות, והציעו לו המארחים לבוא איתם לשם, ומן הסתם ממה שיראה שם יהיו לו כמה דרשות... אמר ר' שלום: "בכדי שתהיינה לי דרשות אין צורך שאלך לשם בעצמי. אתם תלכו לשם, תתבוננו בנעשה סביבכם, וכשתחזרו תספרו לי מה היה, ואני כבר אלמד מהסיפורים את הלימודים הנצרכים לי", ואכן כך היה.

שבו המארחים וסיפרו לו את התרשמותם: "יש שם דברים נפלאים, אפשר להסתובב שם הרבה זמן, אך שמנו לב לתופעה מעניינת: קבוצה של אנשים שילמה במיטב כספה עבור כרטיס כניסה לתערוכה, ובמקום להסתובב ולהתבונן בכל המכונות, עמדו יום שלם ליד מכונה אחת ובחנו אותה מכל הצדדים. התברר שאנשים אלו הם בעלי מפעל המייצר מוצר מסוים, ברשותם מכונה דומה למכונה הזו, רק שזו שלהם פחות משוכללת. לכן עמדו שם יום שלם, לנסות לתפוס היכן נקודת היתרון, אולי יצליחו להעתיק את ההמצאה ולהשתמש בה לתועלתם.

כששמע זאת ר' שלום הכריז: יש לי דרשה! כל אחד מאיתנו קורא בתורה את סיפור פגישת יוסף עם אחיו, כיצד בכו והתחבקו, והתגובה הטבעית היא: איזה יופי, כמה מרגש... אבל חז"ל לא באו 'לתערוכה' סתם בכדי לעמוד ולהסתכל, הם נעמדו ליד 'המכונה' ואמרו: גם לנו יש מכונה מעין זו, ועלינו לשפר אותה.

-היתה לי ברוך ה' חנות טמבור".

-כמה פריטים היו בחנות?"

-בסביבות חמשת אלפים פריטים...

-את כל אלפי הפריטים הללו אתה זוכר, וגם את המחירים וגם מה חסר כדי להזמין, ותורה לא יכולת ללמוד!?

על זה נאמר: "אוי לו מיום הדין אוי לו מיום התוכחה... לכשיבוא הקב"ה ויזכח כל אחד ואחד לפי מה שהוא".

אותה תוכחה, כאמור, תהיה "לפי מה שהוא" - לפי האדם עצמו. לא יטענו לו מדוע לא היית כמו פלוני, אלא מדוע לא היית אתה עצמך!

לחץ אימים. בשש וחצי כבר מעירים אותי מהשינה בפעם הראשונה

שואלים בחור ישיבה: "מדוע אינך לומד?"

והוא עונה: "כיצד אוכל ללמוד כשכך המצב בישיבה?"

"מה הבעיה?"

"לחץ אימים. בשש וחצי כבר מעירים אותי מהשינה בפעם הראשונה. סיבוב שני ברבע לשבע. בשעה שבע בדיוק מתחילה התפילה ונמשכת עד שמונה. כזו תפילה ארוכה... אחר כך מגיעים לחדר האוכל ואין מה לאכול. חצי מהסלט - בצל... אח"כ נכנסים לבית המדרש ללימוד רצוף של ארבע שעות, ובסופן תפילת מנחה שגם היא מתמשכת מעבר לזמן הסביר... אחר כך ארוחת צהרים וגם שם אין הרבה מה לאכול... והסכום, שה' ישמור, הלא ניכרים עליו סימני האוכל מאתמול... בצהרים בקושי נשארת לי שעה לנוח וכבר מתחיל סדר ב', שעות על גבי שעות של לימוד, אח"כ סדר ג' עד אחת עשרה בלילה. סדר יום קשה ומעייף!"

אכן, טענה קשה ביותר!

אלא שאותו בחור, בקיץ האחרון יצא לטיול עם כמה חברים, ולהלן "בשלוש בבוקר כבר העירו אותי החברים, וזה היה מצוין, כי אחרת הייתי מפספס את הטיול. בשעה שלוש ועשרה כבר הייתי מוכן, לבוש, נעול נעלי הליכה מיוחדות, והתיק גם הוא ארוז כבר מאתמול. נסענו ארבע שעות לכוון צפון, ואז נעמדנו להתפלל".

- "רגע, לא היה קשה לך לנסוע כל כך הרבה זמן - ארבע שעות?"

"לא, דוקא היה נחמד, אוריה טובה"

"ובכן" - ממשיך הבחור ומספר - "בשבע בבוקר הגענו למקום, וואדי פלוני. הנוף היה מדהים [חוץ מאבנים לא היה שם כלום...], ואז כל אחד חבש כובע על הראש, שלא יקבל מכת שמש, העמיס על גבו עשרה ליטרים מים, ויצאנו לדרך".

"לאן הולכים?"

- "עושים מסלול. בשמש, איזה יופי, איזו הנאה, מי בכלל חושב על מנוחה בצהרים, העיקר הולכים".

סוף סוף בשעה שש בערב מגיעים למקום שרואים את הסוף, עכשיו אוכלים משהו.

סוף סוף בשעה שש בערב מגיעים למקום שרואים את הסוף, עכשיו אוכלים משהו.

אלא שבכדי לאכול - צריכים קודם לעבוד קשה. אוספים זרדים ומדליקים מדורה. בתוך המדורה זורקים קרטוש'קעס [תפוחי אדמה] וממתנים עד שיתרככו מעט, ואז כל אחד נוטל תפוח אדמה אחד, כמובן באמצעות מקל כי זה רותח. ה'מעדן' הזה כולו שחור, טעמו כחצץ, אבל העיקר החוויה....

בשתיים עשרה בלילה, סוף סוף הולכים לישון. פורסים שקי שינה על האבנים והחצץ, ובקושי מצליחים להירדם מרוב פחד, שמא תפס עלינו איזו חיפושית [במקרה הטוב...]" אלו ה"חוויות" של מיועדנו מהטיול הבלתי נשכח...

האם יוכל מעתה בחור כזה לטעון שלא היה לו טוב בישיבה? הלא שם הועמד לרשותו מזרון גומאוויר, עליו יכל לישון מאחת-עשרה בלילה עד שש וחצי בבוקר, אח"כ הוגשה לו ארוחת בוקר מסודרת, ארוחת צהרים דשינה, לא תפוח אדמה מפויח... והוא מתלונן שלא טוב לו, שאינו יכול ללמוד בגלל התנאים הגשמיים בישיבה!?

זו הכוונה שהקב"ה יזכיר כל אחד ואחד לפי מה שהוא!

אדם טוען שאינו יכול ללמוד כי אין לו 'זיץ פלייש', הוא לא מסוגל לשבת במקום אחד הרבה זמן. אבל אם יתגלגל לידו ספר מתח, שלא היה ולא נברא, בלי שום בעיה ישב במקומו ארבע שעות בלי לזוז, לילות שלמים לא ילך לישון עד שיגמור את הספר. לכן כה מבהילה היא תוכחת הקב"ה, כיון שהיא "לפי מה שהוא!"

[מתוך 'ומתוק האור' בראשית ג]

ירדתי פעם עם רבינו במדרגות ביתו והוא הוציא את צרור המכתבים מהתיבה. וכשראה הזמנה לחתונה, טרם ראה מי המזמינים, התפעל בשמחה ואמר, זה דבר טוב, מהנה, משמח, רבינו היה נראה אז בעיני, כאדם המאושר עלי אדמות, עד כדי כך שמחשבת היתה כשהגענו למנחה, שאולי צריך לומר לחזן שלא יאמרו היום תחנון, כי רבינו קיבל "הזמנה"

ממידותיו האציליות של מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

"ויאמרו החייתנו" (בראשית מ"ז, כ"ה)

שהתפתחה ביניהם, האם להקדים זמן התפילה בליל שבת לזמן שכתוב, או שמא לאחר מעבר לזמן שכתוב בהלכה. רבינו הכריע להם שצריך להקדים וכי כך מפורש בהלכה שכך יש לנהוג.

תהו האנשים, היכן מופיע הדבר בהלכה, השיב רבינו שזה לא בהלכות תפילה ולא בהלכות שבת, אלא בהלכות בין אדם לחבירו; בצורך להתחשב

בבית המדרש "חניכי ישיבת קול תורה" שבבני ברק ביקשו להנהיג שעה של לימוד לאחר התפילה בשבת והביאו את ההצעה לפני רבינו, אך הוא שלל זאת מכל וכל, וטען שבבתי רבים האשיה ממתינה בבית ומצפה לבואו של הבעל כדי שיעשה לה קידוש ותוכל לטעום משהו לאחר התפילה. במקום זאת הציע ללמוד שעה אחת לפני זמן קבלת שבת (בקיץ) או שעה לפני התפילה בבוקר. פעם הגיעו תושבי בית כנסת מסוים לפני רבינו, כדי ליישב מחלוקת

בנקיון האולם, אך החתן והכלה עוד היו, רבינו דאג שמלווי ירקדו מעט לכבוד החתן והכלה ובירכם בחום וחזר לביתו. כשעלה את מדרגות הבית, תפס בחזקה את המעקה ואמר לבנו הג"ר ברוך, אני אפילו לא רואה את המדרגות מרוב חולשה.

כאדם המאושר עלי אדמות

את שמחתו עם הזולת ראו גם בברכות שהיה מאחל מעומקא דליבא. ובכלל תמיד כשהיה מברך ראו שזה נובע מעומקא דליבא שלא אחת בירך צרור ברכות נרחב, ולפעמים בירך חתן שבה לפני נישואין בקטעים שלמים מתוך נוסח ה"קום פורקן" שאומרים בשבת. והיה מתאונן שכיום לא רואים שהבריות שמחים בשמחת רעיהם כפי שראו זאת פעם. וכשנשאל פעם על מנין ובו מתפלל מוהל בקביעות, האם להמנע מלומר שם תחנון, היות וימים רבים, כמעט בקביעות יש לו בריתות. נענה ואמר שמסברא צריך היה כן לומר תחנון בכה"ג, היות וכל הטעם שלא אומרים משום השתתפות בשמחה שהיתה פעם לציבור, ולצערינו כהיום אפילו אם רואים ברחוב חתן וכלה בתוך ימי המשתה לא מאחלים להם מזל טוב, אבל מאידך, אין לנו את הכח לשנות ולחדש דברים, ולכן צריך לעשות כפי שכתוב בהלכה ולא לומר תחנון.

מוסיף רבי יצחק פריימן ומספר: רבינו היה מספר שבעבר כשבעל שמחה היה מקבל עליה להולדת ילד וכד' כולם היו ניגשים לאחל לך מזל טוב ולשמוח בשמחתו. וסיפר שב"שערי חסד" כשהייתה שמחה, כולם היו מכינים כיבוד לבעל השמחה והיו באים להשתתף בה, אם היתה ברית היו אומרים בתפילה בבוקר "זכרות עמו הברית" יחד עם בעל הברית, לכן היה מובן שלא אמרו תחנון, אבל היום אומרים 'לא לומר תחנון' כי יש בעל ברית, בזה זה מתחיל ונגמר ההתייחסות של הקהל לבעל השמחה.

בהקשר זה מספר הג"ר יצחק דרזי (בעל ה"שבות יצחק"): ירדתי פעם עם רבינו במדרגות ביתו וכשעבר ליד תיבת הדואר הוציא את צרור המכתבים מהתיבה. הוא מיין את המעטפות השונות וכשראה הזמנה לחתונה, טרם ראה מי המזמינים, התפעל בשמחה ואמר, זה דבר טוב, מהנה, משמח, וכשפתח וראה שמות המחוטנים הוסיף ואמר, ואני גם מכירם. מתאר זאת רבי יצחק, רבינו היה נראה אז בעיני, כאדם המאושר עלי אדמות, עד כדי כך שמחשבת היתה כשהגענו למנחה, שאולי צריך לומר לחזן שלא יאמרו היום תחנון, כי רבינו קיבל "הזמנה".

[מתוך הספר "גאון ישראל"]

הכרתי אשה גדולה, שהיא חמותי הצדקנית מרת צביה לאה חדש ע"ה, ידוע הדבר שהמשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל הטביע את חותמו החינוכי ואפילו הלמדני על כל הדורות בהם עסק בחינוכם ואין ספק שהמשגיח לא יכול היה לזוז צעד כלשהוא בחייו, אילולי הבית הגדול של המשגיח

הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל ראש ישיבת 'עטרת ישראל' בשיחה מיוחדת על חכמת נשים בנתה ביתה

"בני רחל אשת יעקב" (בראשית מ"ו, י"ט)

אדם אשר יהא מסוגל להכיל 'אמהות', על כל הכלול בה. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה זאת, אלא 'אשה', ויברא האלוקים את ה'אשה'. ברא איפוא הקב"ה בריאה מיוחדת למלא את רצון רצונו יתברך - זהו 'כרצונו'! זאת היא הברכה, כי בה בברכה זאת, מודה האשה להקב"ה על שמצא בה את מילוי רצונו יתברך. או בלשון הכתוב 'ויאמר אלוקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו' [בראשית ב-יח] כלומר, יש בו באדם הכל. אבל תכונה זאת אשר נקראת 'עזר', לא קיימת בו. חייבים לברוא בריאה מיוחדת לצורך קיום משאלה זאת, כביכול, של הקב"ה, בריאה של 'עזר כנגדו'.

בשמחה אחת שהשתתף בה וידע שהשתתפותו ושמתו עמם חשובה להם במיוחד ויאלץ לעזוב אחרי זמן לא רב ועלולים להיפגע, הוריד מיד כשנכנס את הכובע והניחו לא הרחק.

מדוע ירד רבינו למשרד הישיבה

רבינו נכנס פעם למשרד הישיבה, ושאל מיהו אחראי המשק של הישיבה שקונה את הסחורות שנדרשות לה, כשפגש את האחראי, שאלו, האם יש ספק ביציים קבוע שהישיבה קונה ממנו וסיפר שהוא מתעניין, כי פגש אחד שמסחרו בשיווק ביציים והתאונן על קשיים בפרנסתו, וביקשו אם יוכל להשתדל לפרנסתו, ועל כן עלתה על דעתו לברר אולי הישיבה תוכל לקנות ממנו.

הג"ר אלחנן קונשטט מראשי הישיבה, שסיפר זאת כשיצא ממשרד הישיבה ששמעו אז מהאחראי, היה נרעש, היכן נשמע עונה שכזו, שרבינו ירד מהגבהים הרוחניים בסוגיות שעוסק בהם שעוסק בהם, להורות את עם השם הלכה וכוי לרדת למשרד הישיבה, לנסות לדאוג ליהודי שמתקשה בפרנסתו.

השמחה בשמחת הזולת

עבודה מיוחדת ונשגבה אצלו היתה ההנהגה של הליכה להשתתף בשמחות שהיה מכתת רגליו ומתרוצץ משמחה לשמחה לאחל מזל טוב לבעלי שמחה ולפעמים לכמה בעלי שמחה בערב אחד, לשמוח בשמחת הזולת. פעמים שמלווי ניסו לשכנעו שהשעה מאוחרת וכבר מאוחר ופלוני לא כל כך מצפה ולא יפגע אם לא יבא, אך הוא השתדל בכל כוחו לשמח כמה שיותר. וסיפר אחד שנתלווה לרבינו באחת משנותיו האחרונות כאשר נסע לכינוס שהתקיים מחוץ לעיר וחזר לירושלים. עצם השתתפותו באותו כינוס היתה חידוש שכן בכוחותיו החלושים באותה תקופה כבר לא נסע חוץ לעיר, אבל היות וראה בזה ענין גדול ובשורה של אחדות המחנה נסע. כשחזר כבר היתה השעה מאוחרת מאד ורבינו החל לחשוב, יש הרי בשמחה בחצר חסידות פלונית ובעוד חצר והלא הם ביקשו מאד שאבוא והלך. כשסיים נזכר שהיה בחור בישיבה שהיה מדובר שרבינו יהיה מסדר קידושין שלו ובגלל הכינוס לא הגיע לסדר לו קידושין, ואמר שמן הראוי ללכת לשמחו. אמרו לרבינו מלווי, מה שייך ללכת עכשיו, והלא כבר שעת חצות קרבה, ויתכן שכבר אינם באולם. אולם רבינו עמד על שלו, ננסה. הלך וטיפס מדרגות רבות וכשנכנס כבר עסקו

זוהי ההשפעה, זו דרכו. כך מתבטא ה'עזר' - ה'אמהות' כלפי הבעל, כמו כלפי כל בני הבית.

"ויבן ה' אלוקים את הצלע" ... [שם-כב]. "ברוך אתה ה', שעשני כרצונו" ...

ה'אמהות', היא ההתגלמות של ה'עזר כנגדו', ברוממותם הגבוהה של עומק משמעותם!...

מדי פעם היינו שומעים את הרבנית פונה אליו בשמו הוא אומר שבכח האשה להשפיע ולהשתתף בדרכו של בעלה הגדול...

ת. אני הכרתי אשה גדולה, שהיא חמותי הצדקנית מרת צביה לאה חדש ע"ה, ידוע הוא הדבר שהמשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל הטביע את חותמו החינוכי, התורתי ואפילו הלמדני על כל הדורות בהם עסק בחינוכם, ואם נביט אחרונות אין ספק שהמשגיח לא יכול היה לזוז ולהניד צעד כלשהוא בחייו, אילולי הבית הגדול של המשגיח שהיה פתוח לרווחה וכל אחד הרגיש בו כבביתו ממש. בית מופלא זה, היה אחד מכלי העזר החינוכיים ביותר להצלחתו, ומי היא הבית אם לא הרבנית צביה לאה ע"ה. וכל מי שדרכה כף רגלו על מיפתן הבית יודע הוא שהיא ניהלה את כל הבית ביד רמה, ובתבונה עצומה.

בכדי לתאר לכם מהו התפקיד המיוחד שרק האשה יכולה לבצעו בשלימות, ואין איש מלבדה המסוגל לעשות זאת כמוה, אצטרך להקדים ולספר לכם סיפור ייחודי על אשה צדקנית מיוחדת. המדובר בהרבנית מרת ביילא הינדא מלצר ע"ה, אשת חבר של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זיע"א, מפורסם עליה בין היתר, שהוצאת ספרו החשוב של בעלה 'אבן האזל' נזקפת לזכותה, כשהיא היתה זו שהמריצה אותו יותר מכל להוצאת הספרים, הכיצד?

ידוע שלרבנית ביילא הינדא היו כמה אחיות, אחת היתה נשואה להגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, אחרת היתה נשואה לרבי ברוך הורביץ, אחת לרבי שעפטל קרמר, ועוד גאוני ישראל. אך רבי איסר זלמן ורבי משה מרדכי היו רעים וידידים מנוער, מעת לימודם יחדיו בוואלוזין בימיה הזוהרים, כל ימיהם היו ידידי נצח, שנמשכה על פני שנים ארוכות, והתחזקו בקשרי המשפחה שהיו להם.

יום אחד פנתה הרבנית ביילא הינדא לבעלה

יום אחד פנתה הרבנית ביילא הינדא לבעלה, היה זה לאחר שרבי משה מרדכי זצ"ל הוציא לאור את ספרו הראשון לבוש מרדכי על מסכת ב"ק, שקנה את שמו המיוחד בעולם התורה והישיבות: 'הן יודע אתה שרבי משה מרדכי הוציא עתה את ספרו הראשון לבוש מרדכי, וכל העולם רועש וגועש, אני יודעת שגם אתה מסוגל לעשות זאת לא פחות ממנו, ומדוע לא תמלא אף אתה את חובתך, להוציא לאור חידושיך הרבים'. מהלכת השמועה, שלא מעט, בעקבות דברים אלו, התיישב רבי איסר זלמן לכתוב את חיבורו הנודע 'אבן האזל', שכיום מתבדרין בבי מדרשא.

והנה כל מי שהיה מצוי אצל בית זה של המשגיח זל"ה ונ"ב הרבנית צביה ע"ה, יודע או 'בין שתי עובדות. מחד גיסא, ההתחשבות בדעתה וברצונה של הרבנית, היתה מקסימלית אצל המשגיח. כך ברוחניות, כך בגשמיות ובפרט בעניני הבית - 'על פיה ישק כל דבר'. ומאידך גיסא, הגה, אשר יצא מן המשגיח, רצון, או מחשבה, קדש קדשים היה כלפיה. כלום אין כאן איזה 'ממה נפשך'?

אך האמת היא, שהם הם הבונים של כל אשר התרחש בבית הזה. כי ההרמוניה היתה ממש מתנגנת כאחד, משום שתפקידו של מרן המשגיח היה לא רק מטרתו בחיים, אלא גם מטרתה. ומי שידע מה רב היה חלקה והשפעתה על כל מהלך עבודת הקדש שלו, 'בין אל נכון שהם הם הדברים. כי היתה הרבנית צביה ע"ה, ה'עזר כנגדו' במלא מובן המושג, ובעיקר הרבנית שהיתה סמל של 'אמהות' נצלה כח אדירים זה, קודם כל לגדילתו וצמיחתו של בעלה הדגול, ויחדיו, לעצוב ביתם הדגול על כל הכלול בזה.

מדי פעם היינו שומעים את הרבנית פונה אליו בשמו, ואומרת: עיקר עבודתך צריך להיות עם יחידים... עליך לחלק את זמנך כך, שרובו יושקע ביחידים... וכו' וכו'. ומי אינו יודע, כי את ההדגשה והדרישה הזאת למדה הרבנית מאישה הדגול. כי כך הוא המהלך. "הוא" הדעת-תורה, הוא הקובע, הוא המלמד והמחנך. ומשלמדה, התחנכה והחדירה את המושגים בקרבה, שוב חזר הדבר והשפיע דרך כח ה'עזר כנגדו', דרך כל דרכה וכוחה כ'אם הבית'.

עוד מספרים [דומני כי שמעתי זאת מאחד מבני החבורה הקדושה הקבועה שהיה מרן הגרא"ז זצוקל"ה לומד עמם מידי ים ביומו בביתו שב'בתי ראנד' בירושלים]. כידוע, הרבנית ביילא הינדא ע"ה היתה כותבת את חידושי תורתו, והיתה שקועה בזה מאד, עד כי באחד הימים, בעודם מסובים סביב לשולחן בשקלא וטריא עירנית, מבחינים ברבנית ביילא הינדא ע"ה ניצבת בפתח, הקולמוס הטבול בידו בידה, וממתינה לפסק זמן לשאול את שאלתה. כשפנה אליה מרן זצוקל"ה כשואל מה חפצה, שאלה תוך כדי נימה מתמיהה - "איני מבינה, הרי את אותה הראיה שהבאת מלשוננו של הרמב"ם, היית יכול להביא מלשון הרמב"ם כאן בהלכות נזקי ממוון, ומדוע הרחקת להלכות פסולי המוקדשין?... והוא זצוקל"ה כדרכו המת"יחסת בחשיבות לפניויתה, משיב בנחת, עד שנחה דעתה... נראה, שפשר ההנהגה של שניהם, ההרמוניה שביניהם וכל הכרוך הזה, כפי שבא הדבר לידי ביטוי בשתי עובדות אלו, הוא בהשקפה הנכונה על מהות שליחות ה'עזר כנגדו', או קרי ה'אמהות'.

ניתן להסיק מכך שכל אם בישראל תתחיל להטיף לבעלה להתחזק בלימוד ועשייה תורתית...

ת. חובה לדעת, שהמציאות העובדתית שהיא אם ילדיו, אינה נותנת לה תואר 'אמהות' לעשות בו כבשלה, או להטיל תפקידים ומשימות ככל העולה על רוחה, רק אשה שיודעת להפנים את המסר הייחודי להיותה 'אם בישראל', היא האשה אשר ניחונה בכושר להיות 'עזר כנגדו', ורק אשה אשר כל מעינה הוא לגדל ולרומם את בעלה וביתה, היא זאת אשר ניחונה בכושר ובמשימה להיות אם 'אמהותית' בביתה.

לאמור: ה'עזר' הגדול ביותר, הוא בביטוייה של ה'אמהות' לא רק כלפי הבנים הביולוגיים, אלא קודם כל כלפי ה'בעל', לגדלו ולרוממו. כי זהו שנטע הקב"ה בבריאת האשה, הכושר המיוחד של 'עזר כנגדו', היינו הכושר של 'אמהות', בגדילתו, בצמיחתו, ברוממותו, של 'אישה', בעלה, וזה עוד לפני הכושר הטמון בהחדרת כל הערכים הללו בכל בני הבית.

כל זה בא לידי ביטוי כאשר גידולו ורוממותו של הבעל [ובני הבית, כמובן] היא מטרתם המשותפת של האיש ו'עזרתו'. שניהם! מחברים את האבן האזל, גם כשאינה משתתפת בפועל בכתיבת החידושי תורה, הלימוד, החידוש, היצירה. ההתעלות וההתרוממות, המה המטרה של ה"יחידיו" הזה.

ביילא הינדא פונה אל אישה בתביעה היכן האבן האזל שלך? כ'תובעת' את שלה! וזה עצמו, אין לך מגדל ומרומם גדול מזה.

(קטעים נבחרים מתוך החוברת 'נשים במאי קזיין' בהוצאת דרשו תש"פ)

חיים של תורה

אלומת אור לדמותו דבת-ההוד של אחד מחשובי מרביצי התורה, אוצר כלי חמדה

הגאון הגדול רבי שלום פוברסקי זצ"ל

מראשי ישיבת 'קול תורה'

לרגל יום השנה השלישי להסתלקותו – י"א טבת תשפ"א

מאת: הרב בנימין לוין

מכך היהודים, שהפעם התמודדו גם מול מזימתו המרושעת של הצורר הנאצי ימ"ש, להשמיד להרוג ולאבד את העם היהודי כולו. אביו רבי דוד נאלץ ליטול את מקל הנדודים ולצאת לדרך חתחתים, כשהוא נוטל עמו את רעייתו ואת ילדיו, בהם גם בנו הגדול מרן הגאון רבי ברוך דב שליט"א, לימים ממלא-מקומו בראשות ישיבת פוניבז', ולהבחל"ח, בניו רבי חיים זצ"ל ורבי שלום זצ"ל. המשפחה נדדה מהכא להתם ומהתם להכא כשבסוף חנו בוילנא הבירה, שם שהו בצוותא עם פליטים רבים שמצאו להם מחסה, בעיר שנותרה לפליטה באותה עת בין המחנות היריבים, עד להפרת הסכם ריבנטרופ-מולוטוב הנודע.

בתקופת חנייתם בוילנא במשך כשנה ורבע, זכו להתגורר סמוך למרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, ומאחר ורבי שלום לא הספיק ללמוד קריאה בחיידר בגלל גילו הצעיר, ביקש אביו מהרבנית עטל [וינשטיין] ע"ה, לימים כלתו של הרב, אשת-חבר לבנו מרן הגאון רבי יוסף דב זצ"ל, ללמדו קרוא וכתוב, והיא נענתה לכך בחיוב. מאז כל ימיו היה רבי שלום מלא הכרת-הטוב לאשת חבר זו, שלימדה אותו את הבסיס לכל דייעת התורה. הוא תיאר לימים: "למדנו במקום שבו יכלו הקומוניסטים להפתיע אותנו. לכן מונח היה על השולחן לוח שחמט באופן קבוע, כדי שאם ייכנסו החיילים הקומוניסטים או זרים שאינם מוכרים לנו, נוכל מיד להחביא הדפים והספרים ולשחק כביכול שחמט, להסיר כל חשד..." לימים, כאשר רבי שלום הגיע בתור חתן לבית הגרי"ד זצ"ל להזמינו לשמחה, אמר הגרי"ד בחייוך: "מי כאן ראש הישיבה שלך" [הוא התכוון לרמוז לו על הקפדתו המועטת שלא בא אליו לשיבתו] נענה רבי שלום בחייוך: "הרעבצין היא הראש ישיבה שלי". הגרי"ד נהנה מאד מתגובתו, וקרא לרעייתו מהמטבח לבוא ולקבל את ההזמנה.

במלאות שלוש שנים להסתלקותו בחטף - במגפת הקורונה - ביום י"א בטבת תשפ"א, מערכת 'אוסף גליונות' הקדישה יריעה מיוחדת לזכרו. מאמר שכולו לימוד לאורו של ההיא גברא רבא:

ברנוביץ מכורתו

רבי שלום נולד כבן שלישי במשפחת אביו הגדול מרן ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, בעל הישועות דוד', ביום כ"ד בניסן תרצ"ה, בעיירה הליטאית המפורסמת 'ברנוביץ' שבבלארוס. עירו של מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, שעמד בראשות הישיבה 'אהל תורה' בעיר. מקום קבוע היה לו לרבי אלחנן ב'מזרח' שבבית-הכנסת המרכזי בעיר, סמוך לארון-הקודש, וחלל צר נותר במרווח שבין מקומו לבין ארון הקודש. שם במחבוא הזה נהג רבי שלום להידחק בילדותו, וכך דמות דקינו של רבי אלחנן היתה חקוקה בו. בהיותו בגיל חמש וחצי התכסו שמי אירופה בענניה השחורים של מלחמת העולם השנייה. סבל רב ירד על היבשת הלבנה, ובמיוחד סבלו

חיי עמל ועבודה

אחת מאמרותיו החזקות ביותר של מורנו הגאון הגדול רבי שלום פוברסקי זצ"ל אשר כה אפיינו את הלך-חיו - חיים עמוסים בעמל, יגיעה והשתלמות אין סופית בכל מידה נכונה - היא האמרה הבאה שתועדה ברשימות אחד התלמידים מפיו: "העולם הזה דומה לשרוול המטוס אשר הנוסעים מיעד אחד למשנהו צועדים בו בעליה למטוס וברידה ממנו, ומעולם לא ראיתי מישהו שבעודו עובר בשרוול מתיישב לו לפוש מעט על גבי כסא נוח... הנמשל מובן מאליו: העולם הזה דומה לפרוזדור המוביל אל הטרקלין, ומי שסבור שהמעבר הקצר הזה נועד בשביל לשבת, לנוח, לפוש - אינו אלא טועה. כשם שכל בר-דעת מבין שלא מתיישבים לנוח בשרוול המטוס... הזמן קצר והמלאכה מרובה, ואשרי מי שזוכה לנצל את ימיו ושנותיו לתכלית האמיתית שלשמה ובעבורה הוא נוצר ונברא.

עם הכרה עמוקה זאת 'חי' רבי שלום את שמונים וחמש שנותיו עלי-אדמות. ימי חייו היו מסכת אחת ארוכה ורצופה של עמל התורה ושל השתלמות מתמדת ברכישת קנייני תורה, יראת-שמים זכה וטהורה, ערכי המוסר ותיקון המידות. כבן עולם הבא שזכה להתענג על ד' כבר כאן בעולם הזה.

כל מי שזכה להתגדל על ברכיו ולקבל תורה מפיו - הן בהיכלה של ישיבת 'באר יעקב' בעשרות שנותיו הצעירות, והן בהיכלה של ישיבת 'קול תורה' בעשרות השנים האחרונות - יעיד על ההשפעה הכבירה שהושפע ממנו, ואשר עונדה ממשיכה להשפיע עד עצם היום הזה. על ידי דרך הלימוד הישרה שהנחילם ולימדם, על ידי מתיקות ונועם התורה שהחדיר והטביע בהם, וביותר בדוגמא האישית שהיווה בכל הליכותיו. הוא היה דמות שכולה תורה, כולה טוהר, נסיכות הוד והדר, יושר ואמת.

אל ארץ-הקודש

מזילנא נדדה משפחת פוברסקי לרוסיה, ומשם לאחר נדודים רבים זכתה להפליג לארץ הקודש בשנת תש"א, כשרבי שלום ילד כבן שש. הוא סיפר פעם תחת אחד השיחים, כי אביו רבי דוד נוהג היה להאריך מאד בסעודות השבת בשירת הזמירות בשנות מגורם בברנוביץ, אך לאחר שהגיעו לארץ-הקודש, הוא שם לב שסעודות השבת הפכו לקצרות יותר, ושארבי הפסיק להאריך כל-כך באמירת הזמירות השירות והתשבחות, ושאלו מה ראה על ככה לשנות ממנהגו הקודם. רבי דוד השיבו כי בהיותו תחת שלטון הקומוניסטים, חשש לגורלם הרוחני של ילדיו, ומאחר ולא יכול היה לדעת מה ילד יום, ואם ילדיו ינותקו ממנו בכח הזרוע חלילה וחס, החליט להשקיע כוחות גדולים מאוד ביצירת הווי יהודי של שמירת שבת ושירת הזמירות כדו', כדי שייחרטו הזיכרונות הללו בלבם של

תורה יחד עם אחיו הגדולים ממנו, אמו ניסתה גם היא ללמד אותו מעט, אבל כולם טרודים היו בניסיון לשרוד יום נוסף בצל המלחמה הנוראה, ולא היה להם כמעט פנאי ללמדו חכמה ודעת.

כשהגיעו ארצה והתיישבו בתל-אביב, חיפש רבי דוד ומצא תלמוד תורה ראוי, אליו שיגר את בנו רבי שלום, ששובץ כמובן בכיתה נמוכה יחסית בגלל רמתו הלימודית. עברה תקופה לא מבוטלת, והאב שעקב בדאגה אחר מצבו הלימודי של בנו, הגיע למסקנה בלתי-נמנעת, ולפיה הילד שהיה חכם ומפולפל מאד, אינו מנצל את כישורונתיו כראוי, ואינו מנסה להדביק את הפער בינו ובין חבריו בני גילו, וביום מן הימים החליט לנקוט בצעד חריג מאד. במקום להוריד את בנו לכתה נמוכה יותר, הוא הקפידו בכמה כיתות ושיבצו ללימודים בישיבה קטנה, בישיבת 'אור התלמוד' שע"י ישיבת 'היכל התלמוד' בתל-אביב. שם נכנס בהיותו

מכפי כוחותיו, ובמקום להגיב בהתאם למצופה, הוסיף רבי שלום לשקוע בעצמו, ולא הדביק את הפער הגדול.

רבי שלום סיפר שבאותם ימים הוא היה בוכה ומתפלל בכל לבו לבורא עולם, שיפתח את לבו ויאיר את עיניו בתורה הקדושה, ואכן פעלו התפילות והמאמצים, וביום מן הימים נפתחו לו מעיינות החכמה, והחל להתעלות בלימוד, עד שהדביק את הפער והתעלה על כל חבריו המבוגרים ממנו בכמה שנים, ועוד לפני שמלאו לו שלוש-עשרה שנה נכנס בנועם עול התורה והמצוות, כבר החליט אביו רבי דוד להעבירו לישיבה גדולה, ישיבת פוניבז', משום שהישיבה הקטנה - כבר לא הספיקה עבור תלמיד-החכם הצעיר, ועם המשך התעלותו ברבות הימים צמח לאחד מחשובי גדולי ומרביצי התורה שבדור.

בישיבת פוניבז'

בחודש כסלו תש"ח, חודשים ספורים לפני היכנסו לעול תורה ומצוות, נכנס רבי שלום ללמוד בהיכלה של ישיבת פוניבז' בבני-ברק, שעודנה היתה בשנותיה הראשונות, ותוך זמן קצר תפס את מקומו כאחד מבחירי תלמידי הישיבה. בשנה הראשונה שמע שיעורים ממרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל, שהיה כעין 'שיעור הכנה' לשיעור א', ובין השומעים היו כמה מילדי טהרן שהשתלבו בישיבה, כמו הגאונים רבי פנחס שרייבר זצ"ל, ורבי ישראל יוסף ישראלזון זצ"ל. ובזמן קיץ נכנס לשמוע את שיעורו של אביו הגדול זצ"ל בשיעור א' לצד שאר בני החבורה. חיש מהר התחבב על רבותיו הגדולים, שראו בו כלי מתזיק ברכה של בחור בן עליה משכמו ומעלה, 'מבקש', חריף ושנון. וזכה לקנות שם ומעמד בישיבה הקדושה כבחור מופלג שעדין לגדולות ונצורות. בשנים הללו למד בחברותא עם טובי תלמידי הישיבה, ביניהם עם הגר"ר אברהם רייסנר זצ"ל, עימו למד תקופה ארוכה בשעות הבוקר מוקדמות, והספיקו ללמוד יחדיו את כל מסכת מועד, וכן עם להבחל"ח מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א.

חבריו מאותם ימים סיפרו, כי רבי שלום היה ה'רוח החיה' בבית המדרש. שקדנותו והתמדתו היו לשם דבר, כמו גם רעננותו וחיותו בלימוד התורה והבנתו המעמיקה, הקנו לו מקום בשורה הראשונה שבין התלמידים. הוא הרבה 'ריתחא דאורייתא' ומצב של לימוד בבית-המדרש, ובין היתר יזם הקמת קבוצה של טובי התלמידים שאמרו 'חבורות' בתורנות שבועית. בין אותה הקבוצה נבחרת נמנו הגאונים: רבי דוב צבי קרלינשטיין זצ"ל, רבי ברוך פינס זצ"ל, ר"פ טיקוצ'ינסקי זצ"ל, ולהבחל"ח רבי צבי דרבקין

עם אחיו להבחל"ח מרן הגרבי"ד שליט"א

בגיל תשע וחצי בלבד. רבי דוד סבור היה שהאתגר הגדול יגרום לבנו 'לתפוס את עצמו' בידיים, ולהשקיע את כל כוחותיו בלימוד. נראה שרבי דוד האמין בכל לבו, שלבנו הקטן יש בו יכולות ומסוגלות להצליח לעמוד באתגר הגדול הזה, ורק היעדר הרצון הוא הגורם לו לא לנצל את מלא כוחותיו וכישוריו הרבים.

הילד נכנס ללמוד בשיעור א', ופגש בחורים של ממש בני שלוש-עשרה, ארבע-עשרה, שמגיל צעיר מאד כבר למדו בחיידר. בחורים שלא חוו בילדותם את מוראות המלחמה, ולא נמלטו במשך שנים מאימת המשטר הנאצי. והנה הוא, פליט המלחמה הליטאי, הצעיר מהם בכמה שנים, אמור להתמודד מולם ולהדביק את הקצב שלהם... האתגר היה נראה לו גדול

הילדים הרכים, ואם יתגלגלו ויגיעו למקום שבו לא יהיה אפילו זיק של יהדות ח"ו, לכל הפחות תישאר הגחלת הזאת לווהטת בלבם, ותסייע להם לזכור מאין באו ולהיכן צריכים הם לשים מגמתם. "אולם כאן בארץ-הקודש שהוסר החשש", אמר רבי דוד לבנו, "כבר אין צורך להאריך אלא אדרבה לקצר כדי שנוכל מיד בתום הסעודה ללכת ללמוד".

יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו

שנות המלחמה נתנו בו ברבי שלום את אותותיהן. הוא הגיע לארץ עם ידע בסיסי בלבד, לאחר שבילה את כל שנות ילדותו במצב של מלחמה ובריחה מפניה, בלי תלמוד-תורה ובלי מלמד, בלי לשבת בכיתה עם ילדים נוספים ובלי להיבחן על ידיעותיו. אביו אמנם לימדו

שליט"א, רבי יצחק הקר שליט"א ועוד.

באחת השנים בחג שמחת תורה ביקש מרן הרב **מפוניבז' זצ"ל** משנים-עשרה בחורים להתחייב ללמוד את כל סדר נשים גפ"ת במשך השנה הקרובה, כשאחר-כך יעמדו בכור המבחן על כל הנלמד אצל ראשי הישיבה. כשסיפרו זאת למרן ה'חזון איש' זצ"ל הוא הגיב בחיך: "מי יבחן אותם? והרי ראשי-הישיבה לומדים רק את חצי הראשון של המסכתות?!... חזרו אל הרב עם תגובתו של ה'חזון איש', והוא הגיב מיניה-וביה: "נו, אז שהוא בעצמו יערוך את הבחינה", וה'חזון איש' סבר וקיבל. הבחורים התייעגו ימים ויללות לקראת הבחינה ללמוד ולשגן על כל סדר נשים שוב ושוב. רבי שלום סיפר שמרוב מאמץ ויגיעה הוא ירד במשקל בשנה ההיא שמונה קילו(!). אך לבסוף מתוך השני-עשר בחורים נותרו רק שמונה. ארבעה נפלו. בסוף השנה הגיעו החמישה לבית החזו"א לבחינה, ורבי שלום היה הבחור הראשון שנבחן. הוא תיאר לימים את צורת הבחינה: "החזו"א ישב בביתו ללא משקפיים, וקראני [כיון שהייתי הצעיר שבחבורה באופן ניכר קרא לי ראשון לבחינה] ופתח לפני גמרא יבמות, והראה לי מקצת מהשורות התחתונות של הדרך. אמר לי להצביע על איזה דף מדובר, והשבתי לו דף נו עמוד א, וכיון שלא היה לו משקפיים אמר לי לקרוא את השורות האחרונות של העמוד, וקראתי לפניו ואישר את צדקת תשובתי. אחר-כך המשיך לבחור הבא, וכך שאל לכולם שאלה דומה. אחר-כך חילק הרב מפוניבז' לכל הנבחנים מתנה מיוחדת סט של רמב"ם חדש שהגיע מחו"ל באותם ימים. סט של פעם גדול וכבד מאד, המונח עד היום אחר כבוד בסלון ביתי..."

עוד סיפר רבי שלום, כי כאשר היה בגיל שבע-עשרה, כשהיה חוזר הביתה בכל לילה בשעה אחת-עשרה וחצי בתום סדר ג', היה אביו רבי דוד לומד איתו בספר 'חידושי רבינו חיים הלוי' על הרמב"ם לפי סדר. הלימוד הזה היה בעמידה, ואפילו כאשר התנמנם באמצע אביו המשיך ללמוד כרגיל. לימים הוא הסביר, שכנראה רצה אביו לחנכו שאפשר ללמוד גם כשלא יודעים את הגמרא, וגם כאשר עייפים ומתנמנמים. אך סייג בענווה: "לא כל מה שחינכו אותי התחנכתי..."

ימי חבורת קדשים בירושלים

בשנת תשי"ז, העתיק רבי שלום את מקום לימודו לירושלים עיר הקודש. במשך שנה שלימה למד בחבורת סדר קדשים שהקים וכוונן הגאון רבי **מרדכי אליפנט זצ"ל**, לימים ראש ישיבת 'איתרי', בהיכלה של ישיבת קמניץ בעיר. על חבורה זו נמנו בחורים מופלגים ביותר שנודעו ברבות הימים לגאוני וגדולי התורה:

רבי **שמעון משה דיסקין**, רבי **משה שפירא**, רבי **יצחק דז'מיטרובסקי**, רבי **משה אהרן שטרן**, רבי **זלמן נחמיה גולדברג** זכר צדיקים לברכה ועוד. בשנה הזאת הוא התעלה מאד מכל הבחינות. בשעות הבוקר הוא למד חברותא

ראש הישיבה מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל

מנחם את רבי שלום ואחיו מרן הגרב"ד שליט"א על פטירת אביהם מרן הגר"ד זצ"ל

עם רבי שמעון משה דיסקין, ואחר-הצהרים עם רבי מרדכי אליפנט עד השעות המאוחרות בלילה. הוא טען שאז חל שינוי גדול ברמת-הבנתו ודרכי לימודו, וכשחזר לבני-ברק בתום השנה אביו התבטא עליו כי הוא לא מכיר אותו בלימוד. קומתו התורנית נסקה לגבהים.

בתקופה ההיא זכה רבי שלום להתקרב אל מרן ראש ישיבת מיר הגרא"י **פינקל זצ"ל**, ולא אחת השמיע בפניו מערכות למדניות ששיבחה מאד. כן זכה להיות מבאי-ביתו של מרן הגרי"ז **מבריסק זצ"ל**. הוא נכנס מידי פעם לשוחח עימו בלימוד, ועקב מקרוב אחר הנהגותיו. אז זכה גם לקרבה גדולה אצל בניו הגדולים מרנן: **הגרי"ד הלוי זצ"ל** - איתו שוחח רבות בלימוד, ו**הגרמ"ד הלוי זצ"ל** - ממנו שמע 'שיעור חומש' מידי ליל שבת. הגרמ"ד גם נענה לבקשתו ללמוד איתו כל יום לאחר השיעור של אביו הרב מבריסק ולחזור בפניו על עיקרי השיעור, והוא נענה לבקשתו, וכך הם למדו בחברותא תקופה קצרה.

בהגיעו לפרקו נישא בשנת תשכ"ג לרעייתו הרבנית הצדקנית שתחי', בת הג"ר **שמחה פינס זצ"ל**, ר"מ בישיבת 'אור התלמוד' בתל-אביב. אשר עמדה לימינו במשך עשרות בשנים בהרבצת התורה והעמדת תלמידים במסירות אין קץ, ורבי שלום התבטא לא אחת כי כל אשר שלו - שלה היא.

בהרבצת התורה

עוד בטרם נישואיו, בהיותו בחור כבן עשרים

ושבע, התמנה על ידי מרן הגאון רבי **משה שמואל שפירא זצ"ל** לשמש כר"מ בישיבת 'באר יעקב'. אז החלה מסכת הרבצת התורה שלו שנמשכה עד יומו האחרון. בימים ההם, סיפר רבי שלום, ההספק הלימודי בכל שבוע

היה שני דפים בעיון, מה שדרש ממנו עבודה מייגעת ומאסיבית של הכנה. הוא היה לומד בכל ליל שישי ולמחרת ביום שישי ובמהלך השבת את שני הדפים שאמורים ללמוד בשבוע הקרוב שוב ושוב קרוב לשמונה-עשרה פעמים, וממילא כשהתחיל להכין את השיעור כל הגפ"ת היה חרוט על לוח ליבו, כמונח ממש לנגד עיניו. הכנה של כל שיעור ושיעור עלו לו בדם וביזע, כתשע שעות כל אחד. מהשעה תשע בערב ועד השעה שתים-עשרה בלילה היה לומד עם חברותא, ומאז המשיך ללמוד לבדו עד השעה ארבע לפנות בוקר. אז היה נרדם עם הספר בידו. בבוקר הקפיד להתפלל תפילה בישיבה, ואחר-כך שוב התכוון לשיעור עוד שעתיים עד לשעה שתים-עשרה. ראש הישיבה רבי משה שמואל שפירא כשנשא פעם דברים בשמחת הברית אצל אחד מבניו של רבי שלום אמר בהתפעלות: "בביתו לא כבה האור באופן קבוע עד לשעה שלוש וארבע לפנות בוקר"... בימי השבעה, העידו חבריו לצוות בישיבה ב'באר יעקב', שבבוקר הוא היה מגיע לחדר רבנים וכולם הרגישו בו שהוא מונח בתוך הסוגיא, וידעו שהוא היה עסוק בסוגיא כל הלילה.

בשנת תשמ"ב עבר רבי שלום להתגורר בירושלים, והחל לשמש כר"מ בישיבת 'קול תורה', שם העמיד המוני תלמידים במשך קרוב לארבעים שנה.

"תורת אמת היתה בפיהו"

אחת הנקודות המאפיינות את דרך לימודו היא

והדגיש מילה מסוימת והבליט את משמעותה ועל ידה גילה את עומק הבנתם.

על אף שדבריו היו נשמעים לפעמים כמחודשים, ולעיתים אף כנטולי הסבר, ולא התיישבו על לב שומעיהם במושכל ראשון, מכל-מקום לא דחה את הכתוב. (כמובן לפי משקל החידוש הביא ראיות לסמך... ודבר זה צריך שימוש רב). התלמידים לאורך השנים זוכרים את המשפט שבו היה מסיים את השיעורים: "בחורים תחזרו על מה שאמרנו היום, תבדקו הכל בפנים, ותראו שאף שנשמע שאמרנו חידוש גדול, תראו שהכל כתוב. לא אמרנו מעצמנו כלום..."

אחיו הגדול מרן ראש ישיבת פוניבז' הגר"ד פוברסקי שליט"א בהספדו לפני מיטתו ברחבת ישיבת 'קול תורה', העלה על נס את מעלתו הייחודית הזאת, וכה אמר: "רבי שלום היה כאן בישיבה הרב'ה שלכם. שמענו קודם את חתנו (הגר"י אורלנסקי - ר"מ הישיבה) קורא לו בתואר אבא. כי מלבד שהיה רב'ה גם היה אבא. היינו אחים קשורים מאד כל השנים, אבל היה הבדל גדול מאד בינינו בדרך הלימוד. הוא היה גדול בתורה, ומחדש חידושי תורה. כשאמר איזה דבר חידוש הראה זאת באצבע בכתובים. הוא היה אומר לי: 'תסתכל ברש"י ותראה זה כתוב...' ואכן זה היה כתוב. הוא הראה זאת מפורש בלשונות הראשונים, ותמיד התפעלתי ממנו בזה, כי לא הורגלתי לכך. אולם זו היתה מעלתו על פניהם של אחרים. יכולתו להראות על כל חידוש היכן זה כתוב בתוך רש"י, בתוך תוספות..."

הוא היה אומר: ישנם שני אופנים לגשת לראשונים: א. להוריד את דבריהם לשכל שלנו, ובכך למעשה להקטינם. ב. להעלות ולהתרומם לשכלם, וכך לקבל מהם דעת תורה. את האומנות הגדולה והדקה הזאת, להעלות ולהתרומם לשכלם של הראשונים כמלאכים, להתאמץ להבין את דבריהם ודקדוקי לשונותיהם, זכה רבי שלום להנחיל בעריבות ושמחה נפלאה להמוני תלמידיו.

בענין זה חביב היה עליו המעשה ששמע ממורו ורבו מרן הרב מפוניבז' זצ"ל בעת שנכנס לנחמו כשישב 'שבעה' אל אחותו. הרב הזכיר את שמו של מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל בהקשר למשהו מסויים והוסיף לשמו את התואר "מורי ורבי". שאלו רבי שלום - אם הוא למד אצלו בוואלז'ין? והרב השיב בשלילה. שוב שאל - אם הרב היה אצלו בבריסק? והשיב בשלילה. התפלא רבי שלום: "נו, אם כך מהיכן רבי חיים הוא מורו ורבו?". והרב סיפר כי בעת שלמד בראדן הגיע פעם רבי חיים לבקר בעיירה אישישוק הסמוכה, ומרן ה'חפץ חיים' זצ"ל אמר לו כי כדאי לו ללכת לראותו, והוא אכן

בהיכל בית המדרש. לצידו המשגיח בישיבה הגר"מ רוטנברג שליט"א

לרשום לעצמו. לשלישי פנה והסביר לו עוד סברא מצוינת והתחיל לרשום לעצמו. מיד הוא התבטא ואמר לכולם: "רואה אני שהסברות הללו מוצאות חן בעיניכם ואתם מרוצים... אבל מי אמר שהן אמיתיות... אולי הסברא הרביעית שעדיין לא גיליתי לכם - היא היא האמיתית..."

"תראו בפנים ותראו שהכל כתוב! לא חידשנו כלום!"...

מתוך מטרתו לכוון לאמת גם דרך לימודו היתה פשוטה ביותר - להסביר את הכתוב. הוא גרס שאמנם דברי הגמרא והראשונים ניתן להבינם ברמה מסוימת, מכל-מקום על ידי שימת לב ועיון בלשונם ניתן לרדת יותר לעומק הבנתם. הוא היה מתמקד בשיעוריו בנקודות מן הסוג הזה: "למה הגמרא שינתה מהנוסח שהביאה בהוא-אמינא". "למה רש"י האריך כל-כך להסביר, כשיכול היה לכאורה להסתפק במועט". "למה רש"י הסביר הדין הזה רק בסוף הסוגיא, הרי זה כבר מובא קודם". ובמקום לדחות אותן בקש, לומר "לאו דוקא" וכדומה, התאמץ להבין את הסוגיא דוקא באמצעות ההערות והארות הללו. הוא הראה איך שדוקא הן מבארות את הסוגיא באור יקרות. באם הגמרא שינתה הנוסח ממה שהביאה בהוא-אמינא - סימן שמשהו השתנה, ואם רש"י האריך בהסבר - סימן שלולי האריכות הגמרא אינה מובנת. ואם רש"י הסביר את הדין רק בסוף הסוגיא - סימן שהיתה לו הבנה אחרת בתחילה שלא היה צריך להסביר. כך טרח, התאמץ והתייגע ולא נתן שינה לעפעפיו עד שהצליח בסייעתא-דשמיא לבאר את הסוגיא על ידי ההערות - ומהן דוקא הוציא את החידושים שבכל סוגיא. אפילו רק על ידי שינון דברי הגמרא ושימת לב לכל מילה ומילה הוציא חידושים באומרו לפני התלמידים: "דעו לכם בחורים שלא סתם בחרו חז"ל את מילותיהם,"

האמת שהיתה נר לרגליו. כל מטרתו ומגמתו היתה לכוין לאמת. הוא נזהר ונשמר מאד שלא לומר פשט או הסבר שאינם אמיתיים בתכלית, שלא תהיה ח"ו תורה מזויפת. הוא סיפר פעם תחת אחד השיחים, שכאשר החל לומר שיעורים ב'באר יעקב', חשש שמא כאשר ישאג שאלה לא ידע להשיב עליה ובכל זאת מחמת הבושה ישיב תשובה שאינה אמת. לכן החליט בליבו שגם אם תהיה לו תשובה טובה הוא ישיב 'איני יודע' וכך בפעם הבאה כשבאמת לא תהיה לו תשובה יוקל עליו לענות כך. ואכן כבר בשיעור הראשון בחור שאל שאלה טובה מאד, ולמרות שידע תשובה טובה להשיבו דבק בעמדתו וענה לו: 'איני יודע', ורק אחר-כך במהלך ה'סדר' ניגש אליו בפרטות לומר לו תשובה.

הוא הזהיר תמיד את התלמידים חוזר ואזהר להתרחק מלומר סברות מומצאות שאין להן בסיס או ראיה מדברי הגמרא והראשונים. הוא התבטא בלשונו החריפה המתובלת במתיקות אין קץ: "וכי איך אפשר להסביר דלא כפשטות הדברים - בלי דיוק או ראיה מרבותינו? וכי היינו מהמרים על זה בכסף לומר שזה הפשט בגמרא?!... אז איך אנו אומרים "שזה ודאי הפשט"... תורה היא לא צחוק! תורה היא דבר רציני!"...

הוא המחיש זאת פעם באופן נפלא באחד השיעורים. לאחר שהשמיע חידוש יפה שחידש בסוגיא, שאלו בחור: "הרב, מה הסברא לחידוש הזה?". והוא המשיך את השיעור מבלי להתייחס לשאלתו. אחר-כך עוד בחור שאל בשנית: "מה הסברא לחידוש הזה?" והוא שוב התעלם. אחר-כך שלישי שאל: "מה הסברא?". אז החליט הרב להסביר להם. לראשון פנה והסביר לו סברא יפה - והבחור התחיל לרשום לעצמו. לשני פנה והסביר לו סברא אחרת נפלאה ביותר והתחיל

הלך להקביל את פניו בבגדי שבת. כשנכנס אליו שאלו רבי חיים - לשם מה בא? והרב השיב לדבר בלימוד. הוא הציע בפניו סוגיא ושאל עליה בנוסח זה: "וצריך להבין", מיד הפסיקו רבי חיים משטף דיבורו ואמר לו: "בחור'ל, לא צריך להבין, אלא צריך לדעת מה כתוב". ואמר הרב מפוניבז' - כי המשפט הזה שינה את דרך לימודו, ומשכך הוא מורו ורבו. יסוד זה אף היה תמיד לנגד עיניו של תלמידו הגדול - רבי שלום.

סיפור מעניין סיפרו בניו של רבי שלום, הממחיש איך היה ער לכל מילה שצריכה להיות מדוקדקת בתכלית הדקדוק; כאשר רבי שבת פרנקל עמד בטרם הוצאת סדרת ספרי הרמב"ם במהדורה החדשה שלו עם שינויי הנוסחאות, שמע רבי שלום כי אחיו הגדול מרן הגרב"ד שליט"א עבר על שינויי הנוסחאות החדשות, והוא התקשר לברר אצלו - אם באמת יש שם תיקונים משמעותיים. נענה הגרב"ד ואמר שאין שם תיקונים משמעותיים. שוב ביקשו רבי שלום שיגיד לו לפחות תיקון אחד, ואז אמר לו הגרב"ד שבמקום אחד יש תיקון של מילה. במקום שתהיה כתובה מילה מסוימת יש שם תיקון למילה דומה. רבי שלום קפץ ממקומו מרוב שמחה, והראה לילדיו 'שטיקעל תורה' שכתב בעבר על הרמב"ם, ובסוף כתב שלפי זה מילה אחת ברמב"ם לא מדוקדקת כל-כך, והיה אמור להיות לכתוב מילה אחרת, וזה קצת העיב עליו שאולי כל המערכה אינה נכונה, ועכשיו שנודע לו על שינויי נוסחאות ותוקן שם למילה הנכונה, רבתה שמחתו עד מאד.

ובתורתו יהגה יומם ולילה

אצל רבי שלום ראו תמיד איך התורה היא סם החיים שלו, פשוטו כמשמעו. מעולם לא ראו אותו פנוי ממחשבה. הוא לא הלך ד' אמות בלי תורה. כל פסיעה ופסיעה היתה בנחת וביישוב-דעת כדי להמשיך מחשבותיו בסוגיא - בכל מקום ובכל עת! בין ברחוב, בין במדרגות, בין להביא ספר מהאוצר או מהסטנדר הסמוך אליו, בין בדרך לשיעור, בין ביציאתו מהשיעור - הכל היה בריכוז מושלם בדברי תורה.

פעם הגיע אליו אחד מתלמידיו אברך חשוב להתיעצות על טרדה מסויימת בביתו. בתום השיחה אמר לו רבי שלום: "דע לך, שלמרות הכל אין זה פוטר אותך משקיעות בתורה", וכשהאברך תמה איך יעשה זאת, סיפר לו על עצמו: "הנה אני נוסע לאבי פעם בשבוע, עולה על קו 400, מתיישב ולפתע הוא עוצר בב"ב..."

אברכים בשכונה סיפרו בימי השבעה איך בני-הבית שלהם היו מעמידים את ילדיהם במרפסות הבתים ומראים להם איך רבי

שלום פוסע בדרכו בשקיעות מוחלטת. עושה תנועות עם הידיים לכאן ולכאן, ומצחו חרוש קמטים, כאילו הוא נמצא בבית המדרש בעיצומה של משא-ומתן לימודי. אף המשגיח הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל אמר לאברכים שילכו להתחקות אחריו בלכתו ברחוב ויראו מה הפירוש להיות 'מונח בלימוד', וממנו יראו וכן יעשו. שכנו הגאון רבי יהודה עדס שליט"א, ראש ישיבת 'קול יעקב', סיפר, כי לא פעם הלך אחריו בדרך ולא הסיר עיניו מלראות את המחזה המפעים של אדם שכולו שקוע בלימוד.

תלמיד תיאר: "למחמד-עין היה להציץ מהחלון ולראות את רבי שלום יורד מרחוב הפסגה לכניסת בנין הישיבה. הוא הלך לאיטו, עיניים למטה, חצי פסיעה אחר חצי פסיעה בזהירות נפלאה - לא לאבד ריכוז המחשבה על הסוגיא. ומה שלקח לאדם פשוט ריק וחסר מכל הרהור ומחשבה - לרוץ למטה בשניות ספורות, בשביל רבי שלום זה לקח דקות ספורות! כל פסיעה מלאה וגדושה בתורה. אשרי עין ראתה כל אלה..."

תלמיד קרוב הרהיב עוז פעם לשואלו, איך הוא חידש כאלו חידושים גדולים על סוגיא כלשהי? ורבי שלום השיב: "אני אוכל עם הסוגיא, שותה עם הסוגיא, הולך עם הסוגיא, ישן עם הסוגיא - מה חשבת לעצמך?!"... ופעם אחרת התבטא לתלמיד שהוא לא זוכר לילה אחד שלא חלם על השיעור באמצע הלילה. לפעמים מתחדש לו בחלום חידושים יפים, ולפעמים אלו סתם שטויות שחולם שרואה שכך וכך כתוב ברשב"א, אך בבוקר מגלה שכלל אין רשב"א כזה..."

אירע פעם בשיעור, שלאחר שיישב שאלה על פי דיוק ברש"י שתק לכמה רגעים, ובתוך שקט מוחלט אמר: "דעו לכם בחורים, יש אלו שאוכל משמחם, ויש כאלו שמוזיקה משמחם, אני לא צריך לא זה ולא זה. דיוק כזה - זה מה שמשמח אותי..."

הדרה וכבודה של תורה

אף שכל ימיו ברח וסלד רבי שלום מהכבוד, ואף הזהיר לבניו בצוואתו שאם רוצים הם חיים טובים ומאושרים עליהם לברוח מהגאווה והכבוד, כל מהותו היה כבוד, הוד והדר. כבוד אמיתי ופנימי שנגה עליו מתהומות נפשו. מפנימיותו. בהספדו של רבי שלום על המשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל, אמר כי הנכבדות שהיתה לו איננה רק כתוצאה מהתנהגות בעלמא, אלא היה אצלו יעד בפני-עצמו להשגה, וכך גם זו היתה עבודה לנהוג בנכבדות. היתה לו אצילות ונסיכות כזאת - שעוררה הערצה וכבוד.

בעבר היה נוסע בכל שנה לחו"ל לאסוף כספי

צדקה עבור קרן הכנסת כלה גדולה שהחזיק בביתו, וכשהגיע לנמל התעופה באמריקה, אמר לו הפקיד הגוי המקומי שהוא זוכר משנה שעברה. רבי שלום הגיב בתמיהה: "והרי מאז עברו כאן מיליוני אנשים, ואיך אתה זוכר אותי?", והפקיד השיב לאלתר: "חיוך כזה לא קבלתי כבר שנה שלימה..."

תורה עם חסד

רבי שלום ברח מכל זיק של עסקנות, לאחר שהחליט שתפקידו בעולמו הוא לומר שיעורים ולהעמיד תלמידים הרבה, אמנם בכל זאת היו מקרים שנטל על עצמו עול כבד של מעשה חסדים באופן ההתמסרות המושלמת בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. אף שהחליט שאין לו שייכות עם עסקנות כלל, אך באם ראה שהקב"ה נותן לידו ממש עסקי חסד המוטלין עליו לעשותן הרי דאזר חלציו וכנגד טבעו קפץ למים עמוקים ועשה ההטבה בשיא השלימות הנצרכת והנדרשת.

למשל, בהיותו משמש כר"מ ב'באר יעקב' ראה שעבור חינוך הילדים צריך להקים תלמוד תורה ראוי. מיד הוא פתח תלמוד-תורה, ונטל על עצמו את כל העלויות. במסגרת זו נסע באופן אישי להרב משה הלוי זצ"ל מנהל ת"ת תשב"ר לברר אצלו מה הם דרכי החינוך, וכן איזה מנהל ומלמדים לבחור.

ודוגמא נוספת, במשך השנים למד אצלו ב'קול תורה' בחור ממוצא רוסי ללא הורים שנישא לרוסיה כמותו. רבי שלום לקח על עצמו את כל ההוצאות החתונה ורכישת הדירה, ופעל והפעיל עד בלי סוף בעניינו. הוא ראה בזה שליחות אישית. כמו כן היה נוסע פעמים רבות עם הרבנית תליט"א לרוסיה להביא בנות לבית אולפנא שמנהלת הרבנית ע"מ לקרבן לתורה, נסיעות שבשעתו היו מסוכנות מאד, והתבטא לא פעם ש"יש לו שם פחד מות ממש".

אחד התלמידים סיפר, התייעצתי פעם עם רבי שלום בנושא כלשהו, ואמר לי שיחשוב על הנושא ושאחזור אליו בעוד כמה ימים לקבל תשובה. כשבאתי הוסיף הסבר על סיבת העיכוב במתן העצה: "דע לך שאינני מייעץ סתם לאנשים, אלא צריך אני להיות בטוח במה שאומר. לא כמו אלו הפוסקים על סמל של 70% שבאמת לא איכפת להם. כמו רופא למשל שאומר למישהו מה לעשות אבל באותו כאב לעצמו הוא לא יסמוך על עצמו, אלא ישאל לרופא אחר..."

פקודת האהל על ספר הבהיר

ספר הבהיר ממדרשו של רבי נחוניא בן הקנה, הוא מראשוני ספרי תורה שנכתבו ע"י תנא, ואית ביה חכמה בנגלה ונסתר שזכינו להם, דבריו הוזכרו כבר בכתבי רבותינו הראשונים ואחרונים, וב"ה רבו מהדורותיו ויד הכל ממשמשת בו. תכלית הספר עמוק עמוק מי ימצאנו וכדי להבינו, 'כגון דא צריכה רבה', להבין ולהשכיל מפי רב המקובל מרבותיו אף בפשטי הדברים, לא כל שכן ברזי דרזים המצויים למכביר בספר.

כראוי לו, זכה הספר לכמה פירושים 'על הסדר', כאור הגנוז, הרב חביליו, הגר"א ועוד. השתא בא לידינו ספר 'פקודת האהל' שמבאר ספר הבהיר, פרי עמלו של הגאון רבי יצחק ניסן הלוי זיו שליט"א, ראש בית מדרש "אהל אורה" בירושת"ו, אשר כבר פקיע שמיה בכל היכלי התורה בספריו הנפלאים 'פקודת האהל' על מסכתות סדר טהרות: אהלות ונגעים, מכשירין, עוקצין, טבול יום. ועתה הניף ידו וקן קולמוסו להעלות על הכתב, מה שצלל והעלה ממים אדירים בעת לימודו בחברוה בשלושה, בספר הבהיר במשך כמה וכמה שנים.

ובמה נשתנה ספר זה משאר פירושים? שהגאון המחבר שליט"א, לא חתם הדברים בסגנון פירוש קל ומרוצת דברים, כאומר "כזה ראה וקדש", אלא נוטל את יד הקורא בידו ומוליכו עמו כאילו נכנס עמו בחברותא, ומציע לפניו הדברים, שואל ומפרק, מראה מקום הוא ברוחב ידיעתו למקורות רבים, ומורה באצבע על הנקודה המיוחדת שעליה סובב הענין. ושוב מוליך ומביא, מוריד ומעלה, עד שנתבאר כל הענין ביד הלומד כאילו הוא עצמו נתייגע והעלה כפי מידתו.

הספר מלא וגדוש גם בהערות והארות נפלאות בענינים נוספים, מענין לענין באותו ענין, שפתים ישק משיב דברים נכוחים. ועל הכל נסוכה ארשת נעימות במידה ידועה, מבית מדרשו של הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל, מרא דשמעתתא ומורו ורבו של הרב המחבר, אשר תחת שרביטו ובהסכמתו, יגע בתלמודו למעלה משלושים וחמש שנה. וחותרו של כהן גדול ניכרת מבין כתבי התלמיד, כאשר יראה כל מבין דבר בלא ספק.

לא נקטנו בדוגמאות מתוך דברי התורה המאירים שבספר, כי חיישינן לדברי חז"ל הנוראים (מועד קטן ט"ז ב') חמוקי ירכיך כו' ופירשו הא דחכמות בחוץ תרונה כדרבא, דאמר כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

ואכן, דברי 'פנים' שנו כאן, ותורתו של הגאון המחבר שליט"א מכרזת עליו מבחוץ, ואומרת: ראו גידולים שגידלתי וכל כי האי שופרי דשופרא ליתו גבן. לתועלת כל טועמי טעם תורת ח"ן.

אין לנו אלא לברך להגאון המחבר שליט"א, לברך ולהתברך, כי יוסף ה' תת כח לו, לחזק מתניו ועשתונותיו, להרבות חילים לתורה ולתעודה, ולהפק זממו בחידושי תורה נפלאים בנגלה ובנסתר בכל חלקי התורה. וכל הרואה יאמר ברקאי.

**הספר יצא לאור ע"י הוצאת הספרים צוף - נתן פלדמן
ומופץ בדוכני י. בלוי בבתי הכנסת**

יזמא טבא לרבנן.

הופיע ויצא לאור

הספר

פקודת האהל

ביאור על

הספר הבהיר

מאת

הגאון רבי יצחק ניסן הלוי זיו שליט"א

ראש בית מדרש "אהל אורה"

תלמידו המובהק של הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

מתוך הסכמתו של

רבי אליהו ציון סופר שליט"א

ראש ישיבת קול אליהו רכסים

ואין בידי לשער את גודל הדברים של הביאורים בזה, אבל ניכר כאן גודל ענינו

ועמלו של הרב המחבר שליט"א,

אשר הביאם בספר זה,

וחפץ ה' בידו יצלח להוציא חיבור זה,

אשר לומדים ענינים אליו ה' יתברך זיכה

אותו.

"שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך"

הוצאה לאור
צוף

ונשלמה פרים שפתינו.

בשורה נפלאה לכל עמלי התורה
ואבלי ציון וירושלים מאמינים בני מאמינים

הופיע וראה אור הספר הנפלא

כניסת כהנים לעבודה

הספר כולו כתוב בשפה בהירה השווה לכל נפש,
שפתים ישק משיב דברים נכוחים
בהסכמת גדולי הרבנים וראשי הישיבות.

בו יבואו הלכות מעשיות
במתכונת משנה ברורה וציון הלכה,
על תחילת עבודת הכהנים, הכהנים הראויים
לעבודה, חינוך הכהנים ומנחת חינוכם,
זמן עבודתה ומעשה המנחה,
וכן הלכות מעשה החביתין של כהן גדול
והקרבתם.

ונספח בסופו שו"ת "אהבת חכמה" בחשיבות
לימוד קדשים והלכותיהם וכמה בירורים
עמוקים בעניני קדשים.

מומלץ
מאוד
לכל הבאים
בשערי
קדשים!

ספר יוצא לאור בצוף

הוצאה לאור
צוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

עיצוב נריכות

עימוד

עריכה

הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il